భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

అగస్టు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 8

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1958

కరుణాలహరి

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

* గతసంచిక తరవాయి *

మృగమున్ నాగము నావలెన్ భవమునం దెంతేనియున్ జిక్కి తా
మగచాల్లం బడ, నన్నునూని మఱి యా యన్నింటి విప్పించి నా
వు గదా! నన్వేడిపింప కుండుటది బాబూ! నీదు డెందమ్మునన్ బి
ట్టుగలింపం జనదే? యదేమి కత మప్పా! పక్షపాతానకున్?

ఏగతిలేని యార్తులకు నీవ శరణ్యము పాపహారి! యం
చాగమ తత్త్వముల్ దెలుప, నట్టిఁడ వీవని నిశ్చయించి నే
నేగి సమస్త పుణ్యముల హేళనముం బొనరించినాఁడ; నీ
లాగున నంబుజేక్షణ! తలంప వొకింత యదేల చెప్పుమా!

పతితులఁ బ్రోవగాఁగలుగు పావనమూర్తివి నీవయంచు నే
నతతము వేదశాస్త్రములు నల్వెదుఘోషను బాగవింట, దు
ష్కృతముల నే యుపాసనము సేసితి నోవరదా! యశేష దు
ర్గతులకు నీవసద్గతివిగా మదిఁ గట్టిగ నమ్మి శ్రీపతీ!

మునుసుకృతంబులన్ మఱచిపోయియు సేయనలేద యెన్నఁడున్;
విను మఖిలమ్ము దుష్కృతమ వేమరు సేసితి, నీదు ముందటన్
గొన కిపు డేమి పల్కవలె కొంకును జంకును వీడి? సిగ్గు మొ
గ్గనునది లేదుగాని యొక యంతయు గర్వము లేదు శ్రీహరీ!

మదమును గామమోహములు మత్సరమున్ బలమెల్ల యెత్తి నీ
యెదుటన శత్రువుల్ గదిసి యింతగ నన్నిటు లేడిపింపగా
నదిర! గదారి నందకము లాపయి శార్ఙ్గము చేతఁబట్టియున్
గదలవు సిగ్గు సెందవు కనన్ నను గాదని యుందు వేలరా?

గోతనుబడ్డబిడ్డఁగని కొండొక దారిని బోవువాఁడునున్
బ్రీతిని జాగుసేయక యు పేరిమితో డుత నుద్ధరించెడిన్;
త్రాతవు నీవు నోజనక! దారి భవాంబుధి దూకుచున్న యీ
లేత వయస్సువాని గని లీలగఁ జూచుచు నూరకుందు దే.

* జగన్నాథ పండితరాయల కృతికి అనుకృతి.

వరపుణ్యప్రియ! పుణ్యవంతులకు సర్వశ్రేయముల్ గూర్చువన్
బిరుదల్లుండఁగనిమ్ము; పాపినగు నన్ వేఁ బ్రోవరాకేని యా
ధర విశ్వంభరుఁడన్న పేర్మిలువ దంతన్ గాచి కామిమ్నవు; ఎ
వ్వరు గాదన్నను నీవు గాదనక నన్ బాలింపు లక్ష్మీప్రియా!

పరువము లెన్నిరో యకట! పల్కుచునుంటి నటంచు రోసమున్
విరసముఁ బూనకయ్య; యొకవేళ దురాత్ముఁడనైన దోసమున్
మురహార! కోటికల్మష విమోహితునిన్ మఱి పాపదూరకు ని
ర్భర కరుణాబ్ధిలో విసరివైవు; జగద్భరమింత తప్పెడిన్.

కృతము గణించి నాకవల నెల్లసుఖమ్ము లనుగ్రహింతో యా
శ్రితుఁడను నేఁ గ్రహింపనవి చిన్నము పున్నము సేసియుండమిన్;
పతితుల నుద్ధరించుట స్వభావము నాకని యేలుదేవి శ్రీ
పతి! తలఁదాల్తు నీదయ యవశ్యముఁ దుష్టియుఁ బుష్టిసెందెదన్.

పతితుఁడనైన దుఃఖముల పాలగువాడనునైన నెంతో దు
ర్మతియుఁ గృతఘ్నుఁడే యయిన మంచితనమ్మనుమాట లేకయే
బ్రతికిననైన సిగ్గువడి ప్రాంజలినై భవదీయుఁడన్న న
ప్రతిహత విూశ! నీదయకుఁ బాత్రుడగున్ గద యా యపాత్రుఁడున్!

చతురతఁ బుణ్యమే సలుపు సాధులపైఁ గృపఁ గుమ్మరింతు వా
ప్రతిఫలమేమి నీకటఁ గృపానిధి! యీ ననుబోటివానిపై
సతత కృపాకటాక్షముల బాల్కొనఁ జేసిన నాడు నీదు కీ
ర్తి యది యేమి వేసము ధరించునో నీవ గ్రహింపు మాధవా!

మును పోకనాడు లాలనము పొందిన బిడ్డఁడు తండ్రిచేత నీ
డున, మఱి బుద్ధి నేర్వగ గడుంగడుఁ దాడితుఁడౌటయుక్త; మా
లనయును బాలనన్ దెలియ లాలన నీయెడ నే నెఱుంగ, ప్రా
క్తన నిజ పాపకర్మమునఁ దన్నులు తింట యొకందు దక్కరా!

“భగవన్!” నే బహు దోపదూషితుఁడనై పాపౌఘముల్ ముంపఁగా,
పగలన్ మున్గుచు నేమి తోచక వృథావాగ్ధోరణిన్ దిట్టితిన్
జగతిన్ బాంధుఁడు ప్రేయసీ విరహజ జ్వాలాగ్ని నంతప్తుఁడై
పగతో నయ్యమృతాంశుఁ దిట్టునుగదా! భద్రాను సంధాయకా!

కరుణాలహరి

ఓ కరుణానిధీ! మిగుల నుద్ధతిమై దహియించె దుర్దశా
వ్యాకులుఁ బాప పంజరుని బట్టుక పీలిచి పిప్పిసేసిన
ప్పా! కను మేదిమో జ్వర మపారకృపామృతసాగరా! ననున్
జేకొని పీడకున్నది యిదీ! క్షణమేని యిఁకేమి సేయుదున్.

అల్పుఁడనై కటాక్షుల నిరంతర జల్పనముం బొనర్పవం
కల్పితమౌని నాదుపయి కారుణికోత్తమ! నీకుఁ గ్రోధ మ
త్యల్పమయో! గణింత్రె కుపితాతుర బాలక భాషితమ్ములం
దెల్పు! మహానుభావులు సుధీ నిధు, లాశ్రిత లోకపాలకా!

ఉరగారాతి సుకేతనా! కనుమయో! యుత్తంభితాశాసము
త్కర ఘోరాహులఁ జట్టికొంటి, జటిలోదగ్రజ్వరోన్మత్తకుం
జరవజ్రాంకుశ, నన్ మహాజ్వరశిఖిజ్వాలావళీధుర్ నిరా
దరతన్ వీడకు మ్రొక్కుకొందును మహాధన్వంతరీ! శ్రీహరీ!

ఏనన దుష్కృతమ్ము లవి యెన్నఁడు సేయన లేదటంచు, నో
దానవ వైరి! పల్కెద యథామతి నొక్క నిజ, మ్మదేమనన్
మానసమందు భీతి ననుమానముఁ బాపె ఖగేంద్రయాన! నీ
యాన, సుధానిధాన, పతితావన తావక నామగానముల్.

శర్వ పితామహాదులును సర్వ సుపర్వనిశాచరావళుల్
నిర్వచనమ్ము నేరకయు నిన్ బురుషోత్తముఁ డంచుఁ గొల్వ నిన్
గర్వ మఖర్వ మూని యిటు గంటె యుపాలభమానవాక్కులన్
జెర్వెదు వీడిసీ! ఖలుఁడు ఛీ! కను ఛీ! యిదె పాడు బుద్ధియున్.

సకలమ్మున్ విడనాడినాఁడ, మఱి నా సర్వస్వమున్ నీవ, ని
న్నఁక నే కోరిక యేనికోర నిదిగో యూ కొంచె మర్థింతు, నీ
యకలంకాద్భుత మెల్లయందముల కాహా యందమే మూర్తి మా
మక హృన్మందిర గోచరమ్ముగుత, శ్రీమందార మాలాధరా!

సశేషం

హరవిలాసము: దేవదారు వనవిహారము

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

శ్రీనాథుఁడు బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాదుఁడు. త్రిపురసాదలబ్ధవాణీ ప్రసారమునఁ బరమేశ్వరు నారాధించువాఁడు. సంస్కృతి కవులలోఁ గవితా రూపోపహారములఁ బార్వతీ పరమేశ్వరుల నారాధించినవాఁడు కాళిదాసు. ఆతని యడుగు జాడలలో నడచినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. వివిధ రసభావములను బరమేశ్వరాలంబనముగఁ జిత్రించుటలోఁ జెప్పు విషయములం దిరువురకును సామ్యము గానవచ్చును. శ్రీనాథుఁడు తాను సంతరించిన హరవిలాసములోఁ ద్వితీయ చతుర్థాశ్వాసములందు కుమార సంభవ కావ్యాను సరణము గావించుట యిందులకొక నిదర్శనము. కుమార సంభవ కావ్యమునం దష్టమ సర్గలోఁ బార్వతీ పరమేశ్వరాలంబన శృంగార రస భావములు పరాకాష్ఠ నందింపఁబడినవి. హరవిలాసమున పార్వతీ పరమేశ్వర వివాహమువఱకు కుమారసంభవమునందలి కథావస్తువు నాదరించి, పిమ్మట శృంగార రస సమగ్రత నాపాదించుటకై శివ పురాణమునందలి దేవదారు వనవిహార కథావస్తువు గైకొనినాఁడు శ్రీనాథుఁడు.

శైవ కవులు శివుని విలాసములలో దేవదారు వన విహారమును బ్రథమముగ గణించి, తదాశ్రయమున శృంగార రసభావములను బరమేశ్వరాలంబనముగ నతిమాత్రము చిత్రించుట యొక పరిపాటి. ఆ ప్రక్రమమునఁ బరమ శివభక్తుఁడైన శ్రీనాథుఁడు దేవదారు వన విహార కథావస్తువును దన హరవిలాస కావ్యోపస్కారకముగఁ గైకొనియు శృంగార రసభావముల నతిమాత్రముగఁ జిత్రింపఁదలఁచియు నౌచిత్యమునకు రస పోషణమునకు పారస్యమునకు భక్తి భావాభివ్యక్తికి లోప మేపాటియుఁ బోకుండ నిర్వహించియున్నాఁడు. ఈ దేవదారు వనవిహారము సంస్కృతమున ఉత్ప్రేక్షా వల్లభుఁడను కవి రచించిన భిక్షాటన కావ్యమునందును, తదితర శైవకవుల కృతులందును గానవచ్చును. కాని యా రచనలన్నియు శృంగారరస నిర్వహణమున నుచ్ఛృంఖలములై నడచినవియే. శ్రీనాథునకు సమకాలికుఁడగు నిశ్శంక కొమ్మనామాత్యుఁడు, ఈతని కాశీఖండ కృతి భర్తయగు వీరభద్రారెడ్డి సోదరుఁడగు దొడ్డారెడ్డికిఁ గృతిగా నొసఁగిన శివలీలా విలాసము నందును దేవదారు వన విహారమును జిత్రించియే యున్నాఁడు. అదియు శృంగార రస భావాభివ్యక్కరణమున నుచ్ఛృంఖలమై కొనసాగినది.

శ్రీనాథుఁ డీయితివృత్తముఁ జేఁబట్టి యౌచిత్యమును సంతరించుకొనుచు రస నిర్వహణమునఁ బ్రణిధానము సంయమనము నలవరించుకొని, శృంగార రసమును భక్తిలో మేళవించి చరమసీమకుఁ గొనిపోయినాఁడు. ఆ విషయము నిట నా యూహకొలఁది వివరింతును. పరమేశ్వరుఁడు పార్వతిని పెండ్లియాడి, మన్మథుని పునరుజ్జీవితుని జేసి, పరిషద్గణము తన్ను భజించుచుండ శీత నగమున నత్త కుటుంబభార సమన్వితుఁడై సంసారసుఖ మనుభవించుచుండెను. పార్వతి మీఁది వలపుచేఁ ద్రిలోకాధీశ్వరుఁడిపుడు హిమవంతు నింట నిల్లడముండెను. ఏవాఁడైన నత్తవారియింట నిల్లటముండిన యల్లునిపై నత్తవారి కనాదర భావ మేర్పడకమానదు. ఈశ్వరునకు నైతే మట్టిది తటస్థించె నని తెలుపుట—

"ఆర్యపైఁ గూర్మిరెట్టింపనో? యత్తయింట
నిల్లడంబుండెఁ ద్రిభువనాధీశ్వరుండు."

అనినాఁడు. త్రిలోకాధిపతికైనను భార్యమీఁది వలపుచే నత్తవారింట నిల్లటముండుట యనివార్యమని యుండు ధ్వనితము.

ఇప్పటి యీశ్వర వేషము శ్వశుర గృహనివాస యోగ్య మాత్మాలంకార పరిశోభితము. ఇంతకుముందు నాగయజ్ఞోపవీతధారి యిపుడు బంగారు జన్నిదములు సవరించుచున్నాఁడు. రుద్రుఁడిపుడు గజాసురచర్మము వీడి పట్టుపచ్చడములు దాల్చుచున్నాఁడు. భస్మాంగరాగము వర్జించి కస్తూరితో మేళవించిన శ్రీగంధ మలఁదుచున్నాఁడు. ఎముకల పేరులు వదలి ముత్యాల హారములు ధరించుచున్నాఁడు. జడలపైఁ బాగడ చొక్కము ధరించి బాలచంద్రు నవతంసముగఁ గూర్చుచున్నాఁడు. ఇట్లు చంద్రశేఖరుఁడు పెండ్లికొడుకున

ఉచితమైన వేషము దాల్చి హిమవంతునింట మనువు గుడుచుచుండెనఁట. శివుని చెంగ్లికొడుకుగఁ జిత్రించుట శ్రీనాథున కొక వినోదము.

వాఁడు దిగంబరుఁగ విశ్వ వేషధూషితుఁడై తన వాహనమగు వృషభమును వాహ్యాళికి వదలినచ్చు అశ్వముల నధిరోహించి, ప్రమథ గణములు వెంటరాఁగ నోషధిప్రస్థపురవీథులలో నడయాడఁ దొడఁగెను. శివు ప్రభు వీతియ మహావిభవాభిశోభితుఁడై, యోషధిప్రస్థమున విహరించుచుండ, వాని యనుచరులు వీట నెవ్వరును లేక యనేకవిధ చేష్టలు సేయఁగడఁగిరి. వేశవాటమున స్వేచ్ఛాచారమునఁ జరింపఁ దొడఁగి, విద్యాధర గంధర్వాప్సరో గరుడ భామినీ విటులను బహుభంగుల బాధింపఁ దొడఁగిరి.

సీ. పులి కౌపనములఁ గప్పుకొను బాలఁగఁబోల
విద్యాధరాంగనా విటగణంబు
గంధర్వ కామినీ కాముక వ్రాతంబు
లా తోఁకఁ గోవిమోది లజ్జఁ గొంకు
కకపాల వెలిబూఁదిఁ గన్నులలోఁ జ్రామి
బాధింతు రప్సరః పల్లవులను
గరుడ భామా భుజంగ ప్రతానముఁబట్టి
బాధింతు రుగయోగ పట్టికముల
నాగడీలు మహాధూర్తు లగడుఁ గాకు
లుద్ధతులు గొంట్లు పలు గాకు లుదుగు మిడుకు
లాకతాయలు శివులు గయ్యాళు లగుచు
నోషధిప్రస్థ మిల్లిల్లు నుడుకుచుండ.

—హర 5-10.

తన యల్లుని పరివార మోషధిప్రస్థపురంబున క్షుద్రోపద్రవంబులు సేయుచుండ హిమవంతుఁ డది యంతయు నెఱింగి, మేనాదేవియు దానును మంతనం బుండి, యీశ్వరునితోడి పొత్తింతయు చాలునని, తన కూఁతు రావించి, "ప్రమథ గణములు భూతములు పిశాచములు మున్నగు ధూర్తగణములను నీ మగఁ డాదరించును. నీ భర్త యగు గరళకంఠుఁడు వారి ధూర్తచేష్టితములు మాన్పలేఁడా? అమంగళాకారుఁడై బ్రహ్మకపాలము చేతఁబట్టి వాడవాడల భిక్షమెత్తిన కూడు గాక యిట్టి దివ్యాన్నము లాతనికి రుచించునా?" యని హిమవంతుఁ డా యాదిభిక్షుని స్వరూపమును వికృతముగా నిరూపించెనఁట.

సీ. తలమీఁది చదలేటి దరిమీలఁ దిగఁజేరు
కొంగలు చెలఁగి కొంగొంగు రనఁగ
మెడఁ దమ్మిపూసల నిడు పేరు లొండొంటిఁ
బోరిఁ బోరిఁ దాఁకి బోటిబ్బణుఁగు రనఁగఁ
గట్టిన పులితోలు కడకొంగు పోఁక తూఁగ
బోరు తిత్తిడి చిట్టుబుట్టు మనఁగఁ
గడి కుంపుఁ బాములు కపాలలో నున్న
భూతి మెఁ జిలికిన బుస్సు రనఁగ
తమ్మిపూఁజూలి పుఱ్ఱెకఁ గందమ్ము సాచి
దిట్టతనమున బిచ్చము దేహి యనుచు
వాడవాడల భిక్షించు కూడు గాని
యిట్టి దివ్యాన్నములు మెచ్చునే శివుండు?

—హర 5-16.

ఈ పద్యమున నీశ్వరుని భిక్షాటన స్వరూప మభివర్ణితమైనది. దారుకావన విహారమున కీ భిక్షుక రూపము బీజభూతముగను, ప్రధాన రస నిర్వహణసాధనముగను జిత్రించియున్నాఁడు. హిమవంతు డిట్టి యీశ్వర రూపము నమంగళాకారముగా నిరూపించి, యాతని నవమానింపఁ గడఁగుటయే పరమేశ్వరుని దేవదారువన ప్రయాణమునకు నిదానమై జంగమభిక్షుక వేషధారణమునకుఁ గారణమైనది. మరల నా జంగమభిక్షుక వేషధారణము మునిపత్నీ సమ్మోహనమై శంకరుని యాదిభిక్షుక స్వరూపావిష్కృతికి మూలమైనది. ఇట్లీ యితివృత్తమున శ్రీనాథుఁడు విలార్చిన త్రివిధభిక్షుక స్వరూపములకుఁ గార్యకారణభావము సమన్వితమైనది. హిమవంతుఁడు తనకూఁతుతో నిట్లనుట, పార్వతీకభిమానము గలిగి, యామె తనభర్తను ప్రమథగణ దుర్వృత్తి నివృత్తికిఁ గడఁగువానిఁగఁ జేయుటకే. హిమవంతుఁడీ పలుకులు తన పుత్రికతోఁ బలుకు నవసరముననే యఖిలలోకేశ్వరుఁడగు నీశ్వరుఁడు మామ మనస్సులోని విసుగును, జారగణములకుఁ గలుగు చేసటను, ప్రమథగణములు సేయు ధూర్తకృత్యములను నెఱిఁగి వెంటనే దేవదారువనమునకుఁ బోఁదలఁచెను. తలఁచిన వెంటనే పరమేశ్వరుఁడు నందివాహనారూఢుఁడు కతిపయ ప్రమథగణ పరివార పరివృతుఁడునై మామకు తెలియింపక కాంతతోఁ జెప్పక దేవదారువనమునఁ బ్రవేశించెను.

శివలీలా విలాసమునందలి దేవదారువనవిహారేతివృత్తము శివభక్తి తాత్పర్య సముద్బోధకము. ఈశ్వర

ధృతివిముఖులై కర్మఠులైన దేవదారు వనవాసి మునులకు శివభక్తి తత్త్వము బోధించుటకై హరిహరులు మాయా విటవిట రూపములు దాల్చి తమ విలాస విచేష్టితములచేఁ దివ్యాశ్రమ వాసులైన మును లందఱకుఁ గామవికారములు గలిగించి, ధూర్తవిచేష్టితములచే మునిపత్నుల పాతివ్రత్యమునకు భంగమాపాదించి, తమ మాహాత్మ్యముఁ గనట్టి మునుల కీశ్వరభక్తి యేర్పడునట్లు చేయుదురు. హరవిలాసమున శ్రీనాథుఁడు గావించిన దేవదారు వనవిహారము మహాలింగావిర్భావమునకు నిదానము. శివపురాణాంతర్గత కథావస్తువు దీనికి మూలము. కాళిదాస విరచిత కుమారసంభవ కావ్య వస్తువే తత్ప్రబంధాంతర్గత వస్తునిర్మితి కాదన్నను. కావునఁ గావ్య సామగ్రీ సముచ్చయమునకు వలయు వస్తుసమున్మీలనమందు గావింపవలయును. అందులకై దేవదారువన సౌందర్యమును చిత్రింప దొరకొనినాఁడు. ఆ వనమును దపోధనులకు దేవతా మిథునములకును విహారయోగ్యము గావించినాఁడు.

దేవదారువనము హిమవత్పర్వత దక్షిణసీమలో గౌరీ తపోవనోపాంత దేశసంస్థితమగుటచే మునిజన సంసేవ్యమై యొప్పారినది. ఆ పర్వతం బెట్టిదనిన—

సీ. వృద్ధిక్షయపరాజీవి పంక్తిపీఠంబు
  సురతరంగిణి వెల్లి విరిసుపాగ
మహీమండలమునకు మానదండము మేను
  పూర్వాపరాబ్ధులు పొరుగుటిండ్లు
కాత్యాయనీదేవి కన్యకాత్వంబు
  చేసి నన్నుల వేల్పు పెండ్లికొడుకు
పాలనీయము శేషశైల సామ్రాజ్యంబు
  యాగ హవిర్భాగ భోగిరంబు
మాల్యవన్మేరు కైలాస మలయ సహ్య
గంధమాదన మందర క్రౌంచ వింధ్య
భూధరంబులు చుట్టాలు పొగడఁదరమె
సకలగుణధాముఁ బర్వత సార్వభౌము?

—హర. 5-20.

హిమవత్పర్వత సార్వభౌముని మహిమము సకల సద్గుణ విభవాభిశోభితము, వర్ణనాతీతము. అతనికి జతఁగూడిన విభవ మన్యశైల విలక్షణము. మహార్హ జన తపశ్చర్యాయోగ్యము దివ్యబృంద పరిభోగ యోగ్యమును,

క. అందు విహరించుఁ గాంచన
  కందర మందిరములందుఁ గౌతుక మొప్పన్
  బృందారక మిథునంబులు
  కందర్పవిహారములఁ బ్రగల్భకేలిన్.

ఈ పర్వతము కేవలము మౌనితపశ్చర్యా యోగ్యమే గాక రసికజన విహారయోగ్యముకూడ నని తెలుపుటకే కవి యీ రసికజనము బృందారక మిథునములనుట దేవాధిదేవుని విహారయోగ్యమని నిరూపించుటకు. ఇటు లాహిమవత్పర్వతము నుభయార్థ సామగ్రీ సమన్వితము గావించి, ప్రత్యేకముగ దేవదారువనమునకే విధమున సమన్వితము చేసియున్నాఁడు.

సీ. కర్ణికా మాణిక్య కనక పద్మములతోఁ
  గల్పవల్లీకుసుమంగములతోడ
విమల చింతారత్న వేదికా స్థలులతో
  సిద్ధరసావగాహ శిలతోడ
దివ్య లోకాప్సరః స్త్రీకదంబములతోఁ
  గామధుగ్ధేను సంఘములతోడ
దివ్యౌషధీలతా దీపమాలికలతో
  సకలర్తు సన్నివేశంబుతోడ
మదనవైరికిఁ గారాపు మామ యైన
మంచుఁగుబ్బలి దరి సీమాంచలమున
దేవతాముని సేవ్యమై తేజరిల్లు
ధర్మసంజీవనము దేవదారు వనము.

ఈ పద్యమునం దభివర్ణితమైన విషయము కాళిదాస విరచితాభిజ్ఞాన శాకుంతలమునందలి కశ్యపాశ్రమ వర్ణనమును దలఁపింపఁ జేయుచున్నది.

శ్లో. ప్రాణానామనిలేన వృత్తి రుచితా సత్కల్ప
                వృక్షే వనే
  తోయే కాంచన పద్మరేణుకపిశే
                ధర్మాభిషేకక్రియా
  ధ్యానం రత్నశిలాతలేషు విబుధ
                స్త్రీసన్నిధౌ సంయమః
  యత్కాంక్షన్తి తపోభి రన్యమునయ
                స్తస్మిం స్తపస్యన్త్యమీ.

అభి. శాకుం. సప్తమాంకము.

ప్రాణాయామమునకు యోగ్యములగు కల్పవృక్షములు, కాంచన పద్మపరాగ కపిశమై యభిషేక యోగ్యమగు తోయము, ధ్యానయోగ్యమైన రత్నశిలా

స్థలములు, సంయమి సేవ్యములని విబుధ శ్రీ సాన్ని ధ్యమునను నిలుకలచోటు తపశ్చర్యచేఁగాని లభ్యము గాదని వాఁడు కాళిదాసు. ఆ సామగ్రినంతయును నీ దేవదారు వనమునకు సమకూర్చియు శ్రీనాథుఁ డంతటితోఁ దనిసిపక కామధుగ్ధేను సంఘమును దివ్యౌషధులతో దీపమాలికలను సకలర్తు సన్నివేశమును జతఁగూర్చి, దేవదారు వనమును దేవతాముని సేవ్యమును ధర్మసంజీవనమును గావించియున్నాఁడు.

ఇఁక నచట వసియించు సంయమి సందోహమును సందరాగ సన్మతమును, వారి బింబాధరలను సౌందర్య కళానిష్ఠిత బృందారక సతులను గా జిత్రించియున్నాఁడు. పరమేశ్వరుఁడు జంగమ వేషధారియై తమ్మునిపత్నుల పాతివ్రత్యము భంగింపఁజేయునై యుండెను; కావున దివ్యవనితామణుల కంటెటె సౌందర్యమును సమకూర్చి పెట్టెనాఁడు. మఱియు పరమేశ్వర భోగయోగ్యతనాగియుండ సాధించుటకై తద్వనమున వారు పెఱపెసి విహారములలోఁ గొన్ని విలాసములు గావ్రింపఁజేసినాఁడు.

ఉ. ఆయా వేళల మౌనిభార్యలు గృహ
వ్యాపార లీలాధిక
త్వాయత్త క్లేశము లుజ్జగింతురు లస
త్కర్పూర రంభాఫల
చ్ఛాయా శీతల చంద్రకాంతమణి సో
పాన ప్రదేశంబులన్
వాయుప్రేరణ, బన్నికస్తరము పై
వర్తింప నక్కాననలోన్.

—హా. 5-35.

మౌని భార్యలాయా వేళల గృహవ్యాపారములందు శ్రమనొందినపుడు కర్పూరపు సంటి తెల్ల నీడలలోఁ జంద్రకాంత శిలాతల వేదికలపైఁ గూర్చుండి వాయుప్రహారముచేఁ బన్నికపు గరము మీఁద రాలుచుండు నాయాసము నుజ్జగింతురఁట. మఱియు మధ్యాహ్న కాలమున గృహవ్యాపారములందలి కులపటచే పేనులఁ జెమటలు పోసినపుడు పెలయేటిలోఁ జల్లులు చిలుకులు వాడునురఁట ఇటు తిలవన పరిసర ప్రకృతిమంతయును మౌనిజన వనితా విహారయోగ్య సామగ్రీ సముపేతమై విరాజిల్లుచుండె నని చిత్రించుటకే యుపక్రమము.

ఇఁక నాతపోవన ప్రకృతి తపశ్చర్యా విధి మనస్కులైన మునివాగి కనుకూలమైన సామగ్రితో సొప్పారియుండినట్లు చిత్రించినాడు. అచటి మునులు యోగనిష్ఠామూర్తి యాగముల నాచరించుచుండ, త్రేతాగ్ని సముద్భూతమై పుణ్యధూమరేఖాంకితమైన పరిమళము పాతక సంఘము నణఁచివైచును. అచటి గండుకోయిలలు సామము శేడించిని పఠించును. చిలుకలు ప్రణవాక్షరము లాలపించును. శుకశారికలాగమ సిద్ధాంతములను ప్రస్తావించును. నెమళ్లు శాస్త్రము లావర్తించును. ఈ తీరుగ నచటి ప్రకృతి యంతయు సద్భావ సముద్భవమై పెలయుచుండె ననినాఁడు. ఈ వర్ణన పరిపాటి భారతమునందలి శకుంతలోపాఖ్యానములోని కణ్వాశ్రమ వర్ణనమును దలఁపింపఁ జేయుచున్నది. మహర్షుల యాశ్రమ వనమునట్లు కాళిదాసువలె శ్రీనాథుఁడును గొంత ప్రణిధానము వహించును.

ఇక నచటి నీవార ముష్టింపచులైన మునులు మన్మథుని నెపాటియు లెక్కింపక కామక్రోధాది వికారములు దరిచేరనీయక పగలోక పావన పరాయణులై ప్రశాంతచిత్తులై యాత్మవిహాపాంశముల నిరంతరులై చరింతురట. తత్తపోవనమున మునికన్యకా కదంబము పసిఁడికుండలతో పెలయేటినీటిని గొని తెచ్చి, కల్పలతలకు నీరుపోయుటను మనోహర దృశ్యముగఁ జిత్రించియున్నాఁడు.

సీ. జలుఁగైన కవకంపుఁ జీనాంబరము కొంగు
పాలిండ్ల బింకంబు బయలుపఱుప
భ్రమరకంబులఁ జూటు ప్రస్వేదకణములు
సొంపలి కస్తురిబొట్టు నూలుకొలుప
దరవిల్లధం బైన ధమ్మిల్ల భారంబు
చిమ్మచీకటులఁ జెలమిసేయఁ
దంతపాటక రత్న తాటంకదీప్తులు
చెక్కుటద్దములపై జిగురువాఱఁ
బసిఁడికుండల నిర్ఘరాంభస్సు దెచ్చి
పోయఁ గంకణ నిక్వాణములు నెలంగఁ
గల్పలతలకు మునికన్యకా కదంబ
మభిమతంబైన యుపచార వ్రతమున.

ఈ సీసములోఁ గ్రమముగ కట్టు బొట్టు జుట్టు అను నీ మూఁడును జోకముగఁ జిత్రింపబడినవి. ముని కన్యలు కల్పలతలకు కుండలతో నీరుపోయుట వారి

ఈతునకు పరిపడిన తపశ్చర్య. హిమవత్పర్వతమున సకల వస్త్వాకరముగఁ జిత్రించుటను గాబోలు ముని కన్యకా జనములకుఁ జీనాంబరములు తాటంకములు కంకణ విభూషణములు సమకూర్చి పసిడిపుండలతోఁ గన్నెలతలకు నీరుపోయించినాఁడు శ్రీనాథుడు. ఇటు లనే తద్రాజమ గోవుల గోష్ఠకేళికలందు లేఁగదూడలు గంతులు వేయుట కెంతయు స్వాభావికముగను లలిత సుకుమారముగను జిత్రించియున్నాఁడు.

శా. ఆనందంబునఁ గ్రుళ్లుఁబుచ్ఛములు పై
కల్లార్చుచున్ లేఁగల
క్రేళ్ళవన్ గోవుల గోష్ఠదేశమున
జంఘాలాఘవంబొప్ప హో
మానుష్ఠాన విధిప్రకార పరతం
త్రోత్కంపమూ కామధు
గ్ధేనూత్సన్న సుధాప్రవాహ లహరీ
తృప్తాంత రంగంబులై.
—5-34.

దేవదారు వనమునందలి గోష్ఠప్రదేశములందు లేఁగదూడలు హోమానుష్ఠానయోగ్యపయస్సంపాదనము ముగిసిన వెనుక తమ తల్లులగు కామధేనువుల పయస్సుధా లహరులఁ గోలి యానందంబునఁ దోఁకలు కదలించుచు గంతులు వేయుట చూడ ముచ్చట గొల్పును. అచటి ధేనువులు కామధేనువు లగుటచేఁ దదూధస్స మమృతప్రవాహమె యానందము నొదవించి జంఘా లాఘవము నొడఁగూర్చినది. లేఁగదూడలు పాలుఁద్రాగి గంతులు వేయు తీరు సహజ మధురమైన యొక ప్రేక్షణీయము.

ఈ తీరుగనే పర్ణశాలాంతరముల మునికన్యలు కెంచు చిగురాకుఁ బోణుల పేడలములు దాల్చి వారి చేష్టల నభినయించుటయుఁ గడుమనోహరముగ జిత్రింప బడినది.

సీ. చెలరేఁగి తెలినీటఁ జిలుబంతి పసుపాడి
నేప ద్రొమ్ముల్ బిచ్చయులు తుడిచి
కురువింద పేరులు కుబ్జదమ్ములుఁ దాల్చి
చెవిలి పింఛంబు బొట్టుములుగట్టి
పయోభరములుగాఁ బొట్టులాపు లమర్చి
బొఁదునఁ దిలకంబు పంతరించి
కంకేళి చిగురాకుఁ గర్ణపూరముఁ జేసి
కుసుమ పూవులధూళి కురులఁ జల్లి
కెంపుఁ జిగురాకు బోణులచేఁత లెల్ల
నభినయింతురు పర్ణశాలాంతరములఁ
దంద్రముతెంజేవిఁ జనువడు తల్లులెదుర
గారవమ్మున మునికన్యకా జనమ్ము.
—5-38.

ఆరణ్యక ప్రకృతిలో బాగరవుల కళి చేయువినయ ములు ముగ్ధలైన చెంచు చిగురాకుబోండ్ల చేతలకుటుఁ దత్స్వరూపము వంతపుమంతే పాంతముగఁ జిత్రించి నాఁడు.

శా. ఆమోదంబున వేఁటలాడుదురు నీ
హారాద్రి కాంతారక
ఖామధ్యంబునఁ జాపటంకృతులతో
గంధద్విపశ్రేణులన్
శ్యామ శ్యామ మనోజ్ఞ మార్గ లుఠనం
జాధూమ ధూమాలంకృతిల్
వ్యాఘ్రముగ్రాహ్య పయోధరల్ శబర నీ
వానాథ సీమంతినుల్.
—5-24.

ఈవిధముగ సహజ సౌందర్యముతోఁ గూడిన దేవదారు వనోపాంతమంతయుఁ దపస్సులకు తపోవన స్థానమునకు పరిపడిన సామగ్రితోఁ గూడియుండెనది. అనుష్ఠాన ముక్తులైన యచటి మునులు కామము పాడ సూపకుండ నెంతటి నియమములు పాటింతురో వారికి గామోద్రేకము సేయుటకు, వారల వ్రతముల భంగింపఁజేయుటకు పదువాల్గుజాతుల యప్సరోంగ నలు జాతి కొక్కొక్క వారి యోర్పు స్థిరావాసము లేర్పఱచుకొని తమ తమ భవనములందు ఆత్మోన్నతి స్థాపలాంఛితములైన పతాకముల నెగురవైచుకొనుచు మునులకు మదనవికార మొనరింపఁజేయుటకై ప్రతి భవన భిత్తిభాగములందును చిత్తరువులు వంతరించుకొని యుండిరఁట. ఆ చిత్తరువులను, తద్భవన వాసినులైన యచ్చర పూవుఁబోండ్లను శ్రీనాథుఁ డీతీరుగ జిత్రించియున్నాఁడు.

"శోరకిత నేత్ర త్రిభాగుండై కుసుమ కంక పత్రింబుల వంకలొత్తుచు రతీదేవి వృత్తి స్తనంబుల మీఁద వత్తిమిల్లియున్న చిత్రిభవు విక్రమసంపత్తి ప్రకారంబును, నట్టేటం బట్టపగలు యోజనగంధియను గంధగజగమన వ్రటువదనుంగవ చూచి తొట్రువడు

వసిష్ఠపౌత్రుని దృష్టిప్రియత్వంబును, నాచార్య
భార్యయగు తారాదేవిమీఁదఁ దారకరాజు వలపు
చిలుంబు వాటంబుసేయు లలిత కటాక్షవీక్షావిక్షేపమ్ము
లును, స్మృతిమాలి మాలినీనది సైకతంబున కేళికంబుం
బలెఁ బొదలు కురుపించు పాదలతో చేలుపులం జేయు
కొంజెకుఱుం జెదరి చదిమాచి చొక్కపు వరికి వందను
రాగా కేళింబును, కుసుమకోదండుని విజయ డిండిమం
బగు విభాండకసుతుని వనితామండలాసక్తియు, బృందా
వనంబునందు ముకుందుండు గావించిన నందవ్రజ వధూ
విహారాడంబరంబును నంబురుహమారితి స్మృతి చెడియాడు
పట్టింబట్టు కొనిన దోషంబు పట్టునుం బురుహూతుండు
గౌతము కళత్రంబు మీఁదం గల్పించిన చీకటితప్పును
జూపెఁ జూపఁ జిత్తంబు ద్విగుణ్యవంబు."

ఏతచ్చిత్రలోకిత వస్తువర్ణనము మన్మథ వికా
రోద్బోధకము. ఇవియన్నియుఁ బురాణప్రసిద్ధములైనవి.
వీతరాగవికృతి సంపాదకరూపములు. ఇట్టివితరాత్రము
వాసి తపోనిష్ఠుల నిష్ఠాభంగమునకై చిత్రింపఁ బడినవి.
ఇటుల కేతిదావాసంబుల నివసించు నప్సరోంగనలను
త్రిభువన వశీకరణయోగ్య విభ్రమ వ్యాపారాలంకార
భూషితలఁగాఁ జిత్రించినాఁడు.

ఇట్లు వసించియుండు నచ్చేడికలలో "విబుధ
మత్తకాశినీ జనోత్తమయగు తిలోత్తమయు, వశీకృత
కుసుమశరాచయగు ప్రమ్లోచయు, నలకూబర నఖ
రేఖాంకిత స్తనకుంభయగు రంభయు, ఘనకేశియగు
సుకేశియుఁ, గలమంజుఘోషయగు మంజుఘోషయు,
శృంగార వారాశియగు నూర్వశియు, రూపానురూప
స్థానకయగు మేనకయు, నప్సరోరోహలు అలసాలోక
కలికామాపుల, హేలాసందర్శిత మేఖలా కలాపంబులగు
విభ్రమ వ్యాపారంబుల, హాటకతులాకోటి ఝుళఝుళ
త్కారమంజరంబులగు మంజుగమనంబుల, బింబాధర పాల
ఫలకంబులకు మొలకనవ్వుల, నమృతరసరూపంబులగు
సల్లాపంబులఁ, ద్రిభువనంబులు వశీకరింతురంట."
విబుధమత్తకాశినీజనోత్తంసంబుల సౌందర్యంబు సమా
కర్షకమగుటయే గాక, వారలరూపులు మందగమనములు
మందహాసములు మధురాలాపములు త్రిభువనమోహన
సాధనములని చిత్రించియున్నాఁడు. ఇంతటి సంమో
హన సామగ్రి యుండినను వికృతినందని వచటి విర
రాగుల చిత్తవృత్తులనియు, అట్టి దేవదారు వనమున
మదన వికారము నావిర్భవింపఁజేయఁబూనుకొనిన పర
మేశ్వర సౌందర్యమూర్తి తీతని నిరూపింపఁదలఁచి
త్రిభువన మోహన స్వరూపవతులయిన యప్సరోంగనల
ప్రేమల శివునిచే భిక్షాటన ప్రవృత్తి నుపక్రమింపఁ
జేసినాఁడు.

అట్టి దేవదారువనమునం దీశ్వరుఁడు తన పరివా
రమునంతయు నిటనటనుండనియమించి

తే. పసిఁడి కప్పెరలాఁ దాల్చుఁ బద్మకోల
కోక పట్టియు కకపాల కోలెసంచి
కలికి కొటుక గిరొప్పట్టు పలుఁగుపేరు
జాతిగాఁ దాల్చి కెలయించె జంగముండు.

—5-41.

ఈ జంగమరూపచిత్రణములో శ్రీనాథుని నాఁటి
జంగమ భిక్షుకస్వరూపము ప్రతిఫలించుచున్నది. ఇట్టి
జంగమరూపము దాల్చి ప్రాలేయాచల కన్యకాధిపతి
దేవదారు వనమున భిక్షాటనమునకై బయలుదేఱి, తొలుత
నప్సరోనికేతనముల జరింప మొదలిడినాఁడు. అచటి
యచ్చరలందఱు వింతయొయ్యారములు మొలతేర నా
జంగమ భిక్షువునకు భిక్షాన్నములిడ దొరకొనిరి.
'ప్రమ్లోచ మోచాఫల స్థూలాపూప ఘృతాన్వితంబయిన
భిక్షమును, నఖాంకురస్ఫుటితులతో మాణిక్యముద్రాలం
కార మయూఖ కాంతులు గిలుకొను కెంగేలితోఁ బెట్టె
నది. రంభ, రంభాఫలసమగ్రమయిన భిక్షమును
గామారికి, నలకూబరుఁడు దనరా పుఁజన్నుల కెలవఁబట్టె
రొత్తిన నఖక్షతరేఖ బయల్పడునట్లు పెట్టినది. మంజు
ఘోష, కలఘోష ధరిత కంకణ నూపురాద్వయలంకార
భూషితయై రొమురుగా వల్లెచేర్చి, హేమపాత్ర
నమృత దివ్యాన్నపాయస సాహార భిక్ష నొసఁగెను. హరిణి
దాక్షాయణీధర్తకుఁ జక్షూరాగ మెలర్పఁగా మాధుకర
భిక్షాన్నము వడ్డించెను. ఊర్వశియు నల్లనఁ జేరవచ్చి
శ్రీవల్లభుకూర్మి చెచ్చెలికి వారణవైరికి మంచుఁగొండ
రాజల్లునికి గంధశాల్యన్నము భిక్షముగాఁ జెచెను. తిలో
త్తమాప్సరస పులకించిమతో డను ఘృతంబుతోడను
గూడిన భిక్షమును పసిఁడిపళ్ళెములుగల పయ్యెద
కొంగింపుక జారి దన్కుస్తుఘాలలోఁ దమని మూఁడు
కన్నులకు ముచ్చటగొల్పునట్టులు పెట్టెను. సహజ
సౌజన్యయగు సహజన్య, దోర్మూల కూలంకషంబులైన
పిఁదుఁబాలిండ్లు పైట తొలఁగ పిసుకొలుపఁ గంకణమునకుఁ
బుణ్యభిక్ష సాదఁగ వడ్డించెను. చిత్రరేఖ కనకనూపుర
మేఖలా కలకలము రత్నకంకణరవముతో రాయించ

నద్భువనకమ్యకాన్త భిక్షు వెంబడిగను. అక్కు లేఖాంగన లును భుజంగభూషణునకు నవాంగ రంగస్థల లాస్య లంపటంబులగు కటాక్షవీక్షణంబులతోఁ జూడ భిక్షాన్నం బులు సమర్పించిరి.'

శివదారువన వేశవాటమున నుదవ్రై రి భిక్షాటనము సేయునపుడు అప్సరో విలాసవతుల విలాసము లేవియు నీపాటియు వారిని మనసు నపహరింపలేదు. ఆ క్రమ మున నే వారలిద్ద్రు దండకమునకు ధూపదీపాద్యుప చారంబులు గైకొనుచు, వంతటనోఁ దనిదిసనికవక గర్భక పాత్రాత్రంబు పూర్ణంబై కరపల్లవంబున నుల్ల సిల, నల్లనల్లన యోగపాదుకా యుగళంబు గల్లుగల్లన మ్రోయ ముని జనాశ్రమంబులఁ బ్రవేశించినాడు శివుఁడు. మునివాటమున భిక్షాప్రవృత్తికిఁ గారణము వేశ వాటమునఁ దన భిక్షాపాత్ర మర్ధపూర్ణ మగుటచే దానిఁ బూరింపఁజేయుటకని కథు సున్నితముగఁ దెలిపి యున్నాఁడు. ఆటనుండి మునిపత్నీ మనోహరణ దక్షమగు సౌందర్యమును. అత్యుచిత విభ్రమభంగిని శంకరునెడఁ గాన్పింపఁజేసినాడు.

హరుఁడు మునిమందిరంబుల మొగసలనిలిచి,'భవతి భిక్షాందేహి' యని వారి వాహ గర్జాగంభీర స్వరంబునఁ బలుకుచుఁ, గులాంగనాజనంబు నవాంగ దృక్తరంగం బునఁ జెలువగపులిపిలింపిలువారిఁ గనుంగొనుచు, సంయమివధూపాతివ్రత్యభంగంబు దనకుఁ బరము ప్రయోజనంబుగా సర్వగర్భభక్తి సందర్భంబులు నిజా భిలాషంబు దేటపఱుచుచుఁ బర్యటింపం దొడంగిన—

మ. దరహాసంబుల భ్రూలతా నటన ము
ద్రా విభ్రమ ప్రౌఢిమన్
బరిహాసోక్తుల భావగర్భరస సం
పల్లంపటాలోకన
స్ఫురణాభంగుల మౌనికాంతల మనం
బుల్ప్వారలాడె న్మహే
శ్వరుఁ డుద్దామ విలాసదారువనికా
వాట ప్రదేశంబులన్.

—హర ౬—౬౬.

సీ. సులభమార్గం జేయు శివక మాంజాయన...
శుక్రైల సంప్రపనూరులింపఁ
బుణ్యగృహిణులఁ బతిభక్తి పూర్ణమతుల
భాగ్యసంపన్నలను బుత్రపౌత్రవతుల
సతులముత్తైదువులను నిశ్శంకవృత్తి
భజనికరఖండమౌళి విరాళిగొలిపె.

ఉద్దామ విలాసియగు మహేశ్వరుఁడు దారుకా వనవాట ప్రదేశంబుల మునికాంతల మనములను మంద హాసములతోడను భ్రూభంగవిభ్రమ ప్రౌఢిమలతోడను, పర్మభాషితములతోడను, భావగర్భితాలోకనముల తోడను ఊయలాడెనఁట. ఇట శ్రీనాథుఁడు శృంగార రసభావాభివ్యక్తరణనిపుణుముఁ జాటించిన సంయమ మూహాతీతము. ఇట్టి పట్టులందు రసాభివ్యక్తరణ శక్తియను వెలిఁగిన కాళిదాసాది మహాకవులకుఁ గొందఱికే గాక సంయమము పాటించుట యందఱకు వలదిగాదు. ఇట్టి పట్టులందు శృంగార భావములను, తద్దుర్వ్యాప్తి చేష్టాదికము నెంత విరివిగనైనఁ బ్రపంచింపవచ్చును. ఈ తిగుణము:ంగు సైతము భావము వతి విబిసము సేయుచు, నాటకీభంగము గావింపక, జుగుప్సారసాభావము పోకుండ హాసవి విలాసాదికము నే శ్రీనాథుఁడు వ్యక్తీకరింపఁ గలిగి నను టలో వాతనికిఁ బరమేశ్వరునెడఁ గల భక్తి భావమే కారణము. పరమేశ్వరుఁ డిట్టి విలాసముల చేత నే తిన ప్రయోజనమును సాధించెనుటకు 'పతిభక్తి పూర్ణమతులను, పుణ్యగృహిణులను, పుత్రపౌత్రభాగ్య సంపన్నలను, సతులను, ముత్తైదువలను సైతము విరాళి గొలిపె'నని వివరించినాఁడు. మఱియు మునిపత్నీ పాతివ్రత్యంబును భంగింపఁజేసిన విధము నతిగంభీరము గను భావగర్భితముగను సముచితముగ సాగించినాఁడు.

వ. ఇట్లు ప్రతి గృహంబున భిక్షాటనంబు సేయుచు మహోత్కలాంఛనుఁడు వాంఛాను కూలప్రకారంబున జారసురత వ్యాపారపరాయణుండై మగలకన్ను మొఱంగి, సంధ్యాసమయంబుల ననుష్ఠా నార్థంబుఁ బురుషులు సమిత్కుశ ఫలాహరణార్థం బెం దేనిఁ జనిన యొసరు వేచి, శపథాతిశయోక్తంబును నిష్ఠునిశ్వాసోచ్ఛ్వాసంబును నివారిత సల్లాపంబును నిమేషమాత్ర సాధ్యంబును నిబిరీస భయకంపంబునైన సంభోగంబు లభిలషించు వారంభోరువుల మదన లేఖా కథాసందేశ వాక్యంబులను, సంకేతస్థాన కుంకేళికుంజాల నికుంజక్రోడ సంకేళీ క్రీడల, సువాంగ్ర్య దూతీ పరామర్శంబులను, భ్రూలతాదేశంబులను, నవాంగ రంగస్థల లాస్యలంపట కటాక్షవీక్షా విక్షేపంబులను మందహాస కందళిత పరిస్పందంబులను గందర్ప బ్రహ్మానందం బనుభవింపఁజేసి మిసిమింతుఁడును గాక

దేవదారు కాంతారమధ్యంబున ఖట్వాంగ పాణి భిక్షావృత్తిఁ జరించుచుండెనఁట.

తెలుఁగింటి జంగము వేషముదాల్చి తపోవభావ విలాసాదులచే హృదయముఁ జూఱఁగొనిన పరమేశ్వరుని గనయఁగోరు రంభోరువులను వాగ్విలాసాది విభ్రమ ప్రదర్శన మాత్రముననే పాఱుఁడు కందర్ప పరబ్రహ్మానంద మనుభవింపఁ జేసెనని చిత్రించుటలో శృంగారరసము శ్లాఘ్య మహితమై పరాకాష్ఠ నందినది. ఈ ఘట్టమునఁ గవికిఁగల భావసంపద మతివేలమై చూపట్టినది. ఈ ఘట్టము నందే నిశ్శంక కొమ్మనామాత్యుఁడు తనరచనలో సంయమము నే పాటియుఁ బాటింపక మునిపత్నులతోడి పరమేశ్వర విహారవర్ణనమునందు బంధాదికమును గూడఁ జిత్రించి వదలినాఁడు. దారుకావనము పరమసంయమి తపశ్చర్యా నిలయము. ఋషిపత్నులు పాతివ్రత్య నిష్ఠాగరిష్ఠలు. తత్పాతివ్రత్యభంగ ప్రవృత్తుఁడైన శంకరుఁడు యోగీశ్వరేశ్వరుఁడు. తదాలంబనముగ నిర్వహింపవలసిన శృంగారరసము సంయమమును బాటింపకున్నచో రసజ్ఞ హృదయములకు వైరస్యమును గలిగింపకమానదు. కావుననే శ్రీనాథుఁ డిప్పట్టునఁ బరమ సంయమియైనాఁడు

ఇంతకును మునిపత్నుల పాతివ్రత్య భంగమును నిగూఢము సేసినాఁడీశ్వరుఁడు. తత్ప్రవృత్తి ప్రత్యక్షమై మహర్షులందఱు కంటఁబడినఁగాని మహాబంధన ప్రయత్నము జరుగ నేరదు. తత్ప్రయత్నముఁ గాని మహాలింగావిర్భవము జరుగ నేరదు. తదుపక్రమమునకై యాదిభిక్షుని భైక్షుక స్వరూపమును మఱింత మనోహరముగఁ జిత్రించినాఁడు.

సీ. ముత్యసెజ్జ పులితోలు మొలదిండుగాఁ గట్టి
  కర్కోటకాహి పాగా ధరించి
చిలుక బోఁటలవు ప్రేళ్ళవుఁ గీలుపఱచి
  వలగాఁచ నీలంబు మెడఁ గలుగ నందది
చిన్నారి పొన్నారి శశిరేఖఁ దలఁదాల్చి
  కొనగోట జతిలేటి కొదమఁ బూని
పచ్చియేనికతోలు పచ్చడంబు ధరించి
  గిలుకు మువ్వలకోలఁ గేలఁ బట్టి
పసిఁడి జలపోసనముతోడ సెపకు మెఱఁగ
విసరుహాసను పుణికి చప్పెర ధరించి
చెద్ద నడివిధి నిలుచుండి భిక్షుఁడడుగు
బ్రాశినుంబునందు ఖట్వాంగపాణి.

—హర. ౬-౬౯.

ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడు నిజరూపముతో ఘంటాపథమధ్యంబున నిలిచి ఋష్యాశ్రమముల భిక్షకై యడుగఁ దొడఁగెను. ఇంతవఱకు మిండజంగము రూపమునను౦డిన పరమేశ్వరుని నిజస్వరూప మిప్పుడు ప్రత్యక్షమైనది. ఈ ప్రత్యక్షభావమే తద్భంగప్రయత్న హేతువైనది.

“ఇద్దిరంబున మన్మథరూపుండు మదనోన్మాదంబునఁ గన్నుగానక మునిస్త్రీలంబుల పాతివ్రత్యంబు పొలివుచ్చుచు నిద్దుర విడిచి జంపబూనిన నిలింపమాని ప్రాతింబు వారికి వారికి తెలియంగ గుజగుజపోవుచు వదనంబు ప్రకాశింపంజాలక లోలోన యడంచుకొని యుండుచు డప్పాటం బతిథవనంబునఁ బాటిల్లు చీకటితప్పు కప్పిపుచ్చ వెరవుపడకుండునట్లుగాఁ బ్రకాశించిన గట్టియితంబై యుండఁ డా జగజెట్టి వెల్ల సేవిం బట్టికొనువారై ముట్టుముట్టిరి.”

పరమేశ్వర కర్తృకమై యుంటింటఁ గప్పిపుచ్చుటకు వలనుపడని యా చీకటితప్పు బయటఁబడినప్పుడు మహర్షులందఱు శేకమై, జగద్గురుఁడైన యాశ్వరుని శాపాస్త్రములు దామెఱుఁగిరియుఁ బట్టి నిబంధింపఁ జుట్టుముట్టిరి. తత్సన్నాహము చూచి పరమేశ్వరుఁడు మందహాసము సేయుచుఁ దనలింగమును వింగి దాఁకఁ జెరిగించి, తత్స్థానంబున నా మునులసన్నాహము నడఁచి వైచి, సోమార్కాగ్ని మహాసోపానంబుల డిగిదవ్వ విశుద్ధంబా ప్రవాహంబున నభిషేకం బాపాదించి, తల్లింగోత్సేధంబున బ్రహ్మాండాంతర్భరం బప్పళింపఁ జేసినాఁడు. బ్రహ్మాండవ్యాప్తమైన యా పరమేశ్వర లింగమునకు బ్రహ్మ తిరకరకమండలుతీర్థంబున నభిషేకం బాపాదించి, గంధపుష్పాద్యుపచారములతో నుపాసించి బ్రహ్మాండపరివ్యాప్తంబైన యా లింగంబు నుపసంహరింపుమని స్తుతిపూర్వకముగఁ బ్రార్థించెను. పరమేష్ఠి ప్రార్థన నంగీకరించి పరమేశ్వరుఁడు ‘లింగార్చనాపరులకు మత్సాంగత్యంబు కృపసేసెద’ నని తెలిపి నిజమహాలింగమును స్తంభింపఁజేసెను. దేవదారు వన దివ్యాశ్రమస్థులగు గృహస్థులు పరమేశ్వరు మహత్త్వము గాంచి, తమ మనంబుల నాతనియెడ నీర్ష్యాదోషము లుడిగించి. యా శేషాహిభూషణుని బహువిధ భక్తిశ్లేషముల భజియించిరఁట.

ఈవిధముగ శృంగార రసపరాకాష్ఠ నాపాదించుటకై యుద్దిష్టమైన యీ దేవదారు వన విహారము పరమేశ్వరభక్తి భావమునఁ బర్యవసన్నమైనది. శ్రీనాథుఁడే రసమును నిర్వహింప పూనుకొనిన దానిని బరమేశ్వరాలంబనముగనే చిత్రించును గాని దత్ప్రదానోన్ముఖ భావములున్నయు నైహిక విషయములతో వారిబద్ధములయ్యును నాధ్యాత్మిక భావపర్యవసన్నములగుచుండును. అర్ధనారీమూర్తి వలనొక్క గావలుకవహించి ధూర్తచేష్టితములకుఁ గడగిన శంకరుఁడు సర్వలోక సముపాస్యలింగస్వరూపుఁడై యవతరించినాఁడు!

అంతర్వాహిని

'హితశ్రీ'

రివ్వురివ్వున వీచే గాలుల్లో జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ ముందుకి దూసుకుపోతూ పట్టాలు మారుతోంది. తనకి చేరువగా ఉన్న కిటికీ అద్దం పైకిలాగి విశ్వం తూర్పు దెసగా చూశాడు.

వయ్యారాలు ఒలకబోస్తూ దవ్వుదవ్వులకి జరిగిపోయే చీకటి చీర చెంగు దొరకపుచ్చుకుని వెలుగు సరాగాలాడుతుంటే ఆకాశం ముసిముసిగా నవ్వుతోంది!

చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమి.

తెల తెలవారుతోంది.

కొత్తగాలులు రివ్వున వీస్తూ విశ్వాన్ని పరామర్శించాయి. ఆ శుభోదయ సుందర దృశ్యాన్ని వేడుకగా చూస్తూ పులకితుడయ్యాడు విశ్వం. రవినించి ప్రసరించే అరుణకాంతికి కొండల అంచులు గీతలు గీసినట్టు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆకాశమార్గాన పక్షులు స్వేచ్ఛగా కలకల గానం చేస్తూ బారులు బారులుగా సాగిపోతున్నాయి. దూరంలో పసుగణాలు తీరికగా పచ్చిక మేస్తున్నాయి. ఆ పరిసరాలు చూడగానే విశ్వానికి ప్రాణం లేచివచ్చినట్టయింది. ఆ ప్రాంతాలలో తానెప్పుడూ సంచరించలేదు, నిజమే. కాని ఆ చిరపరిచిత దృశ్యాలన్నీ ఏదో ఆత్మీయతని జ్ఞాపకం చేస్తుంటాయి ఎప్పుడూ. అక్కడ రైలు దిగి ఆ ప్రదేశమంతా కాలినడకన తిరగాలని తనకి ఎన్నోసార్లు అనిపించింది. కాని ఇప్పటివరకూ అది కోరికగానే నిలిచిపోయింది. మనుషుల కోరికలు కొన్ని ఎంత చిన్నవైనా ఎప్పుడూ కోరికలుగానే నిలిచిపోతూంటాయి. సముద్రస్నానం చెయ్యాలని తనకి ఎన్నోసార్లనిపించింది. వాల్తేరులో మూడు సంవత్సరాలు గడిపినా, చివరికి ఆ కోరిక తీర్చుకోకుండానే ఆ ఊరు విడిచి వచ్చేస్తున్నాడు.

రయ్యిమని వీచినగాలికి ఇంజన్‌లోనుంచివచ్చిన బొగ్గురవ్వ విశ్వం కంట్లో పడ్డది. తటాలున తల వెనక్కి లాక్కుని జేబు రుమాలుతో ఎలాగో అవస్థపడి దానిని తీసివేశాడు. కాని కన్ను ఎర్రబడ్డది. అప్రయత్నంగా ఎదురుగా ఉన్న సీటువైపు చూశాడు విశ్వం. ఆ అమ్మాయి ఇంకా అలాగే కూర్చుని నిశ్చలంగా కిటికీలోంచి బయటికి చూస్తూనే ఉంది. తన అవస్థ ఆమె చూసేవుంటుంది. అయినా తల లోపలికి తీసుకోదేం! తన ఉనికి గుర్తించటం ఆమె కేమాత్రం ఇష్టం ఉన్నట్టు లేదు. ఇంతకీ, స్వావలంబనమైతేగాని ఏ విషయమూ మనుషులు గుర్తించరు. అందుకు కారణం ఒకప్పుడు నిర్లక్ష్యమూ, ఇంకోసారి అహంకారమూను. పాపం, ఆమెకంట్లో రవ్వపడితే అవస్థపడుతుంది కాబోలు. ఆడవాళ్లు ఎంతసేపటికీ పైకి డాబు సరేగాని ఎంత చిన్న ఉపద్రవం జరిగినా ఇట్టే బయటపడిపోతారు. అయినా, ఈ అమ్మాయికి కొంచెం బెట్టు ఎక్కువలా ఉంది. రాజమండ్రినించీ చూస్తున్నాడు. ఒంటరిగా అర్ధరాత్రి రాజమండ్రిలో ఈవిడ రైలెక్కటం ఆశ్చర్యంగానే ఉంది. ఎవరో స్నేహితురాండ్రు మొదలైనవాళ్లు స్టేషన్‌కివచ్చి సాగనంపి వెళ్లారు. అప్పటినించీ ఆమె మౌనంగా అలాగే కూర్చుని ఉంది. ఉత్తర హిందూస్తానీ యువతిలా తలమీద ఆ ముసుగెందుకూ? తన అందం కళ్లతో తాగెయ్యటానికి ఇక్కడెవరో సిద్ధంగా వున్నట్టు!

ఈ అమ్మాయి ఎవరోగాని వేషభాషల్లో నాగరికత ఉట్టిపడుతూ నేవున్నా కాస్త పూర్వాచారాల చాదస్తం వున్నట్టుంది. గోదావరినదిలో డబ్బులు వేసి దణ్ణం పెట్టింది. తనకి నవ్వొచ్చింది. తను చూస్తున్నాడనే సంకోచమైనా ఆమెకి కలగలేదు. ఆ అభిప్రాయం వుంటే ఓ చిన్న దొంగచూపు చూసివుండేదే! అన్నట్టు ఆమె రెండుమూడుసార్లు తనవైపు చూసినట్టు అనుమానంగా ఉంది. తన తోలుసంచీ వైపుమాత్రం తప్పకుండా చూసింది. బహుశా దానిమీద తన అడ్రసు వుండే వుంటుందనుకుంటే సరా! అంత తెలుసుకోవాలని

వుంచే తనని అడగకూడదూ? పలకరిస్తే నోటిముత్యాలు రాలిపోతాయి కాబోలు. ఎక్కడికి వెళుతుందో ఈమె! ఒక వేళ విజయవాడలో దిగిపోతుందేమో!

ఈ ఆలోచనరాగానే మళ్ళీ కిటికీలోంచి బయటికి చూశాడు విశ్వం. జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ విజయవాడ సమీపిస్తోంది. కవడా ఇంజన్ గావుకేక పెట్టింది. తను గుంటూరువెళ్ళే బండీలోకి మారాలి. చేతి గడియారం చూసుకని, లేచిముందుని సామాన్లు సర్దుకోసాగాడు విశ్వం. తోలుసంచీ తియ్యబోయి అప్రయత్నంగా ఆమెవైపు చూశాడు అతను. ఆమె యథాలాపంగా తన సామాన్లవైపు చూసింది. ఒక్క క్షణం విశ్వంలో ఏదో బలహీనత ఆవరించి తన అడ్రెస్ ఆమెకి కనిపించేలా ఆ సంచీ తిప్పాలని అనుకున్నాడు. కాని వెంటనే ఆ ఊహాకి సిగ్గుపడ్డాడు. తనెందుకు ఆమెని గురించి అంతసేపు ఆలోచించాడు? తనెవరు, ఆమె ఎవరు? ఆమెని మళ్ళీ తన జీవితంలో ఎప్పుడూ చూడటం తటస్థించకపోవచ్చు. పైగా ఆమె తనకి స్నేహితురాలేమీ కాదు. ఆమెతో ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడలేదు. రాజమండ్రినించి కలిసి ప్రయాణం చేశారు, నిజమే. అయినా ఆమెని గురించి ఏ విషయమూ తనకి తెలియదు. తనని గురించి ఆమెకీ తెలియదు. ఆమె తనని గురించి ఏమైనా అనుకుందో, లేదో! అనుకునే ఉంటుంది. తను ఏవేవో అనుకున్నాడు. ఆమె మాత్రం ఎందుకనుకోకూడదు! చిత్రం, ఇంతసేపు ప్రయాణంచేసే మనసులో అనుకోటాలతోనే గడిపోతున్నారు తనూ, ఆమే. తోటి ప్రయాణీకులతో మాట్లాడకుండా దూర ప్రయాణాలు చేసిన రోజులున్నాయి—భాష తెలియనందువల్ల. ఆ వ్యక్తి తెలుగువాడై, మగవాడైతే తను మాట్లాడకుండా వుండడు. కాని 'ఆమె' ఐపోయింది ఆ వ్యక్తి!

ఎక్స్‌ప్రెస్ ప్లాట్ ఫారం సమీపిస్తోంది. ఆమె ఏమిటో సర్దుకుంటున్నట్టుంది. సామాన్లు ఏమీ లేవే. ఒక చిన్న చేతిసంచి మాత్రం ఉంది. వెనక్కి తిరిగి చూడాలనిపించింది విశ్వానికి. కాని సాహసం చాలలేదు. ఒకవేళ అదే సమయంలో ఆమెకూడా తనవైపు చూస్తే!

"టిక్కెట్టు పోయిందండీ."

ఆందోళన వ్యక్తమయే సన్నని స్వరం వినిపించింది. విశ్వం గుండె కొట్టుకోవటం స్పష్టంగా విన్నాడు. వెనక్కి తిరిగాడు. కాని ఆమెవైపు చూడటానికి బిడియపడ్డాడు.

"ఎలాగండీ?"

ఏం చెప్పాలో విశ్వానికి తెలియలేదు.

"ఎలాపోయింది!" ప్రయత్నించి అడిగాడు.

"ఏమో. చేతి రుమాలులో పెట్టుకున్నాను. కిందపడి పోయిందేమో!"

విశ్వం చుట్టుపక్కల చూశాడు. ఏమీ కనిపించలేదు. ఆమె గాభరా పడుతోంది. అతనికి కొంచెం చిరాకు వేసింది. ఆడవాళ్ళు జాగ్రత్త మనుషులని తను ఇప్పటిదాకా అనుకున్నాడు.

"బయటపడిపోయి ఉంటుంది. ఎలాగండీ?" అందామె.

"టి. సి. తో చెప్పండి" అందామనుకున్నాడు. కాని జాలివేసింది. ఇదికాక తనేమీ చెయ్యలేకపోతే వొట్టి అప్రయోజకుడనుకోంటుందేమో. ముక్కూ మొగం ఎరగని మనిషే అయినా ఆమె తనని గురించి అలా అనుకోటం ఇష్టంలేదు.

"పోనైండి, పోయినా ఫరవాలేదు ఇంకో టిక్కెట్టు తెచ్చిపెడతాను. ఎక్కడిదాకా వెళ్ళాలి?" అడిగాడు ధైర్యం చెబుతున్నట్లు.

"విజయవాడలో దిగిపోతానండీ." ఆలోచించాడు విశ్వం. సీమనో ఎక్స్‌ప్రెస్ ఆగింది.

"టికెట్ నెంబరు తెలుసా?"

"ఊహూఁ"

ఇంత అజాగ్రత్త మనిషికి పరాకేమిటి? తనెప్పుడూ టికెట్ కాదుకదా, ఇంకేదీకూడా పారేసుకోలేదు. అయినా, టికెట్ కొనగానే నెంబరు చూసి గుర్తుపెట్టుకోటం తనకి అలవాటు.

"ఇప్పుడే వస్తానుండండి.? అని చెప్పి, రైలుదిగి వెతకసాగాడు విశ్వం. గార్డు కనిపించాడు. అతనితో చెబుదామనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఏం లాభం? ఎక్సెస్ కట్టుకోవాలిసిందే నంటాడు. ఆమె దగ్గిర డబ్బుందో, లేదో. అబ్బ. సమస్యలు తెచ్చిపెట్టటం ఈ ఆడవాళ్ళ నైజం. విసుగ్గా ప్లాట్ ఫారం చివరిదాకా ఓ మారు విసిరాడు విశ్వం. చప్పున అతనిలో ఊహ తట్టింది. గబగబ బుకింగ్ ఆఫీసు దగ్గిరికి వెళ్ళి ఓ ప్లాట్ ఫారం టికెట్ తీసుకుని వెనక్కి వచ్చాడు. కిటికీ

లోంచి ఆమె చూస్తోంది. ఆ లేత ఆకుపచ్చ చేలి ముసుగు తీసే గుర్తే.

"ఇదిగోనండి ప్లాట్ ఫారం టికెట్. స్టేషన్ వాళ్లు ఎవరైనా అడిగితే రైల్లో ప్రయాణం చెయ్యలేదని చెప్పండి" టికెట్ ఇస్తూ అన్నాడు విశ్వం.

"అబద్ధమా?" అందామె ఇష్టంలేనట్టు. ఆ అనటం కూడా తను ఉత్తి అబద్ధాలకోరు అని నిర్లక్ష్యభావం సూచిస్తూ అన్నట్టు ధ్వనించింది అతనికి. అందులో ఏదో అపహాస్యం కూడా ధ్వనించింది. విశ్వానికి ఒళ్ళు మండింది.

"నిజం చెప్పినా ఫర్వాలేదు, దగ్గిర డబ్బుంటే" అనేసి పోర్టర్ని పిలిచి సామాన్లుపెట్టించుకుని గుంటూరు బండికేసి నడిచాడు విశ్వం. అతని మనసు పరిపరి విధాల ఆలోచిస్తోంది. అలా కర్కశంగా అనకుండా వుంటే బావుండేదనిపించింది అతనికి. పాపం, చిన్నబుచ్చుకుందేమో. అయినా ఆమె అలా ఎందుకనాలి? ఒక్కొక్కసారి నిజానికి విలువ శూన్యమనే విషయం తెలియనంత అమాయకురాలా ఆమె! అర్ధరాత్రి ఒంటరిగా ప్రయాణంచేసే మనిషికి అమాయకత్వమేమిటి? కాని ఆమె తీరుచూస్తే పాతకాలపు వాసనలు పోయినట్టు లేవు. సొంత డబ్బు పెట్టి టికెట్ కొనిస్తే కనీసం 'థాంక్స్' అని కూడా అనలేదు. ఏం మర్యాద! మర్చిపోయిందేమో! ముఖంలో కృతజ్ఞత తొంగిచూచే ఉంటుంది. ఇంతకీ తను ఆ సమయంలో కూడా ఆమె కళ్ళలోకి చూడలేకపోయాడు. ఆమె వదనంకూడా సరిగ్గా చూడలేదు. విశ్వానికి కొంచెం ఆశ్చర్యం వేసింది. మాట్లాడేటప్పుడు ఎదటి వ్యక్తి కళ్ళలోకి చూసి తను మాట్లాడలేడు. కారణం ఏమిటో? ఈ విషయం తను చాలాసార్లు గమనించాడు.

ఆలోచిస్తూ విశ్వం గుంటూరు వెళ్ళే రైలులో కూర్చున్నాడు. సెకండ్ క్లాస్ కంపార్ట్మెంటు వెతుక్కోటం, పోర్టర్కి డబ్బులిచ్చి పంపివేయటం యాంత్రికంగా జరిగిపోయాయి. రైలు కదలటానికి ఇంకా చాలా వ్యవధి ఉంది ఆలోచనలన్నీ కట్టిపెట్టి ఆకాశంలోకి చూశాడు విశ్వం. ప్రభాత కాంతులు నాలుగు దిక్కులకీ వ్యాపిస్తున్నాయి. రాత్రంతా నిద్రలేదు. పడుకోటానికి ఖాళీ ఉన్నా రాత్రంతా ఏమిటో ఆలోచిస్తూ అలా కూర్చునే ఉన్నాడు. పత్రికల పేజీలు తిప్పుతుంటే అనేకానేకమైన ఆలోచనలు మనసులో మెదిలాయి. ఈ మూడేళ్ళనించి ఇంతతీరికగా గడిపిన సమయం తనకి ఈ రాత్రే. ఆనర్స్ పరీక్ష తృప్తికరంగానే రాశాడు. బహుశా రెండో తరగతిలో ఉత్తీర్ణుడు కావొచ్చు. అంతకంటె తను ఎక్కువ ఆశలకి ఎప్పుడూ పోలేదు, తన పరిహద్దులు తనకి తెలుసు. తన జీవితంలో ఒక దశ గడిచిపోయింది. ఇక రెండో దశ ప్రారంభం కావాలి. జీవితరంగంలో పోటీలు, కుస్తీపట్లు మొదలైనవాటికి నాంది ప్రస్తావన జరుగుతుంది కాబోలు. పోటీలు పందెం మానవులకి ఉగుపాలతో పెట్టిన విద్య. రానురాను అది మరీ అనివార్యమౌతోంది. ఎటువంటి ధక్కాముక్కీలకైనా తను సిద్ధపడాలి. మొదటినించీ ప్రశాంతత అంటే తనకి ఇష్టం కాని ప్రపంచం తనని హాయిగా ఓమూల ఉండనివ్వదు. కవ్విస్తుంది; రెచ్చగొడుతుంది; పోట్లాడుతుంది. జనంలో తనూ ఒకడు. ఆ వ్యక్తిత్వానికి ఎన్నో సవాళ్ళు. అన్యాయాలూ, అక్రమాలూ. ఆవేశాలూ, అభిమానాలూ, ఆకర్షణలూ పగ్గాల్లా తననీ రంగంలోకి ఈడుస్తాయి. రకరకాల అద్దాల్లో రకరకాలుగా తన ప్రతిబింబం ప్రతిఫలిస్తుంది. కాని ఈ అన్ని ప్రతిబింబాల్లో విశ్వం అనే వ్యక్తి - ఒక మనిషి - తనని తను గుర్తించుకోగలడా? కనీసం ఇలా ఒకసారి తను ఆలోచించాడనే విషయమైనా గుర్తుకి రాగలదా? బహుశః తన భవిష్యత్తు ఈ ప్రశ్నపై వచ్చే సమాధానంమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది. బుద్ధిబలంమీద విశ్వాసం ఉన్నవాళ్ళు తార్కిక శక్తి విలువ చూపిస్తూనే ఉంటుంది. కాని నమ్మినవాటిని ఆచరణలో పెట్టటానికి ధైర్యం ఉండాలి. తనకా ధైర్యం ఒక్కటే ఉంటే చాలునని ఆ క్షణంలో విశ్వం చాలా సాధారణమైన కోరిక కోరుకున్నాడు. అస్పష్టమైన ఆలోచనలన్నీ అలా ఒక దారికివచ్చి తృప్తికరమైన ముగింపుకి ఆస్కారమివ్వటంవల్ల అతని మనస్సు తేలికపడ్డది.

"వనపూకి వారింజండీ, వద్దపూడి వారింజ కాదు అదా, కొయ్యమంటారా బాబూ?" తప్పకుండా కొంటాననే ఆశతో ఆ పళ్ళమ్ముకునే ఆసామీ విశ్వంవంక చూశాడు. అతను పరధ్యానంగా వొద్దన్నట్టుగా తలతిప్పాడు. ఇంతలో చటుక్కున విశ్వం మనసులో ఏదో జ్ఞాపకం మెదిలింది. కోనపల్లిలో మామయ్యకి వారింజతోట ఉంది. తను స్కూల్ ఫైనల్

చదువుతున్నప్పుడు — అంటే అయిదేళ్ళకిందటిమాట— మామయ్యగారింటికి వెళ్ళాడు. అప్పటినించీ ఆ నారింజ తోట అప్పుడప్పుడు జ్ఞాపకం వొస్తూనే ఉంటుంది తనకి. పాపం, ఈ సారికూడా తనని వచ్చి రెండు రోజులుండిపొమ్మని ఉత్తరం రాశాడు మామయ్య. ఏమిటో ఆ ఎస్టేటుగాని వెళ్లటమంటే తనకంత ఇష్టం లేదు. పైగా అదో యాతన ప్రయాణం. బెజవాడనించి బస్సులో రాజవరంవెళ్లి అక్కడినించి డొంకదారిన ఏ మైలున్నరో రెండు మైళ్ళో నడవాలి. ఈ మధ్య మట్టిరోడ్డు పడ్డదని మామయ్య రాశాడు. అయినా బస్సెక్కిస్తూనే ఉన్నాడు ఇప్పటివరకూ, పైగా నాన్నకి కూడా అంత ఇష్టం లేదు. "ఆఁ, ఏముందిలెద్దూ అక్కడ?" అంటాడు. అమ్మ అప్పుడప్పుడు ఓసారి వెళ్లిరమ్మని అంటూ ఉంటుంది. కిందటి మాఘ మాసంలో పద్మ పెళ్లికి మామయ్య వచ్చినప్పుడు నిష్ఠూరం చేసిపోయాడు — ఆనర్సు చదువుతో తనకి భూమ్యాకాశాలు అందటంలేదట! ఓ సారి వెళ్ళి రావాలని అనుకున్నాడు విశ్వం. అలా అనుకోగానే "ఎప్పుడు?" అనే ప్రశ్న ఉదయించింది. ఎలాగూ విజయవాడ రానే వచ్చాడు. ఇప్పుడే ఆ ముక్కేదో తేల్చుకుంటే బావుంటుందనిపించింది అతనికి. ఏదైనా అనుకుంటే అది నెరవేర్చేదాకా తోచదు విశ్వానికి. వెంటనే పోర్టర్ని పిల్చి సామాను పట్టించుకుని స్టేషన్ బయటికివచ్చి, జట్కా చేసుకుని ఆనందవిలాస్—బోర్డింగ్ అండ్ లాడ్జింగ్ హౌస్—కివెళ్ళి ఓగది అద్దెకి తీసుకుని సామాన్లు అక్కడ పడేసి బస్ స్టాండ్కి వెళ్లాడు. రాజవరం వెళ్లే బస్సులు అప్పటికి రెండు వెళ్లిపోయాయి అని తెలుసుకుని ఓపిగ్గా బస్సుకోసం కాచుకుని కూర్చున్నాడు. అసలే బస్సుప్రయాణాలు అతనికి తలనొప్పి. పైగా తను వెళ్లబోయే కంకరరోడ్డు అంతంత మాత్రమైనదే. ఈ మధ్యనే సంపాదకునకు లేఖల శీర్షికలో విజ్ఞప్తులూ, ఆక్షేపణలూ రాజవరం రోడ్డుని ప్రజానీకం దృష్టికి తెచ్చాయి. ఎలాగైతేనేం, బస్సు కంటబడ్డది. విశ్వంలాగే మరికొంతమంది పడిగాపులు పడివున్న జనం బస్సుకోసం ఎగబడ్డారు. చేతిలో ఓచిన్న సంచీమాత్రమే ఉండటంవల్ల విశ్వం జనాన్ని తోసుకుని ఫ్రంట్ సీట్లో స్థలం సంపాదించుకున్నాడు, కొంచెం తేలిగ్గానే. కుదురుగా కూర్చున్న విశ్వానికి ఆక్షణంలో ఆశావాదంమీద కొంచెం నమ్మకం కలిగింది. జీవితంలో ఎన్నిటికోసమో ఆగాలి. చివరిదాకా ఆగే ఓపికవున్న వాడికి ఫలితం దక్కుతుంది. మొదటిపాఠం నేర్చుకున్న విద్యార్థిలా విశ్వం మెరిసే కళ్లతో జనంవైపు చూశాడు. అయితే అతని సంతోషం ఎంతోసేపు ఉండలేదు. బస్సు కదలబోయే సమయానికి పోలీసు ఇన్స్పెక్టరుగారు అల్లంత దూరంలో కనిపించారు. పక్కనవున్న కానిస్టేబిల్ బస్సు కండక్టర్కి దూరంనించే సంజ్ఞ చేశాడు. బస్సు ప్రయాణీకులు కొందరు విశ్వంవైపు జాలిగా చూశారు. కండక్టరు విశ్వం దగ్గిరికొచ్చి బతిమాలుతున్నట్టుగా అన్నాడు.

"సార్, ఈసీటు ఇన్స్పెక్టర్ గారికి రిజర్వ్ చేశాం. దయచేసి ఇలా కూర్చుంటారా?" అని వెనకవైపున ఓ చిన్న ఖాళీ చూపించాడు. విశ్వానికి ఒళ్ళు మండింది.

"రిజర్వ్ చేస్తే ముందు చెప్పక పోయారా?" అన్నాడు.

కండక్టరు అతనిమాట వినిపించుకోలేదు. దిగక తప్పదన్నట్టుగా వెళ్లిపోయాడు.

"సార్" అని కొంచెం జాలిగా అన్నాడు డ్రైవర్. ఇన్స్పెక్టర్ బస్సుకి కొంచెం దూరాన నిలబడ్డాడు. విశ్వానికి ఏం చేయటానికీ తోచలేదు. ఇన్స్పెక్టర్ వొస్తాడని బస్సువాళ్ళకి ముందు తెలీదన్నమాట స్పష్టం. రిజర్వేషన్మాట శుద్ధ అబద్ధం. అదే నిజమైతే మొదటనే తనని ఆస్థలంలోకి రానిచ్చేవాళ్ళు కాదు. కాని ఇప్పుడేం చెయ్యటం? ఈ గొడవలు తనకి తెలిసినవే. సిటీబస్ సర్వీసు ప్రయాణాల్లో అనుభవించిన పాటే. పేచీ పెట్టుకోటంవల్ల లాభం లేదు. చిరాగ్గా లేచి బస్సు వెనక సీటులో కూర్చున్నాడు. తాత్కాలికాల్లో తాత్కాలికం బస్సులో ఫ్రంట్ సీట్. ఏక్షణాన అయినా ఖాళీ చెయ్యమని నోటీసు రావొచ్చు. అధికారాన్ని అసహ్యించుకునే విశ్వం ఆ క్షణాన అధికారం హస్తగతం చేసుకుని విజయంతో గర్వించాలని జీవితంలో మొట్టమొదటిసారిగా అనుకున్నాడు. అయితే అలా అనుకున్నందుకు అతను వెంటనే విచారించక పోలేదు. ఇంత చిన్న చిన్న పరీక్షలకే తను తట్టుకోలేక లొంగి

పోతే తన కర్తవ్యం సంగతేమిటి? "అబ్బ, మనకు నోట్టి చెడ్డది" అని స్వగతంలో అన్నాడు విశ్వం.

ఇన్స్పెక్టర్ గారు కూర్పుగానే బస్సుకదిలి సాగిపోతోంది. గతుకుల్లోనించి పోతున్నప్పుడల్లా ఆ కుదుపులకి తూలిపడుతున్నారు జనం. ప్రయాణీకుల్లో చాలామంది చదువుసంధ్యలు లేని పల్లెటూరిజనం. మోటుతనం వేషంలోనే కాక మాటల్లోకూడా ప్రస్ఫుటమౌతోంది. ఎవరో లంకపొగాకు చుట్ట వెలిగించాడు. ఆ పొగ ఘాటుగా విశ్వంమీదికి వొదిలాడు. తరవాత బస్సు కటకటాల్లోంచి తుపుక్కున ఉమ్మి వేశాడు. గాలికి ఆ తుప్పరలు విశ్వం మొహ చేతికి తగిలాయి. అగ్నిహోత్రుడయ్యాడతను.

"పారెయ్యవయ్యా అదుట."

"ఏంటే?"

"ఆ చుట్ట పారెయ్యమంటున్నాను."

"పీకగట్టయితే పనికొచ్చుద్దా?" అన్నాడు ఆ ఆసామీ కోపంగా. అంత కోపంలోకూడా విశ్వానికి నవ్వొచ్చింది. తను అన్నదేమిటి, అతను అర్థం చేసుకున్నదేమిటి! ఇహ తను ఏమిఅంటే ఏం ప్రయోజనం! మనుషులు ఈ కాలంలోకూడా ఇంత అధ్వాన్నంగా ఉంటారని తను అనుకోలేదు. విశ్వం ఏమీ మాట్లాడకపోవటంతో పక్కనఉన్న ఇద్దరు ముగ్గురు కలగచేసుకుని చుట్ట పారెయ్యమని ఆ ఆసామీకి సలహా ఇచ్చారు. అతను ఏమనుకున్నాడో గాని చుట్ట ఆర్పి తలపాగాలో పెట్టుకున్నాడు.

రాచవరం వచ్చిందని కండక్టరు కేకేశాడు. బస్సు బాధనుండి విముక్తి పొందాలనే తొందరలో విశ్వం బస్సు దిగబోతూ పొరపాటున గేటుపక్కనకూర్చున్న ఓ నడివయసు స్త్రీ కాలు కొంచెం తొక్కాడు. వెంటనే "చూడలేదండీ, పొరపాటు" అంటూనే ఉన్నాడు. ఆవిడ తారా మండలానికి లేచింది. పక్కవాళ్లుకూడా ఆవిడనే వెనకేసుకొచ్చారు.

"ఆడకూతురు కనపట్టం లేదంటయ్యా?" అన్నాడు ఒకాయన.

"ఓయబ్బో, కుర్రకారు కుర్రకారా ఈ రోజుల్లో?" అని రిమార్కు చేశాడింకో పెద్దమనిషి.

"కలికాలం. బ్రహ్మంగారు ఏనాడో చెప్పారు" అని విచారించాడింకొక ఆసామీ.

ఆవిడ నడివయసు స్త్రీ కసుక్క పడిపోయింది కాని లేకపోతే తనకి ఆ రోజుతోనే భూమిమీద నూకలు తీరిపోయేవనిపించింది విశ్వానికి. గోరంతలు కొండంతలుగా చేసే స్వభావం మనుషులు మార్చుకోలేరేమిటని ఆశ్చర్యం వేసింది అతనికి. ఎలాగో ఆ గొడవనించి తప్పించుకుని రోడ్డుమీద చేతిసంచీతో నిలబడ్డాడు విశ్వం. చెరిగిపోయిన చిన్నబోర్డు కోనపల్లికి దారి చూపిస్తోంది. అక్కడక్కడ చెదురుగా పొలాల్లో మనుషులు కనిపిస్తున్నారు. దూరదూరాన రెండెడ్ల బండ్లు పొలాలకి అడ్డంగా పోతూ ఉన్నాయి బహుశా గట్టిబండ్లు అయిఉంటాయి. కంకరరోడ్డు దాటి మట్టిరోడ్డుమీది కొచ్చాడు విశ్వం. దారి విశాలంగానే ఉంది. బండిచక్రాల ఇనపపట్టల చారలు రద్దీగల రస్తాయేనని చాటుతున్నాయి. దారికి రెండుపక్కలా బాగా పెరిగిన వృక్షాలు తీర్చిదిద్దినట్లున్నాయి. వాసంత సమీరం హాయిగా వీస్తోంది. మధుమాసశోభ వెల్లివిరుస్తోంది. అంటుమామిడిచెట్లు పువ్వులతో, చిన్ని చిన్ని పిందెలతో కన్నుల పండువగా కనిపిస్తున్నాయి. అక్కడక్కడ వేపచెట్లు విరబూచి కొమ్మలతో వింజామరలు వీస్తున్నాయి. దూరదూరాన వృక్షాలు రాలిపోయిన ఆకులతో మోడులుగా కన్పిస్తున్నాయి. దగ్గరగా ఉన్న చెట్లు ఎర్రటి కొత్త చిగుళ్లతో వసంతోదయాన్ని చాటుతున్నాయి. ఆ ప్రకృతి సౌందర్య సంపదల మధ్యన నడుస్తున్న విశ్వం ఏదో అలౌకిక సౌఖ్యం అనుభవిస్తూ తన్ను తాను మర్చిపోయి కొత్త కొత్త అందాలు అన్వేషిస్తున్నాడు. దారికి పొద్దిక్కా దట్టంగా వ్యాపించిన చెట్లకొమ్మలు, ఆకులు ఎండ సోకనివ్వటంలేదు. ఆకుల సందుల్లోంచి సూర్య కిరణాలు వెలుగుల రవ్వలుగా జారిపడుతున్నాయి. దానికి ఒకటి రెండు ఫర్లాంగుల దూరంలో కాలవ ప్రవహిస్తోందని ఆ ప్రాంతాల్లో నెమ్మది నెమ్మదిగా బారులుగా ఎగిరే తెల్లటి కొంగలూ, నీటి కాకులూ చెప్పకనే చెబుతున్నాయి. కనుచూపు మేర దూరంలో తెరచాప కనిపించి ఆ దృశ్యాన్ని మరింత రమణీయంగా దిద్దుతోంది. కొంచెం దూరంలో ఏరు ప్రవహిస్తోంది విశ్వం హృదయంలో రసవాహిని పొంగి పొర్లి పారింది. ఎంత కాలం నించో తను బస్తీ దృశ్యాలకి అలవాటు పడ్డాడు. మోటారుకార్లూ, బస్సులూ, సైకిళ్లూ

దుకాణాలూ, సినిమా థియేటర్లూ, కృత్రిమ హోట ళానాలూ, పార్కుల్లో క్రమపద్ధతిన పెంచబడిన చెట్లూ, రేడియో సంగీతం, ఈగలబోతా సినిమా స్లైడ్లలాగా అతని మనోవీధిలో అవతరించి అంతరించాయి. ఎన్నాళ్ళకి తను ప్రకృతి మధ్యన ఒంటరిగా తన్మయత్వంతో నిలబడగలిగాడు! ప్రకృతిసౌందర్యం స్ఫూర్తించినకొద్దీ హృదయ సౌందర్యం పెంపొందుతుంది. మానవుడి నిసర్గగుణ ప్రేమ. ఆ సహజగుణం సహజ ప్రాకృతిలో భాసిస్తుంది. కృత్రిమ వాతావరణంలో నివురుగప్పిన నిప్పులా అంతర్గతంగా వెలుగుతూ ఉంటుంది. విశ్వం గట్టిగా ఊపిరి పీల్చి వొదిలాడు. ఏదో బరువు తన మీద నించి తొలగినట్టుగా ఉంది. తనేదో సత్యం కనుక్కున్నాడు. ఏదో చీకటి తెర తొలగిపోయినట్టయింది. వసంతుడు మంచు తెరలు తొలగించినట్టే తన మనసుని ఆవరించిన నీలితెరలు తను ఒక్కొక్కటే తొలగించుకుంటున్నాడు. ఇప్పటివరకూ తను మానవుణ్ణి ద్వేషిస్తున్నాడు. విషాద భూయిష్ఠమైన అతని చర్యలు నిరసిస్తున్నాడు. అసహ్యించుకోటం అందరూ చెయ్యగలిగినపనే. కార్యకారణాలు అర్థం చేసుకోటంలోనే విజ్ఞత ఉంది.

ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్న విశ్వం మనసులో ఓ సందేహం కలిగింది. వసంత శోభకి హృదయం ప్రఫుల్లితమై ఉదాత్తమౌతుంది. నిజం. కాని హేమంతంలో......

విశ్వం భావవీధిలో మెరుపు మెరిసింది. ప్రకృతి సౌందర్యమంటూనే విషయం తను విస్మరిస్తున్నాడు. ఎండమావుల్లో, తొలకరిముత్యాల్లో, తెలిమబ్బుల్లో, మంచుతెరలో అందాలు తొలకిసలాడవా? సౌందర్యం ప్రకృతికి సహజం. ప్రేమ మానవుడికి సహజం. ఇవి రెండూ మరుగునపడితే ఇతరేతరశక్తులు విజృంభించవచ్చు. తను ప్రకృతికీ, మనిషికీ అవినాభావ సంబంధం కల్పిస్తున్నాడు. తనకు తెలిసిన ఆ కొన్ని విషయాల్లో ఇది సమర్థనీయమే. ఇది కొత్త సంగతేమీ కాదు. కాని తను ఈ రోజున అనుభవ పూర్వకంగా తెలుసుకుంటున్నాడు. భావనే బతుకుగా చేసుకున్న కళారాధకులు ఈ సత్యాన్ని అనుభూతి పొంది ఉంటారు. తను కళారాధకుడు కావొచ్చు. కాని కళాజీవి కాగలడా? సర్వత్రా సౌందర్యాన్ని దర్శించగలడా?

తను అనుకోకుండా పెద్ద ప్రశ్న వేసుకున్నాడు. సర్వత్రా సౌందర్య దర్శనం! అన్నిచోట్లా, అన్నిటిలో సౌందర్యం చూడగలవాడు ధన్యుడే. అది ఆదర్శం. రససిద్ధుల కది సాధ్యమేమో. తనలాటి సామాన్యమానవుడి సంగతేమిటి? వస్తుతః ఆర్ద్ర హృదయులైతే అప్రయత్నంగానే రసానుభవం పొంది జీవితంలో పూలబాటలు పరుచుకుని సాదరంగా ఇతరులకి ఆతిథ్యమిచ్చి జీవితసౌఖ్యం పంచుకుంటారు. కాని ఈరోజుల్లో అంతటివాళ్ళు ఎంతమంది!

ఏ మామిడికొమ్మమీదనించో కోయిల కుహూమంది.

ఆ మధుర సంగీతం విశ్వం ఆలోచనల్ని పారదోలింది. ఆ సంగీతం వినిపించినవైపు తలెత్తి చూశాడతను.

మళ్ళీ కొమ్మమీద కోయిల కుహూమంది. పరవశించాడు విశ్వం. ఆ సంతోషంలో కొంటెంగా తను కూడా 'కో' యన్నాడు.

ఎవరో రైతు కాబోలు విశ్వం పక్కనుంచి వెడుతూ "మంకేటోను?" అన్నాడు.

అందులో ఏదో ఎగతాళి గోచరించింది విశ్వానికి. "ఈ ఊరే" అన్నాడు వెక్కిరించినట్టు. ఆ రైతు కొంచెం వింతగా చూసి ఏదో అనబోయాడు. విశ్వం సరుకు చెయ్యకుండా ముందుకి వెళ్ళాడు. మరుక్షణంలోనే తను అలా అన్నందుకు అతను విచారించాడు. అలా అడగటం పల్లెలో రివాజే. తను అనవసరంగా తొందరపడి అపార్థం చేసుకుని అగౌరవంగా సమాధానం చెప్పాడు. తరుచు మనుషుల లోపాలే వాళ్ళ అపార్థాలకి కారణాలు. ఇతర్ల ప్రవృత్తిమీద తమ లోపాల ఫలితాలు రుద్దటం ఘోరం. విశ్వం తన ప్రవర్తనకి సిగ్గుపడ్డాడు.

రోడ్డుమలుపు తిరిగేసరికి బాటమీద కొంచెం దూరంలో ఏదో పనిలో నిమగ్నులైన జనం కనిపించారు. మరి కొంచెం దగ్గరికి వొచ్చేసరికి వాళ్ళంతా రోడ్డుమీద కంకర వేసే పనిలో ఉన్నారని గ్రహించాడు విశ్వం. అతనికి కొంచెం ఆశ్చర్యం వేసింది. వాళ్ళెవరూ పాటకజనంలా లేరు. అందరూ యువకులు. విద్యార్థుల్లా కనిపిస్తున్నారు. పూర్తిగా దగ్గిర

కొచ్చేసరికి విశ్వానికి అసలు సంగతి తెలిసింది. వాళ్లందరూ కాలేజీ విద్యార్థులు. కాలేజీ సాంఘిక సేవా సమితి వేసవి శిబిరం ఈసారి ఈ ఊళ్ళో వేశారన్నమాట. విశ్వం వినోదంగా రోడ్డు నిర్మాణ కార్యక్రమం చూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఇంతలో ఆ శిబిరం నిర్వహించే కాలేజీ అధ్యాపకుడు ఆ వైపుకి వచ్చాడు. విశ్వం ఆయనకి పాత విద్యార్థి. 'నమస్కారం మాస్టారూ!' అన్నాడు విశ్వం.

"ఏమోయ్, ఇలా వచ్చావు, ఏంచేస్తున్నావిప్పుడు?" అడిగాడాయన.

"ఎకనమిక్స్ ఆనర్స్ పరీక్షకి వెళ్లానండి."

"అలాగా బాగా రాశావా?"

"బాగానే రాశానండి."

"సంతోషం. ఇలా వొస్తున్నావేమిటి కథ?"

తన మేనమామగారు ఆ ఊరనీ, చుట్టపు చూపుగా చూసిపోటానికి వచ్చాననీ చెప్పాడు విశ్వం. ఆ అధ్యాపకుడు కొంచెం చనువుతీసుకొని అన్నాడు.

"అయితే నువ్వూ ఒకవిధంగా ఈ ఊరువాడివే మరి మా ఊరిపనిలో నువ్వు లేకుండా ఎలా? శ్రమదానం చేసితీరాలిసిందే!" అన్నాడు.

విశ్వం చిరునవ్వు నవ్వాడు. తను ఆ కాలేజీలో చదివినప్పుడు ఇటువంటి కార్యక్రమాల్లో కొన్నిసార్లు పాల్గొన్నాడు. మాస్టారుగారు తనని ప్రత్యేకించి ఆ జ్ఞాపకంతోనే బలవంతం పెడుతున్నారని తనకి తెలుసు.

"ఏమిటోయ్ తటపటాయిస్తావు. అదిగో, ఆ పారపుచ్చుకో పద. నేనూ వొస్తున్నాను" అని హుషారిచ్చాడు అధ్యాపకుడు. ఆయనమీద గౌరవంవల్లనైతేనేం, ఆ సమూహంలో తనకీ ఉత్సాహం కలగటం వల్లనైతేనేం విశ్వం రంగంలోకి దూకాడు.

ఉదయం సుమారు తొమ్మిదిన్నరగంటలు కావస్తోంది. అలిసిపోయాడు విశ్వం. పార పక్కన పడేసి తన వేషం చూసుకుని అదిరిపోయాడు. తెల్లటిషర్టూ, ట్రౌజరూ ఎర్రగా అయిపోయాయి. నలిగిపోయాయి. ఈ అవతారంలో మామయ్యగారింటికి వెళ్ళటం ఎలా? తనకి ముందుచూపు పూర్తిగా తక్కువ. తనని చూడగానే మామయ్య "ఎవరోయ్, గ్యాంగ్ కూలీవా?" అనడుగడా! ఏంచేయటం? ఆస్థలంలో గానీ, ఇంకెక్కడగానీ ఇంటికి వెళ్ళేలోపున బట్టలు మార్చుకోటం అసంభవం.

"ఏమోయ్, వెళతావేమిటి?" అన్నాడు అధ్యాపకుడు.

"అవునండి"

"అలసిపోయావు. వెళ్లు. మళ్ళీ కనిపిస్తావుకదూ. విష్ యూ గుడ్ లక్" అన్నాడాయన.

విశ్వం సెలవుతీసుకుని కాళ్ళీడ్చుకుంటూ తల వొంచుకుని ఇల్లు చేరుకున్నాడు. మామయ్య ఇల్లు తనకి బాగా గుర్తే. పెద్ద మర్రిచెట్టు దాటగానే చెరువు, చెరువు పక్కనే ఉన్న పెద్ద మండువాఇల్లు. అదే ఆయన నివాసం.

సంకోచిస్తూ ఓరగా వేసి వున్న తలుపు నెట్టి లోపలికి ప్రవేశించాడు విశ్వం. పెద్ద ఆవరణ. బాదం చెట్టూ, పూలమొక్కలూ. ఓమూల గొడ్లపాకా అన్నీ తనకి బాగానే జ్ఞాపకం ఉన్నాయి.

గొడ్లదగ్గర మేత సరిచేస్తూ బట్టలకంటిన గడ్డి పరకలు దులుపుకుంటున్న వెంకట్రామయ్యగారు తలుపు చప్పుడు విని తలెత్తిచూసి కేకేశారు.

"ఎవరోయ్ అది?"

గోడకి పిడకలు కొడుతూ ఆ కేక విని సీతమ్మగారు వెనక్కి తిరిగి విశ్వంవైపు ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది.

పడమరదిక్కున ఒకమూల బావిచప్టా మీద బట్టలు జాడించుకుంటున్న అమ్మాయి, జానకి, ముంగురులు వెనక్కి తోసుకుంటూ, స్వేదబిందువులు తుడుచుకుంటూ పక్కకి తిరిగిచూసింది.

పలుగు నేలమీద మోపుకుంటూ, ఎగకట్టిన పంచెతో పెరట్లోంచి అప్పుడే వొస్తున్న మూర్తి విశ్వం వైపు పరకాయించి చూశాడు.

వీళ్లందర్నీ చూసి విశ్వం చిరునవ్వు తెచ్చుకుని పెదిమలు కదిలించబోయే లోపుగా వెంకట్రామయ్యగారే కేకేశారు.

"ఓరి నువ్వట్రా" మన విశ్వమేన్రా, అలా చూస్తారేం?"

"అంతా బావున్నారా నాయనా?" అంది సీతమ్మ.

"ఆ. రాగానే వున్నార త్తయ్యా." అన్నాడు విశ్వం. వెంకట్రామయ్యగారు పకపక నవ్వుతూ, "ఇదేం వేషంరా?" అన్నారు.

"ఎక్కడ పడ్డావయ్యా బావా?" అన్నాడు సూరి.

"కాళ్ళు కడుక్కోటానికి కావలసి నీళ్లివ్వవే జానకీ, అలా పిచ్చి మొద్దల్లే చూస్తావేం?" అంది సీతమ్మగారు.

విశ్వం ఉక్కిరిబిక్కిరి అయ్యాడు.

జానకి చెంబుతో నీళ్ళుతెచ్చి దగ్గర పెట్టింది. ఆమెవైపు అప్రయత్నంగా చూశాడు విశ్వం. తలంటి పోసుకున్నట్టుంది. జుట్టు చుట్టచుట్టుకుని వదులుగా ముడివేసుకుంది. చెంపలమీద ముంగురులు జారిపడుతున్నాయి. శరీరం తీగలా వంగి స్ప్రింగ్ లా చివాలున మళ్ళీ వెనక్కి వెళ్ళింది.

"ఈ అమ్మాయి మన జానకేనా?" అన్నాడు విశ్వం. ఆ మాటలు అతని నోటివెంట ఎలా జారాయో అతనికే తెలియదు.

"నుంచున్న పళంగా పెళ్లి చేసెయ్యను లేవయ్యా, అలా భయపడతావేం, ముందు కాళ్లు కడుక్కో" అంది సీతమ్మగారు ముసిముసి నవ్వులతో.

విశ్వం సిగ్గుపడ్డాడు. చెంబెడు నీళ్ళూ కాళ్ళమీద దొర్లించుకుని అక్కడికి చేరువలో వేసి వాల్చివున్న మంచంమీద కూలబడ్డాడు. జానకి ఎంతలో ఎంత మారి పోయింది! పక్క పెళ్ళికి వెళ్ళిందర్నీ చూశాడు గాని జానకిని చూడలేదు. ఏదో కారణంవల్ల రావటానికి వీలుపడలేదన్నారు. ఇంతలోనే గుర్తుపట్టటానికి వీల్లేకుండా మారిపోయింది. ఎంత ఆశ్చర్యం!

"ఈ వేషమంతా ఏమిటో చెప్పనేలేదు!" అన్నాడు సూరి. విశ్వం ఆలోచనలోంచి తేరుకుని జరిగిన విషయం చెప్పి అన్నాడు.

"ఛ. ఛ. వెధవపని, ఇక నా జన్మలో చెయ్యను. ఊళ్ళోకి రావటానికే సిగ్గుపడి చచ్చాను అనుకో."

సూరి బిగ్గరగా నవ్వాడు.

"మా సొంత పనులకోసం ఒళ్లు విరుచుకుంటూ అదే ఎంతో గొప్ప అని పేరూ, అందరూకూడా అనుకుంటూంటే నువ్వు ఇతర్లకోసం శ్రమపడికూడా సిగ్గుపడతావేమిటోయ్ బావా?"

ఆ మాటల్లో ఏదో అర్థం మెరుపులా మెరిసి వెలుగు కనిపించినట్టయింది విశ్వానికి. తనుపొరబడ్డాడు. తను ఎంతసేపటికీ తననుగురించి ఇతర్ల దృష్టులు ఆధారంగా ఆలోచించటం ఎందుకో తనకి అర్థం కావటం లేదు. తననుగురించి తన అభిప్రాయం కంటె ఇతర్ల అభిప్రాయాలకి విలువ ఇస్తున్నాడు. అంటే తననుగురించి ఇంతవరకూ ఒక నిర్దిష్టమైనఅభిప్రాయం తనకి లేదన్న మాట. విషయం తెప్పిస్తూ వెంకట్రామయ్యగారు అడిగారు.

"ఎక్కడినుంచి రావటం?"

"నా త్రేగు నించి."

"ఏం, అంత బుద్ధి పుట్టింది? ముందురాస్తే బండీ పంపేవాణ్ణిగా."

"ముందు అనుకోలేదు."

"అంటే ఎగ్గొట్టాలనే అనుకున్నావన్న మాట. సరేలే, ముందు స్నానం చెయ్యి. తరవాత తీరిగా మాట్లాడుకుందాం. పండగపూట వచ్చావు, అదేచాలు"

సూరి స్నానాలగదికి దారితీశాడు. విశ్వం అనుసరించాడు.

స్నానంచేసి బట్టలు వేసుకుని హాల్లోకి రాగానే బల్లమీద అద్దం, దువ్వెనా పెట్టి వెళ్ళింది జానకి. మళ్లీ వెంటనే వచ్చి హేరాయిల్ సీసా బల్లమీద పెట్టి వెళ్ళిపోయింది.

"ఇవన్నీ నా దగ్గర ఉన్నాయి."

"ఇక్కడా ఉన్నాయిగా."

విశ్వం ఇంకేమీ అనలేదు. జానకి కూడా అక్కడ లేదు. ఏదో మాట్లాడాలనిపించింది విశ్వానికి. కాని ఏదో అడ్డుపెడుతోంది. ఈ జానకితో చెనా మొన్న మొన్నటిదాకా తను అంత స్వేచ్ఛగా మాట్లాడింది. వయసులో మార్పు ఎన్నివిషయాల్లో మార్పు తెస్తుంది!

వరండాలోకి వచ్చాడు విశ్వం. అప్పటికే పేపగువచ్చినట్టుంది. వెంకట్రామయ్యగారు పడక కుర్చీలో జేరబడి చదువుతున్నారు. పలుకు తెలకిందులుగా పాత కొబ్బరికాయల పీచు తీస్తున్నాడు పాలేరు వెంకన్న. సూరి సహాయం చేస్తున్నాడు.

"ఏమిటి మామయ్యా విశేషాలు?"

వెంకట్రామయ్యగారు తలెత్తి చూసి "కూర్చోరా" అన్నాడు.

ఇంతలో సీతమ్మగారు వచ్చి బొందంబకు ఒకటి అందిస్తూ, "ఇదికొంచెం నోట్లో వేసుకో నాయనా" అంది.

"ఏమిటత్తయ్యా ఇది?"

"ఉగాది పచ్చడి."

విశ్వం మారుమాట్లాడకుండా రుచిచూశాడు.

"కొత్తసంవత్సరం నీకు బాగా యోగిస్తుంది లేవోయ్." అన్నారు వెంకట్రామయ్యగారు.

"మీ అందరికీ కూడా" అన్నాడు విశ్వం.

అప్పుడేవొస్తున్న సూరి అందుకున్నాడు. "మా కేమిటిలే. నీకు మంచి గిరాకీ తగుల్తుంది. సంవత్సరం పొడుగునా సాంఘిక సేవ చేస్తూనే ఉంటావులే."

నవ్వాడు విశ్వం.

ఏడాదికి తొలిరోజున తొలిఘడియలు సంతృప్తికరంగానే గడిచాయి తనకి. ఈ కొత్తసంవత్సరం పాతబడేసరికి తన జీవితంలో ఏ యే మార్పులు జరుగుతాయో! తీపి, చేదు, వగరు, పులుపుల మిశ్రమమే జీవితం అని ఉగాది పచ్చడి హెచ్చరిక చేసింది. అందులో వేసిన ఆ యేటి కొత్త ఫలపుష్పాలు జీవితపు కొత్త అనుభవాల సంపుటికి ప్రారంభోత్సవం చేశాయి.

2

భోజనానంతరం కాసేపు పిచ్చాపాటీ మాట్లాడుకుని మంచంమీద వెన్ను వాల్చగానే తనకు తెలియకుండానే కునుకు పట్టింది విశ్వానికి. లేచి చూస్తే సూర్యుడు పడమటికి తిరిగి ఉన్నాడు. రిస్టువాచి చూసుకున్నాడతను. అప్పుడే నాలుగు దాటింది. అంతా పనులమీద ఉన్నట్లున్నారు. దగ్గర ఎవరూ లేరు. కొంచెం దూరంలో పాలేరు వెంకన్న మాత్రం కొబ్బరి కాయల పీచు తీసే పనిలో నిమగ్నుడై వున్నాడు. అతనిని చూడగానే విశ్వానికి జాలేసింది. పండగపూట కూడా అతనికి పని తప్పదల్లే ఉంది.

విశ్వం నిద్ర లేవటం వెంకన్న చూశాడు.

"ఏం, బాబూ లేచారా?" పలకరించాడు.

"ఊఁ" అన్నాడు విశ్వం.

వెంకన్న ఓ కొబ్బరి బొండం బరువు చూసి చెక్కు రంధ్రం చేసి విశ్వానికిస్తూ అన్నాడు.

"దాహం పుచ్చుకోండి, బాబూ. మా చెడ్డ ఎండగా ఉంది."

విశ్వం అడ్డు చెప్పలేదు.

"మన తోటలో కాయేనండి. ఇయ్యంటే ఊళ్ళో వాళ్ళు ఎగబడతారనుకోండి."

మన తోట...!

ఇద్దర్నీ కలిపి మాట్లాడుతున్నాడు వెంకన్న. నిజానికా తోట ఇద్దరిలో ఎవరిదీ కాదు. పాపం, శ్రమ చేసేది తనే కనుక ఆదోరకమైన తృప్తి పొందుతున్నాడు కాబోలు. ఈ దేశంలో శ్రమకి ఫలితం దక్కటం అంత సులభంగా జరిగేది కాదు. సానుభూతి చూపిస్తూ అన్నాడు.

"పండగనాడుకూడా పనేమిటోయ్, హాయిగా విశ్రాంతి తీసుకోక?"

"పండగైతే పని చేయకూడదా బాబు? పని చెయ్యకపోతే నాకు వొళ్లు ఇరగ్గొట్టేట్టుంటది."

"అంత చెయ్యాలని ఉంటే సొంత పనేదైనా చేసుకోకూడదూ?"

"ఇది సొంత పని కాదంటండీ?"

అమాయకుడల్లే ఉన్నాడు. ఆంధ్రదేశం రాజకీయంగా ఎంతో ముందున్నదని తను అనుకుంటున్నాడు. చైతన్యవంతమైన ప్రజ అని గర్వపడేవాడు. పీడక శక్తుల్ని గురించి ఏమీ తెలియనట్లు మాట్లాడతాడేం ఇతను!

"నువ్వు వట్టి అమాయకుడివోయ్."

వెంకన్న చిరునవ్వు నవ్వాడు.

"అయితే ఆ తప్పు ఆసామీగారిదేనండి. అరితోనే చెప్పండి అమాట."

విస్తుపోయాడు విశ్వం. అతనేదో వ్యంగ్యగర్భితంగా మాట్లాడుతున్నాడు. అతనలా అంటాడని తను ఏమాత్రం ఊహించలేదు.

"అంటే?" అన్నాడు అర్థం కానట్లు తెలియచేస్తూ.

అప్పుడే అటువైపు వస్తున్న సూరివైపు చూపిస్తూ అన్నాడు వెంకన్న.

"అతడుగో చిన్నాయన వస్తున్నాడు. ఆయన్నే అడగండి. ఏంచిన్నయ్యా, నన్ను వెర్రిబాగులోణ్ణి చేసింది ఎవుగ్, నువ్వు చెప్పు."

విశ్వం అప్రతిభుడయ్యాడు. మనుషులు పైకి కనబడేటంత తెలివితక్కువ వాళ్లు కాదు! సూరి నవ్వుతూ అడిగాడు.

"ఏమిటి బావా నీ సందేహం?"

"ఏం లేదులే."

వెంకన్న వైపు తిరిగి సూరి అన్నాడు.

"వెంకన్నా, కడవతో నీళ్లు పెట్టు. బావ ముఖం కడుక్కుంటాడు."

విశ్వం లేచాడు. వెంకన్న నీళ్లందీ ఇచ్చాడు. ఆ చల్లటి ఉదకం తగలగానే నిద్రబరువు పూర్తిగా తొలగిపోయి శరీరంలో కొత్తశక్తి వచ్చింది విశ్వానికి.

జానకి కాఫీ కప్పుతో వరండాలో నిలబడి తటపటాయించటం చూశాడు విశ్వం. దగ్గిరికి వచ్చాడు. ఆమె కాఫీ కప్పు బల్లమీద పెట్టి వెళ్లిపోయింది. ఈ కొత్తదనం ఏమిటో అసహజంగా కనిపించింది విశ్వానికి.

కాఫీ త్రాగాడు.

"ఊరిమీద తిరగటానికి సిద్ధమేనా?" అన్నాడు సూరి.

"మావయ్య ఏడీ?"

"ఏదో పనిమీద బయటికి వెళ్లారు. అలా తిరిగొద్దాం పద, ఓపిక ఉంటే."

ఇద్దరూ బయల్దేరారు. ఎదురైనవాళ్లు విశ్వం వైపు పరకాయించి చూస్తున్నారు. నడుస్తూ ఊడల మర్రి సమీపించారు. బోదెచుట్టూ అరుగు కట్టారు. దగ్గిరలోనే కిల్లీ దుకాణం లాంటి కొట్టు ఒకటుంది. దానికెదురుగా ఉన్న ఓ చిన్న పెంకుటింటిముందు 'యువజన గ్రంథాలయం' అనే బోర్డు ఉంది. మర్రిచెట్టు ఆకుల్లోంచి దూసుకొచ్చిన కర్రలకి ఏవో రాజకీయ పార్టీల జండాలు కట్టబడి కొంచెం ఎబ్బెట్టుగా కనిపిస్తున్నాయి. దూరంలో గుడి గోపురం, ధ్వజస్తంభం కనిపిస్తున్నాయి. గుడికి పక్కగా ఉన్న ఖాళీస్థలంలో కొంత మంది గుమిగూడి ఏవో ఆటలు ఆడుకుంటున్నారు. ఈ దృశ్యాలన్నీ విశ్వం పరిశీలనగా చూస్తున్నాడుకాని, సూరి కళ్లు ఎదురుగా రచ్చబండమీద ఉన్న యువకులమీదే ఉన్నాయి. వాళ్ళని సమీపించగానే విశ్వానికి అందర్నీ పరిచయం చేశాడు. వాళ్ళందరికీ ఏవేవో కొత్త సంగతులు చెప్పి వాళ్ళలో ఉత్సుకత కలగచేయాలని మొదట విశ్వం అనుకున్నాడు. కాని కొద్ది నిముషాల సంభాషణ తరవాత వాళ్ళెవరూ తను చెప్పేది సరిగా వినటమేలేదని విశ్వం గ్రహించి ఆ ప్రయత్నం విరమించుకున్నాడు. మరికొంతసేపటికి తను అనే ఓ కొత్తవ్యక్తి అక్కడ ఉన్నాడనే విషయమే వారు పట్టించుకున్నట్టు లేదు. తనకి తలనొప్పి పుడుతోంది. లేకపోతే, స్కూలు కమిటీ మెంబర్ల గొడవలూ, గుడి మరమ్మత్తు వసూళ్ళ కైంకర్యాలూ, బంజరు తగాదాలూ మొదలైనవన్నీ తనకెందుకు?

విశ్వం విసుగుదల కనిపెట్టి సూరి లేచి నుంచున్నాడు.

"ఊళ్ళో గుడిదగ్గిర పోటీలుపడి చెడుగుడు ఆడుతున్నార్ట. చూద్దాం పదండి." అని హెచ్చరించాడతను మిత్రుల్ని. కొంతమంది నిరుత్సాహపడ్డారు. చివరికి ఎక్కువమంది కదలడానికి నిశ్చయించుకుని చెడుగుడుపందెం జరుగుతున్న చోటికి వెళ్లారు.

ఆట మంచి జోరుగా ఉంది. సమ ఉజ్జీలు. అటూ ఇటూ పైజనం హుషారిస్తున్నారు. ఉద్రేకాలూ, ఆవేశాలూ పెరుగుతున్నాయి. ఆటగాళ్లు రాను రాను పెల దగ్గిరే కాచుకుంటున్నారు. కూతకి వెళ్ళినవాడు పాయింటు ఇవ్వటమో, లేపటమో జరుగుతోందిగాని ఊరికే రావటం లేదు.

ఉన్నట్టుండి పెద్ద సంచలనం రేగింది. "ఏమిటేమిటి?" అంటున్నారు కొంతమంది. "ఘోరం, అన్యాయం" అని ఖండిస్తున్నారు మరి కొంతమంది.

"ఏంజరిగిందిరా సూరీ?" ఆదుర్దాగా అడిగాడు విశ్వం.

"తలకాయ పగిలింది" అన్నాడు సూరి తాపీగా, అదేం పెద్దవిషయం కానట్టు.

జనం మూగుతున్నారు.

"ఎవరిది?"

"ఎవరిదో లే. చెవిలేమాత్రం నీకేం తెలుస్తుంది."

"అంత దురుసుగా ఆడకపోతే యేం?"

"నీకీ విషయాలు తెలియవులే. అంతా ప్లాను ప్రకారమే జరిగింది."

"అంటే, ఇలా జరుగుతుందని నీకు ముందే తెలుసా?"

"ఊహించాను. ఒకమాట చెబుతాను విను. ఇక్కడ అంత స్పష్టంగా ఎవరికీ ఏమీ తెలియకుండా జరిగే విషయాలు బహు తక్కువ."

"అసలేం జరిగింది?"

"చెప్పాను కదూ! వెలకాకినా తొక్కటం దేనికి మనిషిని? అందరూ మీదపడితే ఏమవుతాడు, పాపం! ఓడించి గెలిపించాలని ఆట ఏర్పాటు చేశారు, ఓడిపోయారు. అదీ సంగతి."

"ఏమిట్రా ఈ తగాదాలు చిన్న పిల్లల్లాగా?"

మూర్తి నవ్వాడు పొడిగా.

"పార్టీలు బావా పార్టీలు."

"ఏం పార్టీలు?"

"ఏ రాత్రైతే ఏం తల పగలకొట్టుకోటానికి! ఏవో పార్టీలు. పబ్లికువి, ప్రయివేటువీ."

సంచలనం పెద్దదైంది. మాటలు రెండువైపులా తూలుతున్నారు. సర్దటానికి మనస్ఫూర్తిగా ఎవరూ ప్రయత్నిస్తున్నట్టు లేదు. వ్యవహారం చేతులు కలిసే దాకా వొచ్చేట్టుంది.

"సర్దుబాటు చెయ్యడానికి ప్రయత్నిద్దాం పద" అన్నాడు విశ్వం.

"ఇక్కడ నీ మాట ఎవరూ వినరు."

"చూద్దాం."

"లాభం లేదు. ఇంకో రహస్యం చెప్పమన్నావా? ఇక్కడ సర్దుబాటు చేసేట్టు కనిపించేవాళ్ళకి వ్యవహారం అంత త్వరగా సరుబాటు కావటం ఇష్టం వుండదు. దమ్ము జరిగి కాస్త తమాషా చూస్తేగాని వాళ్ళకి తృప్తివుండదు. పన్ను లేకుండా వినోదం చూడొచ్చు గదూ మరి." వ్యంగ్యంగా నవ్వాడు మూర్తి.

"ఇలా ఊరికేవుంటే మనం ఆ తరగతిలోకే చేరుతాము" అన్నాడు విశ్వం.

"నామాట విని నువ్వు కాసేపు ఆ గుళ్ళోకూచో. నేనిప్పుడే వొస్తా." అనేసి విశ్వం సమాధానం కోసం ఎదురు చూడకుండానే గుంపులో కలసి ఓసారి వెనక్కి తిరిగి విశ్వాన్ని వెళ్ళమన్నట్టుగా చెయ్యి ఊపాడు. ఈ ఉపద్రవానికి విశ్వం మనసు కొంచెం దెబ్బతింది. అతను విషాదగ్రస్త వదనంతో గుడివైపుకి అడుగులు వేయసాగాడు. జనం వాదించుకుంటూనే ఊరివైపు సాగుతున్నారు.

కొంపదాకొచ్చి ఆగాడు విశ్వం. శ్రావ్యమైన కంఠం వినిపిస్తోంది. పురాణకాలక్షేపం జరుగుతోంది...

అఖిలరూపములు దనరూపమైనవాడు
ఆదిమధ్యాంతములు లేక యడరువాడు
భక్తజనముల దీనులపాలివాడు
వినడె చూడడె తలపడె వేగ రాడె.

గజేంద్రమోక్షం. అలాగే వింటూ నిలబడ్డాడు విశ్వం. చిన్నప్పుడు తను కంఠోపాఠం చేసిన పద్యం. అప్పుడు తనకి అర్థం తెలియదు. ప్రార్థన పద్యమని తెలుసు. గుర్తుకొచ్చుకున్నాడు మొదటిపాదం...

కలుగడే నాపాలికలిమి సందేహింపఁ
కలిమిలేములు లేక కలుగువాడు...

తనకి చాలా ప్రీతిపాత్రమైన పద్యం. ఏదో హాయిగా ఉండేది చదువుతుంటే. అప్పుడు తనకు భక్తి అంటే ఏమిటో తెలియదు. కనుక అది ఉండాలనుకునేవాడు. కాని ఇప్పుడు తను పూర్వపు విశ్వం కాదు. యుక్తాయుక్తాలు తెలిసినవాడు. పూర్వాపరాలు విచారించగలవాడు. ఇప్పుడా పద్యం వింటుంటే తనకి పూర్వపు అనుభూతి కలగటం లేదు.

పురాణ కాలక్షేపం జరుగుతూనే ఉంది.

"లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలంబయ్యె..." వినమ్రుడై గజేంద్రుడు వేడుకుంటున్నాడు. అలా వేడుకోటం విశ్వానికి ఇష్టం లేదు.

ఆలోచిస్తూ నిలబడ్డాడు విశ్వం. కొంచెం సేపట్లో పురాణం అయిపోయింది. గుడిగంటలు వినిపిస్తున్నాయి. ఒక్కొక్కరే బయటికి వెళుతున్నారు. గుడిలోపలికి వెడితే మండపంమీద హాయిగా కాసేపు కూర్చోవచ్చనిపించింది విశ్వానికి. నెమ్మదిగా అడుగులు వేసుకుంటూ వెళ్ళబోసాగాడు. అలా వెళుతూ యధాలాపంగా తలెత్తి చూసి, మళ్ళీ అలాగే అటువైపే చూసి నిలబడిపోయా డతను. పాపం! పట్టుచీర కట్టుకుని అరచేతిలో పళ్ళెం పట్టుకుని

నికి సమీపంగా పట్టుకుని ఎడంచేతిలో పూలసజ్జతో భాగవతారిణిలా కనిపిస్తోంది. వాలు జడలో పచ్చగన్నేరుపూలు తురుముకుంది. ఈ వేషం చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు విశ్వం. అతనిని అప్రయత్నంగా చూసి జానకి కొంచెం చకితురాలై ఆగింది.

"సూరేడీ?"

ఒక్కొక్కసారి సూరిని అన్నయ్యఅనీ, ఇంకోసారి సూరీ అని పిలుస్తుంది జానకి.

"ఎక్కడికో వెళ్లాడు."

"శివుణ్ణి చూస్తావా?"

"ఊఁహూఁ."

"ఏం?" కొంచెం ఆశ్చర్యపడి అడిగింది జానకి.

"నాకు కనపడడు కనుక."

జానకికి అర్థమైంది.

"పూజారి ఉన్నాడు" అంది కొంచెంకొంటెగా.

"ఆ కాలింగ్ బెల్ కొట్టటానికి నాకు ఓపిక లేదు."

"మాటలు నేర్చుకున్నావే!"

"నువ్వు భక్తురాలివి కాబోలు."

"నీకు భక్తి లేదా?"

"చెప్పులమీద ఉంది."

జానకి ముఖం చిట్లించుకుంది.

"సరిగ్గా మాట్లాడరాదూ?"

ఇంటిదగ్గిర బిడియపడి ఇక్కడ ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు ఇంత స్వేచ్ఛగా ఆమె మాట్లాడటం విశ్వానికి ఆశ్చర్యంగా ఉంది. కావాలని తెచ్చిపెట్టుకునే లక్షణం కాకపోతే అసలు సిగ్గేమిటి!

"నాకు నమ్మకంలేదు ఇటువంటి వాటిమీద." అన్నాడు విశ్వం.

"అలా చెప్పు."

"నేను రౌరవాది నరకాలనుభవిస్తావని నువ్వు భయపడుతున్నట్టున్నావు."

"ఊఁహూఁ."

"ఏం? మరి నాకు భక్తి లేదుగా?"

"మంచివాళ్లకి భక్తిఉన్నా లేకపోయినా పరవాలేదులే."

"నేను మంచి వాడినా?"

"కాదా?"

"కాదనుకో! నీ కేం తెలుసు?"

"మంచి వాడివి కాకపోతే టికెట్ పారేసుకున్న వాళ్ళకి సొంత డబ్బుతో విసుక్కోకుండా టికెట్ కొనిస్తావా?"

అప్రతిభు డయ్యాడు విశ్వం.

"అలా కొయ్యబారిపోతా వేం?" అంది జానకి నవ్వుతూ.

"ఈవిషయం నీకెలా తెలుసు?"

"ఇటువంటివి తెలీకుండా ఉంటాయా?"

"నే నెవరికీ చెప్పలేదే! కొంపతీసి ఆ అమ్మాయిది కూడా ఈ ఊరే నేమిటి?"

"ఊఁ"

"నీకు తెలుసన్నమాట ఆమె ఎవరో."

"ఊఁ"

"ఎవరు?"

"ఎవరైతే ఏం?"

"ఊరికే తెలుసుకుందామని, ఆ అమ్మాయి ఎవరైతే ఏంగాని ఉట్టిమర్యాదామట్టూ లేని మనిషి, జానకీ"

జానకి కొంచెం ఆశ్చర్యంగా అంది.

"కాదే!"

"కాకపోవట మేమిటి? అంత సహాయం చేస్తే కనీసం కృతజ్ఞతయినా చెప్పలేదు."

"ఓహో; అయితే నువ్వు పెద్దసహాయమే చేశావన్నమాట."

విశ్వం కొంచెం సిగ్గుపడ్డాడు. తనేదో మహాత్యాగం చేసినట్లు మాట్లాడాడు. తన ఉద్దేశం అదికాకపోయినా.

"చేశానని కాదు, సంగతి చెబుతున్నాను. పైగా నేనేదో అబద్ధం చెప్తున్నానని అనుమానించింది. నా కోపమైనట్టు. ఆమె అబద్ధాలాడదు కాబోలు, పాపం."

"ఆడదు" అంది జానకి.

"అయితేమాత్రం!" అన్నాడు విశ్వం కొంచెం ఉక్రోషంగా. "ఇంతకీ ఆ అమ్మాయి ఎవరో చెప్పావు కాదే!"

"ఏం? కృతజ్ఞత తెలియచెయ్యమని ఉత్తరం రాస్తావా? ఆ అమ్మాయిపేరు జానకి."

తెల్లబోయాడువిశ్వం. అతనికళ్లలో అపనమ్మకం గోచరించింది.

"జానకా?"

"అవును. జానకి, అంటే నేనే."

నవ్వింది జానకి, కొద్దిక్షణాలు ఏమీమాట్లాడలేక పోయాడు విశ్వం.

"నిజమా? నేను గుర్తుపట్టలేకపోయాను."

"అందుకే నువ్వు మంచివాడివి."

"నువ్వురాజమండ్రి ఎందుకు వెళ్లావు?"

"పనక మాఇంటిపక్కన ఒక డిప్యూటీ పంచాయతీ ఆఫీసర్ గారుండేవారు. ఆయన మా త్త తాకు ముఖ్యస్నేహితురాలు. ఆ అమ్మాయి పెళ్ళికి నన్ను తప్పక రమ్మనమని బలవంతంచేస్తే వెళ్లాను. వాళ్లు ఈమధ్యనే రాజమండ్రి బదిలీమీద వెళ్లారు."

"అలాగా ఒంటరిప్రయాణమంటే నీకు భయం లేదన్నమాట"

"భయమెందుకూ? బెబ్బులి ఎత్తుకుపోతుందా? కాలానికి ఎన్నిసార్లు ఒంటరిగా వెళ్ళి రావటంలేదు!"

"టికెట్ పోతే మరి అంత గాభరాపడ్డావేం?"

జానకి సమాధానంఇవ్వలేదు. చిరునవ్వు నవ్వింది.

"రైల్లో నన్ను గుర్తుపట్టావా?" అనుమానంగా అడిగాడు విశ్వం.

"అనుమానించాను."

"నేను చాలా మారానని అందరూ అంటారే!"

"పోలికలు ఎక్కడికిపోతాయి?"

కొంచెం చిలిపిగా విశ్వం ముక్కువైపు చూసిందామె.

"నాది గరుత్మంతుడి ముక్కు కదూ?" నవ్వుతూ అన్నాడు విశ్వం. జానకి చిన్నప్పుడు తనని అలాగే వేళాకోళం చేసేది.

'అని నేననలేదే!' ముసిముసిగా నవ్వింది జానకి.

"నేనుమాత్రం నిన్ను గుర్తుపట్టలేకపోయాను."

"మగవాళ్లకి మరుపెక్కువ."

"అనుమానించినదానివి పలకరిస్తే తేలిపోయేదిగా."

"ఒకవేళ నువ్వు కాకపోతే?"

"ఏం కాకపోతే, ఇంతలోకే కొంపలంటుకుంటాయా?"

సమాధానం అనవసరం అన్నట్టుగా జానకి ఊరుకుంది.

"సమయానికి నేనున్నానుకనుక సరిపోయింది గాని లేకపోతే అవస్థపడేదానివే"

"అప్పుడు టికెట్ పోయేదికాదు లే."

"అన్నీ మన వీలుప్రకారం జరుగుతాయా?"

"నువ్వున్నావుకనుకే టికెట్ పోయిందేమో."

"అదేమిటి?"

"లేకపోతే నువ్వు సూట్కేస్ మీద రాసుకున్న నీపేరూ, లెదర్ బ్యాగ్ మీద రాసుకున్న అడ్రసు చూడటానికి వీలు అయ్యేదికాదుగా."

వింతగా చూశాడు విశ్వం. అనుమానిస్తూ అన్నాడు. "అయితే అంతా వొట్టిదేనా?" విస్మయం అతని ముఖంలో తాండవించింది. జానకి చిరునవ్వు నవ్వింది. దాంతో అతని అనుమానం రూఢిఅయింది.

"నువ్వు అబద్ధాలు చెప్పవుగా" అన్నాడువిశ్వం కొంచెం కోపంగా.

"ఏం, గుంజీలు తియ్యాలా!"

ఆ మాటల్లో ఏదో వ్యంగ్యం ఉంది. తటుక్కున విశ్వం స్మృతి పథంలో ఒకదృశ్యం మెదిలింది. పూర్వం ఒకసందర్భంలో జానకి అబద్ధం చెప్పిందని "అబద్ధమాడరాదు" అనిపిస్తూ ఆ పిల్లచేత వరసగా కాళ్ళునెప్పి పుట్టేట్టు గుంజీలు తీయించాడు.

"అబద్ధమా?" అని రైల్లో జానకి అన్నమాటలో అదే చిలిపితనంతో కూడిన ఎత్తిపొడుపు. విస్తుపోయాడతను. చాదస్తురాలు, అమాయకురాలు అనుకొన్న జానకిలో ఇంత గడుసుతనం ఉందనుకోలేదు.

"ఏమిటి బావా! ఆలోచిస్తున్నావు?" అంది జానకి.

"ఏంలేదు లే." అన్నాడు.

"నిజంగా గుళ్ళోకి వెళ్లావా?"

"ఊహుఁ."

"అయితే యిక్కడికెందుకొచ్చావు, మరి?"

"మూర్తి ఇక్కడ ఉంటున్నాడు. ఇప్పుడే వస్తానన్నాడు. ఇంకా రాలేదే, పోదామా?"

"పద."

దారితీసింది జానకి. తనని గుళ్లోకి వెళ్ళమని బలవంతం చేస్తుందనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఆమె అలా ప్రవర్తించకపోవటం అతనికి కొంచెం ఆశ్చర్యంగానే ఉంది. దేవుణ్ణిగురించి జానకితో వాదన వేసుకోవాలనిపించిం దతనికి. కాని ఆమె అందుకు అవకాశమేం ఇవ్వటం లేదు. ఇద్దరూ నడుస్తున్నారు. దారిలో మూర్తి కలిశాడు.

"పరిస్థితి అదుపులోకి వచ్చినట్టేనా?" ఆందోళనగా అడిగాడు విశ్వం.

"కొంచెం ఉద్రిక్తంగానే ఉంది వాతావరణం. కాని సద్దుమణిగిందనుకోవొచ్చులే. లోలోపల రాజుతూనే ఉంటుందనుకో."

"దెబ్బతగిలిన వాడెలా ఉన్నాడు?"

"ఆస్పత్రిలో చేర్పించి వచ్చాం. అంత ప్రమాదమేం లేదు."

"ఈ ఊళ్ళో ఆస్పత్రి ఉందా?"

"ఉందిలే లోకల్ ఫండ్ డిస్పెన్సరీ."

"డాక్టరేమన్నాడు?"

"ప్రాణభయం ఏమీ లేదన్నాడు కాంపౌండర్."

"డాక్టర్!"

"డాక్టర్ ఈ ఊరినించి బదిలీఅయి మూడు నెలలయిందిలే. ఇంకా కొత్తడాక్టరు రాలేదు."

"నిజం? విడ్డూరంగా ఉందే!"

మూర్తిపొడిగా నవ్వాడు.

"అదంతేలే. డాక్టర్లు కొరతగా ఉన్నార్ట."

కొంచెంసేపు మౌనంగా నడిచారు వాళ్ళు. మలుపు తిరగగానే కొంతమంది పిల్లలు ఏకోతి కొమ్మంచో ఆడుకుంటూ కనిపించారు. వాళ్ళని దగ్గిరికి పిలిచి జానకి కొబ్బరి చిప్పలు ఇచ్చింది.

"చెయ్యి నొప్పిపుడుతోంది కాబోలు. పాపం" అన్నాడు విశ్వం.

"ప్రసాదం" అంది జానకి.

"సర్వానికి మారుపేరా?" అన్నాడు. "ఏదోలే, వాళ్ళకీ నాకు తృప్తి" అందామె.

ఇంచుమించు అదే సమయంలో ఓ కుంటివాడు ఎదురై "ధర్మంబాబూ" అన్నాడు. విశ్వం ముఖం చిట్లించుకుని కసురుకున్నాడు. అడుక్కునే వాళ్ళని చూస్తే అతని కదోవిధమైన అసహ్యం. జాలి లేదని కాదు. కాని అవిటి మనిషిని ఆ స్థితిలో చూస్తే అతనికి ఈసడింపు అప్రయత్నంగా కలుగుతుంది. కుంటివాడు మూర్తివైపు చూసి చెయ్యి చాపాడు.

"వైవశ్యం!" అన్నాడు విశ్వం.

పర్సులోంచి చిల్లరడబ్బులు తీసి జానకి వాడి చేతిలో వేసింది. అతను ఏదో దీవన గొణిగి వెళ్ళిపోయాడు.

"అలవాటు చేస్తేనే వాళ్లు ఈ విధంగా తయారయేది."

"పోనీలే, పాపం" అంది జానకి.

విశ్వం ఊరుకోకుండా ముష్టివాళ్ళనిగురించి ఓ లెక్చరు దంచేశాడు. దేశం ఇలాంటి సోమరిపోతుల్ని భరించలేదన్నాడు. సంఘానికి ఇదో చీడపురుగులా తయారైందనీ, ముష్టి వెయ్యటం వాళ్ళనిమరింత నిష్క్రియత్వానికి అంకితం చెయ్యటమేననీ ఏమేమిటో మాట్లాడాడు.

జానకీ, మూర్తీ ఏమీ మాట్లాడలేదు. విశ్వానికి కొంచెం అనుమానం వేసింది. వాళ్ళు తనమాటలు వింటున్నట్టు లేదు. అంటే తనది వెర్రి వెంగళప్ప ధోరణి అని కాబోలువాళ్ళ అభిప్రాయం! అభిమానం ముంచుకొచ్చి ఉపన్యాసం ముగించేస్తూ అన్నాడు.

"మీకు తెలియదు పట్టణాల్లో బిచ్చగాళ్లది ఎంత పెద్ద సమస్యో!"

"పోనిద్దూ"అన్నాడు మూర్తి. కాని జానకిమాత్రం నోరు మెదల్పలేదు. అలా ఊరుకోటం విశ్వానికి నచ్చలేదు. తనది తప్పో రైటో తేల్చాలనికాదు. తను అంతసేపు హేతుపూర్వకంగా మాట్లాడినా ఆమె అలా నిర్లిప్తంగా వుండటం తనకి కష్టంగా వుంది. చిన్నతనం కూడా వేసింది. చూస్తే జానకిది కొంచెం విలక్షణ్య స్వభావంలా వుంది.

ఇంటికి చేరేసరికి అసుర సంజ వేళయింది. వీధి వాకిలి ఓరగా వుంది. లోపలికి వెళ్లేసరికి ఆరుబయట

పేము పడకకుర్చీలో కూర్చుని పాలేరు వెంకన్నతో ముచ్చటిస్తున్న వెంకట్రామయ్యగారు కనిపించారు. వాళ్ల ముగ్గుర్నీ చూడగానే అడిగారు ఆయన.

"రాములవారి గుడికి వెళ్ళొచ్చారా?"

"ఊఁ." అన్నాడు సూరి.

"ఏమిట్రా సూరీ, మన వెంకన్న ఏదో గలాటా జరిగిందంటున్నాడు?"

సూరి జరిగింది పూసగుచ్చినట్లు చెప్పసాగాడు. మళ్ళీ ఆ గొడవంతా ఏకరువు పెట్టటం విశ్వానికి విసుగు పుట్టిస్తోంది. లేచి లోపలికి వెళ్ళాడు. అక్కడ జానకి కొబ్బరి ముక్కలు చాకుతో తరుగుతోంది. విశ్వాన్ని చూడగానే పళ్లెం అతనిముందుకు తోసి "ఇదుగో బావా, దేవుడి ప్రసాదం—వొద్దనకూడదు" అంది. ఆ ముందుజాగ్రత్తకి అతనునవ్వి కొబ్బరిముక్కలు నోట్లో వేసుకున్నాడు.

"అరిటిపండు మాత్రం ఇవ్వకు జానకీ, నాకు చక్కరకేళీ తప్ప పడదని ఇష్టంలేదు" అన్నాడు.

రాత్రి భోజనాలయాయి. దొడ్లో అందరికీ పక్కలు వేశారు. పందిరిమల్లె పకాలున నవ్వినట్టుగా పూలతో నిండి సువాసనలు వెదజల్లుతోంది దొడ్డి. గుమ్మం ఎదురుగానే గ్రామచావడి ఉంది. అక్కడ సందడి ఎక్కువగా వుంది. హరికథా కాలక్షేపం. దొడ్డి తలుపులు తెరుచుకుని చాప వేసుకుని సీతమ్మగారూ, జానకీ కూర్చున్నారు. వెంకట్రామయ్యగారు చుట్టపొగ గుప్పున వొదుల్తూ, బయట అటూ ఇటూ పచార్లుచేస్తూ కథాశ్రవణం చేస్తున్నారు. సూరీ, విశ్వం మంచాలమీద పడుకుని వీలైనప్పుడు హరికథ వింటూ, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కులాసాగా కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. విశ్వానికి కొద్దిసేపట్లో మాగన్ను పట్టింది.

"ఘనుడా భూసురు డేగెనో
నడుమ మార్గశ్రాంతుడై చిక్కెనో..."

ఆ పైన విశ్వం వినలేదు. అతనికి మళ్ళీ మెలకువ వచ్చేసరికి రుక్మిణీ కల్యాణం అయిపోయింది. హరిదాసు ఉత్సాహంగా "జై శ్రీమద్రమారమణ గోవిందో హరి" అంటున్నాడు.

3

గోవపల్లి గ్రామంలో వెంకట్రామయ్యగారు ఒకప్పుడు చిన్న రైతుమాత్రమే. ఉడుకురక్తం పొంగే వయసులో స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొని దేశానికి అంతో ఇంతో నిస్వార్థమైన సేవచేశాడు. తరవాత తరవాత కుటుంబభారం నెత్తినపడి సంసార సాగరంలో మునిగి క్రమంలోనే స్థిరపడిపోయి రాజకీయ జీవితానికి ఉద్వాసన చెప్పాడు. పొలాల్లో స్వయంగా కష్టించి పనిచేసి క్రమేణా పసుపు, పుగాకు పంటల వల్ల వచ్చే ఆదాయంతో మోతుబరి ఆసామీ అయాడు. ఆయనకి సూరి, జానకి ఇద్దరే సంతానం. కిందటి సంవత్సరమే సూరి బి. ఏ. పూర్తిచేశాడు. పై చదువులకి పోవాలని ఎంతో ఉబలాటపడ్డాడు. కాని వెంకట్రామయ్యగారికి అది ఇష్టంలేకపోయింది. పెద్ద చదువు చదివితే సూరి పల్లెలో పొలం వ్యవహారాలు చూసుకుంటూ కాలం గడపటానికి ఇష్టపడడని ఆయన భయం. మాసే దిక్కు లేకపోతే సుక్షేత్రమైన మాగాణీ బంజరుభూమై పోతుంది. తనకేమో ఓపిక సన్నగిల్లుతోంది. అందువల్ల సూరి చదువుకి స్వస్తిచెప్పి ఇంట్లోనే ఉండటం తన అభిమతమని ఘంటాపథంగా చెప్పాడు. అయినా కూడా పైచదువులకి వెళ్ళాలని పట్టుదల ఉంటే వెళ్లమన్నాడు. కాని అలా ఇరుకున పెట్టటం సూరికి సరిపడలేదు. తను చదవనే చదవను పొమ్మన్నాడు. కొత్తలో కోపంతో పొలంపని చూడటం కూడా మానేశాడు. కాని ఎల్లకాలం ఒకేరీతిగా ఎవరూ ఉండరు. రాను రాను పరిస్థితుల్ని సరిపెట్టుకుని పోయిన ఉత్సాహాన్ని కొద్ది కొద్దిగా కూడదీసుకుని తండ్రికి అన్నింటిలో చేదోడు వాదోడుగా ఉండసాగాడు. చదువు వచ్చినవాడు కావటంవల్ల గ్రామంలో అందరిలో పరపతికూడా ఉంది. పల్లెటూరి రాజకీయాల్లో అతను కలగచేసుకోడు. పల్లెజనం సాంస్కృతికంగా అభివృద్ధిపొందే కార్యక్రమాల్లోమాత్రం విధిగా పాల్గొంటాడు. ఈ స్థితిలో విశ్వం వచ్చి చదువు కొనసాగించమని పురికొల్పాడు. అతనిలో అణగిఉన్న కోరిక మళ్లీ పైకి లేచింది. మామయ్యతో ఈ విషయం ప్రస్తావిస్తానని విశ్వం మాట ఇచ్చాడు.

పండగవెళ్ళిన రెండోరోజున విశ్వం ప్రయాణం కట్టాడు. ఎంతో బలవంతంమీద అందర్నీ ఒప్పించాడు.

జానకి కాఫీతెచ్చి ఇచ్చింది. ఈ రెండురోజుల్లో పునరుద్ధరించబడిన చనువుతో "థాంక్స్" అన్నాడు.

"వొద్దులే."

"ఏం?"

"ప్రతి చిన్న విషయానికీ ఇక్కడ కృతజ్ఞత స్వీకరించే అలవాటు లేదుగా."

"ఓహో! సరే అయితే, ఉపసంహరించుకున్నాను. మరి నేను వెళుతున్నాను."

"మళ్ళా ఎప్పుడు రావటం?"

విశ్వం రెండు చేతులూ ఎత్తి నమస్కరించాడు. "బాబోయ్, మళ్ళా నా?"

జానకి నవ్వాపుకొని "అదేమిటి, అలా అంటావు?" అంది.

"నాకు ఒంటరితనం ఇష్టం. బస్తీలో రెండో కంటివాడికి తెలియకుండా మన బతుకు మనం బతకొచ్చు. ఇక్కడ ప్రతివాడికీ మన గొడవే కావాలి. పైగా ఈ పొట్లాటలూ, కొట్లాటలూ నేను చూస్తూ భరించలేను. అబ్బబ్బ! ఎంత అజ్ఞానం. ఏదైనా నేర్చుకుందామని ఒక్కడికీ లేదుగద. పైగా ఈర్ష్య ప్రతి దానికీ."

"అది అందరికీ సహజమేగా."

"ఇక్కడివాళ్ళసంగతి వేరులే."

"స్థలాన్ని బట్టి స్వభావాలు మారతాయా మనుషులకి?"

"పరిస్థితుల్ని బట్టి ప్రవర్తన మారొచ్చని నా నమ్మకం. మీ ఊరినిగురించి మంచిమాటలు చెప్పటం లేదని నీకు కష్టంగా ఉన్నట్టుంది. పోనీ, ఓ మీటింగు ఏర్పాటుచేయిస్తే కాసేపు పొగిడి వెళతాను."

"నువ్వు మీటింగు పెడితే వాళ్ళు వస్తారా?"

"రారు. అదే నేను అనబోయేది. వాళ్ళకి తెలియదు. చెబితే వినరు."

"మాటలు చెబితే ఎవరైనా బాగుపడతారా?"

"ఒకరు చెప్పేదేమిటి? మనిషికి కొంత ఆలోచన కావాలి. అందుకోసం ఏకాంతం కావాలి. వెన్నెల కబుర్లు కొట్టిపోస్తూ, చీట్లాడుతూ కాలం గడుపుకుపోతే, ఏటిఒడ్డునో ఏ చోటో కూర్చొని ప్రకృతిలో లీనమై మంచీ చెడూ ఆలోచించుకుంటూ జీవితంలో చీకూ చింతా లేకుండా కలిసి కట్టుగా బతకటం నేర్చుకోకూడదూ?"

జానకి చిరునవ్వు నవ్వింది. ఆమె ఏమీ అనకపోవటంతో తను బాగా మాట్లాడానని విశ్వం సంతోషపడ్డాడు.

బాగా తెల్లవారింది. వెంకన్న బండి కట్టుకొచ్చాడు. బస్సుదారిదాకా విడిచిపెట్టి రావటానికి వెంకట్రామయ్యగారూ, కూరి సిద్ధపడ్డారు.

"వెళుతున్నా జానకీ"

"మంచిది. అందర్నీ అడిగానని చెప్పు బావా?" అంది జానకి.

విశ్వం నవ్వుకున్నాడు. ఈ బాంధవ్యాలన్నీ అర్థం చేసుకుని అమల్లో పెట్టేటంత వయసొచ్చిందా జానకికి! తనప్పుడే పెద్దవాళ్ళలో చేరిపోయినట్టుగా ప్రవర్తిస్తోంది ప్రతి విషయంలో.

రెండెడ్లబండీ జోరుగా పోతోంది. ఇంకా బాగా ఎండెక్కనందువల్ల హాయిగా చల్లగా గాలి వేస్తోంది ఎద్దుల మువ్వలధ్వనులు వాద్యసంగీతంలా లయబద్ధంగా వినిపిస్తున్నాయి. కొంచెందూరంలో ఎదురుగా ఓ బండి వస్తోంది.

"ఎవరిదిరా ఆ బండి?" వెంకట్రామయ్యగారు అడిగారు.

"మునసబుగారి బండి" అన్నాడు వెంకన్న ఎద్దుల్ని అదిలిస్తూ.

"కూరి చదువు సంగతేమిటి మావయ్యా" విశ్వం కదలేశాడు విషయాన్ని.

"గ్రాడ్యుయేటయ్యాడుగా."

"పై చదువు సంగతి."

"ఎందుకురా బోలెడంత డబ్బు పోసి చప్పు చదువులూ?"

"అయితే వాడి చదువు సంగతేమంటావు"

వెంకట్రామయ్యగారు వాలిక కొరుక్కున్నాడు.

"అది కాదురా. వాడు తప్ప నాకు ఆసరా ఎవరున్నారు చెప్పు. వాడు చదువుకని వెళ్ళిపోతే, వ్యవహారాలన్నీ ఏమయ్యేట్టు?"

"అందుకని వాడి భవిష్యత్తు పాడుచేస్తావా ఏమిటి?"

"వాడి భవిష్యత్తుకేం. సంపాదించి ఎవరికీ ఎత్తి పొయ్యక్కర్లేదుగా."

"సంపాదనకోసమేనా చదువులు?"

"ఈ రోజుల్లో అంతే."

"ఎవరో అనాలిసినమాటలు నువ్వంటావేం మావయ్యా?"

"నీకు తెలీదు లేరా విశ్వం. నూర్వారకో."

"పొలాలు కౌలు కిచ్చేసి అందరూ ఒక చోటే ఉండొచ్చు. విశేషంగా రెండేళ్లు కాగానే ఎం. ఏ. ప్యాసైవస్తాడు."

"అక్కడితో అయినట్టేమిటి? మరొకటి చదవాలనిపించవచ్చు. చదువుకి అంతేమిటి? మన పరిస్థితులు చూసుకోవాలి గాని."

"నీకోసం కాస్తే రావొచ్చుగాని ఈ విషయంలో నువ్వు నీ స్వార్థమే చూసుకుంటున్నావు నాన్నయ్యా."

వెంకట్రామయ్యగారు పొడిగా నవ్వారు.

"పోనీ అలాగే అనుకోండి. వాడికి అంత పట్టుదలగా ఉంటే చదవొద్దని నేనేం అనలేదే."

"అదా రాజకీయపు టెత్తు, నువ్వు మనస్ఫూర్తిగా వెళ్ళమనక పోతే వాడు వెళ్ళడు."

"నేను వాడి బాగుకోరే వాడినికాదా?

విశ్వానికి విసుగుపుట్టింది. ఊరుకోమన్నట్టు సంజ్ఞ చేశాడు సూరి.

"నీ ఇష్టం." అన్నాడు విశ్వం.

కొంచెం సేపు ఎవరూ మాట్లాడలేదు. మునసబు గారి బండి వేగంగా వస్తోంది. ఇద్దరు పాలేళ్ళకీ కొంచెం పోటీ పడ్డది. ఎవరి ఎద్దులూ తీసిపోయినవి కావని రుజువు కావాలి. గంటల మోతలు ఎక్కువయాయి. ఎదురెదురుగా వెళ్ళే బళ్ల మధ్యదూరం తగ్గిపోతున్న కొద్దీ జోరు ఎక్కువ కాసాగింది.

బండిని బండి దాటుతోంది. ఇరుసూ ఇరుసూ ఒరుసుకుని చక్రం చక్రం ఢీకొన్నాయి. ఆగి పోయాయి బళ్లు రెండూ, ఇరుసులు తప్పించాలి. వెంకన్న దిగబోయి మళ్ళీ ఎందుకో మనసు మార్చుకుని కూర్చున్నాడు. అవతల వ్యక్తీ అలాగే చేశాడు. వాళ్లిద్దరూ మాటామాటా అనుకున్నారు. నీది తప్పంటే నీది తప్పన్నారు. ఎవరిది తప్పో తేలలేదు. ఇంటువంటివి తేలేవి కూడా కాదు. మునసబుగారు కదల్లేదు. ఠీవిగా కూర్చున్నారు. వెంకట్రామయ్యగారూ అంతే.

"ఏమిట్రా ఈ గొడవ?" అన్నాడు విశ్వం.

సూరి పొడిగా నవ్వాడు "ముందెవరు దిగితే వాళ్ల అంతస్తు తక్కువ, చిక్కు!" అన్నాడు.

పాలేళ్లూ మాటలు విసురుతున్నారు.

"ఇద్దరూ పొలాల్లో పనిచేసుకునే వాళ్లే. ఇద్దరూ శ్రమజీవులే. పొద్దున లేస్తే మొహం మొహాలు చూసుకునేవాళ్లే. ఈ కీచులాట ఎందుకు?"

"అదే తమాషా వాళ్లకోసం కాదు వాళ్ల పేచీ. వాళ్ల యజమానులకోసం, యజమానుల ఘనతబట్టి తమ ఘనత కొల్చుకోటం ఇంకా పోలేదులే." చిన్నగా చెప్పాడు సూరి.

వెంకట్రామయ్యగారు కొంచెం ముందుకి వెళ్లారు.

మునసబుగారుకూడా జరిగారు. పాలేళ్ల మాటల్లో యజమానులమాటలు కలిశాయి. పోరు ఘోరమయ్యే సూచన కనిపించింది.

బండిలోంచి గభాలున ఉరికాడు సూరి. వెనకనే విశ్వంకూడా దూకాడు.

అవతల బండిలోంచి అదే సమయంలో ఒక యువకుడు కిందికి దూకాడు. ఇంచుమించుగా ఒకే సమయంలో అందరూ ఇరుసులమీద చెయ్యేశారు. బళ్లు విడిపడ్డాయి. ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడుకోలేదు. మళ్లీ బళ్లలో ఎక్కారు. క్రమక్రమంగా బళ్ల మధ్య దూరం ఎక్కువ కాసాగింది.

వెంకట్రామయ్యగారు ఓ సారి ఆకాశంలోకి చూస్తూ కొంచెం అర్ధ స్వగతంగా అన్నాడు.

"నా చిన్నతనపు రోజుల్లో ఇలాగే జరిగివుంటే తలకాయలు ఎగిరేవి."

ఆలోచనలో నిమగ్నుడైవున్న విశ్వం ఆ మాటలు విని సూరివైపు కొంచెం ప్రశంసా పాత్రంగా చూశాడు. అతను నిర్లిప్తంగా శూన్యంలోకి చూడసాగాడు.

"ఆ అబ్బాయి ఎవరు?"

"మునసబుగారబ్బాయి, పట్నంలో చదువుకుంటున్నాడు." క్లుప్తంగా చెప్పాడు సూరి.

ఆ తరవాత చాలా సేపటిదాకా ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. చిరుగంటల గణగణ వింటూ కూర్చుండి పోయారు.

[సశేషం]

ఆంగ్లభాషలో భారతీయ పదజాలం

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

భారత స్వాతంత్ర్య దినం నాడు ఢిల్లీలో లార్డ్ మౌంట్ బాటన్ మాట్లాడుతూ "భారతీయులు, ఆంగ్లేయులు కలిసి మెలిసి సంచరించిన గత కొద్ది శతాబ్దాల్లోనూ ఆంగ్లేయ జీవనవిధానము, ఆచారవ్యవహారాలు, భాష, ఇక్కడి భారతీయుల సాంగత్యంవలన ఎంతగానో మారిపోయినవి — కానీ దానిని గుర్తించడం మాత్రం ఇంకా జరుగలేదు." అని అన్నారు. ఇది అక్షరాలా యదార్థం. నాలుగువందల సంవత్సరాల క్రిందట, ఏనాడు ఆంగ్లేయులు వ్యాపారమన్న కారణంతో మన గడ్డమీద అడుగుపెట్టారో, ఆ నాటినుండే సుదీర్ఘమైన, సుస్పష్టమైన సంబంధ బాంధవ్యాలు మనకూ వారికీ ప్రారంభమయ్యాయి. సాంఘికార్థిక, రాజకీయ రంగాల్లోనే కాకుండా, భాషలో కూడా ఇష్టరేగేలా ఎంతో మార్పు జరిగింది.

పండిట్ నెహ్రూగారొక సందర్భంలో మాట్లాడుతూ "ఒకసారి ఆంగ్లభాషలో హిందూస్థానీ పదాలు ఎన్ని ఉన్నాయోనన్న కుతూహలంతో కొద్ది పరిశ్రమ చేశాను. కానీ ఆ మహాకార్యాన్ని చివరవరకూ కొనసాగించడంమాత్రం జరిగింది కాదు. అయినా చేసిన ఆ కొంచెం కృషిలోనే, లెక్కకు మిక్కిలిగా హిందూస్థానీ పదాలు, ఆంగ్లభాషలో కన్పించడం నాకు చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది." అన్నారు. హిందూస్థానీపదాలు మాత్రమే కాదు, ఏ మాత్రం కొద్ది పరిశ్రమ చేసినవారికైనా, భారతీయ భాషలన్నీ కూడా, కొద్దో గొప్పో, తమతమ పదాభరణాలతో ఆంగ్లభాషనలంకరించడం విస్మయం కల్గించక మానదు.

ఆంగ్లరచయితలుకూడా ఈ పరిస్థితిని గుర్తించారు. కానీ కొద్దిమంది మాత్రమే గణనీయమైన కృషి చేశారు. మరికొంతమంది తగినకృషి చేయకుండానే, సర్వమూ తెలుసుకున్నట్టుగా ప్రవర్తించారు. కొన్ని నిర్ణయాలుకూడా చేసివేశారు. [1] డాక్టర్ మేరీ యస్. సర్జెన్‌స్టన్, ఆంగ్లంలో భారతీయపదాలు మొత్తం 188 (అక్షరాలా నూటఎనభై ఎనిమిది) ఉన్నాయని లెక్క తేల్చారు. ఇదేగనుక నిజమైతే ప్రొఫెసర్ వీక్లీ చేసిన పరిశోధన అంతా గాలిలో దీపమన్న మాట. చివరకు ఆమె [2]cod ఇచ్చిన మాటలనైనా లెక్కలోకి తీసుకోలేదు. ఆ విధంగా "బ్రాహ్మిన్, బెంగల్" మొదలైన మాటలు ఆమె లిస్టులోనుంచి జారిపోయాయి.

ఈ విధంగా భారతీయ భాషాప్రభావంమీద తగిన శ్రద్ధ లేకుండానే దాన్ని గురించి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చినవారిని వదిలివేసి [3]oed ని మనం ప్రమాణంగా తీసుకున్నట్లయితే, మనకు రమారమీ ఆంగ్లంలో భారతీయ పదాలు 900 వరకూ కన్పిస్తాయి. ఇహ ఈ పదాలకు కూర్పులూ, చేర్పులూ, మినహాయింపులూ మరెన్నో!

అయితే మన భాషలమీద ఇంగ్లీషు ప్రభావాన్ని గనక లెక్కలోకి తీసుకున్నట్లయితే, ఆంగ్లభాషపై భారతీయ భాషాప్రభావం చాలా తక్కువే. ఒక్క తెలుగులోనే మనం అనునిత్యం మాట్లాడుకునే మాటల్లోనే దాదాపు 8000 పదాలుండగా, భారతీయ భాషల పదాలన్నింటినీ కలుపుకున్నా, ఆంగ్లంలో, పైన యిచ్చిన సంఖ్యకు సగానికన్నా మించలేదు.

ఈ విధంగా, ఆంగ్ల పదాలు మన భాషల్లో విరివిగా కన్పించటానికీ, భారతీయ పదాలు ఇంగ్లీషులో తగినంత ప్రాతినిధ్యం పొందలేక పోవడానికీ ఎన్నో కారణాలున్నాయి. ఆంగ్లేయులు ఎన్నడూ కూడా ఈ ఉపదేశాన్ని తమ జన్మస్థలంగా భావించలేదు. పైగా ఇక్కడి ఆచార వ్యవహారాలు వారికి అత్యంత వ్యతిరేకం. స్వకార్యం నిమిత్తం ఈ దేశానికివచ్చిన వారైనా తిరిగి తమ తమ జన్మస్థలాలకు వెడుతూ వెడుతూ ఏవో నాలుగు మాటలు ముక్కున కరుచుకుని

---

1. History of Foreign words in English అన్న గ్రంథములో

2. Concise Oxford Dictionary

3. Oxford English Dictionary

పోయేవారుతప్ప శ్రద్ధతో, భక్తితో—ఏ కొద్దిమందినో మినహాయిస్తే—ఇక్కడి భాషా సౌరభాన్ని ఆఘ్రాణించిన పాపాన పోలేదు.

ఇక, ఈ 900 పదాలైనా, ఆంగ్లంలోకి బలవంతాన ప్రవేశించడానికి కారణాలనేకమున్నాయి. వారి చేష్టలు, వారి భావాలు విశదీకరించగలిగిన భారతీయ పదాలు తప్ప మరేవి వారి భాషలో లేకపోతే, ఆంగ్లేయులు, ఒక తెలుగు మాటనో, ఒక బెంగాలీ పదాన్నో, అది ఇది కాకపోతే ఏ సంస్కృతం మాటనో స్వీకరించేవారు. అందుకనే "క్యాలికో, టమ్యూర్, బనియన్, పైజమా, బందికూట్, ముంగీస్, జాక్, మ్యాంగో" లాంటివి వారికి అవసరములయినాయి.

ఇక్కడే రెండు పదాలను గురించి వివరించవలసిన అవసరం వుంది. "రైతు, రైత్వారీ పదాలు దక్షిణ భారతంలో వున్న లాండ్ రెవిన్యూ పద్ధతి సూచించినంత వివరంగా, సమగ్రంగా, పెజంట్, కల్టివేటర్, ఎగ్రికల్చరిస్ట్ అన్న పదాలు సూచించలేవు. అందుకనే రైత్ రైత్వార్ పదాలు రెండూ చక్కగా ఆంగ్లంలోకి కలిసిపోయాయి." అని హెచ్. హెచ్. విల్సన్ చెప్పారు. ఆ విధంగానే తెలుగులో "మిద్ది" అన్న పదం కూడా!

ఇంతకన్నా ఎక్కువ సంఖ్యలోనే భారతీయ పదాలు ఆంగ్లంలో చేరివుండేవి. కానీ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఓ ఫర్మానా జారీ చేసింది, ఎవరూ కూడా అనవసరంగా భారతీయ పదాలు ఉపయోగించవద్దు అని. అయినప్పటికీ యథేచ్ఛగా 1624 నుండీ 18వ శతాబ్దం చివరి దాకా అటూ యిటూ పదాలు మారుతూనే వచ్చాయి. "ఫర్మానా, అహదీ, పర్వానా, చౌకీదార్, రహదార్, దాక్, గోడౌన్, దఫ్తర్ ఖానా" మొదలైనవన్నీ.

అదీకాక, ఇంకో కారణం కూడా ఆంగ్లంలోకి భారతీయ పదప్రవాహాన్ని నిరోధించింది. పదునేడవ శతాబ్దానికల్లా, ఆంగ్లేయులు 'తమ భాష, తమ దేశం' అన్న స్థితిలోకి వచ్చేశారు. లాటిన్, ఫ్రెంచి భాషల తగ్యతి, షేక్స్పియర్ వల్లనే ఇంగ్లీషు తీర్చిదిద్దబడింది. ఎప్పుడయితే తమ భాషకు యౌవనం వచ్చిందో, అప్పటినుంచి పరభాషా పదజాలంతో తమ భాష వంకరించడం మానివేశారు ఆంగ్లేయులు.

2

ఒక భాషలో దిగుమతి అయిన పదాలయొక్క స్వభావాన్ని గూర్చి పరిశీలన చేసే ముందు రెండు విషయాలను గురించి ఆలోచించాలి. 1. ఆ పదాలు ఎలా జాతీయం చెయ్యబడాయి? 2. ఆ పదాలకు శాశ్వతత్వం వున్నదా?

జాతీయం చెయ్యబడిన పదాలు కూడా మళ్ళీ రెండు రకాలు. "ఈ విదేశీ పదం తప్ప మాట తప్ప ఇంకొకటి ఉపయోగించడానికి వీల్లేదు" అన్నటువంటివి కొన్ని. ఉదా: "బక్షీష్. సిపాయ్" మొదలైనవి. రెండవ రకానికి చెందినవి ఏవో కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాల్లో తగినంత అవసరంవుండి ఉపయోగింపబడేవి. ఇటువంటి జాతీయం చెయ్యబడ్డ మాటలే ఆంగ్లంలో చాలా వున్నాయి. "ఉదా: మాయ, మొఫజిల్, మొగల్, లూట్, పగోడా, జాక్, జంగిల్" ఇత్యాది.

పై పదాలను గురించి oed ముద్రించి వున్నా, బాగా వాడుకలో వున్న రెండు మాటలను అది వదిలివేసింది. 1 అనకొండ (తమిళం). 2. పాండా (నేపాల్).

'అనకొండా' అంటే తన కందిన ఆహారాన్ని క్షణంలో జీర్ణం చేసుకునే ఒక పెద్దపాము. 'పాండా' అనేది హిమాలయాల్లో వుండే ఒక మృగం. ఈ రెండు మాటలూ. ఇప్పుడు ఆంగ్లంలో బహుళ ప్రచారంలో వున్నాయి ఇటువంటిదే తెలుగుమాట "లంక" అనే టటువంటిది. శ్రీ జి సుబ్బారావుగారు చెప్పినట్లుగా ఈ రకమైన మాటలన్నీ కూడా ఆంగ్ల భాషకు ఆభరణాలు మాత్రమే. భోజనంలో కూర, చారు వున్నట్లుగానే, ఇవికూడా భాషకు ఉపకరణాలుగా వుంటాయి అవసరమైతే వుంచుకోనూ వచ్చు. వెగటు వేసిన నాడూ విసర్జించుకోనూ వచ్చు అంతే!

అయితే, దిగుమతి అయిన మాటల కన్నింటికీ కూడా శాశ్వతత్వం ఉన్నదా అన్న విషయం, వాటి అవసరం మీదనే ఆధారపడివుంది. అదీకాక ఏ మాట అయినా పదికాలాలపాటు వుండాలీ అంటే, అది జన సామాన్యంలో బాగా ప్రచారం సంపాయించు కోవాలి. ఇందుకు రచయితలు తోడ్పడాలి. ఈ వ్యాసం ఉత్తరార్థంలో ఆంగ్ల రచయితలు భారతీయ

పదజాలాన్ని ఏలా ఉపయోగించారో తెలుసు కుంటాం.

3

మాటలచేత మహీపతుల మన్నన లందగవచ్చు అన్నది అనాటి సంగతి అయితే, మాటల స్వభావం చేత, మాటలలోని మార్పులవల్ల, చరిత్రకందని కొంద రివి గురించి తెలుసుకోవచ్చునన్నది ఈనాటి విశేషం. 'మాటలే' ఆర్థిక విప్లవాన్ని విశదీకరిస్తాయి. 'మాటలే' సాంఘిక స్థితిగతులను బోధపరుస్తాయి. ఆ 'మాటలే' చివరకు సంస్కృతినీ, నాగరికతనూ తెలియ జెబు తాయి.

1600 నుండి 1700 వరకు

ఆంగ్లంలోకి ప్రవేశించిన భారతీయ పదాలను శతాబ్దాల వారీగా పరిశీలిస్తే ఇదే సంగతి తేటతెల్ల మౌతుంది. మొదటగా పదునేడవ శతాబ్దాన్ని పరి శీలిద్దాం.

ఈ శతాబ్దంలో తీసుకున్న మాటలు పూర్తిగా వ్యాపారానికి సంబంధించినట్టివి. దాదాపు అన్నీ వస్తు వుల పేర్లే. ఉదా: క్యాలికో, చుద్దార్, టస్సార్, బంగాల్ (ఇదివరలో వస్తువుల ముక్కలను బంగాల్ అని పిలిచేవాళ్ళు); దుంగారీ (చాలా తక్కువ రకా నికి చెందిన గుడ్డను 'దుంగారీ' అని పిలిచేవాళ్ళు. ఈ గుడ్డతో ట్రౌజర్లు కుట్టించుకొన్నారు. ఇటువంటివే ఇంకా చాలా మాటలు వున్నాయి. అయితే ఈ మాటలన్నీ కూడా వాడుకలో లేకుండాపోయి, కాల గర్భంలో కలిసిపోయాయి. చనిపోకుండా బ్రతికి వున్న మాటల్లో 'క్యాలికో' అన్న దానికి చక్కటి చరిత్ర వుంది.

క్యాలికో

16వ శతాబ్దంలో ఇది "కల్లికట్, కలికో" అని పిలువబడేది. ఆతర్వాత పోర్చుగీసు, ఫ్రెంచి భాషల ప్రభావానికి లోనయింది. అసలు ఆకాలంలో గోవా తర్వాత చాలా పెద్ద ఓడరేవు అయిన క్యాలికట్ నుంచీ వచ్చే తెల్లని వస్త్రానికీ, దీనికీ కొంత సామ్యం వుంది. ఇటువంటి, భౌగోళికమైన మాటలను వస్తువు లకు వాడుకునే సౌలభ్యాన్ని భారతదేశం ఇంగ్లాం డుకు అశేషంగా కల్గించింది. ఉదా: "దుంగార్, సూరత్, బెంగాల్, మద్రాస్, మలబార్, జోద్ పూర్, 'జాకోనెట్'" 'క్యాలికో' అన్న మాట ఎంత వాడుకలోకి వచ్చింది అంటే, యూరప్యులంతా దిగుమతి చేసుకున్న ప్రతి నూలుగుడ్డను ఇదే పేరు పెట్టి పిలిచేవా రా కాలంలో పాశ్చాత్యులు. తర్వాత, తర్వాత ఇది "చాలా పల్చని, పనికిరాని గుడ్డ" అని పేరు సంపా యించుకొంది. పాశ్చాత్యుల నాట్య రంగాల్లో ఒక నాట్యవిశేషానికి "క్యాలికో బాల్" అని పేరు. అక్కడ అప్పుడు నాట్యంచేసే వారందరూ కూడా నూలుగుడ్డలు మాత్రమే కట్టుకు వచ్చేవారట! అమెరికాలో "ముద్రింపబడిన నూలుగుడ్డ"కు క్యాలికో అని పేరు. అమెరికన్ విద్యార్థి దృష్టిలో "A choice bit of Calico" అంటె అమ్మాయి అని అర్థం. ఆవిధం గానే సూరత్ అంటే 'చాలా తక్కువ రకానికి చెందిన గుడ్డ' అన్న భావ మేర్పడింది.

ఈ శతాబ్దానికే చెందిన వ్యాపార వస్తువుల పేర్లలో "కోప్రా, కాయిర్, తుతునాగ్ (తెలుగు తుత్తునాగం), పెప్పర్, షుగర్" అన్నవి కొన్ని. పెప్పర్, షుగర్ అన్న మాటలు ఇంతకు చాలా కాలం క్రితమే, గ్రీకు, లాటిన్ల ద్వారా, ఆంగ్లంలోనికి వెళ్ళిపోయినట్టివి.

ఇటువంటివే మరికొన్ని మాటలు: "దుభాషీ, కూలీ; బజార్; రూపీ; సైపాయ్; మొహార్, పగోడా (గోల్కొండలో అప్పట్లో వాడుకలోవున్న ఒక నాణెం), దీవార్; ఫనమ్; గజ్; మాండ్; పైస్; సేర్; తుల."

ఈ శతాబ్దంలోనే మరొక్క విశేషం, 1690-95 నాటికల్లా పోర్చుగీసులు పశ్చిమకోస్తా అంతటా స్థావరా లేర్పరచుకుని బాగా స్థిరపడ్డారు. అదీగాక, భారత-పోర్చుగీస్ దేశీయుల సాహచర్యం వల్ల "ఇండో-పోర్చుగీస్" మాటలు కొన్ని ఉద్భ విల్లాయి. ఆ తర్వాత వచ్చిన ఆంగ్లేయులకు కూడా పోర్చుగీసు వారవలంబించినపద్ధతే తమూ అవలం బించక తప్పలేదు.

డాక్టర్ డోలాండ్ అభిప్రాయం ప్రకారం ఈ సమయంలోనే 300 మళయాళీ పదాలు పోర్చుగీసు ద్వారా ఇంగ్లీషులోకి ప్రవేశించినవి. అయితే అందులో చాలా పదాలను ఇప్పుడు కాలమనే మహా సర్పం మింగివేసిందనుకొండి. అలా మింగివేయబడ

కుండా కొనవూపిరితో బ్రతికివున్న పదాలలో 'తోపాస్' అన్నదొకటి. దీని అర్థం సైనికుడు గావచ్చు లేక ఓడలో పనిచేసే పాకీవాడు కావచ్చు. లేక భారతదేశంలో పోర్చుగీసువారి సంతానం కావచ్చు. ఏమైనా మన హిందూ "దుబాషీ" పదానికీ, దీనికీ కొంత సారూప్యం వుంది. ఇంగ్లీషు - పోర్చుగీసువారు మొదట్లో ఈ దుబాషీలు (Translaters) గా పనిచేసేవారని దీన్నిబట్టి తెలుస్తోంది.

సంపూర్ణమైన చరిత్రగల మరొకమాట "ఫెరింగీ". భారతీయులు మొదట్లో పోర్చుగీసువారిని ఫెరింగీ లని పిలిచేవారు. తర్వాత తర్వాత పాశ్చాత్యులకందరికీ ఈ పదమే వర్తించింది. కానీ ఈ పదం అసలు ఏలా పుట్టిందో మాత్రం ఊహాకందకుండా వుంది. బహుశా 'ఫ్రాంక్' అన్న పదం 'వికృతిచెంది ఫిరంగీ అయిందేమో!' యూరోపు దేశీయుల నందరనూ కూడా భారతీయులు మొదట్లో 'ఫ్రాంక్స్' అని పిలిచేవారు. ఎందుకంటే ఫ్రెంచివారు చేసిన యుద్ధాలే భారతీయుల స్మృతిపథంలో నిల్చిపోయి యూరోపియనులు అంటే ఫ్రెంచివారు అనే దృష్టి ఏర్పడిపోయింది. ఆ ఫ్రెంచివారే ఫ్రాంకులయి, ఆ ఫ్రాంకులే ఫిరంగీ లయినారు. ఆ పిదప పోర్చుగీసువారు తమ మతవిస్తరణకై చేసిన దుస్తంత్రాలు, దుర్నయాల మూలంగా, వారు క్రిష్టియనులు కావడంచేత, ఫిరంగీ అంటే హేళనగా క్రిష్టియన్ అనే అర్థం వచ్చింది. ద్రావిడ వాఙ్మయంలో 'ఫిరంగీ' అంటే "యుద్ధాల్లో తుపాకి మందు పెట్టి కాల్చే ఒక మారణసాధనం" అనే అర్థం కూడా వుంది. "పిస్టల్, ఆరెకా, కాయిర్, కోప్రా" మొదలైన వన్నీ ఇటువంటి మళయాళీ మాటలే. మాటల చేత చరిత్రను తెలుసుకోవచ్చు నన్న నిర్ణయానికి సహాయకారులు "మొగల్, మున్షీ, గుమాస్తా, దుబాషీ" మొదలైన పదాలు.

17 వ శతాబ్దంలో మొగలు రాజకిరీటం దగద్ధగాయమానంగా వెలుగుతున్నది. ఆ పాదుషాలు, ఆ దర్బారులు, వారి వైభవం, చూడవచ్చిన పాశ్చాత్యుల కళ్ళకు మిరుమిట్లు గొల్పేవి. 1586 లో అక్బరు చక్రవర్తి ఆస్థానానికి ఎలిజబెత్ రాణి జాన్ న్యూబెరీని తన ప్రతినిధిగా పంపింది. అప్పుడే "మొగల్" అన్న పదం "గణనీయవ్యక్తి, స్వేచ్ఛాచారియైన చక్రవర్తి" అన్న అర్థాన్ని సంపాయించుకుంది. "ఫర్మానా" కూడా ఇటువంటిదే. మొగలు సార్వభౌముల ఆహ్వానానికి తెల్లవారి రాకపోకలు అభ్యంతరరహితంగా యథేచ్ఛగా సాగిపోతుండేవి. సూరత్‌లో మొట్టమొదటిసారిగా ఆంగ్లేయులు తమ ఈస్టిండియా కంపెనీని స్థాపించుకోవటానికీ, బుడతకీచులు తమ ప్రాభవాన్ని పెంపొందించుకోవటానికీ, ఉదారహృదయులైన ఆ ఢిల్లీనవాబులు "ఫర్మానా"లు జారీ చేస్తుండేవారు.

మొదటే మనవిచేశాను. ఆంగ్లేయుల జీవనవిధానానికీ, మన జీవనవిధానానికి వారి సంస్కృతికీ మన సంస్కృతికీ హస్తిమశకాంతర భేదమున్నదని. ఈ భేదాన్ని అంచెలంచెలుగా అధిగమించటానికే "దుబాషీలు, మున్షీలు, గుమాస్తాలు" అవసరమైనారు ఆంగ్లేయులకు. ఇటువంటిదే తెలుగుమాట "బోయ్" (Boy) కూడా. పల్లకీలు మోసేవారిని తెలుగువారు 'బోయీ' లని పిలుస్తుంటారు. ఆ బోయీ, చివరకు బోయ్ అయింది. అర్థం మారింది. "ఫకీర్, డోలీ, రాజా, మహల్, పాలంక్వీన్, ధోనీ, మ్యాంగో, బన్యన్, షేక్, సంబూర్, నవాబ్" ఇవన్నీ అప్పట్లో ఆంగ్లేయులకు క్రొత్తగా పరిచయమైన పదాలు.

ఈ పదునేడవ శతాబ్దంలో ఆంగ్లేయులు భారతీయులకు సమానప్రతిపత్తి నిచ్చి గౌరవంతో, ఆదరంతో సంచరించారు. భారతీయ జీవనవిధానాన్ని తెలుసుకోవడానికి ఎంతో ఆసక్తి చూపించారు. హిందూమతాన్ని, హిందువుల దైవభక్తినీ ఖండించలేదు. హిందూ ముస్లిము పండుగలను—"హోలీ, దివాలీ, మొహరం, రామదాన్"—లను తమ తమ భాషలోకి చేర్చుకున్నారు. భోజనంలో వస్త్రధారణంలో భారతీయుల ననుకరించారు. "బన్యన్ షర్ట్స్, లాంగ్ డ్రాయర్స్, కౌంగీక్యాప్స్, బన్యన్ కోట్స్, మూర్ మెన్స్ ట్రౌజర్స్" వుండేవి ఆ రోజుల్లో.

1700 నుండి 1800 వరకు

పదునెనిమిదవ శతాబ్దంలో ఆంగ్లంలోకి ఎగుమతి చేసిన మాటలు క్రిందటి శతాబ్దంలోవాటికన్నా చాలా తక్కువ. అదికాక తీసుకున్న మాటలకే కూర్పులూ, చేర్పులూ, మినహాయింపులూ చేసి అనేక క్రొత్త మాటలు సృష్టించారు. ఆ తరువాత ఈ శతాబ్దంలో, పూర్వార్థంలో 20 మాటలు మాత్రమే ఇంగ్లీషులోకి ప్రవేశించగలిగితే అదే శతాబ్దం ఉత్తరార్థభాగంలో 140 దాకా ప్రవేశార్హతను సంపాదించగలిగాయి.

ఆంగ్లభాషలో భారతీయ పదజాలం

1750 ప్రాంతాలవరకూ కూడా ఆంగ్లేయులు తమ వర్తకంమీదనే బాగా దృష్టి వుంచారు. యుద్ధాల జోలికి బాగా పోలేదు. అందుచేత వ్యాపారానికి కావలసిన మాటలను ఇదివరకే తీసుకుని వుండటంచేత వారికి క్రొత్త మాటలు చేర్చుకోవలసిన అవసరం లేకపోయింది. ఏవో కొద్ది మాటలు "జూట్, బండన్నా, కాన్సమార్, దస్తుక్" లాంటివి మాత్రమే తీసుకోబడ్డాయి.

అయితే తీసుకోబడ్డ మాటలు విశేషార్థాలతోనూ చేర్పులూ కూర్పులతోనూ, కొన్ని కొన్ని సమాసాల మినహాయింపులతోనూ విశేషంగా వినియోగింపబడ్డాయి. ఉదా: "బెంగాల్ సిల్కు, మ్యాంగోబర్డ్, పాగోడ్ గాడ్, ఇండియా పెప్పర్, నవాబ్ మేకర్, మహారాటాడిచ్, సిపాయ్, షిఫ్, ఇండియా సైక్, నవాబిజమ్, నవాబ్ షిప్."

కానీ, వ్యాపార పదాలు ఈ శతాబ్దంలో ఎంత తక్కువగా వున్నాయో, రాజకీయ సైనిక పదాలు అంత ఎక్కువ వచ్చాయి. "సిపాయ్, సిబ్బంది, టెలింగా, రిసాలాహ్, లూటీవాలా, దివానీ." వంటివి ఈ రకానికి చెందినవి. ఈ విధంగా సైనిక పదాలు వృద్ధి కావటం, ఆంగ్లేయులు భారతీయుల మధ్యగల సంబంధాలు ఏ స్థితికి వస్తున్నాయో విశదీకరిస్తుంది. మొదట్లో ఆంగ్లేయులకు ఆంగ్ల సిపాయీలే ఎక్కువగా వుండేవారు. కానీ చివరకు ఈ ఆంగ్ల సిపాయీలే చిన్నరకం రాజకుమారుల్లాగా సంచరించడంతో సుబేదార్లతో, హవల్దార్లతో, జమేదార్లతో, నాయక్‌లతో భారతీయ దళాలు ఏర్పడ్డాయి. ఈ శతాబ్దంలోనే విచిత్రమైన క్రొత్త పదాలు రెండు జన్మించాయి. 1. బ్లాక్ హోల్, 2. నాచ్. బ్లాక్ హోల్ ఆఫ్ కలకటా కథ అబద్ధమైనా ఆ పదం ఎంత సందడిన్ని, దుమారాన్ని కల్గించవలెనో అంతటినీ కల్గించింది. జనానాలో ఘోషా స్త్రీల ఆనందం నిమిత్తమై "నాచ్" ప్రవేశపెట్టబడింది. ఇటువంటి జాతికి చెందిన పదాలే "చిలుం, ముక్నా, ఖేడా"లు.

1800 నుండి 1900 వరకు

ఈ శతాబ్దంలో పదాల ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారం బాగా ఎక్కువైంది. క్రిందటి శతాబ్దం కన్నా, తామర తంపరగా మాటలకు మాటలు పుట్టి కాకుండా సరాసరి సంస్కృతంనుంచే అవి వృద్ధి అయినాయి. ఈ శతాబ్దంలోనే మొట్టమొదటిసారిగా "ఇండో-యూరోపియన్" అన్న శబ్దం వినబడింది. ఈ శతాబ్దంలో మరొక్క విశేషం ఏమిటంటే, గతంలోలాగా కాకుండా, సరాసరి సంస్కృతం నుంచే అనేక పదాలు గ్రహించబడ్డాయి. "ఉదా: సంధి, గుణ, స్వరభక్తి, దేవనాగరి." ఇత్యాది. ఇంత వరకూ భాషిక విజ్ఞానానికి చెందిన పదజాలమే విశేషంగా ఆంగ్లంలోకి తీసుకోబడింది. కానీ ఈ శతాబ్దంలో భారతీయ వేదాంతశాస్త్రం మించి ప్రాముఖ్యాన్ని సంపాయించుకొంది. భారతీయసంస్కృతి, వాఙ్మయం, హిందూమతం తమ తమ పదజాలాన్ని ఆంగ్లానికి దత్తత చేసినవి. "బ్రాహ్మిణ" అన్న శబ్దానికి కుచేల సంతతి కలిగింది. "ఉదా: బ్రాహ్మనిక్ ఫిలాసఫీ, బ్రాహ్మనీల్, బ్రాహ్మణి-ఫిగ్-ట్రీ.

18వ శతాబ్దం చివరి భాగంలో "వేద, రిగ్వేద, అవతార్, సుర, తంత్ర," లాంటి పదాలు, 19వ శతాబ్దంలో "యోగ, అమృత, భక్తి, స్తూప, బుద్ధిజం, ధర్మ, జీవ, మహాత్మ, మేళా, పూజా, సంహిత, సంస్కార, ఉపనిషత్, నిర్వాణ" లాంటి పదాలు ఆంగ్లానికి బలాన్ని చేకూర్చాయి. ఇట్లా చేరి, తమ భావ పుష్టి కల్గించడాన్ని ఓవెన్ బార్ఫీల్డ్ మున్నగు వారెందరో సమర్థించారు. అయినా "ధర్మ, కర్మ, మాయ" ఇత్యాదికి ఆంగ్లంలో సరియైన అర్థాన్నిచ్చే మరో పదాలేవి? వారు సమర్థించడ మొక వింత కాదు.

ఇంక నేపాలయుద్ధం, అఫ్ఘన్ యుద్ధం, సిపాయి తిరుగుబాట్లు మరికొన్ని పదాలను చేర్చినవి ఇంగ్లీషులోకి. ఉదా: "కుక్రి, జెజైల్, పాండి, చుపట్టి, లోటా, ఫంసీగార్" వంటివి. అదీగాక పైతరగతికి చెందని పదాలు—బంగీ, పచిసి, తమాషా, బంగారుమ్ హూలాలూక్, తూన్—అనేకం.

ఇరవయ్యో శతాబ్దం

ఈ శతాబ్దంలో, ముఖ్యంగా భారతస్వాతంత్ర్య సమరం, ఇంగ్లీషులో మన పదాలు చేరడానికి చాలా వరకు దోహదం చేసింది. ప్రథమ ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామాలు "ఆర్మీస్లాంగ్" ఏర్పడడానికి కారణములయ్యాయి. "బ్లైటీ, చర్, చెలో, అచ్‌తుంగ్,

డెకో, గన్‌వాలా" కొత్తగా పుట్టిన పదాలలో కొన్ని మాత్రమే. ఇహ మహాత్ముని ఉద్యమం "అహింస"కు ప్రచారాన్నిచ్చింది.

ఆ తర్వాత హిందూ మహమ్మదీయమత కలహాలు, పాకిస్తాన్ అవతరణం. "పాకిస్తాన్. పాకిస్తానైజేషన్, గూండా, గూండాయిజమ్" మొదలయిన మాటలను అందరికీ తెలియజెబుతాయి.

ఏమైనా భారతదేశం రిపబ్లిక్ గా అవతరించడంతో, ఎటువంటి మార్పులు భారతాంగ్ల భాషల మధ్య కలుగుతాయో చెప్పడం కష్టం. కాని. ఇప్పుడు ఈ రెండు దేశాలమధ్య వున్నటువంటి సుహృద్భావమే గనక కలకాలం నిలిచివున్నట్లయితే, భారత భాషలు ఆంగ్ల భాషా సంపర్కంతో అభివృద్ధి పొందగలవనీ, భారత భాషల సంపర్కంతో ఆంగ్లభాష కూడా మూడు పూవులూ ఆరు కాయలూ కాయగలదనీ మాత్రం మనం నిస్సంశయంగా ఆశించవచ్చు.

4

ఇంతవరకూ ఆంధ్ర, తమిళ, మళయాళీ, గుజరాతీ, నేపాలీ, హిందుస్తానీ పదాలు ఏ కారణాల చేత, ఎన్నెన్ని కాలాలుగా ఆంగ్లంలోకి తీసుకోబడ్డాయో అన్న విషయాన్ని గూర్చి తెలుసుకున్నాం. ఈ వ్యాస భాగంలో తీసుకోబడిన పదాలు ఎట్టిమార్పులకు గురి అయిందీ, ఈ మార్పులు చేయడంలో ఏదైనా పద్ధతి అవలంబింపబడిందా, లేదా అన్న విషయాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

విలియం హాకిన్స్: Pattans-Psthans. Ras. bootes-Rajputs అనీ, సర్ థామస్ రో: Cytore-Chittore Umbras - Omrahs అనీ, జాన్ ఫ్రయర్: Medapollon - Madhavapalem. Shawjhan. Shahjehan. అని ఈవిధంగా విదేశరచయితలు వాడిన పదాలలో 'స్పెల్లింగులో' తేడా వుండడానికి కారణం వారికి భారతీయ భాషలనుగురించి సమగ్రమైన జ్ఞానం లేకపోవడమే. ఆయా విదేశరచయితలు భారతదేశాన్ని గూర్చి పరాయివారల ముఖతః వినడమే కాని, ప్రత్యక్షంగా ఈ దేశాన్ని చూచి, ఇక్కడి పరిస్థితులను గమనించినవారు కాదు. అయితే పస్టియర్, హిందూస్థాన్ భాషలను క్షుణ్ణంగా నేర్చుకున్న థామస్ కోర్యాట్, జాన్ మిడ్డెన్ హాల్ వంటివారు లేకపోలేదు. కానీ వారు చాలా తక్కువ.

కానీ 19 వ శతాబ్దం వచ్చేసరికి పరిస్థితులు కొంచెం మారుపడ్డాయి. భారతదేశం ఇంగ్లండు ఆధిపత్యం క్రిందకు రావడంతో బహుళ సంఖ్యలో ఆంగ్లేయులు ఈదేశానికి రావడమూ, ఇక్కడ భారతప్రజలనూ, వారిభాషలనుగూర్చి సమగ్రపరిశీలన చేయడమూ జరిగింది. ఇంతవరకు ఉచ్చారణ (Pronounciation) కే ప్రాముఖ్యం యిచ్చినవారల్లా ఇప్పుడు 'స్పెల్లింగు'కు కూడా ప్రాముఖ్యం యివ్వడం ప్రారంభించారు. సర్ విలియం జోన్సు వంటి పెద్దలు ఈ మార్పుకోసం బాగా కృషి చేశారు. అయితే అక్కడక్కడా కొందరు తెలివితక్కువవారు లేకపోలేదు. "భుద్ధ అనేవారు బుద్ధ అనడానికి; బాబర్ అనడానికి భాబర్."

అయితే ఇరవయ్యో శతాబ్దం వచ్చేసరికి The Society for pure Engbish వారు, దిగుమతి చేసుకున్న మాటలకు సరియైన ప్రతిపత్తి నిచ్చి, రూపకల్పన చేయడంలో మంచి కృషి చేశారు. పైగా భారతీయపదాలు కూడా పెద్ద మార్పేమీ లేకుండానే, ఆంగ్ల వ్యాకరణ చట్టంలోకి ఇమిడిపోయాయి. కాని ఆ యాపదాలకు "ఫలానా నామవాచకం, ఫలానిది క్రియ" అని చెప్పడంలో నే కొంచెం కష్టమైంది.

సాధారణంగా ఏ భాషలోనైనా నామవాచకాలే ఎక్కువగా వుంటాయి. ముఖ్యంగా, హిందీ, ఉర్దూవంటి భాషల్లో నామవాచకాలు పుంలింగాలుగానో, స్త్రీలింగాలుగానో వుంటాయి. ఆ విధంగానే "రోటి" స్త్రీలింగమయితే, "దా" పుంలింగం— "తమాషా" పుంలింగమయితే "చిట్టి" స్త్రీలింగం. కానీ ఆంగ్లంలో, పదాలకు వాటివాటి అర్థాన్నిబట్టి మాత్రమే, లింగనిర్ణయం చేసేవారు.

ఆంగ్లంలోకి విశేషణాలు కూడా బాగానే తీసుకోబడ్డాయి. ఉదా: బెంగాలీ మాటలు, కచ్చా, పక్కా.

కాని క్రియాపదాలను గ్రహించడం మాత్రం అంత సులభంగా జరిగింది కాదు. కొన్ని కొన్ని నామవాచకాలకు "—Age; - dom; - ism" చివర చేర్చారు. ఉదా: డకాయిటేజ్; బాబూడమ్; బ్రాహ్మనిజమ్; ఇత్యాది.

క్రియాపదాలకు చివరన ing చేర్చారు: ఉదా: లూటింగ్, సలామింగ్.

కొన్నిచోట్ల క్రియలనే నామవాచకాలుగా ఉపయోగించారు. ఉదా: షాంపూ. డెకాయ్. మరి కొన్నిచోట్ల నామవాచకాలనే క్రియలుగా ఉపయోగించారు. ఉదా: నాచ్, షంకా, టామ్ టామ్.

మరికొన్ని, విస్తృతమైన అర్థగాంభీర్యాన్ని పొందగలిగినాయి. ఉదాహరణకు 'అనకొండ' అన్న పదాన్ని తీసుకోవచ్చు. మొదట్లో సింహళంలో ఒకానొక పామును "అనకొండ" అనేవారు. కానీ రాను రాను. ఏపామైనా సరే, తన కందిన ఆహారాన్ని వదిలి పెట్టకుండా చూర్ణం చూర్ణం చేసుకోగలది వున్నట్లయితే, దాన్ని 'అనకొండా' అని పిలవడం ప్రారంభించారు. ఇలాగా విస్తృతపర్చబడిన అర్థాలతో "బండీకూట్ (తెలుగు: పంది కొక్కు), బంగాళా, థగ్, కోహినూర్, ఫర్మాన్" మొదలైన పదాలు వాడబడుతున్నాయి.

మరికొన్నిచోట్ల, పదాలయొక్క అర్థం సంకుచితం చేయబడింది. "నవాబ్, బాబూ, క్యాలికో" మొదలైన పదాల అర్థం ఇలా సంకుచితీకరణానికి లోనయింది.

మరికొన్ని సందర్భాల్లో కొన్ని కొన్ని పదాలు తమ పూర్వపు అర్థాన్ని కోల్పోవలసి వచ్చింది. "ఉదా: బీటల్ నట్, కూలీ, గాడీ, జంగిల్, లూట్, మ్యాంగో" మొదలయినవి.

ఏదైనా ఇటువంటి పరిణామాలన్నీ కూడా సజీవమైన భాషలో జరుగుతూనే వుంటాయి. ఇంగ్లీషు నుంచి తెలుగులోకి దిగుమతి చేసుకోబడిన పదాలకు కూడా ఇదే గతి సంభవించింది. అది సహజం కూడా!

5

ఈ వ్యాసం మొదట్లో నుడివినట్లుగా, కొన్ని క్రొత్త పదాలు ఒక భాషలో చేరినప్పుడు, ఆ పదాలు బాగా వ్యాప్తిలోకి రావాలీ అంటే, ఏభాషలోని రచయితలే ప్రముఖపాత్ర వహించాలి. ఆ పదాలకు బాగా ఆదరణా వ్యాప్తీ లేకపోతే, క్రమేణా నీరసించి చెల్లాగా అదృశించిపోతాయి.

అయితే ఆంగ్లరచయితలుమాత్రం స్వపరభేదాన్ని పెట్టుకోకుండా, అవసరమైనప్పుడల్లా విదేశీపదాలు వాడేవారు. వాడుతున్నారు. ప్రతిపదానికీ ఒక క్రొత్త చైతన్యాన్నీ ఒక క్రొత్తపుష్టినీ ఇచ్చారు. ఆంగ్లసాహిత్యంలో దిగ్గంతులైనవారిచేత ఈపదాలు వాడబడడంచేత, అదీ ఆ కవిపుంగవులు పదికాలాలపాటు నిలిచిపోయే తమతమ గ్రంథాల్లో ఈ పదాలను ఉపయోగించడంచేత, ఆంగ్లభాషా స్రవంతిలోకి ప్రవహించిన భారతీయ పదజాలం చెక్కుచెదరక నిలిచివుండగలదని మనం ధైర్యంగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈస్టిండియా కంపెనీ భారతదేశానికి రాక పూర్వమే, భారతీయపదాలు కొన్ని, ఆంగ్లకవులచేత స్వీకరింపబడాయి. ఉదా:—అల్లం, బెరిల్, జింజర్, రైస్, సుగర్, పాంథర్ —ఈ మాటలన్నీ కూడా గ్రీకు ల్యాటిన్ ఫ్రెంచిభాషలద్వారా ఆంగ్లంలోకి ప్రవేశించాయి. ఆంగ్లకవుల రచనలనుంచి ఒక్కటొక్కటిగా ఉదాహరిస్తాను.

ఛాసర్ : The Hous of Fame. 1·1288: 'Walles of berile'.

మార్లో: 'సుగర్' అన్న పదాన్ని ఉపయోగించాడు. డిటో; II. 1. 600. 'రైస్' అన్న పదాన్ని కూడా ఇతనే మొదటగా ఉపయోగించాడు rice porridge; The Jew of Malta. III. IV. 1368.

షేక్స్పియర్: 'పెప్పర్' అన్న మాట నుపయోగించాడు 'pepper-ginger-bread' Henry IV. III. 1·260; 'pepper-Corn' Henry IV.III.III 9 [1] క్రియగా కూడా అతనీమాట నుపయోగించాడు.

ఇన్నిపదాలను గురించి మనం ముచ్చటించుకుంటున్నాంగాని, హిందూదేశానికి 'ఇండియా' అన్న పేరెలావచ్చిందో మనం చర్చించలేదు. పాకిస్తాన్ లాగా, హిందూస్తాన్ అని మనం ఇప్పుడిప్పుడంటున్నా పాశ్చాత్యులందరూ కూడా 'ఇండియా' అనే భారతదేశాన్ని పిలుస్తున్నారు. ఇండియా అన్న పదం సంస్కృతి 'సింధు' పరంగా వచ్చింది. సంస్కృతం నుండి పర్షియన్, అటుపై గ్రీక్, అక్కడనుండి ల్యాటిన్, అక్కడనుండి ఆంగ్లంలోకి ప్రవేశించింది. ఓల్డ్ ఇంగ్లీషులో "ఇండియా, ఇండియాస్, ఇండిస్క" అన్నమాటలు కన్పిస్తున్నాయి. కానీ 1200-1600 కాలంలో ఇండియా అన్నమాటపోయి "ఇండే, ఇండె, ఇండ్" అన్నమాటలు వ్యాప్తినిపొందాయి. ఛాసర్ 'ఇండే' అన్న పదాన్ని ఉపయోగించాడు. స్పెన్సరు కూడా ఆపదాన్నే స్వీకరించాడు అయితే ఒక్కసారి మాత్రం [2] "ఇండియా" అన్నమాటనెల్లాగో అతనుపయోగించడం జరిగింది. అతనుపరి తూర్పు పశ్చిమఇండియా దీవులమూలంగా ఈమాట మరింత వ్యాప్తిలోకివచ్చింది. మిల్టన్ మహాకవి కాటన్ వ్రాసిన సందర్భంలో మొగల్ ప్రస్తావన తీసుకువచ్చాడు [3]

1. "I am pepper'd, I warrant, for this world". Romeo & Juliet. III. 1. 104.
2. The Faerie Queene. II. 72,5.
3. Paaradise Lost. II 1-4.

"బెంగాలా, డక్కన్, మలబార్, ఆగ్రా, లాహోర్, గేంజెస్, ఇండస్, హైడాస్పస్ (జీలం నది)" మొదలైన పేర్లు ఉపయోగించాడు.

ఇంక 'ఇండియన్' అన్న పదాన్ని మొట్టమొదటసారిగా ఉపయోగించే గౌరవం డ్రైడన్‌కు దక్కింది.[1] అదీగాక అతను ఔరంగజేబుతో వ్రాసిన నాటకమొకటి వుండనే వుంది.

18వ శతాబ్దంలో, తిరువాన్కూర్‌లో పుట్టి, తన యౌవన ప్రథమార్థంలో ఇక్కడ ఉద్యోగం చేసిన రాబర్ట్ ఆర్మ్, ఎడ్మండ్ బర్క్ లిద్దరూ ఎంతగానో భారతీయ పదజాలాన్నాదరించారు. ఒకరు ఈ దేశ వాసులతో కలిసి మెలిసి ఇక్కడి భాషా సౌరభాన్నాఘ్రాణిస్తే, మరొకరు అదేమీ లేకుండానే, విదేశంలో వుండికూడా చక్కటి విమర్శనా జ్ఞానంతో, తప్పటడుగు వేయకుండా భారతీయ పదాలమీద సవారీ చేశాడు.

డేనియల్ డీఫో టోవ్, వాల్పోల్, స్మాలెట్ మొదలయిన వారంతా ఎక్కడో అక్కడ ఏదో వొక సందర్భంలో భారతీయ పదాన్ని వాడేవున్నారు.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దం చివరి భాగానికల్లా మహాపండితులైన "సర్ చార్లెస్ విల్కిన్స్, నథానియల్ హాల్ హెడ్, అలెగ్జాండర్ డౌ, సర్ విలియం జోన్స్, అలెగ్జాండర్ హామిల్టన్" ప్రభృతులంతా ఇండియన్ వ్యవహారాలమీద మక్కువ జూపి, భారతీయ భాషల నాదరించి, ఆంగ్ల పదాలతో తమ సాన్నిహిత్యాన్ని కల్గించుకొన్నారు. ఏ తప్పూ లేకుండా వాడారు.

ఇహ పందొమ్మిదవ శతాబ్దంలో నవలా రచయితలూ, విమర్శకులూ, కవులూ, చరిత్రకారులూ, యావన్మందీ భారతీయ భాషల సౌష్ఠవాన్ని గుర్తించి, ఆయా పదాలను వాడుకొన్నారు.

స్కాట్, సథే, బైరన్, మెకాలే, థాకరే, కిప్లింగ్, సర్ ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డ్, సర్ జి. ఓ. ట్రెవెల్యాన్, జేన్ ఆస్టిన్, టి. యస్. ఇలియట్ ఇలా ఎంతమందినైనా చెప్పవచ్చు. వారు వాడిన పదాల జాబితాలోనుండి "బనియన్ టీ, అమృత, వీణ, హిందూస్తానీ, థగ్, వకీల్, పంకా, ఫకీర్"లాంటి వాటి నెన్నైనా చూపించవచ్చు.

[2]సర్ వాల్టర్ స్కాట్ భారతదేశాన్ని గూర్చిన మొట్టమొదటి నవల వ్రాశాడు. సథే హిందూ స్వర్గాలనూ, దేవతలనూ తన పద్యాల్లో చిత్రించాడు.[3]

కానీ కిప్లింగ్‌లాంటివారు హిందూదేశంమీది అభిమానంతో తమ తమ గ్రంథాల్లో వాడిన మాటలన్నీ కూడా సర్వజనులకూ ఆమోదయోగ్యం కాలేదు. చాలా మాటలు "నౌలఖా, ఖైదీ, సాహిబా, జల్దీ, జాదూ" వంటివి వచ్చిపోయాయి.

అయితే ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో ఒక విచిత్రమైన పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఆంగ్లేయులు మనదేశాన్ని గూర్చి, మన జీవనాన్ని గూర్చి కథావస్తువులు తీసుకుని ఆంగ్లంలో రచనలు చేయడానికి బదులు, భారతీయులే రవీంద్రులు చూపిన బాటలో, భారతీయ చైతన్యాన్ని యథాతథంగా చిత్రిస్తూ రచనలు సాగిస్తున్నారు.

ప్రముఖ నవలారచయితలైన శ్రీ కె. ఏ. అబ్బాస్, డా. ముల్క్‌రాజ్ ఆనంద్, శ్రీ ఆర్. కె. నారాయణ్ లాంటివారు చేస్తున్న కృషివలన ఆంగ్లానికే ఒక క్రొత్త జీవం వస్తున్నది. అంతేగాక ఈ పత్రికల యుగంలో పత్రికా రచయితలు వహిస్తున్న పాత్ర మరీ ముఖ్యమైంది కావడంతో, ప్రముఖ పత్రికా రచయితలయిన శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తు మొదలయినవారి ఉద్యమాలతో భారతదేశం ఆంగ్ల భాష అనే అర్థంలో తనను తాను సగర్వంగా చూచుకొంటున్నది.

ఇదే పదికాలాలపాటు వర్ధిల్లాలి. రాజకీయంగా దేశపరిస్థితి ఎట్లున్నా భాషల సంపర్కంలోనే, ఒక క్రొత్త చైతన్యం పొంగులు వారుతుంది. అప్పుడే అటు ఆంగ్లమూ, ఇటు భారతదేశ భాషలూ వర్ధిల్లేది! తథాస్తు.*

---

1. Marriage ala Mode IV 304.
2. The Surgeon's Daughter
3. The Curse of Kehama

* ఈ నా వ్యాసరచనలో శ్రీ జి. సుబ్బారావుగారి Indian Word in English అన్న గ్రంథమే చాలావరకూ తోడ్పడింది. ఇందుకు వారికి నా కృతజ్ఞతలు. ఇంకా తోడ్పడిన గ్రంథాలు ఇవి:

1. A Dictionary of American English on Historical principles.

2. Daniel Jones': An English pronouncing Dictionary.

3. H. H. Wilson: A glossary of judicial and revenue terms and of useful words occurring in official documents relating to the administration of the Govt. of British India.

పిట్టపోరు

శ్రీ గన్నిసెట్టి వెంకటేశ్వరరావు

పాత్రలు :

రామానుజయ్య ఒక భూస్వామి వయస్సు 50
నారాయణయ్య - అతని బావమరిది ,, 40
నాంచారమ్మ - అతని చెల్లెలు ,, 35
ఏడుకొండలు - అతని నౌకరు ,, 35
పేరయ్య - పెళ్ళిళ్ళ పేరయ్య ,, 40

కాలం: వర్తమానం. స్థలం రామానుజయ్య ఇల్లు. తెరఎత్తేసరికి రామానుజయ్య పడక కుర్చీలో పండుకొని పేపరు చూస్తుంటాడు. నీర్కావి ధోవతి, బనీను, బొద్దు మీసం, హుందా అయిన విగ్రహం.

కొంచెం మాగి, ఏడుకొండలు బయట నుండి వచ్చి లోనికి వెళుతుంటాడు.

రామా : ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ! (బిగ్గరగా పిలుస్తాడు)
ఏడు : (ఆగి) చేనికాడే వుండానండీ!
రామా : ఇక్కడే చచ్చావు?
ఏడు : అయ్యా! ఏంటి బాబూ?
రామా : లోనికెళ్ళి కొంచెం పొగాకుపాయ పట్రా.
ఏడు : (వెళ్ళి పొగాకు తెచ్చియిస్తాడు).
రామా : (చుట్ట చుట్టుకొంటూ) ఏడుకొండలూ!
ఏడు : బాబూ!
రామా : కేలెండ రందుకో—ఇవ్వాళ తారీకెంతో?
ఏడు : ఇయ్యాల్ల పదేను బాబూ.
రామా : (ఉలికిపడి) ఆఁ! ఎంటన్నావ్?
ఏడు : (బిత్తరపోయి) పదేను బాబూ! ఏంటి బాబూ?
రామా : నాక్కా సంగతే గుర్తులేదు సుమా! (బిగ్గరగా) ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ!
ఏడు : చేనికాడే వుండాను బాబూ!
రామా : ఆ అచ్చిని పిలిచి ఇల్లూ, దొడ్డి అంతా శుభ్రం చేయించు.
ఏడు : సిత్తం. (కొంచెమాగి) సంగతేంటి బాబూ!
రామా : ఇవ్వాళ తెనాలినుండి మాధవయ్యగా రొస్తున్నార్రా!
ఏడు : మాదవయ్యగోరా! ఆయనెవరు బాబూ?
రామా : ఎవరేమిట్రా నీ బొంద! ఏడు తాలూకాల్లో ఎదురులేని మోతుబరిరా! మాధవయ్య నాయుడంటే మజాకా అనుకొన్నావా?
ఏడు : అనుకోలేదు బాబూ! కాని ఎందుకొస్తున్నారా అని......
రామా : నీ బుర్రలో సరుకు చాలా తక్కువరా!
ఏడు : సిత్తం.
రామా : కాకపోతే ఏమిట్రా! మనింట్లో పెళ్ళీడు కొచ్చిన కుర్రాడున్నాడా?
ఏడు : సినబాబుగారున్నారు గందండీ!
రామా : ప్రస్తుతం వాడి పెళ్ళివిషయంలో బేరాలు జరుగుతున్నాయా ఈ మార్కెట్‌లో?
ఏడు : సిత్తం. జరక్కపోవటం వేంటి బాబూ! వొకటా! రొండా! వందలకొంపల సమందాలు వరసాగ్గా వత్తుంటే!
రామా : (చిరునవ్వుతో) అవునా? మరి ఈ పరిస్థితులో యాభైమైళ్ళ దూరాన్నుంచి, వక మోతుబరి ఆసామీ మనఇంటికి వస్తున్నాడంటే, ఎందు కొస్తున్నాడో...

ఏసు : (నవ్వుతూ) తెలిసిందిలెగండి. ఆయన గారి దగ్గరకూడా పెళ్ళికొచ్చిన బుల్లెమ్మ గారుందా రన్నమాట!

రామూ : ఒక శ్యేం ఖర్మ! ఇద్దరున్నారు యిద్దరు!

ఏసు : ఆఁ! మనకుండా రొక్కబ్బాయేగా బాబూ?

రామూ : ఏడ్చావులే నీకు తెలిసి.

ఏసు : సిత్రం. (కొంచెమాగి) మీ పద్ధతి నా కేం నచ్చలేదు బాబూ!

రామూ : ఏం?

ఏసు : లేకపోతే ఏందండీ...అమ్మగోరు బతుకు చాలించి ఏడా దల్లపోయింది. ఇల్లు సూత్తంటే బోసుగా మంటుందా? తొందరగా సినబాబు పెళ్లిసేసి, కోడలమ్మను తీసుకొత్తే యిలు కల కల లాడుద్దనుకొంటే, మీ రెండో నచ్చిన సమందమల్లా ఏదో వంక పెటి తిరగ్గొడతింటే, ఎట్టాగండి?

రామూ : తొందరపడితే యెలారా? నిదానించిన కొలదీ రేటు పెరుగుతుంటే.

ఏసు : మొన్నొచ్చినోరు యెంతిత్తా మన్నారు బాబూ?

రామూ : (చిట్ట ముట్టించి) అబ్బే ఎంతో ఎక్కడిదిరా! వాళ్ళు పాతికలోపుగానే పలుకుతున్నారు.

ఏసు : పాతికంటే, పాతికొందలా బాబూ?

రామూ : ఛ! వందలేమిట్రా వందలు! వేలురా వేలు!

ఏసు : (చెంపలు కొట్టుకొంటూ) పాతికవే! మరింకేం బాబూ—తొందరగా ముడెట్టెయ్యండీ.

రామూ : ఒరేయి ఏడుకొండలూ!

ఏసు : అయ్యా!

రామూ : (మీసం దువ్వుతూ) రామానుజయ్య నాయుడి కొడుకంటేనే చాలు; నా డొక్కి పనికిరాని దద్దమ్మయినా సరే, పాతిక వేలకు చిలిగవ్వ తగ్గదురా! అందులో మనవాడు ప్లీడరు కాబోతుంటే......

ఏసు : (ఆరోలా మొహం పెట్టి) సీత్రం.
(బయటనుండి "ఏయ్ బండబ్బి! అపు నాయనా అపు." అన్నమాట—జట్కా ఆగిన చప్పుడు వినిపిస్తాయి.)

రామూ : (కంగారుగా) మనవాకిట్లోనే బండి ఆగిందను కొంటా చూడ్రా.

ఏసు : (వాకిలి దగ్గరకెళ్ళి) సిత్రం. మన సాంబమ్మ గారు దిగినారండీ.

రామూ : (విసుగ్గా) దాపకపోయింది! ఇవ్వాళే దిగబడింది!

ఏసు : (బయటకు చూస్తూ) రాండమ్మగోరూ! పాల బండి కొచ్చినారా?

సాం : అవునయ్యా! పాలబండి గంట లేటు. కూర్చునీ కూర్చునీ దుంప తెగిపోయింది.
(లోనికొస్తుంది. సామాన్యమైన వేషం. చేతిలో ట్రంకుంటుంది.)

రామూ : ఏం చెల్లెమ్మా అంతా కులాసా?

సాం : (పెట్టె క్రిందపెటి) ఆఁ, ఏదో ఇలా వున్నాం. నీ వంట్లో కుసులుగా వుంటుందా అన్నయ్యా?
(బెంచీమీద కూర్చుంటుంది. ఏడుకొండలు ట్రంకు తీసుకొని లోనికెళతాడు.)

రామూ : ఫర్వాలేదు. ఉత్తరమయినా రాయకుండా హఠాత్తుగా వచ్చేవేమి టమ్మాయ్?

సాం : ఏదీ! వారంరోజులనుంచీ ఇవ్వాళా రేపా అనుకుంటుంటే, ఇప్పటికి పడింది ప్రయాణం. నిజంగా, చస్తున్నాన్రా అన్నయ్యా చాకిరీతో.

రామూ : అవును పాపం. మీమామగా రేమంటున్నాడు?

సాం : ఏమంటాడు, పన్ను కొల్చుకు తింటున్నాడు! చచ్చినవాడు గాదు; బ్రతికినవాడు గాదు మంచాన పడి నా దుంప తెగేస్తున్నాడు—సరేగాని సత్తిగాడు పట్నంలోనే చదువుతున్నాడా?

రామూ : ఆ.

సాం : ఉత్తరాలన్నా రాస్తుంటాడా?

రామూ : ఎందుకు రాయడు?

సాం : మరీ సంవత్సరమన్నా పెళ్ళిగొడ వుందా, లేదురా అన్నయ్యా?

రామూ : వాడి చదువు పూర్తిగావాలిగా! ఇప్పుడు పెళ్ళికేం తొందర?

సాం : నీకేం నీ కలాగే వుంటుంది. ఎదిగినపిల్ల నింట్లో పెట్టుకొని ఎన్నాళ్ళాగుతాం చెప్పు?

రామూ : నిజమే మరి.

నాం : అందులో మీ రాత సంగతి తెలియం దేముం దన్నయ్యా?

రామ : అవును తెలియం దేముంది! వట్టి కయ్యాళి మనిషి.

నాం : ఈ సంవత్సరం పిల్ల పెళ్ళి చెయ్యాలని గట్టి పట్టుదల మీదున్నాను. నువ్వు మెదలకుండా వుంటే, బయట సంబంధా లెక్కడ చూస్తారోనని భయంగా వుంది.

రామ : చూడనియ్. చూసేవాడు నీవాపి లేమాత్రం ఆపుతాడా?

నాం : అదేమిట్రా అన్నయ్యా! నువ్వు అలాగే అంటావ్? (దుఃఖస్వరంతో) అసలు నీ వాలకం చూస్తే నాకు పుట్టింటి ఆశ లేకుండా చేసేటట్టున్నావే!

రామ : (విరాగ్గా) ఇదిగో నాంచారమ్మా, వచ్చిన ఎడం లేదు; అప్పుడే ఏమిటీ గొడవ?

నాం : మా అన్నయ్యా! నువ్వు నా పిల్లని వత్తిగాడికి చేసుకోక పొయ్యావంటే, నేను నుయ్యో గొయ్యో చూసుకొని ఛస్తాను. (చీదుస్తుంది.)

రామ : సరేలే తర్వాత మాట్లాడదాం నిదానంగా. ముందు నువ్వు లోనికెళ్ళి కాళ్ళు మొహం కడుక్కో.

నాం : మాట్లాడే దేముంది; ఏమయినా సరే నీతో అవుననిపించుకోవాలి; ఈ ఇంట్లో నేను గంగ ముట్టాలి. అంతే ముసుగులో గుద్దులాటెందుకు నాకేమాటా తేల్చిచెప్పు.

రామ : చెబుతాన్లే లోనికెళ్ళు.

నాం : వెడతాన్లే నేవచ్చిం దెందుకో తెలిసిందా? ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ! (అరుచుకొంటూ లోనికెళుతుంది.)

రామ : (అటూయిటూ తిరుగుతూ) పాడుపీన్గ ఇవ్వాళే దిగిందే! అవతల నారాయణయ్యగారొస్తుంటే... (నారాయణయ్య వస్తాడు. ఖద్దరులాల్చీ, ధోవతి సన్నగా పొడుగ్గా వుంటాడు. చేతిలో బేగ్ వుంటుంది.)

నారా : (నవ్వుతూ పలకరించి) ఏంబావా! తీరుబడిగా వున్నట్టున్నావే?

రామ : (అతణ్ణి చూడగానే ఉలికిపడతాడు.) ఇదేమిటోయ్! హఠాత్తుగా వెలిశావు? తొలకరి మెరుపులాగా!

నారా : (నవ్వుతూ) నీక్షేమం జాబైనా లేదుగా!

రామ : అంతేమాత్రం తప్పకుండాలే! కూర్చో అంతా కులాసేనా?

నారా : ఏదో నీదయవల్ల యిలా వున్నాం. నీవంట్లో కులాసాగా వుంటోందా? (మంచంవాల్చుకొని కూర్చుంటాడు.)

రామ : ఆహా! ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ! (కుర్చీమీద కూర్చుంటాడు.)

ఏడు : (లోపలనుండి) అయ్యా! (వచ్చి) ఏంటి బాబూ? ఓ నారాయణయ్యగారొచ్చినారే! అంతా బాగుండారా బాబూ?

నారా : ఆ. నువ్వు బాగున్నావా ఏడుకొండలూ?

ఏడు : నాబాక్కేం లెగండి. (సంచితీసుకొని లోనికి వెళతాడు.)

నారా : ఏంబావా! కబుర్లేం చెప్పకుండా దిగులుగా కూర్చున్నావు? కొంపతీసి నేనొచ్చానని కాదు గదా!

రామ : ఇక్కడేముంటాయి బాబూ కబుర్లు? బస్తీ నుంచొచ్చావు; నువ్వే చెప్పాలిగాని.

నారా : ఆఁ, మన సత్యం చదువు ఈ సంవత్సరంతో ఆఖరేగా?

రామ : ఊఁ.

నారా : అసలు మీ అమ్మాయి కూడా రావాలనుకొంది. "అన్నయ్యను చూచి చాలారోజు లయ్యింది; ఇద్దరం వెళదామండీ!" అని గోల చేసింది. ఇద్దరం బయలుదేరితే ఇంటిదగ్గ రెలాగని నేనే వద్దన్నాను.

రామ : అవున్లే పాపం! చార్జీలు కూడా ఎక్కువవుతాయిగా!

నారా : (నవ్వుతూ) నేనెంత పొదుపుగా కూడబెట్టినా, నీకొడుక్కి, కోడలికేగా! నేకట్టుకు పొయ్యే దేమయినా వుంది గనుకనా!

రామ : అయితే బాగా కూడబెట్టు. (ఇద్దరూ నవ్వుకొంటారు.)

నారా: (జేబులోనుండి సిగిరెట్ తీసి ముట్టించి) చూడు బావా! అసలు నేనొచ్చిన పనేమిటంటే...

రామా: తరవాత తీరుబడిగా మాట్లాడుకొందాం గాని, లోనికెళ్ళి స్నానం వగయిరాలు ముగించుకో. ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ.

ఏసు: (లోపలనుండి) వస్తున్నానయ్యా.

నారా: ఆఁ ఫర్వాలేదులే. టిఫిన్ దండిగానే పడింది. (కొంచెమాగి) మా అమ్మ బొత్తిగా మంచాన పడిపోయింది బావా! ఏవేళ కెలా వుంటుందో! అందుకని ఆమె కళ్ళముందరే ఆ కాస్త ముచ్చటా జరగాలని గోలచేస్తోంది.

ఏసు: (వచ్చి) పోరుబాబూ?

నారా: మా అమ్మగార్రా. ఏమైనాసరే, ఈమాఘంలో సత్యానికీ, శారదకూ పెళ్ళిచెయ్యక తప్పదు బావా!

ఏసు: కానియ్యండి బాబూ! మా సక్కని జోడా! చిలకా గోరింకల్లాగుంటారు.

నారా: (ముసిముసిగా నవ్వుతూ) ఏం బావా? ఏమంటావ్?

రామా: నాదేముంది బాబూ! అల్లుడూ మామా యిష్టపడితే, నా అభ్యంతర మేముంటుంది?

నారా: వాడిమొఖం వాడికేముంది! మన మేంచేస్తే వాడు కాదంటాడ గనక? అయినా శారద వాడికేంపరాయిదిగాదుగా! చిన్నప్పట్నుంచీ...

రామా: అలాగనకోయ్ నారాయణయ్య! కాలం మారిపోయింది. ఈ మధ్య నాకూ అదే అనిపించింది. "ఆడదిక్కు లేని ఇల్లు అడవితో సమాన ముంటారు" పిల్లవాడికి త్వరగా పెళ్ళిచేసి కోడల్ని ఇంటికి తెచ్చుకుందామని.

నారా: (విచారంగా) అవును బావా! మా చెల్లె లుండగా ఇల్లెంత కలకల లాడుతుండేది! అందుకనే...

రామా: మరి చెప్పేది సాంతం విను. అమాటే వాడితో అంటే "చదువు పూర్తయ్యేవరకూ, అలాంటి పిచ్చి ఆలోచనలేవీ చెయ్యవద్ద"ని తెగేసి చెప్పాడు.

నారా: చదువు ఈ ఏటితో ఆఖరేగా? చూడుబావా! నువ్వు నీకొడుక్కి వినంగా నచ్చచెప్పుకుంటావో నాకేందుగాని, ఈ సంవత్సరం ఆ కాస్త శుభం జరిపించక తప్పదు!

రామా: నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నాను. ఆ తర్వాత మాట్లాడుకుందాం. నాకొంచెం పనుంది. నేంలా వెళ్ళొస్తాగాని, నువ్విలోగా స్నానపానాదులు ముగించుకో. (బిగ్గరగా) ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ!

ఏసు: చేనికాడే వుండాను బాబూ! (నారాయణయ్యతో) నీల్లు తోడమంటారా బాబూ?

నారా: ఊఁ.

(ఏసుకొండలు లోనికెళతాడు. రామానుజయ్య ఉత్తరీయం భుజానవేసుకొని, చుట్టముట్టించి చెప్పులు తొడుక్కొని బయటకెళ్ళిపోతాడు.)

నాంచా: (వచ్చి) ఎప్పుడొచ్చావు నారాయణయ్య బావా?

నారా: (చిరునవ్వుతో) ఓ నువ్వా! నాంచారమ్మదినా! ఎప్పుడు రాక?

నాంచా: నీకంటే రెండడుగులు ముందుగా వచ్చాను. అంతా బాగున్నారా?

నారా: ఆహా! పొలంపనులయ్యాయా నాంచారమ్మదినా?

నాంచా: జనుము యింకా కొయ్యలేదు బావా! మా అన్నయ్యకు నిముషం తీరటం లేదంటే నమ్ము!

నారా: మరి పనిరోజుల్లో వచ్చావు విశేషమేమిటి?

నాంచా: విశేషాలేముంటాయి! మా అన్నయ్యను ఒకసారి చూచిపోదామనివచ్చాను. ఏం రాకూడదా?

నారా: ఆఁ ఆఁ ఎంతమాట! అన్నా, చెల్లెలు రాకుండా ఎలా? సరేగాని పిల్ల పెళ్లీడుకొచ్చిందిగా! ఈ సంవత్సరమన్నా సప్పన్నా లన్నయ్యా?

నాంచా: భగవంతుడు చల్లగా చూస్తే చేద్దామనే అనుకొంటున్నాము. మరి మా శారద పెళ్లి ఈ సంవత్సరం చెయ్యవు నారాయణబావా?

నారా: మన చేతుల్లో ఏముంది? ఆరోజు రావద్దూ?

నాంచా: నీకేంలే ఉన్న మహారాజువి! ఎలాగైనా చెయ్యొచ్చు.

నారా: మీరేవా లేనివాళ్ళు?

ఏసు: (వచ్చి) మీకు నీళ్లుతోడాను బాబుగారూ!

వాంచా : లేకావా స్నానం చెయ్యి. ప్రొద్దెక్కింది. (నారాయణయ్య లోనికెళుతూంటాడు. వాంచా రమ్మ అతనివంక చూచి మూతి త్రిప్పుతుంది.)

వాంచా : (నెమ్మదిగా) ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ.

ఏసు : అమ్మా!

వాంచా : నేను అన్నయ్యతో పెళ్ళివిషయం మాట్లాడ దానికొచ్చినట్లు ఈయనకు తెలియనియ్యకు.

ఏసు : అందుకే నేం టప్పగోరూ మీరొచ్చింది?

వాంచా : ఉష్! నిమ్మళంగా మాట్లాడు వింటాడు. అందుకే లేరా!

ఏసు : సరేలెండమ్మా.

వాంచా : వట్టి తింపులమారి మనిషి! మా అన్నయ్య మనసువిరిచేస్తాడుసుమా!

ఏసు : సిత్తం.

వాంచా : ఎలాగయినా తనకూతుర్ని మా సత్తిగాడి మెడకు తగిలించాలని చూస్తున్నాడు.

ఏసు : అవునండీ! నిన్నేరాంగానే అయ్యగారితో ఆ రానకొరకే మాటాడ్డారు.

వాంచా: (ఆదుర్దాగా) మాట్లాడాడూ? అన్నయ్యే మన్నాడు?

ఏసు: నాను సరిగా ఇనలేదుగానండి; మొత్తానికయ్య గారు సరిగా సమాధానం సెప్పినట్టు లేరండి.

వాంచా: హమ్మయ్య! ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ!

ఏసు: అమ్మా!

వాంచా : ఎవరెంత తన్నుకుచస్తేమాత్రం, నా అన్న నన్ను కాదంటాడ్రా?

ఏసు: ఎట్టాగంటారండి!

వాంచా: ఆయనెంత బావమరిదయితే మాత్రం... అయినా ఇంకేం బావమరిదిలే! మా వదినతో నే పోయింది వాళ్ళకూ మాకూ చుట్టరికం! ఏమం టావు?

ఏసు: (అయిష్టంగా) సిత్తం.

వాంచా: సరేగాని, బయటసంబంధాలేమయినా వస్తు న్నయా?

ఏసు: అయ్యో! రాకపోటం వేంటండీ? వకటా రెండా! వొందలు! వొచ్చేపొయ్యేవోళ్లకి తెంపులేదంటే నమ్మండి!

వాంచా: మరి మా అన్నయ్యేమంటున్నాడు?

ఏసు: ఉలక్కుండా పలక్కుండా అట్టానే వుండారు.

వాంచా: చూడు ఏసుకొండలూ! డబ్బొస్తుందంటే ఎవరికయినా ఆశ కలగొచ్చు. అందుకనే, ఏ నిముషానికెలావుంటుందో, ఆ కాస్తమాట అని పించుకొనే వెళదామని వచ్చాను. ఏమంటావ్?

ఏసు: సిత్తం. మా పెద్ద మంచాలో సెపండి.

వాంచా: మనమ్మాయిని చూచావుగా నువ్వు? ఎలా వుంటుందంటావు.

ఏసు: బుల్లెమ్మగోరి కేంవండీ? చినిమాతారలాగుం టారు!

వాంచా: మా సత్తిగాడికి తగిందేనంటావా?

ఏసు: ఎంతమాట! సూడముచ్చటయ్యేరండీ జంట!

వాంచా: ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ! నువ్వుకూడా మా అన్నయ్యకు నచ్చజెప్పాలిసుమా!

ఏసు: అంతకంటేనా అప్పమ్మగోరూ!

వాంచా: మా చెట్టున కాసిన జాంపళ్లు తెచ్చాను. నాలు క్కాయలిస్తాగాని తీసుకెళ్ళి పిల్లలకు పెట్టుకో.

ఏసు: సిత్తం.

వాంచా: సరే, లోపలకెళదాం పదవ్. నారాయ ణయ్యకు నైవేద్యం పెట్టాలిగా మరి!

ఏసు: సిత్తం. తప్పేదేంవుందండీ.

(ఇద్దరూ లోనికెళుతూంటారు. రామానుజయ్య హడావుడిగా బయటనుండి వస్తాడు.)

రామా: (బిగ్గరగా) ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ!

ఏసు: నే నిక్కడే వుండాను బాబూ!

రామా: బండొచ్చేటయమయ్యింది. వాళ్ళొస్తార్రా!

ఏసు: ఓరు బాబూ?

రామా: రెడ్డొచ్చె మొదలాడన్నట్టుంది! ప్రొద్దు ట్నుండీ చెప్పిందేమిట్రా?

ఏసు: గపితలేదు బాబూ!

రామా: ఎందుకుంటుంది; వళ్లు క్రొవ్వెక్కేసరి! మాధ వయ్యగారొస్తారని చెప్పలేదట్రా?

ఏడు: సిత్తం. మరిసిపోయానండి.

రాము: ఏడవలేకపోయావ్.

శాంతా: మాధవయ్యగారెవరన్నయ్యా?

రాము: (తడబడుతూ) ఆయనా...ఆయన...ఆయ నొక స్నేహితుడులే (ఏడు కొండలుతో) ఒరేయ్! ఆ మంచమదీ లోపపెట్టి, రెండు కుర్చీలు అవీ తెచ్చివెయ్యి. ఆఁ, చూడు శాంతారమ్మా! కొత్త ఇల్లు వాకిలీ శుభ్రంగా తుడిపించమ్మా. నేను స్టేషను దగ్గర కెళుతున్నాను. (అదుర్దాగా వెళ్లిపోతాడు.)

శాంతా: (అర్థంగాని మొహంపెట్టి అలాగే నిలబడి వుంటుంది.

ఏడు: (కుర్చీలు తెచ్చి సర్దుతూంటాడు.)

శాంతా: ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ! ఈ మాధవయ్య దేము డెవ్రా?

ఏడు: మీకు తెలవకేంటప్పమ్మగోరూ? మాధవయ్య గోరంటే మా పెద మోతుబరిలే! ఏడు తాలూ కాల కెదురులేదు. సద్దులకి సద్దులు భూములు తున్నయంట.

(హడావుడిగా అంతా సర్దుతూంటాడు.)

శాంతా: (అనుమానంగా) అయితే ఇంతకీ ఆయనెందు కొస్తున్నాడు?

ఏడు: మీకు తెలవదేంటండీ! ఆయనండి పిల్లతండ్రి గారండీ!

శాంతా: (విసుగ్గా) సరిగా చెప్పి చావరా?

ఏడు: ఇంకా చెప్పేదేముందప్పమ్మగోరూ! సమందం కాయం చేసుకోటాని కొత్తుండారు.

శాంతా: ఆఁ!

ఏడు: అవునండీ. మన సత్తెం బాబుగోరి కాయన కూతుర్నిత్తారంట.

శాంతా: నిజంగా నేనా ఏడుకొండలూ (అదుర్దాగా).

ఏడు: ఒట్టు! మీతోడు అప్పమ్మగోరూ!

నారా: (లోపలనుండి వస్తూ) ఏమిట్రా ఏడుకొండలూ హడావుడి?

ఏడు: ఇయ్యాల్లో రొత్తున్నారుబాబూ!

నారా: ఇయ్యాలవారెవరు?

ఏడు: మన సత్తెమయ్యగోరికి కాబోయే మామగో రండీ. మాధవయ్యగోరని, మా పెద్ద మోతు బరిలే! ఆఁ.

నారా: ఆఁ! ఏమిట్రా నువ్వు చెప్పేది నిజమేనా?

ఏడు: అవునుబాబో. ఇప్పుడే వత్తారు మూడురుగా.

శాంతా: (దుఃఖస్వరంతో) చూశావా నారాయణయ్య బావా? మా అన్నయ్య నా కెంత ద్రోహం చేస్తున్నాడో!

నారా: నేనెవరికీ చెప్పుకోను శాంతార మ్మొదినా? (కుర్చీలో కూలబడతాడు.)

ఏడు: (నవ్వుతూ) ఒకల్లకొకల్లు చెప్పుకోండి.

నారా: ఛ! నోర్ముయ్ వెధవగాడిదా! కొంపలు మునిగి మేమేడుస్తుంటే నీకు నవ్వులాటగావుందే!

ఏడు: సిత్తం. (లోనికెడతాడు)

శాంతా: చూడు నారాయణయ్య బావా.

నారా: ఏమిటి శాంతా రమ్మొదినా?

శాంతా: సత్తిగాడు నాకు స్వయాన అన్న కొడుకు.

నారా: నాకు స్వయాన చెల్లెలి కొడుకు.

శాంతా: అవునా? మరివాడు నాకయినా అల్లుడు కావాలి; లేదా...

నారా: నాకయినా అల్లుడు కావాలి!

శాంతా: అంతేగాని పరాయికి పోవటం బాగుంటుం దంటావా?

నారా: ఏ గాడిదంటాడు? అన్నవాణ్ణి చెప్పు తీసుకొట్టాలి.

శాంతా: మరి మా అన్నయ్య ధోరణిచూస్తే యిలా వుంది.

నారా: ధోరణేముందిలే! వేలకు వేలు కట్నా లొస్తుంటే...

శాంతా: అందుకని అయినవాళ్ళని వదులుకొంటాడా?

నారా: ఆ మాట మీ అన్నయ్యనే అడుగు!

శాంతా: అడక్క నాకేం భయమా? నిలేసి మరీ అడుగుతాను.

నారా: అలాగన్నావ్ బాగుంది. కావాలంటే నేను కూడా నీకు తోడు నిలబడతాను.

శాంతా: నీకు చెప్పొచ్చేది అదే.

నారా: ఏది?

వాంచా : ఇప్పుడు మన మిద్దరం ఒక్క మాట మీద నిలబడి, ఆవచ్చే మాధవయ్య గారితో అన్నయ్య విషయ్య మందకుండా చూడాలి.

నారా : ఓ! తప్పకుండా. గట్టిగా నిలబడి అడుగుదాం. అడుగడా మేమిటి, పోట్లాడుదాం.

వాంచా : అలా చేస్తే తర్వాత మన విషయం...

నారా : ఆఁ, దానికే వొచ్చెరే! నీ పిల్లయితే ఏంటి నా పిల్లయితే ఏటీనా వాంచారమ్మొదినా?

వాంచా : నీ కడుపు చల్లగా నూరేళ్ళు బ్రతుకు నారాయణయ్య బావా!

నారా : సరేగాని, వాంచారమ్మొదినా! నా కడుపులో దేముడు గోలపెడుతున్నాడు. అన్నగతప్రాణిని మరి!

వాంచా : అయ్యొయ్యో! నా మతిమండిపోను. వెధవ సోదిలోపడి ఆమాటే మరిచిపోయాను. పదపద. (ఇద్దరూ లోనికి వెడతారు. కొంచెమాగి బయట నుండి రామానుజయ్య. ఆయన వెనకనే పేరయ్య వస్తారు. పేరయ్య వేషం చెప్పాలా, చంకలో చింకి గొడుగు, చేతిలో సంచీ, చింకి కోటు, కొద్దిగా మాసినగడ్డం.)

రామా: రాండి. రండి. ఇలా కూర్చోండి.

పేర : (కుర్చీ మీద కూర్చుంటాడు. ఏడు కొండలు లోపలనుండి వస్తాడు.)

రామా: (బిగ్గరగా) ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ!

ఏడు : నేనిక్కడే వుండానుబాబూ!

రామా: ఆ సంచీ అదీ లోపల పెట్టు.

ఏడు : చిత్తం. (పేరయ్యవంక చూచి) దండాలు మాధవయ్య గోరూ!

పేర : (వెకిలిగా నవ్వుతూ) నేను మాధవయ్యగారికి స్వయాన బావమరిదిని. నా పేరు పేరయ్యంటారు.

ఏడు : అట్టాగా? దమించండి బాబూ! మాఅయ్యగోరు మాధవయ్యగారొత్తారంటేను...

పేర : అవును. వారు రాత్రిబండిలో తప్పక రాగలరు

ఏడు : చిత్తం.

రామా: నువ్వెళ్ళి పేరయ్యగారికి వేడినీళ్ళు తోడరా ఏడుకొండలూ! (లోనికి వెడతాడు)

ఏడు : చిత్తం (వెళ్ళిపోతుంటాడు)

పేర : ఇదుగో కొండలూ! (నెమ్మదిగా పిలుస్తాడు.)

ఏడు : నా పేరు ఏడుకొండలండీ!

పేర : ఆఁ అదే అదే. నాకు సరిగా గుర్తు లేదు లే, యేమీ అనుకోకు.

ఏడు : పరవాలేదు లెండి.

పేర : ఇదుగో అబ్బాయ్! మాట. (ఒళ్ళు గోక్కుంటూ ఉంటాడు)

ఏడు : అయ్యా.

పేర : ఇలా దగ్గరగా రా.

ఏడు : (దగ్గరగా వెడతాడు)

పేర : నీళ్ళు కొంచెం వేడి జాస్తిగా వుండాలి సుమా! (నెమ్మదిగా చెబుతాడు)

ఏడు : హీ హీ తావరగా నుంచేంటి పేరయ్యగోరూ!

పేర : హుంఁ! బిగ్గరగా అనకోయి బాబూ! నువ్వేదో మంచివాడివని చెప్పకొంటే...

ఏడు : పరవాలేదు లెండి. (సంచీ తీసుకొని వెడతాడు.)

రామా : (లోపలనుండి పొగాకుతో వస్తాడు.) చుట్ట కాలుస్తారా?

పేర : వకప్పుడు కాల్చేవాళ్ళలో వాడినే లెండి (జేబు లోనుండి పొడుం డబ్బీ తీసి) ప్రస్తుతం ఈ సంఘంలో సభ్యుడినయ్యాను. (పట్టు పీలుస్తాడు)

రామా: మాధవయ్య బావగారుకూడా ఈ బండిలో నే వస్తారనుకొన్నాను. (చుట్ట ముట్టిస్తాడు)

పేర : తప్పక వచ్చివుండే వారేనండి. అనుకోకుండా రాత్రి మంత్రిగారు దయచేశారు ఎలక్షన్ సీజన్ గదండీ! వారిని సాగనంపే వరకూ వుండాలిగా మరి!

రామా: అయ్యొయ్యో కాదు మరి! పెద్దవారితో పనయ్యె. రాత్రికయినా తప్పక వస్తారంటారా?

పేర : మా మాధవయ్య బావ మాట తప్పటం, అటు సూర్యుడిటుపొడిస్తే నే!

రామా : చిత్తం చూడండి పేరయ్యగారూ!

పేర : అయ్యా!

రామా : మా అబ్బాయినిగురించి నే చెప్పుకోవటం అంతగా బాగుండదనుకోండి—

పేర : ఫర్వాలేదు; సెలవివ్వండి.

రామా : నిజంగా మావాడు బుద్ధికి బృహస్పతి అంటే నమ్మండి.

పేర : చిత్తం ఊరు గొప్ప గోడలే చెబుతాయిగదండి!

రామా : ఇక అందం విషయంలో......ఆ విషయం నేను చెప్పనలవలేదు. రండి కావాలంటే అబ్బాయిఫోటో ఇక్కడేవుంది.

పేర : అక్కర్లేదు కూడా. మిమ్మల్ని చూస్తే అబ్బాయి రూపం నా కళ్లల్లో మెదులుతోంది సుమండీ! ఆ బంగారు ఛాయ, ఆ విశాలమయిన నుదురు, చెంపకు చారెడేసి కళ్ళు ఆ ఒడ్డు పొడుగూ ఒహో!

రామా : (పొంగిపోయి) చూచినట్లుగా నే వర్ణించారు.

పేర : మరేమిటనుకొన్నారు మన బుర్రంటే! కర్మ గాలి ఈరోజు ఈ స్థితి కొచ్చాముగాని. చిన్నప్పుడు మా తాతగారంటుండే వాడు— "ఒరే పేరినీడూ! నీ తెలివి తేటలముందురాజాజీ కూడా పనికిరాడురా! నీరాతబాగుంటే, స్వతంత్ర మొచ్చిన తర్వాత నువ్వు తప్పక మంత్రి వయితీరతావురా" అని.

రామా : అవును. అంతటి అర్హులు గాకపోలేదు.

పేర : అదృష్టరేఖ మనచేతిలోనుండి తొలగిపోయి యిలా ఏడుస్తున్నాను.

రామా : ఇప్పుడు మాత్రం తమ కొచ్చిన లోటేమిటి లెండి.

పేర : సరే, అవన్నీ తరువాత ముచ్చటించుకొందాం. (పొడుం పట్టుపీల్చి) ఇక అసలు విషయానికి వద్దాం. రామానుజయ్యగారూ! మన స్థిర చరాస్తుల భోగట్టా కొంచెం యిస్తారా?

రామా : తప్పకుండా. నవరత్న ఖచితమయిన సుక్షేత్రం పకనలభై ఎకరా లుందండి.

పేర : అయ్యా!

రామా : పోతే రెండెకరాలమామిడితోట, ఈ ఇల్లు..

పేర : ఊఁ సెలవివ్వండి (బుర్రాడిస్తాడు.)

రామా : ఏదో తమ దయవల్ల కోట్లో గొప్ప నిలవ లోనే వున్నామనుకోండి.

పేర : సంతోషం.

రామా : క్రిందటి సంవత్సరం సరీగ్గా ఈరోజుల్లోనే మా ఇంటావిడ దేహం చాలించింది.

పేర : విచార కరమయిన విషయం.

రామా : అందుచేత వాడినొక ఇంటివాడిని చేస్తే భారం తీరిపోతుంది. ఆ తర్వాత రామా కృష్ణ అనుకొంటూ హాయిగా......

పేర : కాదుమరీ!

రామా: చూడండి పేరయ్యగారూ!

పేర : చిన్నవాణ్ని. తమ్ముడూ అని పిలిచినా యిబ్బంది లేదు.

రామా: ఏదో లోకాచారా న్ననుసరించే గాని, కట్నాలు కానుకలు విషయంలో నా కంతగా పట్టింపులేదు సుమండీ.

పేర : చిత్తం.

రామా: డబ్బు శాశ్వతమా చెప్పండి? గుణగణాలు, సాంప్రదాయాలు ముఖ్యం గాని.

పేర : ఎలాగయినా తెలిసినవారు.

రామా: ఈమధ్య మరీ వచ్చేపొయ్యే సంబంధాలకు తెంపులేకుండా వుంది సుమండీ! నలభై వేలిస్తామని, యాభై వేలిస్తామనీ ...... డబ్బొస్తోంది గదా అని అడ్డమయినవాళ్ళతో చేయి కలుపుతామా!

పేర : ధాధా! అందులోనూ తమరా?

రామా: మాధవయ్యగారి మంచి చెడ్డలు విన్న తర్వాత నాకు, అసలు వేరే సంబంధం వెతుకు మనసు పోవటం లేదు.

పేర : చిత్తం.

రామా: చూడండి తమ్ముడుగారూ! మనలోమాట...

పేర : నిరభ్యంతరంగా సెలవివ్వండి.

రామా: ఇలా అడుగుతున్నందుకు మరోవిధంగా అనుకోకు—

పేర : వ్యవహారం నిర్మొహమాటంగా వుండాలనే వాళ్ళ జాబితాలో నేను ప్రథముణ్ణి.

రామ: ఆఁ, మనవాళ్ళగారు...ఎంతవరకూ తూగగల రంటారు?

పేర : మీ అంకె చెప్పండి?

రామ: వారి ఉద్దేశ్యం తెలియాలిగా?

పేర : చూడండి అన్నయ్యగారూ! ఇదంతా మోజును బట్టి వుంటుందిగాని ఈ పెళ్ళిళ్ళ మార్కెటులో ధరలకు పరిమితేమిటి?

రామ: బాగా అన్నారు.

పేర : మీ హోదా ననుసరించి, మీకు చిన్నతనం లేకుండా, మీరు తృప్తిపడేలా మా వాళ్ళతో పలికించేవాణ్ణి నేనున్నానుగా! నన్ను కాస్త కనిపెట్టి వుండాలిగాని...

రామ: అలాగన్నారు బాగుంది. ఇక నే నేం మాట్లాడను.

పేర : ఇప్పుడు చెప్పండి మీ ఉద్దేశ్యం?

రామ: ఏమయినా ఒక ముప్ఫయివరకూ...

పేర : ఖాయం.

రామ : ఏమిటి? (పొంగిపోతాడు.)

పేర : ముప్ఫయికి చిల్లిగవ్వ తక్కువగాకుండా పలికించటం ఖాయం! మరి నామాట...(నసుగుతాడు.)

రామ: (సంతోషంగా) ఫర్వాలేదు. అడగండి.

పేర : పెద్దలు! తమరే సెలవివ్వటం బాగుంటుంది.

రామ: (చిరునవ్వుతో) ఒకటి! సరా?

పేర : పిల్లలు గలవాణ్ణి..

రామ: నేనయినా చిన్నచూపు చూడలేదుగా?

పేర : అచ్చే ఎంతమాట! కాని......ఇంకొక అర కోరదామనుకొన్నాను.

రామ: సరే. అలాగే.

పేర : (సంతోషంగా పొడుంపీల్చి) ఇంకెందుకు లగ్నం నిశ్చయించుకోవటమే తరవాయి...... హాచ్ఛి (తుమ్ముతాడు.) కాని ఒక్కమాట.

రామ: చెప్పండి.

పేర : వ్యవహారమంతా సవ్యంగా నేను నడుపుకొస్తాను. మీరుమాత్రం తొందరపడకండి.

రామ: (నవ్వుతూ) తొందరా? అది మన ఇంట్లో వున్న ఏడుకొండలక్కూడా లేదే!

పేర : చిత్తం.

రామ: నాకు జపంచేసుకొనే అలవాటొకటుంది. మీరు కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకోండి: ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ! (అరుచుకొంటూ లోనికెళతాడు).

నార: (మెల్లిగా వచ్చి) నమస్కారమండీ.

పేర : నమస్తే. తమరు......

నార: రామానుజయ్య నాయుడిగారికి స్వయాన బావమరిదిని లెండి...మా చెల్లెలనే వారికిచ్చాం.

పేర : సంతోషం.

నార: చూడండి. మీ పేరేమిటో నాకు తెలియదుగాని-

పేర : నాపేరు పేరయ్యంటారు.

నార: ఇదుగో పేరయ్యగారూ! మీకు తెనాలికి బండెన్నింటికి?

పేర : నాలుగింటికి కనుకొంటాను. ఏం! మీరా బండికి వెడతారా?

నార: నాకా గ్రహచారం పట్టలేదుగాని, మీరు వెంటనే భోంచేసి బయలుదేరితే బండందుతుంది.

పేర : (తెల్లబోయి) అంటే......

నార: మీరిక్కడనుంచి వెంటనే వెళ్ళిపోవాలి.

పేర : హి హి! సరసమాడుతున్నారా? (వెకిలిగా నవ్వుతాడు.)

నార: (తీవ్రంగా) నిజంగానే అంటున్నాను.

పేర : అవుననుకోండి. మనిద్దరం వరసకు బావమరదుల మవుతాం. అనండి అనండి ఫర్వాలేదు.
(నవ్వుతాడు.)

నార: (స్థాయిపెంచి) పేరయ్యగారూ! పరిహాసం గాదు.

పేర : (తగ్గి) చిత్తం. నాకేం అర్థంగావటం లేదు.

నార: లేకపోతే, పిల్లడికి మేనరికముండగా, తెలుదనంటూ పిల్లనివ్వటానికొచ్చారా?

పేర : (అర్థంగానట్లు చూస్తుంటాడు.)

నార : ఏం అర్థంగాలా? విపులంగా చెబుతా వినండి నేను పిల్లవాడికి మేనమామని. నాదగ్గర పెళ్ళికొచ్చిన పిల్లవుంది. మా అమ్మాయి పుట్టిందగ్గర్నుండీ, మా సత్యవతినే పేరుపెట్టాం.

ఇప్పుడు మావాడు డబ్బుకోసం గడ్డితిని, మీమీ సంబంధాలు చూస్తున్నాడు. దీనికి పిల్లవాడి అభిప్రాయమ్మీద ఏమాత్రం లేదు. వాడెప్పటికీ నా అల్లుడే! కాన మహాశయా, మీరు వచ్చిన దారినే దయచెయ్యండని చెబుతున్నాను.

పేర : మరి...... (ఏదో చెప్పబోతాడు)

నారా : (సీరియస్ గా) మరీ లేదు గిరీ లేదు. వచ్చినందుకు సుష్టుగా భోంచేసి బండెక్కండి. లేదా... (పళ్లు బిగించి పిడికిలి చూపుతాడు.)

పేర : (వణుకుతూ) అలా సేవండి.

నారా : లోనికి రెండడుగులు వేసి, వెనక్కి తిరిగి) పేరయ్యగారూ!

పేర : అయ్యా!

నారా : మీరు భోంచేసేవరకే జట్కా వచ్చి వాకిట్లో వుంటుంది. మీరు మా బావతో ఈ గొడవేమీ చెప్పకుండా...... ఏం తెలిసిందా? (గద్దిస్తాడు)

పేర : చిత్తం. విపులంగానే చెబుతున్నారుగా! తప్పకుండా ఎక్కుతాను.

నారా : (దగ్గరగావచ్చి) మా బావతో ఈ విషయం చెప్పారో... మీకు మరి తెనాలికెళ్ళే ఆశ వుండదు.

పేర : (భయపడుతూ) చి. చిత్తం. అంతవరకూ అక్కర్లేదులెండి. (లోపలనుండి వాంచారమ్మ కంఠం వినిపిస్తుంది.)

వాంచా : అదీ చూస్తా. నా కంఠంలో ఊపిరుండగా ఆ ఇచ్చేవాడెలా యిస్తాడో; చేసుకొనేవాడెలా చేసుకొంటాడో.

రామ : (లోపలనుండి) ఇదుగో వాంచారమ్మతల్లీ! నీకు పుణ్యముంటుంది గాని, పరాయి పెద్దమనిషి ముందు నా పరువు తీయబోకు.

వాంచా : (విసురుగా) ఎవరుంటే నాకేం భయమా? ఆ పెద్దమనిషినే అడుగుతాను; ఇది న్యాయమేనేమో?

పేర : (నారాయణయ్య వంక చూచి, ఆ గొడవేమిటన్నట్లు సైగజేస్తాడు.

నారా : పిల్లవాడి మేనత్త. ముందు నిన్ను సాగనంపిన తర్వాత ఆ విషయం చూచుకొంటాను. మీరు మాత్రం ప్రయాణసన్నాహంలో వుండండి. (బయటకు వెళ్ళిపోతాడు.)

పేర : హమ్మయ్య! (కుర్చీలో చతికిలబడతాడు)

వాంచా : (మెరుపులావచ్చి) ఇదుగో ఏమయ్యా పెద్దమనిషీ! నువ్వేం ఆపిల్లల్ని కనుక్కోలా? నీ పిల్లలాంటిదిగాదూ నా పిల్లమాత్రం? నీకేమయినా జ్ఞానముంటే, మేనరికముండగా పిల్లనిస్తావని వస్తావా?

పేర : (ఇంతసేపూ హడలిపోతుంటాడు. కొంచెం తేరుకొని) ఇదుగో తల్లీ! భవానీదేవీ!

వాంచా : నా పేరు వాంచారమ్మ.

పేర : ఏ అనాచారమ్మవయితే నాకేంగాని, మీ గొడవలేమీ నాకు తెలియవు. నా బుద్ధి గడ్డితిని ఇక్కడకు వచ్చాను. వచ్చినందుకు బాగా శాస్తి జరిగింది. దయచేసి ఇన్నేమీ అనకండి తల్లీ! నే నిప్పుడే వెళ్ళిపోతున్నాను.

వాంచా : వుంటానంటేమాత్రం వుండనిచ్చేదెవర్లే! (లోపలకు చూస్తూ) ఒరేయ్ ఏసుకొండలూ!

ఏసు : (లోపల్నుంచి) ఓయ్ వస్తున్నా. (వచ్చి) ఏం టప్పమ్మగోరూ?

వాంచా : లోపల పేరయ్యగారి సంచీ వుంది గావాలు. తెచ్చి వారికివ్వు.

ఏసు : దిరీసు మారుసుకుంటార బాబూ?

వాంచా : ఏదో ఒకటితగలడతార్లే, నీకెందుకు; తెచ్చివ్వు

ఏసు : (పేరయ్యతో) ముందు తానం సెయ్యండీ.

పేర : (ఏదో చెప్పబోతాడు. కాని, వాంచారమ్మ వంక చూచి ఆగిపోతాడు.)

వాంచా : తెచ్చివ్వరా అంటుంటే...(గదమాయిస్తుంది)

ఏసు : సిత్తెం. (అనుమానంగా లోనికెడతాడు.)

పేర : (గొంతు సవరించుకొని) ఇదుగో కనకదుర్గమ్మగారూ!

వాంచా : నా పేరు వాంచారమ్మయ్యా బాబూ!

పేర : ఏదయితేంలెండి. కాని ఒక్కమాట.

వాంచా : ఏమిటది?

పేర : నేను వెళ్ళిపోవటం ఎలాగూ ఖాయమనుకోండి. కాని...

వాంచా : కాని?

పేర : పన్నెండు దాటుతోంది-ఇది దూసే పల్లెటూరు భోజన హోటళ్ళేమీ యిక్కడ వున్నట్టు లేదు- అందుచేత...

శాంచా : (తీవ్రంగా) అందుచేత ?

పేర : అహా ఏం లేదు...

శాంచా : ఇదుగో పేరయ్యగారూ! ఈ తంతులన్నీ నాకు తెలుసుగాని, ఇలా దారిన పొయ్యే దానయ్య లందర్నీ మేపితే, రేపు నా కూతురు బొచ్చెపట్టుకు తిరగాల్సిందే! ఆ పప్పులేం ఉడకవుగాని దయచెయ్యండి.

పేర : చిత్తం. భోజనాని కిప్పుడని...

శాంచా : మరేం ఫర్వాలేదు. ఒక్క పూటకేం పుట్టి మునగదు లే. (ఏసుకొండలు సంచీతో వస్తాడు.)

శాంచా : (పేరయ్యతో) తీసుకోండి.

పేర : (తీసుకొని లోనికి చూస్తూంటాడు.)

శాంచా : బండికి టయిమవుతోంటే, ఇంకా అటు జూస్తా వేమయ్యా ?

ఏసు: ఏంటి పేరయ్యగోరూ ఎల్లిపోతారా?

శాంచా: నువ్వు నోరు మూసుకొని లోపలి కెళ్ళరా ఏసుకొండలూ.

ఏసు: సిత్తం. (లోనికెళతాడు.)

శాంచా: ఇక కదలవయ్యా దేముడా.

పేర : అహా. ఏం లేదు. నాయుడుగారితో చెప్పి పోదామని.

శాంచా: ఏమక్కర్లా. నే చెబుతాన్లే వెళ్ళు. ఆయన జపంమీదున్నాడు.

పేర : అలాగే (మెల్లిగా వెళుతూంటాడు.) (లోపలనుండి రామానుజయ్యగారు ఆదుర్దాగా వస్తాడు. ఆయన వెనకనే ఏసుకొండలు వస్తాడు.)

రామా: ఆఁ ఆఁ! అదేమిటండీ పేరయ్యగారూ! ఎక్కడికి?

పేర : (ఆగి) ఎక్కడికో వెళ్ళే గ్రహచారం నాకేం పట్టింది? నా ఇంటికి వెళుతున్నాను. (వెళ్ళి పోతాడు.)

రామా: (దగ్గరగా వెళ్ళి బతిమాలుతూ) మా అపరాధ మేమయినా వుంటే మన్నించండి.

పేర : మీ తప్పేముంది బాబూ! ఈ ఇంటికి రావటం నాదే తప్పు. సెలవు. (వెళ్ళిపోతుంటాడు.)

రామా: (చెయ్యి పట్టుకొని) ఆగ్రహించకండి. విషయ మేమిటో చెప్పండి. (శాంచారమ్మతో) ఏమి టమ్మాయ్ ఇదంతా? నువ్వేమైనా అన్నావా?

శాంచా: ఏమన్నా అనటమేం? వెళ్ళిపొమ్మన్నాను.

రామా: ఆఁ!

శాంచా: ఏం ఎందుకనను? నా కూతురు సుఖం చెడ గొట్టటానికి తయారవలా ఈ పెద్దమనిషి?

రామా: (పట్టలేని కోపంతో) ఛా! నోర్మూయ్. నా ఇంటి కొచ్చిన పెద్దమనిషి నవమానిస్తావా? (పేరయ్యతో) పేరయ్యగారూ! మీకు కావలసింది నేను. వ్యవహారమంతా నాది. ఎవరే మంటే మీ కెందుకు? మీరు వెళ్ళకండి.

పేర : ఇంత అవమానం జరిగిం తర్వాత......

రామా: అందుకు నన్ను క్షమించండి. (చేతులు పట్టుకొని) ఇవి చేతులు గావు.

పేర : ఆఁ ఆఁ! అంత మాటనకండి. పెద్దలు! అయినా కుర్రవాడికి మేనరికముండగా......

రామా: అవన్నీ మీ కెందుకు? నా ఇష్టమయి నేను పిలిచానుగా!

పేర: చిత్తం.

శాంచా: అయితే నువ్వు పత్తిగాడికి నా పిల్లను చేసుకో వట్టా అన్నయ్యా? నన్నింత మోసం జేస్తావా? (ఏడుస్తుంది.)

రామా: ఏమిటి మోసం? నీ పిల్లని చేసుకొంటానని ఎప్పుడయినా హామీ యిచ్చానా? పేరయ్య గారూ! మీరు లోనికెళ్ళి స్నానం చెయ్యండి. తీసుకెళ్ళరా ఏసుకొండలూ!

ఏసు : రాండిబాబూ! (పేరయ్య, ఏసుకొండలూ లోని కెడతారు.)

శాంచా : అయితే నువ్వు పత్తిగాడికి నాపిల్లని చేసు కోనట్టే గదురా అన్నయ్యా ?

రామా : నీ కేలాతోస్తే అలా గనుకో.

శాంచా : (దుఃఖస్వరంలో) అయితే ఈ నిముషానే, నీ వాకిట్లోనే, ఈ కాస్త ప్రాణం తీసేసు కొంటా. ఇంకా బ్రతుకెందుకు ?

నారా : (బయటనుండి వచ్చి) అఁ అఁ! అదేమిటి వాంచారమ్మొదినా; అలా దిగజారిపోతా వేం దచ్చేం సాధిస్తావ్ ?

వాంచా : ఇంకా నే బ్రతికేందుకు నారాయణయ్య బావా ? నా అన్నకే నేను విషమయిపోయా్యను! (చీదేస్తుంది.)

నారా : ఏమిటి విశేషం బావా ?

రామా : ....(మాట్లాడడు. కుర్చీలో కూర్చుని చుట్ట ముట్టిస్తాడు).

నారా : ఏం బావా మాట్లాడవు ?

రామా : ఏం మాట్లాడాలి ?

నారా : మీ చెలెలు గోడేమిటా అని ?

రామా : గోడ ఏముంది ? నువ్వే చెప్పవోయ్ పెద్దమని షివి. నా ఇంటికొచ్చిన పెద్దమనిషి నవమానిం చటం సబబేనా ?

నారా : ఎవర్ని ?

రామా : ఆ పేరయ్యగారు. నాతో సంబంధం స్థిర పర్చుకొంటానని కొచ్చారని, ఆయన్ని నానా మాటలు అని, ఇంటినుండి వెళ్ళిపొమ్మంటుందా? ఇదేమయినా సబబేనా !

నారా అదేమిటే వాంచారమ్మొదినా! అంతతొందర పనికే రొలా ?

వాంచా : నువ్వూ అలాగే అంటావేం నారాయణయ్య బావా ? మనిద్దరం అనుకొన్నదేగా ?

రామా : ఏమిటి ? ఇందులో నీ పాత్రకూడా వుందా నారాయణ మూర్తీ ! సరే! చూస్తాను. మీ రంతా తన్నుకు చచ్చినా సరే; నా కొడుక్కి మాధవయ్యగారి సంబంధమే ఖాయం.

నారా : కాస్త ఆలోచించి మాట్లాడు బావా ? అంతా నీ ఇష్టమే నేమిటి.

రామా : కాక ? మీ ఇష్టమా ? నా కొడుకు పెళ్లికి...

నారా : అదే నీ కొడుకు ఒప్పుకోవద్దా అని.

రామా : నా కొడుకు నా మాట కాదంటాడా ?

నారా : సరే. అదీ చూస్తాను. పద వాంచారమ్మొదినా.

వాంచా : ఎక్కడికి ?

నారా : ఈయనతో మనకేమిటి ? అసలువాడు వాడికే అడుగుదాం. పత్తిగాడిదగ్గరకే వెళదాం పద.

రామా : వెళ్లండి. ఎక్కడికయినా వెళ్లండి. ఎవరెలా దచ్చినా సరే! నా కొడుక్కి మాధవయ్యగారి సంబంధమే ఖాయం.

నారా : సరే నేనూ చూస్తాను. నువ్వెలా ఈ పెళ్లి చేస్తావో ? (లోనికెళతాడు పేరయ్య. ఏడు (కొండలు లోపలనుండి వస్తారు.)

రామా : ఇదుగో పేరయ్యగారూ !

పేర : బాబూ !

రామా : రాత్రి బండికి మాధవయ్య బావగారొస్తే సరే! లేకపోతే రేపుదయమే మనం తెనాలి వెళదాం.

పేర : చిత్తం

రామా : అక్కడే వ్యవహారం పైసలు చేసుకొని, ముహూర్తం పెట్టిద్దాం. ఈ నెలలో పెళ్లి జరిగి తీరాలి.

పేర : అలాగే !

రామా : రామానుజయ్యనాయుడంటే అల్లాటప్ప అను కొంటున్నారు! నా కొడుకు పెళ్ళికి కూడా నా ఇష్టం కాదట! ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ!

ఏడు : నా నిక్కడే వుండాను బాబూ!

రామా : పోస్టాఫీసుకెళ్ళి, ఒక కవరుతీసుకరా. వెంటనే రమ్మని అబ్బాయికి వుత్తరం రాయాలి. ఇంద. (చిల్లరతీసి యిస్తాడు) (ఏడుకొండలు వెళ్ళబో తుంటాడు)

ఒరేయ్ ఏడుకొండలూ!

ఏడు : అయ్యా!

రామా : వద్దులే రా. కవరయితే లేటవుతుంది. ఏకంగా వైరిద్దాం.

ఏడు : చిత్తం.

నారా : (లోపల నుండి పంచీతో వచ్చి) నేవెడుతున్నా వాంచారమ్మొదినా.

వాంచా : నేను మాత్రమిక్కడెందుకు? నేనూవస్తాను, వుండు కలిసే వెళదాం. (లోనికెళ్ళుతుంది)

రామా : వెళ్ళండి. నిక్షేపంగా వెళ్ళండి. ఎన్నాం తిరిస్తారా?

ఏడు : అదేందిబాబూ! పెళ్లమ్మగోరు......

రామా : ఏడుకొండలూ!

ఏడు : అయ్యో!

రామా : నువ్వు నోరుమూసుకో కాసేపు.

ఏడు : చిత్తం.

పేర : కాని చూశారు అన్నయ్యగారూ!

రామా : ఏమిటది?

పేర : తొందరపడి అయిన వాళ్ళను......

రామా : మీరు తెలియదూరుకోండి పేరయ్యగారూ!

పేర : చిత్తం.

(శాంచారమ్మ (టంపలో తిరిగి వస్తుంది.)

శాంచా : పద నారాయణయ్య బావా. తోడబుట్టిన దాన్ని ఊసూరుమనిపించి ఏం బావుకుంటాడో చూస్తాను.

ఏడు : భోజనం చెయ్యండి అప్పమ్మగారూ!

శాంచా : ఇంకా ఈ కొంపలో గంగ ముడతావట్రా!

రామా : మంచిది. (నారాయణయ్య, శాంచారమ్మ వెళ్ళబోతుంటారు. బయటనుంచి పోస్టుమేన్ కేక వినిపిస్తుంది.) నారాయణయ్య, శాంచారమ్మను ఆగమని సైగ చేస్తాడు.

రామా: ఉత్తరమేదో వచ్చింది లాగుంది చూడరా.

ఏడు: (బయటకెళ్ళి కవరుతో తిరిగొస్తాడు) ఇదుగోండి.

రామా: (అందుకొని, పరిశీలించి) అబ్బాయే రాశాడు!

ఏడు: ఏం రాశారు బాబూ?

రామా: ఉండరా చదవందే!

(చింపి చూస్తాడు. ఒక ఉత్తరం, ఫోటో వుంటాయ్. అదుర్దాగా ఉత్తరం చదివి)
కొంప మునిగిందిరా ఏడుకొండలూ!
(బిగ్గరగా అరచి కూలబడతాడు.)

ఏడు: ఏంది బాబూ!

శాంచా: ఏమిట్రా అన్నయ్యా?

నారా: ఏం జరిగింది బావా?

పేర: ఏమిటండీ విశేషం? (అంతా ఆదుర్దాగా దగ్గర కొస్తారు)

రామా: ఏం చెప్పను నారాయణయ్యా! నీ అల్లుడు నాకొంప నిలువునా ముంచాడు.

నారా: ఏం జరిగింది బావా?

రామా: ఏం జరగకూడదో, అదే జరిగింది. యిటు చూడు. (లెటరందిస్తాడు.)

నారా: (అందుకొని లోలోపలే గబగబా చదివి) ఆరి పిడుగా! ఎంతపని చేశావురా!

శాంచా: ఏమిటి నారాయణయ్య బావా?

ఏడు: పైకి చదవండి బాబూ.

నారా: ఇంకా చదివేదేముందిరా ఏడుకొండలూ! మా సత్యంబాబు ఒక కాలేజీ పిల్లని ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకొన్నాడట! ముందుగా చెబితే వాళ్ళ నాన్న ఒప్పుకోడని పెళ్ళయింతర్వాత ఉత్తరం రాశాడు.

ఏడు: ఆఁ!

శాంచా: నిజంగానా నారాయణయ్య బావా?

నారా: నీమీద ఒట్టు. శాంచారమ్మొదినా ఇదుగో ఫోటో కూడా పంపాడు.

శాంచా: కొంప ముంచావు కదరా సత్తిగా! (భోరు మంటుంది.)

పేర: కాలమే మారిందిలెండి, ఈ కాలంలో ఇలాంటివి సహజంగా జరిగిపోతూనే వున్నాయి.

ఏడు: మొత్తానికి పిట్టపోరూ పిట్టపోరూ పిల్లితీర్చింది లెండి బాబూ! [తెర]

ఉపగూహనము

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి

పూర్వార్థము

౧

ఎవరో యొక చోటుకాదు
ఇటీవలను జెప్పినట్టి
గాథ ననుసరించి యల్లు
కథన కావ్య మీ రచనము.

సత్యమైన, కాకున్నను
సంఘటనలు విన్నవారి
పెదవులపై దరహాసం
బుదయించుటయే తథ్యము.

సంఘటనం బాదియందు
సరసముగా సాగె, కాని
మధ్యమార్గమందు మిగుల
మందముగా నడచుచుండె.

వివిధగతుల రాగగాథ
విచిత్రముగ నొక్కనాడు
పరిణయోత్సవమ్ములోన
పరిసమాప్తి నొందెనంట!

౨

మంథెనాగ్రహారమందు
మహీసురుల వంశమందు
పుట్టినాడు యోగ్యుడైన
పురుషోత్తమశర్మాఖ్యుడు.

ఆంగ్లవిద్యతో పాటుగ
అధ్యయనము చేసినాడు
తండ్రికడనె కొంత కొంత
తైత్తిరీయసంహితలో.

వేదములో వర్ణితమా
వివిధదేవతాకృతులను
చిన్ననాటనుండి యతడు
చేయుచుండు మృత్తితోడ.

పాఠశాలలోని విద్య
పరిసమాప్తి నొంది నంత
అవల నేమి చేయవలయు
నన్న చర్చ సాగజొచ్చె.

అంతలోన తండ్రి పోయె
అమ్మ చిన్ననాడె చనియె.
మిగిలె బంధువర్గమందు
మేనమామ యొక డతనికి.

మంథనలో పెంకుటిల్లు
మంచి పంటభూమియు గల
వతనికి, లేదేమాత్ర
మార్థికమ్ముగా లోపము.
అగ్రహారమందు కలరు
అయిదునూర్ల పట్టభద్రు
లందుచేత మేనమామ
ఆ చదువే చదువు మనియె.

అతడు పట్టభద్రుడైన
ఆత్మజాత నిచ్చి పెండ్లి
వైభవమ్ముతోడ జేయ
వచ్చు ననుచు మామకోర్కె.

3

మేనమామ కూతురైన
మీనాక్షీదేవి మీద

శర్మ కెదలోన చెప్ప
శక్యముకానట్టి ప్రీతి.

అనుదినమ్ము వీక్షించెడి
యభ్యాసమువలన ప్రీతి
కలిసిపోయె మానసములు
క్రమముగా నుభయులకును.

చనవువలన నడుమనడుమ
చమత్కారవాక్కు లాడి
గూఢముగా ముద్దులాడు
కుమారి చెక్కిళ్ళ నతడు.

ఎదురుగా నరుగుదెంచు
నేని మేనమామకూతు
రుల్లాసముతో నలతిగ
నుపగూహన మాచరించు.

పిన్నవారి రాగసరణి
పెద్దల కభిమతమె కాన
పరిణయమ్ము నిశ్చయ మని
భావించిరి బంధుజనులు.

ఆమె జనని వాంఛితంబు
ఆయేడే పెండ్లిచేయ
మేనల్లుని చదువు ముగియు
మీద చేయ తండ్రి తలపు.

౪

పంపినాడు మేనమామ
భాగ్యనగర కలాశాల
లోన జేరి చదువు మనుచు
మేనల్లుని మంచినాడు.

అచటి కలాశాలలందు
అలభ్యమైపోయె తావు
చిత్రకళాశాలలోన
చేరినాడు తుదకు శర్మ.

శక్తికొంత, ప్రీతికొంత
స్వతస్సిద్ధముగనె యుండు
కారణమున శిల్పకళను
కడువడిగా నేర్పు కలిగె.

అచటి యొజ్జలెల్ల సిద్ధ
హస్తులైనవార లగుటచేసి
సహాధ్యాయులైనవారు
శ్రద్ధధాను లగుటవలన—

చిత్రకళాశాలలోని
జీవిత మాతనికి మిగుల
ఉద్బోధక ముత్తేజక
ముల్లాస ప్రదము నయ్యె.

చలికాలపు సెలవులలో
స్వగ్రామము చేరువరకు
ఈ విద్యాభ్యాసచరిత
మెవ్వరికిని తెలుప డతడు.

నిజము తెలిసి మేనమామ
నివ్వెరపా టొంది యపుడు
కొంతవడికి తెప్పరిల్లి
కోపముతో ననియె నిట్లు:

"కులీనోర్వి సురుడ వీవు
కులాలుండ వయినావా!
భావికాలమందు రాతి
పనివాడవు కానుంటివ!

ఉన్నయెడల నీ తండ్రియె
ఒప్పునొకో దీనికి? నీ
విద్యావిషయములో నిక
విడిచినాను నా బాధ్యత!"

విరసవాక్యములకు శర్మ
విమనస్కుం డగుచు పోయి

గోదావరీతీరంబున
కొంతతడవు విశ్రమించె—
కాంచి శిథిల విగ్రహములు
గౌతమేశ్వరాలయమున
స్వామి దర్శనమ్ము చేసి
సదనమునకు జేరినాడు.

"ఇంత ప్రొద్దుపోవు వరకు
ఎచట తిరిగినావు బావ?
అటులున్న నెందుల?" కని
ఆదరముగ నడిగె కన్య.

"మీ నాయన యే మనెనో
మీనా, విన్నావు కదా
చెప్పుము నీవైన నిజము,
శిల్పవిద్య దూష్యంబా?"—

అ మాటల కర్థోక్తిన
అనునయసుస్వరముతోడ
"తనకు నచ్చు కార్యము నే
తత్పరతం జేయదగును.

"నాన్నమాట కేమి కాని
నా ప్రతిమను చేయుదువా?
మిగుల ప్రీతి శిల్ప" మనుచు
మీనాక్షీ దేవి పలికె.

బాలపలుకు నమాయికపు
భాషణముల తెప్పరిల్లి
చిరునగవున శర్మ యామె
చెక్కిళులను ముద్దాడెను.

౫

మేనమామ, మేనత్తయు
మీనాక్షీ దేవి కూడ
వారించుచు నున్న వినక
స్వగ్రామము విడిచె నతడు.

నిజకళ పురుషోత్తముండు
నిష్ఠతోడ నభ్యాసము
చేయుచు నక్రమముగాను
సిద్ధహస్తు డగుచుండెను.

భారతీయ శిల్ప చరిత
పౌరాణికగాథావళి
పాశ్చాత్యకళాచరిత్ర
పఠియించుచునుండె నతడు.

చేతినిండ ధన ముండుట
చేత ప్రసిద్ధాలయములు
కళాక్షేత్ర దర్శనమ్ము
కావించును సెలవులలో

చిత్రలోకవిహరణంబు
చేయు నతని కప్పుడపుడు
మీనాక్షీ దేవి రూపు
మెలగుచుండు స్మృతిపథమున.

౬

అచట మంథెనాగ్రహార
మందు తల్లి తమ తనూజ
పరిణయోత్సవమ్ముగూర్చి
భర్తను త్వరపెట్టుచుండె.

"అన్వేషణ చేయుచున్న
ననుగుబిడ్డ పెండ్లికొరకు
యోగ్యుడైన వరుం డిచట
ఒకడు కూడ కానరాడు."

"మేనల్లుడు చెంతనుండ
మీనాక్షికి వేరే వరు
డెందులకో? మీ వాక్కులు
ఎప్పుడు చిత్రముగ నుండు!"

అనెడి భార్యభాషణముల
కడ్డు వచ్చి భర్త యనియె :

"బొమ్మలు చేసెడివానికి
పుత్రిక నిట్లీయగలను!"

"ఇదియా మీ సందేహం,
బింకేమో యనుకొంటిని.
పురుషోత్తమశర్మ కేమి
భూలోపము, ధనలోపము?

చేయవచ్చు సంపాదన
శిల్పకలామూలమ్మున
మంచిపేరు వచ్చు ననుచు
మన మీనాక్షమ్మ మతము."

ఇట్లు భార్య ప్రతివచనం
మిమ్మచ్చినంత, యజమానుడు
ఏమి యనక శిరసు మాత్ర
మిట్టటు కదలించినాడు.

౭

పెట్టెలతో బుట్టలతో
పెద్దపెద్ద యట్టలతో
స్వగ్రామమునందు దిగుచు
స్వగృహమ్ము చేరె శర్మ.

పరిసమాప్తి చేసి విద్య
భాగ్యనగర కలాశాల
[illegible]
విశ్రమింప దలచినాడు.

ఎనిమిదేండ్ల నారాయణ
ఎగురుచు నుల్లాసమునను
అమ్మ, బావ వచ్చినాడె
అనుచు తల్లితోడ జెప్పె.

"నాకు చేయితీర లేదు—
నారాయణ, మీనాక్షి,
[illegible]
పంపె జనని ప్రీతితోడ.

తెచ్చుకొన్న వస్తుచయము
తీర్చిదిద్ది, వారి వెంట
ప్రక్క వీథిలోని మామ
భవంతికిం జేరె శర్మ.

మేనత్తకు పట్టుచీర
మీనాక్షికి నారాయణ
కెన్నెన్నో వస్తువులను
ఏర్పరించి యిచ్చినాడు.

కుశలాదిక మడుగు వెనుక,
గోదావరి కేగి వత్తు
అట్టె ప్రొద్దుపోవకుండ
నని పురుషోత్తము డరిగెను.

భోజనార్థ మతని బిలువ
బోయినపుడు రాత్రి కన్య,
"ఉండుండుము మీనాక్షీ,
ఒక్క-దాని మరిచినాను"—

అని యతండు పేటి తెరచి
అందలి ముత్తెముల దండ
దీసి యామె కంఠంబున
వేసి యప్రయత్నముగా—

వెనుకకు రెండడుగు లేసి
వీక్షించుచు నామె మోము
చిరునగవున ముందు కరిగి
చెక్కిలి ముద్దాడినాడు.

"పెద్దదాన నయినా" నని
పిల్ల పలుక లజ్జతోడ,
ఉల్లాసముతో నతండు
ఉపగూహన మొనరించెను.

౮

[illegible]
లడిగి, పెరుగు వేయువేళ

ప్రస్తావన చేసె నతని
పరిణయప్రవృత్తిగూర్చి.

కొంచె మవల గదిలోపల
గూర్చున్న మీనాక్షీ
దేవి యాక్షణమ్ము నందు
తేరి చూచుచుండె నతని.

"ఇంక నేను స్వతంత్రముగ
నెచటనైన నుండవచ్చు.
కాని మహానగరమందె
కాపురంబు లాభకరము.

"ఇంతవరకు లేదు కాని
యిపు డిపుడే మనసు పెండ్లి
మీది కొరగుచున్న దనుచు
మీనాక్షిని జూచినాడు.

తృప్తితోడ లజ్జతోడ
దీపించెను కన్నెమోము.
జననియు గ్రహియించి వారి
సరణి మురిసిపోయె లోన.

౯

కరీంనగరు కరిగి మరల
గ్రామమునకు వచ్చినట్టి
భర్తతోడ బిడ్డపెండ్లి
ప్రస్తావన చేసె భార్య.

"పట్టణాన రకరకాల
పడతుల నీక్షించునట్టి
అందగాడు పురుషోత్తము
డమ్మాయిని పెండ్లాడునె?"

"మీ రెరుగరు కాని స్వామి,
మీనాక్షీ పురుషోత్తము
లన్యోన్యము ప్రీతిమగ్న
లయినా రని నాకు దెలియు."

"పెండ్లి కింత త్వరయేటికి?
బిడ్డకు—నీ కెరుక లేద?
పదనారము పదునాలుగు
వత్సరాలు నిండలేదు."

శర్మవిషయ మన్నమున్న
చాల బిగిసియున్న భర్త
మెత్తబడుట చూచి భార్య
మిక్కిలి సంతోషపడియె.

భారతీయచిత్రకలా
ప్రదర్శనము జరుగగలదు
నాల్గునెలల గడువులోన
నాగపురిని అనుచు దెలిసె.

పత్రికలో ప్రకటనమ్ము
ప్రమోదమ్ము గూర్చ, శర్మ
పంప నెంచె శిల్పమూర్తి
ప్రదర్శనకు అవధిలోన.

వివరించుచు శిల్పకళను
విగ్రహంపు లక్ష్యముగా
మీనను కూర్చుండబెట్ట
మేనత్త ననుజ్ఞ వేడె.

కొంత బెరుకుతోడ మీన
కూరుచుండె గాని, తొలుత
సిగ్గు వీడుకొలది నతడు
చెప్ప భంగి వహియించెను.

"నీ ముఖమ్ము మీనాక్షీ,
నిండుదైన, ఇంచుకంత
దగ్గరదై కన్నుదోయి
తగ్గించెను సౌష్ఠవమ్ము"

అని కొలతలు తీసికొనుచు
అన్యమండలమున కతడు

ప్రారంభము చేసె నామె
ప్రతిరూపము మృత్తికతో.

నిర్మాణము ముగిసినంత
నీ భంగికి మెచ్చితినని
అతడు మీన చెక్కిళ్ళను
అలతిగ ముద్దాడినాడు.

మీన బాహులతిక లతని
మెడకును పెనవేసి కనులు
మూసి యతని పెదవులపై
ముద్దుగొనియె దీర్ఘముగా.

ఎటనుండియొ వచ్చినట్టి
మొనిమిదేండ్ల నారాయణ
సంభ్రమమున గాంచి, పోయి
జననితోడ జెప్పినాడు.

"అక్కకు బావకును పెండ్లి
అగును రెండు నెలలలోనె,
భార్యాభర్తలు వారలు :
పసివాడవు నీ కేటికి?"—

అనుచు తల్లి మందలించి,
ఆవల నేకాంతమందు
పుత్రికతో, "నిన్ను తాక
బోవనీకు బావ ననియె.

అన్యదృష్టి లేక శర్మ
అధికనిష్ఠతోన శిల్ప
నిర్మాణమునందు భూరి
నియుక్తాంతరంగు డయ్యె.

స్వచ్ఛచంద్రకాంతశిలా
శకల మతని టంక హతికి
అనుదినమ్ము రమ్య దేవ
తాకారము దాల్పసాగె.

శిల్పమూర్తి పరిసమాప్తి
చెందినపుడు మీనాక్షీ
దేవి అక్కజంబుతోడ
దీని నామ మే మనియెను.

నీ పేరే యనుచు నామె
నిద్దపు చెక్కిళ్ళమీద
ఒలికించుచు ముద్దు, లామె
నుపగూహన చేసినాడు.

భద్రము కావించి మూర్తి,
"ప్రదర్శనమునందు నాకు
బహుమానము వచ్చునేని
ప్రణయినికే అర్పణంబు"—

అనుచు సరససూక్తు లాడి
ఆవల తద్విగ్రహమును
వ్యవధిలోన నాగపురికి
స్వయముగ గొనిపోయినాడు.

అవల 'ఉషోదేవత కే'
అఖిలభారతీయ కళా
ప్రదర్శనమ్మునందు ప్రథమ
బహుమానం బిచ్చినారు.

స్వర్ణపతక మొకటి, రెండు
సహస్ర రూప్యముల ధనము
పురుషోత్తముడను శిల్పికి
పురస్కార మని తెలిసెను.

విశాలాంధ్ర దేశమందు
విశ్రుత గోదావరితట
నికట మంథెనాగ్రహార
నివాసి యా శిల్పి యనిరి.

పత్రికలం దీ వార్తలు
పఠియించుచు మేనమామ

హర్ష మొందె ప్రసిద్ధాంధ్రు
డల్లుడు కానున్నాడని.

"మేలమాడినాడ నాడు
మీనా, నీ తోడ ప్రతిమ
కుషో దేవతాభిధాన
ముంచితి : వైదికుడ కదా!"

"నీకు పెండ్లి యెపుడు బావ!"
"నెలలలోనె యనుచు నతడు
ఉత్సుకత్వ మొంది యామె
నుపగూహన చేసినాడు.

"నీకు రొమ్ముబిగుతు లేదు,
నేత్రమ్ముల నందు లేదు,
ఉండు నేని నీవు మీన,
ఉషో దేవతాకృతివే!"

అనెడి శిల్పి వాక్కులలో
ననురాగము గ్రహియింపక
అవ్యక్తంబైన భీతి
నా ముద్దియ యులికిపడియె.

వివాహమ్ము చేయు మామ
వేగిరిపడుచున్న, శర్మ
"త్వర యేటికి మామయ్యా,
తాళు డించుకంత" యనును.

ఎందులకో మీన యతని
యెదుట బడుటయైన గాని
మాటలాడుటైనగాని
మానుకొనియె నాటనుండి.

శర్మకు సన్మానసభలు
జలసాలును మెండాయెను.
నడచుచుండె నిందువార్ష
కల్లోలములో దినములు.

హాటకపతకమ్ము ద్రవ్య
మతని చేతి కందినపుడు
మేనమామ యింటి కరిగి
మీనాక్షీ దేవి కతడు—

పెద్దవారు చూచుచుండ
ప్రీతితోడ సమర్పింప
యత్నింపగ పురుషోత్తము,
డామె నతని వారించెను.

తప్పు తప్పు స్వీకరించు
తల్లియని తల్లి పలుక
అలుక కన్య నివారింప
నప్రతిభుండయ్యె శర్మ.

ఇది యంతయు గమనించుచు
ఎనిమిదేండ్ల నారాయణ
ఒక్కసారి పెద్దలగని
బిక్కమొగము వేసినాడు.

ఉత్తరార్థము

౧

ఆవల నొక వారమునకు
హనుమకొండనుండి వారి
చుట్టాలు వివాహోత్సవ
శుభలేఖను బంపినారు.

సంబరపడి మేనమామ
సకుటుంబముగా నచటికి
జనుకోరికతోడ చాల
సన్నాహము చేసినాడు.

అచట పెండ్లియైన పిదప
ఇచటను మన యింటిలోన
పెండ్లికి ఆ బంధుజనుల
పిలుతమనియె యజమానుడు.

మీనాక్షీ దేవి ముఖము
మిక్కిలి లిప్పారె, కాని
శర్మవదనబింబ మందు
సంతోషపు చిన్నె లేదు.

హనుమకొండ కతని గూడ
నాహ్వానము చేసినారు
పెద్దవారు, కాని యతడు
భీష్మించిన యట్లుండెను.

ఎనిమిదేండ్ల నారాయణ
యీవల కాతనిని బిలిచి
అక్క నిన్ను పిలువ మన్న
దొక్కసారి యని చెప్పెను.

దరహాసముతోడ మీన
"తప్పక రావలెను బావ!
హనుమ కొండలోని పెండ్లి"
కని యాతని దేరిచూచె.

శర్మ క్రింది చూడ్కితోడ
సరే యనుచు శిరము ద్రిప్పి
పెండిలిపయనము కోసము
పెట్టెలు సవరించినాడు.

బావకూడ హనుమకొండ
బయలు దేరు చున్నాడని
నారాయణ చేసినాడు
నాట్యము సంతోషముతో.

వేడుకలను సంబరముల
విందులలో పాటలలో
గడిచిపోయె అయిదునాళ్ళు
క్షణ ప్రాయ దీర్ఘంబై.

మీరందరు రావలయును
మీనాక్షి వివాహమునకు
మా యింటికి త్వరలో నే
మంథె నాగ్రహారమునకు.

అనుచు మేనమామవారి
నాహ్వానము చేసి, అవల
శర్మముఖము విలోకించి
సంతృప్తిం జెందినాడు.

బంధు జనములో నొక్కరు
పాలంపేట శివాలయ
మచ్చటి రామప్ప చెరువు
సవశ్యముగ చూత మనిరి.

శిల్పసార భూతమైన
శివాలయము, సరోవరము
నిష్ఫలములు చూడనట్టి
నేత్రము లన్నాడు శర్మ.

అవకాశము లభియింపక
అతడు పోయిచూడ లేదు.
వివిధ శిల్ప చిత్రమ్ములు
వీక్షించెను పత్రికలో.

సమ్మతించి తెల్లవారు
జామున నే కొందరందు
బయలుదేరినారు పెద్ద
బస్సున పాలంపేటకు.

ఒక్కించుక ములుగులోన
ఉపాహార పానీయము
లారగించి, అశ్రమముగ
చేరినారు పాలంపేట.

పాకకృత్యమునకు నచటి
బంగళాయందు కొంద
రాగినారు, ఘనపురమున
కరిగినారు శర్మాదులు.

గణపవరము వికృతమగుచు
ఘనపురముగ మారిపోయె.

అచట శిథిల మగుచునున్న
ఆలయములు చూచినారు.

మెట్లు దిగెడివేళ నొకట
మీనాక్షి పాదరక్ష
జారిపోవ, పడకుండగ
శర్మ నామె నాదుకొనియె.

తొమ్మిది దేవాలయాలు
నెమ్మదిగా వీక్షించుచు
మరలి వచ్చినారు వారు
మధ్యాహ్నము బంగళాకు.

భోజనములు చేసి పిదప
పురుషోత్తమ శర్మాదులు
ఆదిలోన తటాకమ్ము
నవలోకింపగ నేగిరి.

జలాశయము విశాలమ్ము
సహజముగా నేర్పడినది
రాతితోడ కట్టకొంత
రామోజీ కట్టించెను.

ఒక్క ప్రక్క చిన్న లంక
యున్నది యా సరసులోన.
పాదపములు గోపజనము
పశుగణంబు కానవచ్చె.

అదిగదిగో మొసలి యనుచు
అరచినాడు నారాయణ.
పులులిచ్చట దిగు ననుచును
పురుషోత్తమశర్మ పలికె

తటము మీది యాలయములు
తటము క్రింద పచ్చచేలు
పరిశీలన చేసి కొండ
ప్రక్కగ దిగ సాగినారు.

2

సవిధమునం బారుకాల్వ
జలములోన కాళ్లు కడిగి
శివాలయ ప్రాంగణమ్ము
చేరినారు శర్మాదులు.

ఆర్క శాఖవారు చుట్టు
నడవిని కొట్టించివేసి
మందిర సంరక్షణాకై
మరమ్మతులు చేసినాడు

అప్పటికిని మిగిలియున్న
వాలయమ్ములోని ప్రతిమలు
నియమిత దేశమ్ములందు
నిబద్ధములు కాక కొన్ని.

ప్రదక్షిణము చేసి శర్మ
ప్రథమమందు దేవళమున,
కానల నవిమర్శముగా
నవలోకింపంగ సాగె.

3

పెట్టియున్న దొక్కమూల
చెట్టు ప్రక్క గుట్ట వెనుక
కళలూరెడి చామర
గ్రాహిణీ విగ్రహమ్ము.

మెరుగు లీను నల్లరాయి
మిగుల పేర్మితోడ నెవరొ
శిల్పి మలచి రమ్యముగా
చేసినాడు విగ్రహంబు.

మణిమేఖల నగ్నమూర్తి
మధ్యదేశమందు వెలయు,
సన్నని మంజీరమ్ములు
చరణంయుగళియందు పొలుచు.

ఉరోజములు పీనమ్ములు
నుత్తుంగమ్ములు, హారము

లిరుకు సందునుండి కాంచె
మీావలకును ప్రేలుచుండు

హస్తములను కంకణమ్ము
లంగదములు బాహువులను
తాటంకమ్ములు కర్ణ
ద్వయమున నొప్పారు చుండె.

కేతకీ సుమ నివహమ్ము
కేశబంధమందు, దనర
అంగుళీయ భూషితహా
హస్తమందు చామరమ్ము.

త్రిభంగిలో మలచి యున్న
స్త్రీ మూర్తిని చూచిచూచి
ప్రతిరూపము కాగి తమ్మ
పైనాతడు విభయించెను.

ధనుర్లస్తకంబుబోలు
తచ్ఛిలా విగ్రహమ్ము
పెదవులపై నలతి ముద్దు
పెట్టుకొన్నవాడు శిల్పి

సుందర విగ్రహము నతడు
చూచి చూచి తనివితీర
ఉత్సుకుడై యొక్కసారి
ఉపగూహన మాచరించె.

ఏ మూలనొ యొదిగియున్న
యెనిమిదేండ్ల నారాయణ
చూచినాడు శిల్పి చేయు
చుంబనోపగూహనముల.

సవ్వడి లేకుండ వచ్చి
శర్మ భుజము గిట్టినాడు

చిరునగవున "అక్కతోడ
చెప్పెద"నని బెదరించెను.

ఉలికిపాటుతోడ శర్మ
ఉవ్వెత్తుగ లేచి, రెండు
చేతులు పట్టుకొని వాని
సిగ్గుతోడ బతిమాలెను.

నారాయణ చిరునగవున
"నన్ను కాదు మా అక్కను
బతిమాలెను పక్షములో
బయటపెట్ట రహస్యమును.

"ఆలస్యము కాకుండగ
అక్కను పెండ్లాడ వలెను.
పద, పోవుద" మనుచు వెంట
బావను గొని పోయినాడు.

ఏదో విగ్రహము వంక
నీక్షించెడి మీానతోడ
"అక్కా, నిను పెండ్లియాడ
అరుదెంచెను బావ" యనియె.

చీ పో యని యా కన్నియ
చిన్నవాని మందలించె:
ఎనిమిదేండ్ల నారాయణ
ఎగిరి గంతువేసి చనియె.

ఇటునటు వీక్షించి శర్మ
ఎవ్వరచట కానరామి
ఉల్లాసముతోడ కన్య
నుపగూహన మొనరించెను!

తేలు కుట్టిన పాము

'కొలకలూరి'

సూర్యుడు పడమట జారిపోయాడు. చీకటి మెల్లగా చేతుల్ని భూమిమీద కప్పింది. చీకటి పరిపాలన ప్రారంభం.

లోతైనలోయ. లోయకు రెండు ప్రక్కలా ఉన్నతమైన నల్లరాతి పర్వతాలు, ఆ పర్వతాలను కలుపుతూ రైలు బ్రిడ్జి. క్రింద భయంకరమైన లోయ.

చాలా దూరంలో కూతేసిన రైలు ముందులైటు బ్రిడ్జిమీదపడిన మరుక్షణంలోనే రైలు బ్రిడ్జిమీదకు వచ్చింది.

బ్రిడ్జిచుట్టు చీకటి దట్టంగా క్రమ్మివుంది. ఇంజన్ ముందుభాగంలో లైటు వెలుగుతోంది. వెలుగు చీకటిని తరిమివేసింది. వెంటాడింది. దాటిపోయింది. మరుక్షణంలో లోయపైన దట్టమైన చీకటి.

రైలు బ్రిడ్జిదాటి, కొండ శిఖరం విడిచిపెట్టి, ప్రక్కనున్న లోయలోనికి కొంచెము చుట్టుకొని మెలికలు తిరుగుతూ దిగుతోంది. లోయచుట్టూ చెట్లు పెరిగాయి. పుట్టమీదనించి ప్రక్కనున్న పచ్చిక తప్పుకుంటూ దిగిపోయే పాములాగా రైలు దిగిపోయింది.

రైలు బోగీలు అన్నీ చీకటిగా వున్నాయి. దాదాపు అన్నిపెట్టెలు నిశ్శబ్దంగా వున్నాయి. ఒక్క చోట మాత్రం సన్నగా వెలుగు. ఇంజను తరవాతి మూడవ బోగీలో, మూడవ కంపార్టుమెంటులో లైటు.

అది మొదటిక్లాసు కంపార్టుమెంటు. తలుపుల్లో ఒకటి లాక్ చేసివుంది. మరొకటి బోల్టుచేయబడింది.

కంపార్టుమెంటులో రెండు లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. మూడు ఫానులు తిరుగుతున్నాయి. ఉన్నవి మొత్తం ఆరు బెర్తులు. పైనమూడు. క్రింద మూడు. పైన ఏదో సామానుంది. క్రింద ఎదురుగా రెండు బెర్తులు. ప్రక్కగా ఒక బెర్తు, మరొక ప్రక్క రెండు తలుపులకు త్రోవలు. ప్రక్క బెర్తుమీద లెదర్ బేగ్, మరేవో వున్నాయి. ఎదురు బెర్తుల్లో ఒకదానిమీద పుస్తకాలు, మరొకదానిమీద పడక.

పుస్తకాల బెర్తు దాదాపు కాళీగావుంది. ఉన్న చిన్న చిన్న పుస్తకాలు పత్రికలు ఫాను విసురికి మెల మెల్లగా డ్యాన్స్ చేస్తున్నాయి. పడకమీద ఒక వ్యక్తి పడుకొనివున్నాడు. ఆరోగ్యమైనశరీరం. వ్యాయామం చేసిన దేహం.

కంపార్టుమెంటు ఒకప్రక్కగా బట్టలున్నాయి. అవి కాకి బట్టలు. వాటిక్రింద పెద్దసైజు బూటులున్నాయి.

లెదర్ బేగ పైన ఒక బెల్టువుంది. అలాంటి బెల్టు సాధారణంగా అందరూ వాడలేరు. అక్కడే మరొక్క హేట్ వుంది. చాలా ఖరీదైంది. అంత కంటే విలువైంది. హేట్ ముందు నొసటిపైనవుండే భాగంలో ఏదో ప్రభుత్వం గురుతంటి ముద్రవుంది. దానికి రెండువైపుల ఏదో అలంకరణవుంది.

వ్రేలాడుతున్న వస్త్రానికిముందు భాగంలో ఏవో మెడల్సు వున్నాయి. వాటిపైన ఏవో రంగు రంగుల రిబ్బన్లున్నాయి. రంగు దారాల కలయికతో ఏదో తాడు వస్త్రానికి కుడిచేతి భుజందగ్గర చుట్టివుంది. ఏవో అక్షరాలు కూడా భుజంపైన కుట్టబడి వున్నాయి.

ఆ వ్యక్తి నిద్రపోతున్నాడు. పైన లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. ప్రక్కనే ఫానులు తిరుగుతున్నాయి.

ఎదురుగావున్న బెర్తుమీద ఏవో పుస్తకాలు చెల్లా చెదురుగా పడివున్నాయి. గాలికి నృత్యం చేసుకుంటున్నాయి.

లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. వెలుతురు ప్రసరిస్తున్నాయి.

ఫానులు తిరుగుతున్నాయి. గాలి పంచుతున్నాయి.

ఎదురు బెర్తుమీద పుస్తకాలు ఎగిరి పడుతున్నాయి. ఏదో పత్రిక అట్టమీది బొమ్మ స్పష్టంగా కనబడుతోంది.

ఒక స్త్రీ!

సన్నని బట్ట తడిసి శరీరానికి అతుక్కుపోయింది. వెంట్రుకలు పిరుదులు దాటివున్నాయి. శరీరమంతా తడిసివుంది. చంకలో నీళ్ళు వొలికిపోయే బిందె.

వెనుకగా రెండుకొండలు. కొండలమధ్యగా సెలయేరు. సెలయేరు ప్రవహించిన ప్రదేశంలో పచ్చనిగరిక, పచ్చగరిక మీద ఒక కాలు. సెలయేటిలో మరొక్క కాలు. చూపులు ఏదో పరువుమీద.

కిటికీ ఒకటి తీసివుంది. బయటనించి గాలి బలంగా వీచింది. దానికితోడు ఫానులు తిరుగుతున్నాయి. గాలిముమ్మరంగా వస్తూవుంది. పత్రిక పడిపోయింది.

మరొక్క పత్రిక మరొక్క బొమ్మ.

లైట్లు వెలుగుతున్నాయి.

ఫానులు తిరుగుతున్నాయి.

కిటికీలోంచి గాలి వస్తూనేవుంది.

ఒక యువతి. మరొక్క యువకుడు. యువకుడు పట్టలేని తమకంతో యువతిని పట్టుకొని ముద్దుపెట్టుకుంటున్నాడు. ఆమె అతన్ని గుండెలవైపు ఒత్తుకొంటోంది.

యువతి నడుం వంగిపోయింది. యువకుడు ముందుకు తూగిపోయాడు.

యువకుని చేతులు యువతి తల నలిపేస్తున్నాయి. యువతి చేతులు యువకుని వీపు పిండేస్తున్నాయి.

బుస్సున కిటికీలోంచి గాలి కంపార్టుమెంటులోకి వచ్చింది. టప్పున పత్రిక లేచి క్రిందపడింది.

బెర్తుక్రింద పడిపోయిన పత్రిక ఒక బౌండు పుస్తకం అట్ట తొలగించి మరీ పడిపోయింది.

లైట్లు వెలుగుతూనే వున్నాయి.

కిటికీలోంచి గాలి రావటం లేదు.

ఫాను గాలికి బౌండు పుస్తకం పేజీలు ఫటఫటా కొట్టుకుంటున్నాయి.

ఏ పేజీకూడా పూర్తిగా కనిపించటం లేదు. కాగితాలు లేస్తూ పడుతూవున్నాయి. ఒక పేజీలో ఒక బొమ్మవుంది. బొమ్మక్రింద ఏవో నాలుగుమాటలు వ్రాసి వున్నాయి. బహుశా అది వివరణ కావచ్చు. అభావ ఏదో తెలియలేదు.

ఒకబొమ్మ కనిపించింది. స్పష్టంగా కనబడక ముందే ఫాన్ గాలికి కాగితం తిరిగిపోయింది. లీలగా ఆ బొమ్మ గుర్తుంది. ఏదో ప్రత్యేకత ఆ బొమ్మకుంది. ఏదో ప్రపంచ జన్మానికి సంబంధించిన బొమ్మ. అదే కావచ్చు! చిత్రబొమ్మ. వయస్సులో వున్న స్త్రీ పురుషుల బొమ్మ. ఒకభంగిమ.

కిటికీలోంచి పెనుపెట్టున గాలితోలింది. బౌండు పుస్తకం అట్ట టప్‌న లేచిపడింది. ఫాన్ గాలికి మళ్ళీ అట్ట లేవలేదు.

పడకమీద వ్యక్తి రాత్రి వస్త్రాల్లో వున్నాడు. కొంచెం కదిలాడు. చేతులుచాచి కాళ్ళదగ్గర దుప్పటి ముఖం వరకు లాక్కున్నాడు.

చైటి గాలి కిటికీలోంచి సన్నగా వస్తుంది.

ఫానులు మామూలుగా తిరుగుతున్నాయి.

లైటు నిద్రమగతగా వెలుగుతోంది.

అతను నిద్రలోంచి లేచాడు.

కళ్ళు తెరిచాడు. మరుక్షణంలో మూసుకున్నాడు. ప్రక్కకు తిరిగాడు. చెయి ముఖం దగ్గరకు తెచ్చుకున్నాడు. కళ్ళు తెరిచాడు. చేతిగడియారం చూచుకున్నాడు. కిటికీవైపు చూశాడు. తీసివుంది. లేచాడు. కిటికీ మూశాడు. తలుపుదగ్గరకు పోయాడు. లాగి చూశాడు. వేసివుంది. గదంతా కలయజూశాడు. బాత్ రూంలోకి పోయాడు. లైటువేసి వచ్చాడు. బెర్తుమీద చూశాడు. పడకమీద పిస్టలుంది. పైకితీసి చూశాడు. తాళం వేసివుంది. తలగడక్రింద పెట్టుకున్నాడు. పడుకున్నాడు. దుప్పటి కప్పుకున్నాడు.

కొద్ది సెకండ్లకాలం గడిచిపోయింది.

దుప్పటి తొలగించి లేచాడు. కిటికీవైపు చూశాడు. తలుపువైపు చూశాడు. పిస్టలువైపు చూశాడు. దుప్పటి కప్పుకున్నాడు.

కొంచెంసేపు గడిచిపోయింది.

పడకమీద అటూ ఇటూ దొర్లాడు. నిద్ర పట్టలేదు. దుప్పటి తొలగించి పడుకున్నాడు. నిద్ర పట్టలేదు. ముణగదీసుకొని మోకాళ్లలో తల చేర్చి పడుకున్నాడు. నిద్ర పట్టలేదు. ప్రక్కకు తిరిగి పడుకున్నాడు. బోర్ల పడుకున్నాడు. వెల్లకిలగా పడుకున్నాడు, నిద్ర పట్టలేదు. లైటార్పాడు. ముఖానికి ముసుగు పెట్టుకున్నాడు. నిద్రపట్టలేదు.

దుప్పటి దూరంగా పారేశాడు. లైటు వేశాడు. లేచి కూర్చున్నాడు.

మళ్ళీ ప్రయత్నించాడు. పడుకున్నాడు. మరోప్రక్కకు తిరిగాడు. ఇంకోప్రక్కకు తిరిగాడు. వేరొకప్రక్కకు తిరిగాడు. నిద్రపట్టలేదు.

లేచాడు.

ఎదురు బెర్తుమీద కూర్చున్నాడు. అక్కడేవో పత్రికలూ—పుస్తకాలూ చూశాడు. తీసుకున్నాడు. విడిచిపెట్టాడు. మోకాలకు తలజేర్చి కళ్లు మూసుకున్నాడు. నిద్రపట్టలేదు.

నిద్రపట్టలేదు. తృప్తికలగలేదు. బాధ అతని ముఖంలో లేదు. విసుగుదల లేదు. నిజానికి ఎంతో చీకాకు పడవలసిందిప్పుడే. కాని అదేమి లేదు. ఏదో మధురమైన అనుభూతి కలిగినట్లు, ఏదో విచిత్రమైన విధి విధానం జరుగుతున్నట్లు, ఏదో బలవత్తరమైన ఆనందంయొక్క అగ్రస్థాయి అనుభవం ముఖంలో కనిపిస్తోంది.

ఎదురు బెర్తుమీద కొన్ని, క్రింద కొన్ని పుస్తకాలూ, పత్రికలూ వున్నాయి. ఏవో పత్రికలు చూశాడు. ఏవో పుస్తకాలు చూశాడు. ఏదో పత్రిక తీసుకొని చూచి అక్కడే పడేశాడు.

మరొక పత్రిక పుచ్చుకున్నాడు. ఏదో సినిమా పత్రిక. అన్నీ ఆడబొమ్మలే.

తీసి చూస్తున్నాడు.

ఒకతార, నిక్కరు వేసుకొని బీచ్‌లో కూర్చుంది.

మరొక తార, కుక్కను ముద్దుపెట్టుకొంటోంది.

పేజీలు త్రిప్పుతున్నాడు.

ఒక తార జీవితచరిత్ర సచిత్రంగా ఆ పత్రికలో వుంది. ఆ పేజీలోనే అతను ఒకమాట ఎప్పుడో వ్రాశాడు. ఆమె అతని అభిమానతార. కొన్ని బొమ్మలున్నాయి. భర్తతో బజారుకు పోతోంది. పిల్లలకు అన్నం పెడుతోంది. పార్కులో కూచుంది. పడుకుని పుస్తకం చదువుతోంది. తల దువ్వుకుంటోంది. అందంగా అలంకరించుకొంది. బట్టలు మార్చుకొంటోంది. గుర్రంమీద కూర్చుంది. పాట పాడుతోంది. నృత్యం చేస్తోంది.

అతను చాలాసేపు చూశాడు.

పేజీలు తిప్పుతున్నాడు.

సినిమాతార, కత్తి పట్టుకొని కదలకుండా గుర్రం మీద కదనరంగానికి వెళుతోంది.

ఏదో సినిమాలో ప్రేయసీ ప్రియుల మాటలు. ప్రథమ సమాగమం.

రాబోయే సినిమాలో క్రొత్తతార.

వందనాయిక పాత్రలు నిర్వహించిన ప్రసిద్ధ తార.

పత్రిక మూసి బెర్తుమీద పడేశాడు.

మరొక్క పత్రిక పుచ్చుకొని, పడకమీదకు పోయి, పడుకుని, దుప్పటి కప్పుకొని చదవటం మొదలు పెట్టాడు. పదినిమిషాలు చదివిన తర్వాత ప్రక్కన పడేసి, దుప్పటితలదగ్గరకు లాక్కొని నిద్రపోయాడు.

అప్పటిదాకా తలదగ్గర అంచుని ఆనుకొనివున్న పుస్తకం జారి క్రిందపడింది.

పుస్తకం సైజులో చిన్నది. పేజీల విషయంలో పెద్దది.

అతను దుప్పటి తొలగించిచూశాడు. పుస్తకం పైకితీశాడు. అది చిన్న నోట్‌బుక్. మధ్యగా పెన్సిలుంది.

అట్టమీద పేరువుంది. అది అతని పేరు కావచ్చు. పేరు అర్థం కావటంలేదు. ఏభాషో తెలియదు.

పుస్తకం తెరిచాడు. అది డైరీ.

డైరీ ఒక్కసారిగా తెరిచాడు. పెన్సిల్ వున్న చోటు తెరుచుకుంది. పెన్సిలు కుడివైపు ఏమీ వ్రాయలేదు. ఎడంవైపు ఏదో వుంది. అది ప్రపంచ భాషలో వుంది. తెలుస్తోంది.

అది అతని ప్రయాణం విషయం. హెడ్‌క్వార్టర్సు నుంచి స్వగృహానికి బయలుదేరాడు. ప్రయాణం మూడురోజులనాడు మొదలు. మూడురోజులవరకు వుంటుంది.

డైరీ కుడివైపుకు తిప్పాడు. తెల్లకాగితాలు. ఎడంవైపుకు తిప్పుతున్నాడు. ఒక్కొకచోట చాలా చాలాసేపు చూడటం, మరికొన్నిచోట్ల వెంటనే తిప్పటం చేస్తున్నాడు.

ఎడంవైపు డైరీపుటలు రెండో మూడో తిప్పాడు.

అది హెడ్ క్వార్టర్సునుంచి వ్రాసింది. తనకు మూడు నెలలు సెలవు దొరికింది. స్వస్థలానికి బయలు దేరుతాడు.

మళ్ళీ నాలుగుపుటలు తిప్పాడు.

ఆ పుటలో విషయం కొంచెం మాత్రమే కన బడింది. పూర్తిగా కనబడకముందే త్రిప్పివేశాడు. అందులో విషయం.

ఏదో నిర్ణయం. హెడ్ క్వార్టర్సుకి పోవాలి. సెలవు తీసుకోవాలి. ఇంటికి వెళ్ళాలి. పెళ్ళి చేసు కోవాలి.

మరికొన్ని డైరీపుటలు తిప్పాడు.

అక్కడ తారీఖు చుట్టూ ఎర్రసున్నలు మూడు క్రమంగా పెద్దవి వున్నాయి.

పరుపుమీద పడుకున్న అతనిముఖంలో కొంచెం మార్పువచ్చింది. విషణ్ణత్వం కలిగింది.

అది తను చేసిన ఒక నేరం. ఆ విషయం అధికా రులకు తెలిసింది. కాని అధికారయుతంగా తెలియలేదు. చివాట్లు వచ్చాయి. రావలసినవిధానంలో రాలేదు. అది తను ఓ స్త్రీ వెంటపడటం. అది నిరాకరించటం.

మరికొన్ని డైరీపుటల్ని తిప్పివేశాడు.

ఒకచోట పచ్చగీతలు డైరీపుటలో హెడ్డింగు క్రింద మూడు, వరుసలుగా అండర్ లైన్సు చేయ బడ్డాయి.

అతని ముఖంలో తృప్తి నృత్యం చేసింది. దాన్ని అతను చాలా సేపు చూస్తున్నాడు.

అది తన హృదయం కోరి చేసిన పని. దానిని అందరూ ఘనకార్యమన్నారు. ఆఫీసరు రేంక్ ఇచ్చి సత్కరించాలనుకున్నారు. ప్రభుత్వం. డబ్బు పెంచి గౌరవించాలనుకుంది. అతను తన కర్తవ్యమేమిటో నిర్వ హించానని వ్రాసుకున్నాడు.

మరి రెండుపుటలు తిప్పివేశాడు.

అక్కడొకపుటలో నిండుగా, చక్కగావున్న చేతి వ్రాతతో కొంత విషయంవుంది.

'ఈ నాడు నా జీవితం ధన్యం. మానవుడినైనం దుకు మాతృభూమికి చేయగలిగినంత చేశానని హృదయం ఆనందంతో పరవళ్ళు తొక్కుతోంది. వైరులవునికి తెలుసుకున్నాను. స్థావరాలు కనిపెట్టాను!

మరి నాలుగుపుటలు తిప్పాడు.

అది వైరులు యుద్ధం చేస్తున్న విషయం వెనం. వైరులు అనుకోని సమయాల్లో ఎక్కడినుంచో వచ్చి అకస్మాత్తుగా దాడి చేస్తున్నారు. సైనికులు చాలామంది చనిపోతున్నారు. తన సైన్యంలో వాళ్ళుకూడా చని పోయారు.

మరికొన్ని పుటలు తిప్పాడు.

తను సైన్యంతో వైరులు కొల్లగొడుతున్న స్థలా నికి పంపబడ్డాడు.

మరికొన్ని పుటలు తిరగవేశాడు.

'నన్ను ఆ ప్రాంతానికి పంపితే బాగుంటుంది. ప్రభుత్వం పంపుతుందో లేదో. పంపితే నా శక్తి సామర్థ్యాలమీద మరొక్కసారి విశ్వాసం కలగ వచ్చు.'

డైరీ పుటలు తిరుగుతున్నాయి. మరికొన్ని తిరిగి పోయాయి. కొన్ని చోట్ల ఎర్రగీతలు, కొన్ని చోట పచ్చగీతలు చాలా వున్నాయి. డైరీలో చాలా గీతలు వున్నాయి. ఎర్రగీతలకంటే డైరీలో పచ్చగీతలు ఎక్కువ.

మరికొన్ని పుటలు తిప్పబడ్డాయి.

ఒక పుటలో పుటకు సరిపడే పచ్చగీతలూ, ఎర్ర గీతలూ వున్నాయి. ఒక ఇంటూ మార్కు వుంది. దానికి నాలుగు మూలల్లో నాలుగు ప్లస్ మార్కులు వున్నాయి. ఆ మార్కులన్నిటినీ చుట్టుతూ ఆ పైన ఒక పెద్ద సున్న వుంది.

ఇంటూ మార్కు పచ్చగీతలు. ప్లస్ మార్కు ఎర్రగీతలు. సున్నకు పచ్చగీతతో ఒక చుట్టు. ఎర్ర గీతతో ఒక చుట్టు వున్నాయి. సున్న ఎర్ర, పచ్చగీతల కలయిక.

దానిక్రింద ఒకే ఒక్క లైనులో ఏదో వివరణ వుంది. ఆ వాక్యంలోని మొదటిమాట ఏ భాషలోనిదో తెలియదు. తర్వాత ఈజ్ ఈక్వల్ టూ వుంది. ఆ పైన మైనస్ వుంది. దాని ప్రక్కనే దేవుడు అనే మాట ఇంగ్లీషులో వ్రాయబడివుంది. ఈ వివరణఅంతా మామూలు సిరాతోనే.

మరికొన్ని పుటలు తిరిగిపోయాయి. మొట్ట మొదట పేజీలో ఏదో చాలా వ్రాయబడి వుంది. అక్షరాలు చాలా చిన్నవిగా వున్నాయి.

డైరీ మొదటి పేజీలో మొట్టమొదటనే ఏదో వ్రాసుకున్నాడు.

అది అతనికి డైరీ విషయంలోవున్న అలవాటు. డైరీ కొన్నది మొదలు పెట్టబోయేముందు, మొదటినించి తన జీవిత చరిత్ర వ్రాసుకుంటాడు.

ఆ వాక్యం తరవాత చాలా వుంది. అది అతని సంగ్రహ జీవిత చరిత్ర.

తను పుట్టి పెరిగిన వూరు పల్లెటూరు. తల్లిదండ్రులు అమాయకులు. చదువు సంధ్యలు లేనివారు. తను బీదకుటుంబంలో పుట్టాడు. చదువు హైస్కూలు గోడలు దాటలేదు. తింటానికి తిండి లేదు. వుంటానికి యిల్లు లేదు. కట్టుకోడానికి బట్ట లేదు. దుర్భరమైన పరిస్థితి. తల్లిదండ్రుల్ని విడిచిపెట్టాడు. సైన్యంలో చేరాడు. ఇంటికి డబ్బు పంపుతూనే వున్నాడు. నానాదేశాలు తిరిగాడు. లోకజ్ఞానం చాలా వుంది. లోకంలో అనుభవం బాగా పొందాడు. తనకు అలవడిన ఒక మంచి నడవడిక పరిస్థితులకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించటం. తను సైన్యంలో చేరి పన్నెండు సంవత్సరాలు. చేరిన రోజుల్లో సామాన్య సైనికుడు తను. క్రమంగా వృద్ధిపొందాడు. ఇప్పుడు పెద్ద ఆఫీసరు. ముందు ముందు హోదా పెరగవచ్చు. సైన్య పాలనంలో తనకు మంచి స్థానం వుంది. చాలా తక్కువ వయస్సు. అనతికాలంలో ఇంత పెద్ద హోదా. చాలా గొప్ప విషయం. తను పొందిన అధికారం తనకున్న యోగ్యతలతో మరెవ్వరూ పొందలేరు. అది తన అదృష్టం. కాకపోతే వ్యక్తిత్వంలోని మహత్తర ప్రభుత్వం. దేశానికి సేవచేస్తున్నానని అతని విశ్వాసం. తనలో ఆ మనస్సు ఒకరకమైన వింతభావం కలిగించింది. కొన్నాళ్లవరకు తనలో వచ్చిన పరిణామం అర్థం కాలేదు. ఆ తర్వాత తెలిసింది. శరీరస్పందన అని. శరీరం ఏమిటో కోరుతోంది. అప్పుడుతను తెలుసుకున్నాడు. తను పెండ్లి చేసుకోవాలిసిన అవసరం కలిగిందని. ఇంటికి పోయి పెండ్లి చేసుకుంటానని ప్రభుత్వాన్ని కోరాడు. పోవటానికి ఒప్పుకోలేదు. పైగా కోరింది, ఒక్క ఆరునెల్లు ఆగవలసిందని. తను సరేనన్నాడు. ఆగిపోతున్నాడు.

చదువుతున్న డైరీమూసి తలగడక్రింద పెట్టుకున్నాడు. మెల్లగా కన్నుమూశాడు. మాగన్ను నిద్ర పట్టుతోంది.

ఫానులు వేగంగా తిరుగుతున్నాయి. లైట్లు నిద్రపోతూ వెలుగుతున్నాయి. కాగితాలూ పుస్తకాలూ కదలాడుతున్నాయి.

ఏదో హిల్-స్టేషన్లో రైలు ఆగింది. వెంటనే బయలుదేరింది. అతను ప్రక్కకు ఒత్తిగిలి పడుకున్నాడు. రైలు సాగిపోతోంది.

ఉన్నట్టుండి విచిత్రంగా ఒక శబ్దం వినవచ్చింది. అది అవ్యక్తంగానూ మధురంగా వుంది, కొండరాళ్ళ దొర్లుతుంటే వచ్చే సెలయేటి శబ్దంలాగా వుంది. కాకుంటే వానొస్తుంటే వినవచ్చే కోకిల ఏకస్వరంలాగా వుంది. గొంతు పిసుకుతుంటే వినవచ్చే యువతి పిలుపులాగా వుంది.

అతను మరోప్రక్కకు తిరిగి పడుకున్నాడు.

మళ్ళీ ఆ శబ్దం వినవచ్చింది. వెంటవెంటనే మూడుసార్లు వినబడింది.

అతను టక్కున లేచి కూర్చున్నాడు.

ఆ శబ్దం మళ్లీ వినిపించింది.

పడుకున్న కొంచెం సేపట్లో మునుపటి శబ్దం మళ్ళీ వినవచ్చింది.

చప్పున పైకి లేచాడు. పిస్టలు పైకి తీశాడు. తాళం చేసివుంది. తాళంతీశాడు. కిటికీలన్నీ తలుపులన్నీ వరుసగా చూశాడు. చేతిలో పిస్టలు చూసుకున్నాడు.

శబ్దం మళ్ళీ వినపడ్లేదు.

పిస్టలు తాళం వేయకుండా ఒకచోట పెట్టాడు. పక్కమీద కూర్చున్నాడు. పడుకోబోయాడు.

ఏదో గుర్తుకొచ్చింది. పడుకోబోయేవాడు తలగడ వెతికాడు. డైరీ తీశాడు. పుటలు వేగంగా తిప్పాడు. దేనికోసమో గాలించాడు. చివరకు దొరికింది. ముఖం వికసించింది.

టక్కున పిస్టలు పుచ్చుకున్నాడు.

డైరీనింకోకమారు చూశాడు. పిస్టలు నొక్కసారి తిప్పి పట్టి పుచ్చుకున్నాడు.

లేచాడు. బైటచూశాడు. ఏమీ కనిపించలేదు. మెదలకుండా తిరిగివచ్చి పక్కమీద కూర్చున్నాడు.

మరోసారి గుర్తుకొచ్చింది. చప్పునలేచి మరో బల్లమీద కూర్చుని టైంచూసుకున్నాడు.

మరుక్షణంలో రైల్వేగైడ్ బైటకితీశాడు. 'ట్రెయిన్' నెంబరు చూశాడు. టైం చూశాడు. టైమూ, నెంబరూ తీసి తిన్నగా స్టేషను పేరు చూశాడు. మరి కొన్ని ప్రక్క స్టేషనులు చూశాడు.

వెంటనే పైకిలేచి లెదర్ బేగ్ లోంచి మేప్ తీసి దాన్ని విప్పుతూ పక్క బెర్తుదగ్గర కొచ్చాడు.

కూర్చున్నాడు. మేప్‌లో ఒకచోట వేలు పెట్టాడు. అది ఒక వూరు పేరు. దానిమీద అతని వేలు.

రైల్వే గైడ్‌లో మునుపు స్టేషను పేరు మళ్ళీ చూచి, ఎదురుగా పైగావున్న నెంబరూ టైమూ చూశాడు. తన చేతిగడియారం చూసుకున్నాడు.

మేప్‌లో ఆవూరుమీద పెన్సిలుతో గుండ్రంగా సున్న చుట్టాడు. మరుక్షణంలో డైరీవిప్పి, ఆవూరు పేరు చుట్టూ ఒక సున్న చుట్టి వేశాడు.

అతని ముఖం వికసించింది. వెలుగురేఖలు కనిపించాయి.

పిస్టలు పట్టుక్కూర్చున్నాడు. చుట్టూ చూశాడు. కిటికీలు వేసివున్నాయి. తలుపు వేసివుంది. బాత్‌రూం తలుపు తీసివుంది. లోపల లైటు వెలుగుతోంది. కంపార్టుమెంటులో లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. ఫాన్లు తిరుగుతున్నాయి.

మునుపటి శబ్దం మళ్ళీ వినబడింది. మొదటిసారి కంటె కొంచెం పెద్దది.

ట్రిగ్గర్ నొక్కబోయాడు. ఎందువల్ల ఆగిపోయాడో తెలియదు గాని ట్రిగ్గరు నొక్కలేదు.

శబ్దం మళ్ళీ వినబడింది. మునుపటికంటె బాగా పెద్దగా వినవచ్చింది. కొంచెం స్పష్టంగా వుంది. ఎవరో పిలుస్తున్నట్లుంది.

ఈసారి ట్రిగ్గర్ నొక్కటానికి ప్రయత్నం చేయలేదు.

మళ్ళీ అదే శబ్దం. ఆ గొంతుక ఆడ గొంతుకలా వుంది.

పిస్టలు దూరంగా పెట్టాడు. తలుపు తీయబోయాడు. వెనుదిరిగి వచ్చాడు. పిస్టలు పుచ్చుకున్నాడు. తలుపు దగ్గరకు పోయాడు.

తలుపు తీయబోయాడు. పిస్టలు చేతిలో చూచుకున్నాడు. తలుపు తీశాడు. దూరంగా నిలబడ్డాడు.

ఒక అరుపు వినిపించింది. సౌమ్యంగా మృదువుగా, హాయిగ వుంది.

ముందడుగు వేయబోయాడు. వెంటనే వెనక్కు తగ్గాడు. రెండడుగులు వెనక్కు వేసి నిలబడ్డాడు.

అదే అరుపు మెత్తగా, జాలిగా వినిపించింది.

అతను అక్కడే నిలబడ్డాడు.

ఒక ఆడది లోపలికి వచ్చింది. వయస్సు ఇరవై వరకు వుండవచ్చు. చంకలో ఒకపిల్ల వుంది. ఆ పిల్లను ఆమె శరీరాన్ని కలుపుతూ ఒకగుడ్డ వుంది. ఆమె చేతులలో ఆ పిల్లను పట్టుకోవాల్సిన అవసరం లేదు.

కళ్లలో ఏదో విషంవుంది. ఆ విషంవెనుక విషాదముంది. ముఖం సామాన్యంగా వున్నా చూస్తే జాలి కలుగుతుంది. ఏదో కదలికలు బిడ్డనీ, హృదయాన్ని కలవర పెడతాయి. కళవళ పడతాయి.

బట్టలు ఖరీదు తక్కువ. కట్టు కుదిరిగ్గావుంది. అవయవాలు కట్టులో వొదిగిపోయి అందముగా వున్నాయి. ముఖం గుండ్రంగా ముద్దుగావుంది.

నొసట బొట్టులేదు. మెళ్లో తాళిలేదు. చేతులకు గాజులు లేవు. ఆమెది స్వతహాగా సన్నని శరీరం. కాని కొంచెం లావుగావుంది. తగినలావు. చక్కని రూపం. భయంకరమైన పేదరికం. బట్టలు చిరిగి వున్నాయి. జుట్టుకు నూనె లేదు. కాని దువ్వుకొంది. మనిషిలో ఏదో విరక్తి, నిస్పృహ చెందినట్లు ముఖం వ్యక్తమౌతుంది.

లోపలికి వచ్చిన వెంటనే కాళ్లమీద పడింది. గట్టిగా పట్టుకుంది. వదల్లేదు.

క్షణంలో వదిలించుకొని దూరంగా జరిగి పిస్టలువైపూ, ఆమెవైపూ చూస్తున్నాడు.

ఆమె అతనివైపు బాధగా చూచింది. పిల్లవైపు, తన డొక్కవైపూ చూపింది. ముఖంలోకి చూస్తోంది.

అతనేదో అడిగాడు. ఆమెకది అర్థం కాలేదు. అందుకనే జవాబు చెప్పలేదు. ఏదో కాగితం తీసి ఇచ్చింది.

తీసుకున్నాడు.

ఆ కాగితంలో ఏదో ప్రింటుచేసిన విషయం వుంది. రెండురకాల ప్రింటు కనిపిస్తోంది. రెండు భాషలు. ఒకటి ప్రపంచభాష. మరొకటి ప్రాంతం భాష. ఆ ప్రాంతం భాష అతనికి తెలియదు. ప్రపంచం భాషలోని విషయం చూస్తున్నాడు.

ఈ కాగితం తెచ్చిన మనిషి మూగది.

ఆమెవైపు చూశాడు. ఆమె నాలుక చూపింది. నాలుక మామూలుకంటే చాలా లావుగా వుంది. చెవిటిది.

ఆమెని చూశాడు. ఆమె అతన్ని చూచింది. ఆమె చెవుల్లో చేతి వ్రేళ్ళు పెట్టుకొని త్రిప్పి, చేతి వ్రేళ్ళు బైటకితీసి అటూ ఇటూ తిప్పింది.

గౌరవమైన కుటుంబంలో పుట్టి పెరిగింది.

ఆమెవైపు చూశాడు, ఆమెలో అభిజాత్యం యిప్పుడు లేదు. కాని అంతకంటే అత్యున్నతమైన ఏదో అజ్ఞాతశక్తి ఆముఖంమీద మామూలుగా కనబడే తెరలవెనక అవ్యక్తంగా కదలాడుతోంది.

భర్త యుద్ధంలో చనిపోయాడు.

అతని కళ్ళలో ఏదో విచిత్రమైన భావ సంచలనం కలిగింది. కొంచెంసేపటివరకు చేతిలో కాగితం చూడలేక పోయాడు.

యుద్ధం దెబ్బతో ఆమె నాశనమైంది. ఆస్తి పాస్తు లేమీ లేవు.

ఆమెకళ్ళు చూశాడు. ఆ నయనాలు సజలాలు.

ఇద్దరు పిల్లల్ని పోషించాలి. దిక్కులేని వాళ్ళు.

పిల్లవైపు తేరిపార చూశాడు. పిల్ల ఏడవటం లేదు.

ఆమె పిల్లను తీసి చూపింది. ఆపిల్ల నిద్ర పోతోంది.

ఈ కాగితం చూచినవాళ్ళు తమకు తోచినంత ధర్మం చేయండి.

కాగితం మడిచి ఆమె కిచ్చాడు. అతనిచ్చిన కాగితం పుచ్చుకుంది.

అతను జేబులో చేయి పెట్టుకున్నాడు. ఆమె ఆశగా జేబువంకా చేయివంకా చూస్తోంది.

అతనొక నాణెం యిచ్చాడు. పుచ్చుకుంది. తృప్తిగా కళ్ళుమూసుకుంది.

అతను లేచాడు.

ఆమె తప్పుకుంది.

రైలు పోతోంది. బైటికి చూశాడు. అతనివైపు చూచిందామె. రైలు ఆగేందుకు దగ్గర్లో ఏ స్టేషను లేదని నిర్ణయించుకున్న తరవాత తలుపు వేసివచ్చి కూర్చున్నాడు. ఆమె తృప్తిగా గాలి పీల్చుకొంది.

తిరిగి పడక బెర్తు దగరకు వచ్చాడు.

ఆమె కదలకుండా ఫాన్ వైపు చూస్తూ నిలబడింది.

ఆమెకు కునుకు వచ్చేట్టుంది. పసిపిల్ల నిద్ర పోతోంది.

అతను టవల్ తో పడక దులిపి, పడుకొని దుప్పటి ముసుగుతన్ని పడుకున్నాడు. ఆమె వైపు తిరిగి చూస్తున్నాడు.

ఆమె పసిపిల్లను క్రింద పడుకోబెట్టి పుస్తకాలూ, పత్రికలూవున్న బెర్తు కొనుకొని కూర్చుని, పిల్లని చిచ్చుకొడుతూ కునుకుతోంది.

ఆమె పిల్లని చిచ్చు కొడుతూనే ఆపింది. ఆమె చేయి పిల్లమీదే వుంది. మెల్లగా కళ్ళుమూసుకుంది. బెర్తు కానుకుంది.

ఆమె కునుకుతూ కునుకుతూ కునుకులో కళ్ళు తెరచింది. అతని వైపు నెమ్మదిగా శబ్దం కాకుండా తలెత్తి చూచింది. అతను చూస్తూవున్నాడు. ఆమె నెమ్మదిగా చూపు మరల్చుకొంది.

ఆమె నిద్రపోవటానికి ప్రయత్నం చేస్తూవుంది.

అతనికి నిద్రపట్టే సూచన కలుగుతోంది.

ఆమె నిద్రపోయిం దనుకున్నాడు. మెల్లగా దుప్పటి కప్పుకొని కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

ఆమె నెమ్మదిగా కళ్ళు తెరిచి, అతన్ని చూచి, పిల్లమీద చేయితీసి వేసి కళ్ళుమూసుకొని నిద్రపోయింది.

ఆమె చూచిందని అతనికి తెలియదు.

ప్రక్కకు తిరిగి పడుకున్నాడు.

కొంచెం సేపటి తరువాత ఏదో స్టేషన్లో రైలాగింది అతనికి నిద్రపటలేదు. ఆమె నిద్రపోతోంది. లేచి తలుపుదగ్గరకు పోయాడు. బైటికి చూశాడు. బండి బయలుదేరింది. స్టేషను దాటింది. సాగిపోతూ వుంది. అతను అక్కడే నిలబడివున్నాడు. ఆమెవైపు చూశాడు. బైటికి చూశాడు. అటూఇటూ చూశాడు. ఆమెదగ్గరకు పోయాడు. మెల్లగా ఆమెమీద చేయి వేశాడు.

నరాలు బుస్సున పొంగాయి. కండరాలు మత్తుగా మూలిగాయి. బుద్ధి చమక్ చమక్ మంది. కళ్ళు సుగుక్ సుగుక్ మంది. గుండె గుబుక్కు గుబుక్కున కొట్టుకుంది.

ఆమె లేవలేదు.

మళ్ళీ చేతితో తట్టాడు.

శరీరమంతా దిమ్మెక్కి పోయింది. మెదడు కరెంటుషాక్ తిన్నట్టయింది. మనస్సు పని చేయటం మానుకుంటోంది. కళ్ళు బెదరించింది. స్వాధీనం తప్పిపోతోంది.

ఆమె లేవలేదు.

తట్టటానికి మళ్ళీ ప్రయత్నం చేశాడు.

తటి లేపదల్చుకుని చేయి మీద వేశాడు. అంతే చేయి పైకితీయ లేదు. తీయలేక పోయాడు. శరీరాన్ని అంటుకుపోయింది. పైకిరాలేదు.

వీపుమీద చేయి వీపుమీదే ఎంతోకాలం నిలవలేదు.

రైలు ఏదో స్టేషన్లో ఆగింది.

అతను తత్తరపోయాడు. చేయి వీపునుంచి తీసి వేశాడు. దూరంగాజరిగి నిలబడ్డాడు.

ఆమె నిదానంగా కళ్ళు తెరిచింది.

అతను చేతులు నలుపుకొంటూ దూరంగా, మౌనంగా, నిర్లిప్తంగా నిలబడ్డాడు.

ఆవిడకళ్ళు ఏమిటీ అన్నట్లు ప్రశ్నిస్తూ అతని వైపు చూశాయి.

అతని చేతులు ఏముందీ ఏమీలేదు అన్నట్లు చిత్రమైన భంగిమల్లో జవాబు చెప్పటానికి ప్రయత్నం చేశాయి.

ఆమె ముఖంలోకి చూడలేకపోయాడు. ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు. బైటికి చూశాడు.

ఆమెకూడ నైటీ చూచింది. రైలు ఆగివుంది. ప్లాటుఫారం కనబడుతోంది:

అతను చేతులు తిప్పుతూ ఏమో చెప్పాడు. చెప్పిందేమిటో తెలియదు కాని చేతులు తిప్పినందు వల్ల తెలిసింది, దిగిపొమ్మనటం.

ముఖంలోకి చూచింది. అతని ముఖం కనిపించ టంలేదు. అతని చేతులు నిర్విరామంగా పనిచేస్తు న్నాయి.

చేతుల వెపు ప్లాటుఫారంవైపు చూచింది. విష యం అర్థం చేసుకుంది. పిల్లవైపు చూచింది. పిల్ల గాఢ మైన నిద్రలో వుంది.

ముఖంలోకి చూసింది ముఖం కనిపించింది. నల్లగావుంది. ఆమె నమస్కారం చేసింది. పిల్లను చూపింది. ప్లాటుఫారం చూపింది. తల వూపుతూ తనక్కడ దిగలేనట్లు గొణిగింది. మొర పెట్టుకుంది. బ్రతి మాలుకుంది. చేయి ముందుకు చూపింది. మరోక స్టేషన్లో దిగుతానని తెలుపుకుంది.

అతని వ్యక్తిత్వంలోని ఒక సుగుణం ఇక్కడ పనిచేసింది. కాని యిప్పటిది దుర్గుణం. అది అతని పట్టుదల. దిగిపొమ్మని బలవంతం చేశాడు.

ఆమె ఏడ్పుకు సిద్ధమయింది. కాళ్ళు పట్టుకుంది బ్రతిమాలుకొంది. కంటనీరు పెట్టుకొని వేడుకుంది. నానావిధాల ప్రయత్నించింది.

అతనికి దయ కలిగినట్లుంది. మరి బలవంతం చేయలేకపోయాడు. మెదలకుండాపోయి బెర్తుమీద కూర్చున్నాడు.

రైలు బైలుదేరింది.

పిల్ల దగ్గరకుజరిగి కూర్చుంది. పైటకొంగుతో కంటినీరు తుడుచుకొంది. అతనివైపు చూచింది. మెల్లగా కళ్ళు మూసుకునేందుకు ప్రయత్నం చేస్తోంది.

ఎదురు బెర్తుమీద ఆమె ప్రక్క పత్రికలు చూస్తు న్నాడు.

శ్రీ!

దంకలో బిందె

బిందెనిండుగా నీరు.

నీరు వొలికిపోతోంది.

పల్చని చీర.

చీర తడిసిపోయింది.

ప్రక్క రెండు కొండలు. కొండలమధ్య సెలయేరు. ఒడ్డను వొరుచుకుంటూపోయే ప్రవాహం.

శ్రీ—నీరు వొలికిపోయే బిందె—తడిసిపోయిన పల్చనిచీర—కొండలమధ్య సెలయేటి ప్రవాహం.

అతను లేచాడు. ఆమె పిల్లమీద చేయిపెట్టి కునుకుతీస్తోంది. ఆమెవైపు చూశాడు. రెండునిమిషాలు నిర్లిప్తంగా నిలబడ్డాడు. తిరిగిపోయి పడుకున్నాడు. దుప్పటి ముసుగు దన్నాడు.

ఆమె తల కొంచెం పైకెత్తింది అతన్ని చూచింది, తృప్తిగా కళ్ళు మూసుకుంది.

అతనికి నిద్రపట్టటం లేదు. లేచాడు.

ఆమె నిద్ర పోతోంది. శబ్దం చేశాడు. మరీ పెదగా చేశాడు. లేచింది. పత్రిక చూపాడు. ఇవ్వమని అడిగాడు.

పత్రిక చూచింది. అట్టమీద బొమ్మ చూచింది.

తనలో తాను నవ్వుకుంది.

అతను తనవైపు చూస్తున్నా డనుకున్నప్పుడు, నవ్వుల మాపి, పత్రిక అతని కిచ్చింది.

అతను పుస్తకం చూస్తున్నాడు.

పుస్తకం చూడటంలో నిమగ్నుడైపోయా డనుకుంది.

ఆమె మెల్లగా నవ్వుకుంది.

నవ్వుతోందని అతను తేలిగ్గా తెలుసుకున్నాడు.

పుస్తకం పుటల్లో యిరుక్కుపోయాడు.

ఆమె నిద్రాదేవి ఒడిలో ముడుచుకు పడుకొంది.

రైలు సాగిపోతోంది.

అతను పుస్తకం చూడటం పూర్తయింది.

ఆమెకు నిద్రపట్టటం జరిగిపోయింది.

అతనికి నిద్ర పట్టటంలేదు. చదవటానికి బుద్ధి పుట్టటంలేదు. లేచాడు. తలుపుదాకా పోయాడు. వెనుదిరిగి వచ్చాడు. శబ్దం చేయకుండా కూర్చున్నాడు. అరక్షణంలో లేచాడు. తలుపుదగ్గరకు పోయాడు. వెనువెంటనే తిరిగివచ్చి బెర్తుమీద కూర్చోబోయాడు. కూర్చోబోతూ లేచాడు. కిటికీదగ్గరకు పోయాడు. తీశాడు. మరోక్షణంలో వేశాడు. బెర్తుదగ్గరకు వచ్చాడు. కూర్చున్నాడు.

ఆమె కూర్చుని నిద్రపోతోంది.

దగ్గరకు పోయాడు. ప్రక్కన పిల్ల నిద్రలో వుంది. పిల్ల వయస్సు చాలా తక్కువ. పిల్లవైపు వెర్రిగా చూశాడు. చూడటమే గాని ఆలోచనకు ఆకృతిరేఖల్లో తావులేదు. ఏదో విసుగుదల ముఖంలో చూపిస్తూ పిల్లవైపు చూచేచూపులో కోపం మిళితం చేస్తూ లేచి బెర్తుమీద కూర్చున్నాడు.

ఏదో ఉత్తేజంతో మళ్లీ లేచాడు. ఆమె దగ్గరగా పోయాడు. వివశ్గా నిలబడ్డాడు. తదేకధ్యానంతో ఆమెముఖంలోకి చూశాడు. కళ్లు చుర్రుమంది. వెంట్రుకలు నిక్కబొడుచుకున్నాయి.

శరీరంలోని అన్ని అవయవాలను పరీక్షగా చూశాడు. తన్మయుడైపోయాడు.

ఆమెదగ్గరగా వీపు ప్రక్కగా, మునిగాళ్లమీద మెల్లగా కూర్చున్నాడు.

ఆమె కదలకుండా నిద్రపోతోంది.

ఆమె రెండు భుజాలమీద చేతులు వేశాడు. మెల్లగా పట్టుకున్నాడు. గట్టిగా నొక్కాడు.

ఆమె లేవలేదు. గాఢంగా నిద్రపోతోంది. బ్రహ్మాండమైన నిద్రాదేవి పరిష్వంగం.

అతను క్రిందు మీదౌతున్నాడు. ఒళ్ళు తెలియటంలేదు. మునిగాళ్లమీద నిలబడలేక పోయాడు. తూలాడు. ముందుకు పడిపోయాడు.

ఆమె లేచింది.

అతను తత్తరపోయి లేచాడు. దూరంగా నిలబడ్డాడు.

అతని కాళ్లు పట్టుకుంది, ప్రతిమాలుకుంది. బలవంతం చేయవద్దంది. మరొక్క స్టేషనులో దిగుతానంది.

ఏదో స్టేషన్లో రైలు ఆగింది.

లేచిపోయి బెర్తు మీద కూర్చున్నాడు. నిద్ర పట్టటం లేదు.

చెక్కిలి కింద చేయిపెట్టుకొని కదలకుండా కూర్చుంది. బైటికి చూస్తోంది. నిద్రపట్టట మాగిపోయింది.

ఆమె వైపు చూశాడు. తలవంచుకుంది.

అతని వైపు చూచింది. కిటికీలోంచి చూస్తున్నాడు.

అతనామె వైపు చూశాడు. ఆమె అతని వైపు చూచింది. అతనేదో మాట్లాడబోయాడు. ఆమె ఏదో చెప్పబోయింది. పుస్తకం చూపాడు. ఇవ్వమని అడిగాడు.

పుస్తకం అట్టమీద హీరో హీరోయిన్ని ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. ఒళ్ళు తెలియని తమకం. పుస్తకం తెచ్చియిచ్చింది. పుచ్చుకున్నాడు.

అట్టమీద బొమ్మ చూస్తున్నాడు

అట మీద బొమ్మవైపూ, అతని ముఖం వైపూ ఆమె సమీక్ష చేస్తోంది.

తనముఖం చూస్తున్నాడని తెలుసుకున్న ఆమె కూర్చుండకు పోలేయింది.

పైకి లేచాడు.

నిటారుగా నిలబడి వుంది.

కొంచెం కొంచెం కదిలాడు.

కదలకుండా వుంది.

దగ్గరగా పోయాడు.

దూరంగా పోలేదు,

చేతులు మీద వేశాడు,

కాదన లేదు.

బిగువుగా పట్టుకున్నాడు.

వీలైనట్లు పట్టుకో నిచ్చింది.

ఎదురుగా తిప్పుకున్నాడు.

సునాయాసంగా తిరిగింది

భుజాలు గట్టిగా నొక్కాడు.

పట్టుగా వూపాడు.

మెల్లగా మీదకు వ్రాలింది.

నెమ్మదిగా ముఖంలోకి చూశాడు,

ముఖం గులాబి పువ్వులాగా విచ్చుకుంది.

పట్టరాని తమకంతో ఆమెను పట్టుకొని పెదవుల దగ్గరకు మృదువుగా లాక్కున్నాడు.

అలవిగాని ఉత్సాహంతో, ముప్పిరిగొనే ఆనందంతో, పెదాలు అందించింది.

అతని వీపు ఆమె చేతి వత్తిడికి నలిగిపోయింది.

ఆమె పెదవి గంటు పడింది.

అతను విడిచిపెట్టాడు.

ఆమె పట్టు తప్పుకుంది.

బెర్తుమీద కూర్చున్నాడు.

పాపదగ్గర కూర్చుంది.

ఏదో స్టేషనులో రైలు ఆగింది. రైలు ఆగినప్పుడు అతనేమీ చేయలేదు. ఆమె మరొక్క స్టేషనులో దిగుతానని ప్రతిమాలలేదు. రైలు సాగిపోతోంది.

ప్రక్క బెర్తుపై పుస్తకాలలో జాండుపుస్తకం పైకితీసింది. ఒక్కొక్క బొమ్మ రెండు మూడు నిమిషాలసేపు చూచింది. ప్రతిబొమ్మకూ ఆమెలోంచి ఉత్సాహమూ, ఉద్వేగమూ పరవళ్ళుతొక్కుతోంది.

ఆమె జాండు పుస్తకం బొమ్మలు చూడటం అతను చూశాడు. సంతోషంతో ముఖం వికసింపచేసు

కోరటం కనిపెట్టాడు. పట్టలేని ఆనందాన్ని, అలవి గాని అనుభూతిని పొందటం అర్థం చేసుకున్నాడు.

ఆమె దాన్ని చూడటం పూర్తయింది. పుస్తకం పూర్తిగా చూసేవరకు ఆమె తల యెత్తలేదు. ఆమె పుస్తకం పూర్తిగా చూసేదాకా అతనూ తలెత్తలేదు. ఆమె ముఖం చూస్తూనే వున్నాడు.

ఆమె తలెత్తిన మరుక్షణంలో అతను తలదించుకున్నాడు.

ఆమె మళ్ళీ పుస్తకాన్ని చూడటంలో పూర్తిగా నిమగ్నురాలయింది.

ఆమె ముఖాన్ని, మార్పుల్ని నిరంతరం పరీక్షిస్తున్నాడు.

ఆమె తలెత్తింది.

చూపులు మరల్చుకొన్నాడు.

పుస్తకం పుచ్చుకొని లేచింది.

ఆమెవైపు చూశాడు.

దగ్గరగా వచ్చింది.

లేచి నిలబడ్డాడు.

పుస్తకం చేతిలో పెట్టింది.

ఇచ్చిపుస్తకం పుచ్చుకున్నాడు.

ఒక బొమ్మను చూపింది.

చూపేబొమ్మ చూశాడు.

ఆ బొమ్మ....ఒక యువతి...ఒక యువకుడు... ఒక చిత్రభంగిమ.

ఆమె మునుపటి స్థలంలో పిల్ల ప్రక్కగా కూర్చుంది. పుస్తకం చూశాడు. ఆమెను చూశాడు. బొమ్మ చూశాడు. లేచాడు. కూర్చునేవుంది.

దగ్గరకు పోయాడు. రెండో బెర్తుమీద కూర్చో పెట్టాడు. లైట్లు ఆరిపోయాయి.

మరో నిమిషంలో వచ్చాడు.

బెర్తుమీద పుస్తకాలు వలిగిపోయాయి. తీసి క్రింద పడేశాడు.

ఆమె ఏదో చెప్పబోయింది.

అతను వినిపించుకోలేదు.

ఆమె ఏదో చెబుతోంది. చేతులతో సైగ చేస్తోంది లైట్లవైపు చూపింది.

అతను ఆమె చేతులవైపూ లైట్లవైపూ చూశాడు. అతనికేమీ అర్థంకాలేదు.

మళ్ళీ ప్రయత్నించింది.

అతను అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నం చేయటంలేదు.

లైట్లవైపూ స్విచ్‌లవైపూ చేతులు చూపింది.

అతను ఆ వైపు చూశాడు.

ఆమె అవునన్నట్లు తల వూపింది.

మెల్లగా లైటు పట్టుకున్నాడు.

తల నీరసంగా ఆడించింది.

వచ్చి, చేతులు పట్టుకున్నాడు.

కాదన్నట్లు నెట్టింది.

పోయి, స్విచ్ తాకాడు.

ఉత్సాహంగా తల వూపింది.

వెయ్యి ఏనుగులబలంతో ఉత్సాహంతో లైటు స్విచ్ ఆఫ్ చేశాడు. వెంటనే వేశాడు. ఆమె ముఖం వైపు చూశాడు. ముఖంలో యిష్టం లేకపోవటం స్పష్టం. లైటు తగ్గించాడు.

బెర్తుదగ్గరకు వచ్చాడు.

ఆమె లేదు !.!!

చేతులతో తడిమాడు. పూర్తిగా వెదకాడు. ఆమె కన్పించలేదు.

లైటు వేశాడు.

మూడో బెర్తుమీద పడుకొనివుంది. అటు చూశాడు. సన్నగా నవ్వుతోంది.

మళ్ళీ లైటు తగ్గించాడు. బెర్తుదగ్గరకు పోయాడు. కూర్చున్నాడు. పట్టుకున్నాడు. చేతిలో ఏముంది?

ఆమె లేదు !!

బెర్తు గాలించాడు. చేతులకు తగల్లేదు...

లైటు వేశాడు.

తన పడకమీద పడుకొని నవ్వుతోంది సన్న సన్నగా, మెల్ల మెల్లగా, కొల్ల కొల్లగా.

లైటు తగ్గించివెళ్ళాడు.

బెర్తుమీద చేయివేశాడు. పిస్టలు దొరికింది. దూరంగా జాగ్రత్తగా పెట్టాడు. ఆమెకోసం చేతులు చాపాడు.

ఆమె లేదు !

లైటు వేశాడు.

లేచి నిలబడివుంది మూడు బెర్తులమధ్య.

ఆమెవైపు చూశాడు. అతనివైపు చూచింది. కూర్చోమన్నట్లు ప్రవర్తించాడు. తన బెర్తుమీద కూర్చుంది.

నవ్వాడు. మృదువుగా హెచ్చరించాడు. ఇక తప్పించుకోదనుకున్నాడు.

లైటు తగ్గించాడు.

బెర్తుమీదికి పోయాడు.

ఆమె లేదు!!!

చేతులతో వెతికాడు. చీకటిని చీల్చి చూశాడు. ఆమె లేదు.

లైటు వేశాడు.

మూడు బెర్తులమధ్య నిలబడివుంది.

పట్టుకున్నాడు. లైటు తగ్గించాడు. తన పక్క బెర్తుమీదికి తీసుకొచ్చాడు.

రైలు సాగిపోతోంది.

కొంచెం సేపున్న తరవాత......రైలు ఆగింది.

నిస్సత్తువుగా లేచాడు. మెల్లగా తూలుతూ పోయి లైటు వేశాడు. తిరిగివచ్చి బెర్తుమీద కూర్చున్నాడు.

పడకమీద ఆమె పడుకొనివుంది. లేపాడు. లేచింది. పడుకున్నాడు. ఎదురు బెర్తు చూపించాడు.

పిల్ల క్రింద పడుకునేవుంది. పిల్ల ప్రక్కగా పిస్టల్ వుంది.

లేచిపోయి పిస్టలు పుచ్చుకొని తిరిగివచ్చి పక్క మీద మేను వాల్చాడు.

ఆమె పిల్లతో ఎదురు బెర్తుమీద పడుకుంది.

నిద్రపోతూ ఆమెవైపు చూశాడు. ఆమె నిద్ర పోయిందనుకున్నాడు. నిద్రపోలేడు. ఆమె కూర్చుంది. అతను లేచాడు, కూర్చున్నాడు. అతనివైపు చూచింది. అతను పర్సుతీసి, ఏదో నోటు ఆమె చేతిలో పెట్టాడు, తీసుకుంది. దాచుకుంది. ఆమె ముఖంలో సంతోషం చూశాడు.

ప్రక్కనే కూర్చున్నాడు. చేతులతో కొట్టింది. కాళ్ళతో కొట్టింది. గొణిగింది. ఏడ్చింది. ఇష్టంలేదు. ఎందుకో తెలియదు. కోపంతో లేచిపోయి పడుకున్నాడు.

మెల్లగా కునుకులో పడ్డాడు.

ఏదో స్టేషనులో రైలు ఆగింది.

వీపు చరిచినట్లు విచిత్రంగా మెలకువ వచ్చింది. లేచాడు. ఎదురు బెర్తుమీద చూశాడు.

ఆమె లేదు!!!

వాకిట్లోకి పోయాడు. చూశాడు. ప్లాట్ ఫారం మీదలేదు. స్టేషనులో లేదు.

ఆమె దూరంగావున్న ఓవర్ బ్రిడ్జి కొంచెం దూరంగా కంకరరాళ్ళ ప్రక్కగా బొగ్గు గుట్టల చేరువలో మూడులైన్లు చీలేచోట, ఎటు వాగను జరుగుతుందో తెలియనిచోట, ఎదురుగా వచ్చే గూడ్సుషెడ్ పహారా పోలీసుని తప్పుకొని, చంకలోవున్న పిల్లతో మురుగుకాలువ దాటుతోంది. వాగన్లు దాటింది. షెడ్ దాటింది. ఫెన్సింగులోంచి దూరింది. తారురోడ్డెక్కింది.

ఎప్పట్నుంచి అక్కడ ఆ ఆడమనిషి నిలబడి వుందోకాని ఈమె రోడ్డెక్కవరికి ఆమె ఎదురుగా వచ్చింది.

ఈమె రెండు నిమిషాలసేపు ఏమేమో మాట్లాడింది. ప్రక్క వెలుగుతున్న మునిసిపాలిటీ లైటునీడలో ఆమె మాట్లాడుతున్నట్లు అతను స్పష్టంగా గమనించాడు.

ఆమె ఏమిటో అడిగింది. ఈమె నవ్వుతూ ఏమిటో చెప్పింది. నవ్వుదొంతరలు వాళ్ళ మధ్య చాలా ఎత్తుగా నిలచాయి.

అతని కళ్ళు మెరిశాయి, విచిత్రంగా కదిలాయి. మెల్లగా నవ్వు పెదాలమీద కదిలింది. ఈమే!!! అనుమానం లేదు.

ఆమె ఎందుకో చేతులు చాపింది.

ఈమె పిల్లని అందించింది!!

ఆ పిల కంపార్టుమెంటులో ఏడ్వలేదు. ఎందుకేడ్వలేదూ? ఎందు కేడుస్తుంది? ఏడవదు.

ఆమె ఎందుకో చేయి చాపింది.

ఈమె తను యిచ్చిన నోటు ఆమెకిచ్చింది!!

గార్డు విజిల్ వూది జెండా వూపాడు.

ఆమె పిల్లను తీసుకొని నోటు దాచుకొని వెళ్ళిపోయింది.

ఈమె వెనుదిరిగి తను దిగివచ్చిన మునుపటి కంపార్టుమెంటు వైపు చూసింది.

ఆమె చూచింది.

అతను చూశాడు.

ఆమె రోడ్డుమీదికి పోయింది.

రైలు కూతేసింది.

ఏదో టాక్సీవచ్చింది. ఆమె రోడ్డుమధ్యకు పోయి ఆపింది.

టాక్సీ ఆగిపోయింది. ఏమో మాట్లాడింది. ఎక్కి కూర్చుంది.

రైలు బైలుదేరింది.

టాక్సీ సాగిపోతోంది.

రైలులోంచి చూశాడు.

టాక్సీలోంచి చూచింది.

రెండూ రెండు ధ్రువాలకు ప్రయాణమై వెళ్ళిపోయాయి.

తలుపు వేసి లోపలికి వచ్చాడు. పిస్తోలు భద్రం చేశాడు. పడకమీద కూర్చున్నాడు.

హోల్డాల్లో చేయి పెట్టి వెతికాడు.

పర్సు కనబడలేదు! పర్సు పోయింది!! ఆమె తీసుకుపోయింది!!!!

వెంటనే పైకి లేచి లెదర్ బేగ్ మూత తీసి చూశాడు. అందులో డబ్బు మాత్రం వుంది!

తిరిగివచ్చి పడకమీద కూర్చున్నాడు.

మరుక్షణంలో లేచి బయటికి చూశాడు. ఏమీ కన్పించలేదు.

టైం చూసుకున్నాడు.

రైల్వేగైడు తీసి, టైమూ, నెంబరూ, చూచి స్టేషను పేరు చూశాడు!!

మరోసారి ఆ స్టేషను పేరు చూశాడు. పేజీ తెరిచాడు. పేజీమీద ఆ పేరున్న చోట పెన్సిల్‌తో సున్న చుట్టాడు!!

డైరీ బైటికి తీశాడు.

పెన్సిల్‌తో ఏదో వ్రాశాడు. నొసలుముడిచి నొసటిమీద అరచేత్తో రాసుకుంటూ కళ్లు మూసుకొని కొంచెంసేపు ఆలోచించాడు. మళ్లీ కొంచెంసేపు ఏమో వ్రాశాడు.

హోల్డాలులోంచి పెన్ను తీసి దాని క్రింద రెండుగీతలు గీశాడు. అవి ఎర్రగీతలు!!

పెన్సిలుతో ఏమో వ్రాశాడు. ముఖం వికసించింది. మీసంమీద చేయి వేసుకొని ధీమాగా సవరించుకున్నాడు.

హోల్డాల్లోంచి పెన్ను తీసి దానిక్రింద మూడుగీతలు గీశాడు. అవి పచ్చగీతలు!!

డైరీ ఒక పుట తిప్పాడు. తరువాత కాగితంమీద పుటకు పరిపడే ప్లస్ మార్కు పచ్చ యింకుతో వేశాడు. ప్లస్ మార్కు నాలుగుమూలల్లో నాలుగు ఇంటు మార్కులు వేశాడు. ఆ మొత్తానికి రెండు సున్నలు చుట్టాడు. ఒకటి పచ్చనిది. మరొకటి ఎర్రనిది. దానిక్రింద పెన్సిలుతో ఒక వాక్యం వివరణ వ్రాశాడు. మొదటిమాట తెలియదు. ప్రక్కనే ఈక్వల్ టూ వుంది. ఆ తరువాత ప్లస్ యింటూ ప్లస్ శ్రీ అని వ్రాసి డైరీ మూశాడు.

బైటకు చూశాడు. రైలు లోయలోంచి కొండ ఎక్కుతోంది. ఎదురుగా మరో కొండలో రైలు పోయేందుకు సొరంగం వుంది.

తిరిగివచ్చి కూర్చున్నాడు. బయటకు చూస్తున్నాడు.

రైలు సొరంగంలోంచి వెళుతోంది!

చీకటి పడమటకు పారిపోయింది. తూర్పున తెలి రేఖలు ఉదయించాయి. చీకట్లు తెల్లవారాయి. తూర్పున ఉదయించాడు సూర్యుడు.

సుప్తదీర్ఘిక

శ్రీ మల్లంపల్లి శరభయ్య

కొల నిమ్మెయి; కరణములను
నలుగుల తెరు వడఁచి యే ననాదిమ నిద్రా
జలముల నంచులు మోవఁగ
నిలువు నిలువు దాఁక లోన నింపితి దీనిన్.

వివృత కరణ సరణి శివః జగత్ప్రిత్యయ
మలినవారి నిగిడి కలఁగు నేమొ
కొలను, విమల కమల కుముద కందప్రశా
నాభిరామ జఠర మని తలంచి;

చిరతమో జలౌఘ శిశిర తమ స్పర్శ
మునిఁగి యణఁగె కరణములు తమంత
ఈఁద తాఁకి గూటియెద పులుంగుల వోలె
నెగయరాక తెలివియెల్లలందు.

అలవియగునెః నాకు నస్వప్నమౌ నిద్ర
విరియు నొక్కొ కమలవీధి యిందు :
లయ విధాయి రయ చలత్ జలభ్రమములందు
వివృతవక్త్ర నక్ర విహృతులందు.

అరిగి యరిగి లోని కబ్జనాళాంతర
విమల గర్భశయ్య విశ్రమింతు
అలమి యచట నన్ను నస్వప్నమౌ నిద్ర
విరియుగాక కమల విపిన మిందు.

కారల్ మార్క్స్ ఆర్థిక సిద్ధాంతాలు

శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావు

నవీన సామ్యవాదసిద్ధాంతానికి మూలపురుషుడు కారల్ మార్క్స్ అనే విషయం నిర్వివాదమైనది. ఈనాడు 'మేము సామ్యవాదులం, భారతదేశంలో సామ్యవాదం విశృంఖలవిహారం చేసిననాడే సర్వతోముఖాభివృద్ధి లభ్యం కాగలదు' అని పెద్దగా ఉపన్యసించేవారెందరో మార్క్స్ ఆర్థికసిద్ధాంతాలను అసలు అవగాహన చేసుకునేందుకే ప్రయత్నించరు. 'కారల్ మార్క్స్ సిద్ధాంతాలప్రకారం రష్య అభివృద్ధి చెందింది. అలాగే మనదేశంకూడా పొందుతుంది. కాబట్టి మీ ఓట్లు మాకే అని' గట్టిగా కేకలు పెట్టడం తప్పితే మరేమీ తెలియనివారు నేడు ఆంధ్రదేశంలో చాలామంది ఉన్నారు. మనం సామ్యవాదాన్ని బలపరిచేముందు కాని, లేక తూలనాడేముందు కాని మార్క్స్ సిద్ధాంతాలను అనమం విహంగమదృష్టితోనైనా పరిశీలించడం అత్యవసరం.

మార్క్స్ బహుముఖప్రజ్ఞాధురీణుడు. ఆయన ఒక గొప్ప తత్త్వవేత్త. చరిత్రకారుడు. సంఘసేవకుడు. ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుడు, రాజనీతిజ్ఞుడు, అఖండమైన తర్కప్రతిభ కలవాడు. తనకు ముందు కల పెట్టుబడిదారీ, సామ్యవాదాల, ఆర్థికవిజ్ఞాన సంప్రదాయం అంతా పరిశీలించి, తన భావములతో సమ్మిళితం చేసి ఒక అపూర్వమయిన నూతనతత్త్వాన్ని ఆయన సృష్టించగలిగాడు. ఈ తత్త్వం మహోత్తమమైనదని కాని దోషరహితమైనదని కాని ఎవరూ అనరు. కాని అది ప్రదర్శించిన ప్రభావం అనల్పమైనది. సాంఘిక పురోభివృద్ధికి ఆయన ఒక నూతన పథకాన్ని తయారు చేసి తదాదరణకు ఎన్నో సలహాలు వెల్లడించారు. ఆ పథకమే కమ్యూనిజం, సోషలిజం రూపాలను తాల్చిన సామ్యవాద స్వరూపం. అతివిశాలము, కఠినము, అయిన ఆయనసిద్ధాంతం ఆయన అనుచరులచేత విమర్శకులచేతకూడ కొంతవఱకు అపార్థం చేసికొనబడింది. ఈ ప్రణాళిక అంతా ఏదో పిచ్చిఊహ అని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయం. ఆయన శిష్యులు మార్క్స్ సిద్ధాంతాలు అనేకవిధాలుగా అర్థం చేసికొని అనేక తెగలుగా విడిపోయారు.

మార్క్స్ తత్త్వాన్ని పరిశీలించేముందు ఆయన జీవితవిశేషాలు ఒకసారి పరిశీలించి చూద్దాం. జర్మన్ జ్యూ జాతీయులైనదంపతులకు మార్క్స్ జనించాడు. ఈయన తలిదండ్రులు అతరవాత క్రైస్తవ మతావలంబకులయ్యారు. జర్మన్ విశ్వవిద్యాలయాలలో చదివి ఈయన ప్రఖ్యాత జర్మన్ తత్త్వవేత్త అయిన హెగెల్ సిద్ధాంతాలు జీర్ణించుకొని తత్త్వశాస్త్రంలో డాక్టర్ పట్టా సంపాదించాడు. తరువాత కొన్నాళ్లీయన పత్రికాసంపాదకుడుగా పనిచేశాడు. ఈయన విప్లవాత్మకమైన రచనలవలన ఆ పత్రిక నాటి ప్రష్యన్ నియంతలచే అణగద్రొక్కబడింది. ఆ తరువాత తను ప్రేమించిన జెన్నీ వాన్ వెస్టుఫాలెన్ అనే జమీందారీ వంశానికి చెందిన యువతిని వివాహమాడి మార్క్స్ పారిస్‌కు పయనమయ్యాడు.

పారిసునగరంలో ప్రౌఢన్ మున్నగు విప్లవాత్మక సామ్యవాద రచయితల సాంగత్యం ఈయనకు లభించింది. వారితో ఎన్నో విషయాలు చర్చించి వారి వాదాలు ఖండించాడీయన. వారి సిద్ధాంతాలు, విధానాలుకూడ లోపభూయిష్ఠంగా కనిపించాయి మార్క్స్‌కు.

ఆ సమయంలోనే మార్క్స్‌కు జీవితాంతము అత్యంతమిత్రుడుగా తోడునీడగా మెలిగిన ఫ్రెడరిక్ ఏన్‌జల్స్‌తో పరిచయం కలిగింది. మాన్‌ఛస్టరులో బట్టలమిల్లుల అధికారి, కోటీశ్వరుడు అయిన ఒక ఆసామీకి పుత్రుడు ఏన్‌జల్స్. పిమ్మట పత్రికలలో విప్లవాన్వితమైన వ్యాసాలు చూసి ప్రష్యాప్రభుత్వ నిరంకుశ దిగ్హస్తం మార్క్స్‌ను అణచివేయ యత్నించింది. మార్క్స్ ఫ్రాన్సునువదలి బెల్జియంలో స్థిరపడ్డాడు.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దంలో నాలుగవ దశాబ్దం చాలా విప్లవాన్వితమైనది. 1848 లో ఫ్రాన్సులో చాలా అలకల్లోలాలు జరిగాయి. లూయి ఫిలిప్స్ చక్రవర్తి పదవీచ్యుతుడయ్యాడు. విప్లవజ్వాలలు జర్మనీఅంతటా అలముకున్నాయి. దానికి తోడు నిరుద్యోగంతోను, వేతనాల తగ్గింపులతోను బాధపడుతున్న కార్మికులు తిరుగుబాటుకు సిద్ధమయ్యారు. అన్ని వర్గాలలోను ప్రభుత్వంమీద అవిశ్వాసం, అసంతృప్తి, ప్రబలాయి. "న్యాయసంఘము" అనే రహస్యమైన అంతర్జాతీయసంస్థ కార్మికులను కూడగట్టుకొని విప్లవానికి నాయకత్వం వహించడానికి పూనుకొన్నది. తమ ఆశయాలు, విప్లవసిద్ధాంతాలు,

గ్రంథస్థం చేయవలసిందిగా మార్క్సును, ఏంజిల్సును ఆ సంఘం కోరింది. దాని ఫలితమే విశ్వప్రఖ్యాతి పైన "కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టో."

కార్మికులకు, పెట్టుబడిదారులకు నడుమనున్న కలహాన్ని విశదీకరించి, ఈ సమరంలో అంతిమ విజయం కార్మికపక్షానిదేనని, ఈ విజయసిద్ధితో, ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ కార్మికులకు లభించి స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు నెలకొల్పబడతాయనీ ఈ గ్రంథం వ్యక్తంచేసింది. విశ్వశ్రామికులంతా ఏకమై పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని నాశనంచేసి పురోభివృద్ధి సాధించవలసిందిగా కోరింది.

కాని అన్నింటికన్నా ఆశ్చర్యకరమైన విషయమేమంటే, ఈ హింసాయుత విప్లవంవలన ఏ లాభాలు వస్తాయని మార్క్సు కార్మికులకు ఆశ పెట్టాడో అవన్నీ ఏ విప్లవం లేకుండానే పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ అవలంబించిన దేశాలు సాధించగలిగాయి. అమెరికాలోని కార్మికుడు కమ్యూనిస్టు దేశాలలోని కార్మికునికన్న సౌఖ్యంగా ఉన్నాడనడం అతిశయోక్తి కాదు. అయితే అట్టి సౌకర్యాలు పెట్టుబడిదారీ దేశాలలో ఎన్నటికీ కలగబోవని మార్క్సు సంపూర్ణంగా విశ్వసించాడు. అయితే ఆ నాటి దేశకాల పరిస్థితులు ఆయన సిద్ధాంతాన్ని బలపరిచాయి.

అటుపిమ్మట త్వరలోనే ఐరోపాలో విప్లవాలు మాటు మణిగిపోయాయి. రాజరిక వాదులు తిరిగి అధికారంలోనికి వచ్చారు. అందువలన మార్క్సు బెల్జియం విడిచిపెట్టి లండను ప్రయాణమయ్యాడు. ఆయన శేషజీవితమంతా లండను మహానగరంలోనే గడిచింది. "కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టో"లోని సిద్ధాంతాలు, బలపరుస్తూ, తదనుకూలంగా నూతన సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదిస్తూ ఆయన ఇక శేషజీవనం అంతా అక్కడ గడిపాడు. ఆ కాలంలోనే ఆయన "పెట్టుబడి" (Das Kapital) అనే ఉద్గ్రంథం రచించాడు. ఈయన పరమపదించిన తర్వాత ఏంజిల్సు ఈ గ్రంథం మూడుభాగాలు, 1895 నాటికి ముద్రించాడు. మార్క్సు మూలసిద్ధాంతాలన్నీ మొదటిభాగంలో సంగ్రహీకరింపబడినాయి.

ఇక మార్క్సు ప్రతిపాదించిన ఆర్థికసిద్ధాంతాలు పరిశీలిద్దాం.

మార్క్సు అంతటి విప్లవ రచయితకూడా కొంతవరకు సాంప్రదాయకులయిన ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల అడుగుజాడల్లోనే నడవడం గమనార్హం. ఈ విషయాన్ని "కేపిటల్" సువిదితం చేస్తుంది. సాంప్రదాయిక శాస్త్రజ్ఞులవలెనే మార్క్సుకూడా కొన్ని ప్రాథమిక విషయాల పరిశీలనవలన, అలోచనాశక్తివలన నూతనాంశాలను గ్రహించే తార్కిక విధానాన్ని అవలంబించాడు. అందువలన మనం మార్క్సు సిద్ధాంతాలను విమర్శించామంటే తదాధారభూతమైన సాంప్రదాయిక విజ్ఞానాన్ని విమర్శిస్తున్నామన్న మాట. మార్క్సు సిద్ధాంతాలు దోషభూయిష్ఠములైతే సాంప్రదాయిక సిద్ధాంతాలుకూడా కొంతవరకు దోషభూయిష్ఠములే. ఆయన ఉపయోగించిన తార్కిక విధానం అసంబద్ధ విషయాలకు దారితీస్తే, సాంప్రదాయిక విధానంకూడా కొంతవరకు అట్టిదే అయి తీరాలి. అన్నివిధాలా మార్క్సు సాంప్రదాయిక ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తే. కాని ఈయనకు వారికి కల భేదం ఒక్కటుంది. తమ విజ్ఞానాన్ని, తార్కిక ప్రతిభను వారు పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని బలపరచేందుకు ఉపయోగిస్తే, మార్క్సు ఆ వ్యవస్థ నాశనం చేయడానికే ఉపయోగించాడు!

తన పూర్వులవలెనే మార్క్సు, వస్తువుల విలువలు వానిని తయారుచేయడంలోని శ్రమపై ఆధారపడి వుంటాయని విశ్వసించాడు. దీనినే శ్రమసిద్ధాంతం (Labour Theory) అంటారు. రికార్డో మున్నగు ప్రఖ్యాత ఆర్థిక తత్త్వవేత్తలు ఈ సిద్ధాంతాన్నే బలపరిచారు. రికార్డో శ్రమసిద్ధాంతానికి క్రొత్తగా చేర్చిన అంశం ఒకటుంది. అదేమంటే ఈ శ్రమ సాంఘికోపయోగకరంగా ఉండాలని. మారకపు విలువను, గిరాకీ ఎక్కువైనకొలది డబ్బురూపకంగా మార్చాలి. ఈ ద్రవ్య వ్యవహారంలో చాలా చిక్కులు ఉన్నాయి. మార్క్సు మారకపు విలువల సిద్ధాంతం ప్రకారం ఒకడు కొంతధర పెట్టి ఒక వస్తువు కొన్నట్లైతే, ఆ వస్తువునందు నిక్షిప్తమైన సాంఘికోపయోగకరమైన శ్రమపరిమాణాన్ని కొన్నాడన్నమాట!

కాని పెట్టుబడిదారుని (Capitalist) పట్ల ఈ సిద్ధాంతం వర్తించదు. వస్తువులను అతను తన స్వంత ఉపయోగానికి అంటే వాడుకోవడానికి కొనడు. అధికమయిన ధరకు విక్రయించడానికి కొంటాడు. ఉదాహరణకు, ఒక మిల్లుయజమాని, మిల్లు, యంత్ర పరికరాలు, శ్రామికుల "శ్రమ"కొనడానికి వెచ్చించిన మొత్తం ధర, ఆయా పరికరాలలో నిక్షిప్తమైన శ్రమ పరిమాణం, శ్రామికుల శ్రమ పరిమాణం కలిపితే వచ్చే మొత్తానికి సమానమౌతుంది. అతను తయారుచేసే ఉత్పత్తిని ఈ మొత్తం వ్యయాన్ని ఎక్కువ ధరకు అమ్ముతాడు. తాను ఖర్చుచేసిన దానికంటె అధికభాగాన్ని అతడు విక్రయం ద్వారా పొందుతాడు. ఈ అధికభాగమే అతని లాభభాగము. ఈ మిగులునే మార్క్సు "సర్ ప్లస్ వేల్యూ" అని వ్యవహరించాడు.

ఇక మార్క్సు వేతన సిద్ధాంతం (Theory of wages) కూడ సాంప్రదాయిక పంథాలోనే సాగిపోయింది. కార్మికుడు సరిగా బ్రతికి దానికి అంటే చనిపోకుండా ఉండేందుకు తగు మాత్రం వేతనాన్ని పెట్టుబడిదారునివలన పొందుతాడు. అంతే కాని తాను ఉత్పత్తిచేసిన దానికి పూర్తి విలువను పొందజాలడు. అతని శ్రమవలన వచ్చినలాభభాగము పెట్టుబడిదారుడు తీసుకుపోతాడు. ఈ విధంగా శ్రామికుని అన్యాయంచేసి అతనికి చెందవలసిన మిగులుతోనే తీసుకుంటాడు పెట్టుబడిదారుడు. మార్క్సు దృష్టిలో ఇది ఒకవిధమైన సాంఘిక దౌర్జన్యము. క్రింది ఉదాహరణము మార్క్సు భావాన్ని వెల్లడిస్తుంది. కార్మికుని కనీసపు వేతనము విలువ శ్రమద్రవ్యదృష్ట్యా చూస్తే ఒక అర్ధరోజు శ్రమ పరిమాణానికి సమానమనుకుందాం అంటే పెట్టుబడిదారుడు ఒక అర్ధదినపు పరిమాణముగల శ్రమ కనీసపు వేతనరూపంలో శ్రామికునికిస్తూ ప్రతిఫలంగా ఒక పూర్తిరోజు శ్రమ ఫలితమైన వస్తువు పొందుతాడు. శ్రామికుని ప్రయాసతో ముందుకున్న రెట్టింపు ఉత్పత్తి పెరిగేవిధంగా నూతన యాంత్రిక సాధనలను పెట్టుబడిదారుడు ప్రవేశపెట్టెననుకుందాం. దీనివలన ఉత్పత్తి రెట్టింపైనా, అతడు వేతనాలను మాత్రం ఏవిధంగాను పెంచడు. లాభభాగాన్నంతటిని తనకే అట్టేపెట్టుకొంటాడు. తిరిగి ఈ లాభాన్నంతా ప్రోగుచేసిదాన్ని పెట్టుబడిగానంగా తయారుచేస్తాడు. కార్మికులను పైవిధంగా అన్యాయంచేసి లాభాలను అందక పోయినట్లైతే పెట్టుబడినాన్ని కూర్చడం వీలుపడదు. ఇలాగని మార్క్సు పెట్టుబడిని, యాంత్రిక పరికరాలను, శ్రామికులను నిందిస్తున్నాడనితలచకూడదు. కాని ఈ ఉత్పత్తి సాధనాలను పెట్టుబడిదారుని స్వంత ఆస్తిగ పరిగణింపరాదని ఆయన వాదం. ఈవిధంగా సాంప్రదాయిక మారకపు విలువల సిద్ధాంతాన్ని, వేతన సిద్ధాంతాన్ని తన భావాలతో సమన్వయపరచి పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థపై ఆయుధంగా ఉపయోగించాడు మార్క్సు.

ఇటువంటి ప్రయత్నాన్నే మార్క్సుముందు చేసి కొంత విజయం సాధించినవాడు జోహాన్ కార్ల్ రాడ్ బెర్టస్ (1805-1875) అనే జర్మన్ ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త. అయితే మార్క్సుఅంత స్పష్టంగాను, విస్తృతంగాను తార్కికంగాను ఈయన సిద్ధాంతీకరించలేక పోయాడు.

చారిత్రిక పరిణామాన్ని గురించి మార్క్సు వెలువరించిన భావాలు అతడు హెగెల్ తత్త్వప్రభావానికి ఎంతగా లోనయ్యాడో విదితం చేస్తాయి. హెగెల్ తత్త్వ ప్రకారం మానవసంఘ పరిణతి ద్వంద్వ విషయ పరస్పర సంఘట్టన పూర్వకమైనది. స్థూలంగా ఈ తత్త్వాన్నే తీసుకొని చారిత్రక పరిణామానికి ప్రయోగించాడు మార్క్సు. దీనికే ద్వంద్వ సంఘర్షణాత్మక భౌతిక వాదము (Dilectical-materialism) అని పేరు. ప్రథమంగా ఒక సంఘము క్రింద ఏర్పడి మానవులు పరస్పర సహకారంతో మెలగేవారు. స్వేచ్ఛా సమానత్వాలు ఆ ఆదిమ సంఘంలో నెలకొని ఉండేవి. కాని కాలక్రమేణ ధనం, అధికారం హస్తగతం చేసుకునే యత్నంలో తగాదాలు, కొట్లాటలు, పరస్పర వైమనస్యాలు ఏర్పడినాయి. ఆ సంఘం అనేక తెగలుగా విడిపోయింది. ఈ తెగలు ఒకదానితో ఒకటి పోరాటం సలిపి కొల్లగొట్టేవి. శాంతి సమానత్వాలు నాశనమయ్యాయి. యుద్ధ పరికరాలు, యంత్రాలు కనుగొనబడ్డాయి. పూర్వపు శాంతి కాముకత, సర్వోద్ధరణ పరాయణత్వం అడుగంటాయి. తదనుగుణమైన సాంఘిక పరిస్థితులు దానితో ప్రబలము కాజొచ్చాయి.

ఈ విధమైన కల్లోలాన్ని, దౌర్జన్యాన్ని పోగొట్టడానికి నూతన సంస్థలు, నూతన భావాలు అవసరం. దౌర్జన్యంవలన, కల్లోలంవలన లాభపడేవారు ఏ మార్పులకు అంగీకరింపక ప్రాత విధానాన్నే బలపరుస్తారు. కాని వారి దౌర్జన్యాలకు, అన్యాయాలకు బాధపడే కార్మికులు ఎంతో కాలం సహనంగా ఉండలేరు. పరస్పర విరోధులయిన ఈ రెండు తెగలకు కలహం సంభవిస్తుంది. ఈ పరిస్థితి క్రమంగా తీవ్ర సంఘర్షణకు దారితీసి అనంతరం ఒక నూతన సాంఘిక వ్యవస్థను జనింపజేస్తుంది. తరతరాలుగా తమను పీల్చి పిప్పి చేస్తూన్న పెట్టుబడిదారుల నిరంకుశత్వంనుండి విడివడి శ్రామికులు తమకు సౌఖ్యకరమైన నూతన రాజ్యాంగాన్ని, నూతన సాంఘిక నియమావళిని తయారు చేసుకుంటారు.

ఇదంతా చాల శాస్త్రీయమైన భావమని మార్క్సు విశ్వసించాడు, డార్విన్ పరిణామ సిద్ధాంతం వలెనే ఇది అతితార్కికము, అతిసహజము అయిన సిద్ధాంతమని ఆయన అభిప్రాయం. సాంఘిక పరిణామము ఏదో ఒక్క రోజులో జరిగిపోయేది కాదనీ, అది చరిత్రగమనం వలన సిద్ధించేదనీ మార్క్సు విశ్వసించాడు. ఈవిధమైన శాస్త్రీయ తర్క విధానమే తన సామ్యవాద సిద్ధాంతానికి ఒక ప్రత్యేకత కలిగించి అంతకుముందున్న భావాలను మించిందని మార్క్సు పేర్కొన్నాడు.

ఈవిధమైన చారిత్రిక పరిణామాన్ని విస్మరించి ఏదో బ్రహ్మాండమైన విప్లవాన్ని గురించి కలలు కనే తత్త్వజ్ఞులను మార్క్సు తీవ్రంగా నిరసించాడు. చారిత్రకంగా పరిస్థితులు పరిపక్వస్థితిలోనికి రానిదే ఏదో విప్లవాన్ని లేవదీసి ప్రభుత్వాన్ని కూల

ధ్యేయమని మార్క్స్ తన జీవితంలో ఎన్నడు ఉపదేశింపలేదు. ఐతే ఆ పరిపక్వస్థితి వచ్చినతరువాత అహింసాయుతంగా పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని తొలగిద్దామంటే సాధ్యమయే విషయం కాదని ఆయన ఊహ. ఆ పరిస్థితులలో తరతరాలుగా దుర్దశలో ఉన్న కార్మిక వర్గమంతా తిరుగుబాటుచేసి విప్లవంలో విజయాన్ని సాధిస్తుంది. పెట్టుబడిదారీ విధానానికి ప్రారంభంలోనే పతనం ఎన్నటికీ సంభవింపదు. దాని ఉచ్ఛస్థితి వచ్చిన తరువాత దానివలన అన్నీ కష్టనష్టాలే కాని ఏమీ ఉపకారం లేదని ప్రజలు తెలిసికొన్నతరువాతనే దానికి పతనం సంభవిస్తుంది. ఈవిధంగా పెట్టుబడిదారీ విధానపు పతనము, కార్మిక రాజ్యాంగవ్యవస్థ నిర్మాణము చాలసహజంగా, పరిణామాత్మకంగా జరుగుతాయి.

ఈ పరిస్థితులలో సామ్యవాద నాయకుల కర్తవ్యం ఏమిటోకూడ మార్క్స్ ఉపదేశించాడు. పీడిత కార్మికవర్గానికి వారిబాధలకు హేతువేదో తెలిపి, వారి తిరుగుబాటుకు సర్వవిధాల చేయూతనొసగి వారికి తగు సలహాలనివ్వడమే నాయకుల కర్తవ్యం.

తన సిద్ధాంతాల శాస్త్రీయతను నిరూపించుకొనడానికి అవి ఆదరింపబడితే ఏమిజరుగుతుందో ముందుగానే సూచించాడు కార్ల్ మార్క్స్. కార్మికులసంఖ్య క్రమముగా పెరిగిపోవడం, పెట్టుబడిధనమంతా కొందరు వ్యక్తులహస్తాలలో కేంద్రీకృతం కావడం ప్రథమంగా జరుగుతుంది. కార్మిక వర్గానికీ ("Proletariat") పెట్టుబడిదారులకు నడుమ సంఘర్షణవృద్ధి అవుతుంది. ఈ సంఘర్షణలో కార్మికవర్గం రెండువిధాలుగా విజయాన్ని సాధింపవచ్చును. ఒకటి ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులద్వారా ఎన్నికలలో గెలిచి అధికారాన్ని హస్తగతం చేసికొనడం, రెండవది విప్లవాత్మకంగా పెట్టుబడిదారులను సంహరించడం. ప్రథమశాంతి మార్గంద్వారా విజయం ప్రజాస్వామ్య దేశాలలో జరగడానికి కొద్దిగా అవకాశం ఉందని మార్క్స్ సూచించినప్పటికీ, ఆ విధానంపైన ఆయనకు నమ్మకం లేదు.

పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ పరిపక్వమునందినకొలదీ కార్మికవర్గమునకు కష్టనష్టాలు ఎక్కువౌతాయని మార్క్స్ తెలియజేశాడు. క్రమంగా పెట్టుబడిదారులు అధికలాభాలనాశించి శ్రామికుల వేతనాలను తగ్గించి, వారు చేయవలసిన పనిని కష్టతరం చేస్తారు. రానురాను ఉత్పత్తి పెరిగిపోవడం, గిరాకీ తగ్గిపోవడం సంభవిస్తుంది. తమవద్ద పెరిగిపోతూన్న పెట్టుబడిధనంతో లాభాలకోసం తహతహలాడే ధనికులు ఏమి చేయాలో తోచక ఈ విధానాన్ని అన్నిరంగాలకు వ్యాపింపచేస్తారు. వ్యవసాయంలోకూడ ఈవిధానం ప్రబలమౌతుంది. భూమిఅంతా కొంతమంది పెట్టుబడిదారుల వశమై తదితరులంతా కేవలం కార్మికులౌతారు. ఈ రంగంలోకూడా పెట్టుబడి హెచ్చైన కొలదీ లాభాలు తగ్గిపోతాయి. ఈవిధంగా ఒకవంక నిర్విరామంగా ప్రోగుపడుతున్న పెట్టుబడి ధనం, తీవ్రంగా పడిపోతూన్న గిరాకీ,—వీనికితోడుగా ఆర్థికరంగంలో తీవ్రసంచలనం కలిగించే పాటుపోట్లు ఎక్కువై క్లిష్టపరిస్థితులకి దారితీస్తాయి. కార్మికవర్గం సహనం పూర్తిగా కోల్పోయి అఖండవిప్లవానికి ముందంజవేస్తుంది. ఆ మహావిప్లవ సంగ్రామరంగంలో పెట్టుబడిదారుడు సంపూర్ణంగా నాశనం చేయబడతాడు. అధికారం, ధనం, అన్నీ కార్మికుని వశమౌతాయి. ఈ విధంగా, తనలో అంతరంగికమైన తీవ్రమైన దోషాలమూలంగానే పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ దారుణపతనం పొందుతుంది. అంతా సహజ చారిత్రిక పరిణామం. దీనినెవరూ ఆపలేరు. ఇదీ భవిష్యత్తునుగూర్చిన మార్క్స్ ఊహాచిత్రం.

పెట్టుబడిదారీ విధాన వినాశనం, కార్మికపక్ష విజయం సిద్ధించినతరువాత విశ్వశాంతి, మహాసౌఖ్యం-ఇంకా ఏవేవో వాటంతటవే కలుగుతాయి అని అనడమేకాని తత్సాధనకు ఏ నిర్దిష్టప్రణాళికను మార్క్స్ సూచింపలేదు. ఆ స్థితిలో రాజ్యాంగాన్ని గూర్చి, ప్రభుత్వాన్ని గూర్చి, ఆయన కొంతవరకే పేర్కొన్నాడు. అప్పుడు కార్మికపక్ష కార్యనిర్వాహకవర్గమే ప్రభుత్వంగా వ్యవహరింపగలదట. విరోధిపక్షం సర్వనాశనమవడంవలన దీనికి సర్వనియంతృత్వాధికారాలు వస్తాయి. దీనినే మార్క్స్ కార్మికపక్ష నియంతృత్వము («Dictatorship of the proletariat) అని వ్యవహరించాడు. కాని ఈ నియంతృత్వంకూడ అట్టేకాలం ఉండదు. సంపూర్ణమైన సామ్యవాద స్థితి రాగానే ఈ రాజ్యాంగమంతా దానంతటదే సహజంగా అదృశ్యమౌతుంది. తిరిగి ప్రజలలో స్వేచ్ఛా సమానత్వాలు, పరస్పర సహకారం తలెత్తుతాయి. వర్గవిభేదాలు, పరస్పర కలహాలు లేని ఆ కార్మిక మహావ్యవస్థలో మానవుడు సర్వసుఖాలననుభవిస్తాడు. ఈ విధమైన ఊహాచిత్రమే కాని ఒక విధమైన నిర్దిష్ట ప్రణాళికల మార్క్స్ సూచింపలేదు. సామ్యవాద వ్యవస్థలో ధరల నిర్ణయం ఏ విధంగా జరుగుతుంది? పెట్టుబడి ఏ రంగాలలో ఏ పద్ధతులలో ఉపయోగింపబడుతుంది? ద్రవ్యోత్పాదనాది దుపకరణులు ఏ విధంగా అదుపులో పెట్టబడతాయి? ద్రవ్యము, లాభములు ఏ పరిమాణాలలో పంపకం చేయబడతాయి? అనే ప్రశ్నలకు మార్క్స్ సమాధానాలు సూచింపనైనా లేదు. అయితే ఈయన సిద్ధాంతాలవలన కార్మిక పక్షానికి ఒక గొప్ప ఆధారం లభించింది. ఏ విధంగా వ్యవసాయ దారులకు ఫ్రెంచి ఫిసియోక్రాట్ ఆర్థిక విజ్ఞా

మలకృషి చేయాలని బోధించిందో, ఏ విధంగా పెట్టుబడి దారులను సాంప్రదాయక ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతాలు ప్రోత్సాహాన్ని కలుగజేశాయో, అట్టి విధంగానే కార్మిక పక్షానికి మార్క్సు రచనలు అధిక బలాన్ని చేకూర్చాయి.

ఈ విధంగా మార్క్సు ఆర్థిక శాస్త్ర సిద్ధాంతాలను సింహావలోకనం చేసుకొన్న పిదప తత్ప్రామాణికత్వాన్ని పరిశీలిద్దాం.

ఏ ఆర్థిక సిద్ధాంతాలను అంశగా చేసికొని మార్క్సు శిష్యులు సామ్యవాద తత్వాన్ని విప్లవాత్మకంగా ప్రపంచ విస్తృతం చేయాలని నడుము కట్టుకున్నారో, ఆ తత్వంలోనే అతి ప్రాథమికమైన దోషాలుండడం గమనార్హం.

మార్క్సు సగర్వంగా విశదీకరించి అతి శాస్త్రీయమని చాటిన చారిత్రక పరిణామ వాదము అసత్యమైనది. అతను ఊహించినట్లు, పెట్టుబడిదారీ విధానం ఎంతో పరిపక్వస్థితినందిన అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములవంటి దేశాలలో సహితం వ్యవసాయం పారిశ్రామికం చేయబడి, కొద్దిమంది పెట్టుబడి దారుల హస్తాలలో భూమంతా కేంద్రీకరింపబడ లేదు. పైగా, ఆయా దేశాలలో ప్రభుత్వాలు చేసిన భూసంస్కరణములవలన వ్యవసాయరంగంలో అనేక మార్పులు వచ్చాయి. భూమి కొలదిమంది పెట్టుబడి దారుల చేతులలో కేంద్రీకరింపబడటానికి మారుగా శాసనములవలన ఎంతగానో వికేంద్రీకరింపబడి చిన్న చిన్న రైతులకు ఆర్థికపటుత్వం కలిగించింది. ఈ విధంగా జరగగలదని మార్క్సు మేధాశక్తి ఊహాతీతమైంది.

పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ పురోగమించినకొలదీ, కార్మికుల సంఖ్య అత్యంతాధికమై అన్ని వర్గాలను అధిగమిస్తుందని మార్క్సు ఊహించాడు. కాని చరిత్ర గమనం దీనినికూడ అసత్యమునే నిరూపించింది. కాల క్రమాన వృత్తి విద్యల మూలంగాను, చిన్న చిన్న వర్తకములమూలంగాను, ఇతరమైన ఉపాధులమూలంగాను జీవనాన్ని సాగించేవారి సంఖ్య పెరుగుతోందే కాని దేశమంతా కార్మికులతో నిండిపోవడం లేదు.

కార్ల్ మార్క్సు ఊహాచిత్రణంలో అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైన దోషము పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ వృద్ధి చెందినకొద్దీ కార్మికుల కడగండ్లు అధికమౌతాయని. మార్క్సు చేసిన వర్ణనమంతా అతిశయోక్తి అని కొన్ని ఆధునిక పెట్టుబడిదారీ దేశాలు నిరూపించాయి. బాగా వృద్ధిచెందిన పెట్టుబడిదారీ దేశాల్లో మార్క్సు చెప్పినట్లు వేతనాలు తగ్గిపోయి, కార్మికులంతా కడగండ్లపాలు కాలేదు. వారి జీవనప్రమాణాలు రోజు రోజుకీ పెరుగుతున్నాయి. అమెరికా వంటి పరిపక్వ స్థితి నందిన పెట్టుబడిదారీ విధానము గల దేశాలలో స్వంత కార్లలో సుఖంగా తిరిగే కార్మికులను చూస్తే మార్క్సు ఊహాచిత్రం ఎంత వాస్తవికతా రహితమైనదో తేలుతుంది.

ఇక మార్క్సు పరిణామ సిద్ధాంతంలో మరొక ఘోరమైన అసత్యాంశం ఒకటి ఉన్నది — కార్మిక విప్లవం, బాగా పరిపక్వత నందిన పెట్టుబడిదారీ దేశము లందే సంభవిస్తుందని అతని ఊహ. ఇదికూడా సత్య దూరమని చరిత్ర నిరూపించింది. పందొమ్మిది వందల పదిహేడవ సంవత్సరం నాటికి రష్యాదేశంలో పెట్టుబడిదారీ విధానం అసలు ప్రారంభదశలో నయినా ఉందా అన్న విషయం సందేహాస్పదం. అలాగే విప్లవం నాటికి చైనాలో పారిశ్రామికాభివృద్ధి ఏ మాత్రం లేదు. ఈ దేశాలలో విప్లవాలను రాజకీయ విప్లవాలంటే కొంత సబబుగా ఉంటుంది! ఇంక అటు వంక బాగా పరిపక్వ స్థితిలోనికి వచ్చిన పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలలో — ఉదాహరణకు అమెరికాలో, అసలు సామ్యవాద మహావిప్లవ ప్రసక్తే లేదు!

ఈ దోషాల నటుంచి ఆర్థికశాస్త్ర విజ్ఞానిగా కారల్ మార్క్సు స్థానం పరిశీలిద్దాం. కార్మికుల కష్టనష్టాలను హార్ది అత్యద్భుతంగా వ్రాసిన ఈయన విప్లవాత్మకమైన వ్యాసాలు, గ్రంథాలు, పటుతర రాజకీయ మహాప్రభంజనాలను పురికొల్పాయి. ఆయన సిద్ధాంతాల నాధారంగా చేసికొని అనేక నూతన రాజకీయ పక్షాలు పైకివచ్చి చాలా అలజడి కలిగించాయి. అయితే ఈ విప్లవాలు ఆర్థికశాస్త్ర రంగంలో ఏమాత్రం నూతన వికాసాన్ని కలిగింప లేకపోయాయని తెలుపవచ్చును. సాంఘిక పరిమాణ విజ్ఞానానికి మార్క్సు సిద్ధాంతం ఒక అమూల్యమైన చేర్పు. అయినప్పటికీ కేవలం ఆర్థికశాస్త్ర దృష్ట్యా దానికి అంత గొప్ప విలువ లేదు. మార్క్సు ప్రతిపాదించిన మారకపు విలువల సిద్ధాంతం, వేతన సిద్ధాంతం — అన్నీ కూడా ప్రాచీన శాస్త్రజ్ఞులు చాలావరకు కూలంకషంగా చర్చించినవే కాని క్రొత్త వేమీ కావు.

ఈ విధంగా నిష్పాక్షిక మయిన ఆర్థికశాస్త్ర దృష్టితో చూస్తే కార్ల్ మార్క్సు — కీన్సు, రికార్డో, మార్షల్ మొదలైన ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తల తరహాకు చెందినఆర్థిక శాస్త్రవేత్త కాదని చెప్పవచ్చును.

మొక్కుబడి

'మంజీర'

వేణుపతి నాయుడుగారిని గురించి, అందరు అనేక విధాల చెప్పుకుంటారు. ఈ పెద్దమనిషి గురించి చెప్పేటప్పుడు, నా పాఠకుస్నే హీగుడొకడు తన మొఖం చాటంగ చేసుకొని, ఆయన చాలా మంచివాడనినీ, ఆయనకు ఆయనే సాటి అనినీ, అలాంటి ఘనుణ్ణి మరొకణ్ణి తన జీవితంలో చూడలేదనీ, చూడబోడనీ, కొంచెం కడబోసినట్లు చెప్తారు. ఇంత పాత స్నేహితుడు అంత గొప్పగా చెప్తూంటే కాబోసు అనుకున్నాను. కాదనడానికి దమ్ములేవు సరి కదా. వాడు నా చెవి నులిమిపుచ్చుకొని బోధించదగిన అర్హతగల స్నేహితుడు మాటలుగా బీదవాళ్ళ చెప్పడం మానేసే "ఇంత దుర్మార్గుడా!" అనిపిస్తుంది. కొత్తింమీద ఆయన మంచివాడు, మంచివాడని, పెద్దమనుష్యులు చెప్పినా, ఆయన్నే మరోరకం మనుష్యులు ఎంతో చెడవాడంటూ వాపోవటం వింటూంటే యీ మంచి చెడ్డల కేమయినా అర్థముందా అనిపించేది. ఈ పైవిషయాన్నే ప్రాతిపదికగా తీసుకొని యోచిస్తే, ఒక నిర్దిష్టమయిన పరిస్థితులలో ఉన్న ఒకవ్యక్తి దృష్టిలో ఏదయితే మంచిదో, అదే మరోపరిస్థితులలో ఉన్న ఇంకోడి దృష్టిలో చెడ్డగా కనిపిస్తుంది. నామట్టుకు నేను యీ వస్తువు చెడ్డది, యీపని మంచిది అని స్థిరపరచలేను. అందుచేతనే కాబోలు నాయుడుగారిని గూర్చి నేను ఏ అభిప్రాయానికీ రాలేకపోయాను. ఆయన మంచిచెడ్డలు గ్రహించాలంటే, ఆయన సంగతి సందర్భాలు గ్రహించాలి.

వెంట్రుకలన్నీ తెల్లగా నెరిసిపోయి, కళ్ళకు సులోచనా లలంకరించినా, మనిషి పిడుగులాగుంటాడనడానికి సందేహం లేదు. మాటలాడుతూంటే పిట్టలు నీళ్ళు త్రాగవు! చాలాకాలంగా గుమాస్తాపని చేస్తున్నాడు. ఎప్పుడూ ఒకటే వేషం. ఆ జారిపొయ్యే పంచకట్టు, చొక్కా కన్నా చిన్నకోటూ అయినా, నడుస్తూంటే జాలేస్తుంది. ఆయన ఎన్నాళ్ళ బట్టి గుమాస్తాపని జేస్తున్నాడో ఆయనకే తెలీదేమోకూడా నిజానికి!

మొన్న ఈమధ్య ఒకాయన వచ్చాడు. ఆ మహానుభావుడు సైకిలుమీద హిందూదేశం అంతా తిరిగేస్తాడు! అలా మన హిందూదేశాన్ని ఉద్ధరించేటాక, ప్రపంచమంతా చుట్టేసి వస్తాడుట! సోమరిపోతుడిలాగ! రోజూ సరాసరి 15 మైళ్ళు సైకిలు త్రొక్కుతాడట! అదీ ఆయన ఘనత! ఆ మహనీయుడు వస్తే ఆ రోజున సందర్శించడానికి వచ్చిన జనం ఆ వూళ్ళో కేవుకే పెట్టేస్తారు. రోజుకు 15 మైళ్ళు సైకిలు త్రొక్కడమనే దేదో మానవాతీత కార్యంలాగ ఎంచేసి ఆ సైకిలు గాడికి హారాలతో స్వాగతగీతాలు పాడి రెండుపూటలా మేపి, కొంత దక్షిణ కూడా ఇచ్చి పంపారు. వెర్రిపీడలు. ఆ లెక్కనిచూస్తే నాయుడు గారు రోజూకు చులాగా 15 మైళ్ళు దూరం నడుస్తారు. అంటే తిన్నగా రోడ్డుమీదగాకపోయినా ఇంటినుండి ఆఫీసుకు. ఆఫీసులో అధికారులకు అరడజనుట్లు. ఆ పైన ఇంటి వ్యవహారాలు కొల్లలు! ఈ తిరగవ దూరం తక్కువ ఉంటుందా ఏమిటి? ఎవడూ లెక్కచేసి చూచుకోడుగాని ఇంత తిరుగుడు తిరుగుతూ, ఆఫీసులో తల్లబద్దలయ్యేలాగ చాకిరీచేస్తూ ఇప్పటికి పాతిక సంవత్సరాలు గడిపాడే! ఈయన పోతూంటే, హారాకారాలు లేవు సరికదా, ప్రక్కన తిట్టకుండాను, వెక్కిరించకుండాను ఉంటే అంతేచాలు! అదీ లేదు. ప్రపంచ ధోరణి ఇంతేనేమో! ఇన్నేళ్ళనుండి పని చేస్తున్నా ఆయన ఉద్యోగంలో యేమీ ఎదుగూ బొదుగూ లేదు. కానీ ఆయన సంసారంమాత్రం అపారంగా పెరిగిపోతూంది. ఏడాదికో నోరు అన్నం కోసం తెరుచుకుంటూంది. నాయుడుగారి ఉద్యోగం మామూలే. ఆడపిల్లలు ఎదిగి పెద్దవాళ్ళయ్యారు; ఆ పైన కొడుకుల్లంతా ఏదో తమాషాగా విసురుతున్నారు కటువుమాటలు. ఆ విసరటంలో ఉన్న అందం ఏమిటంటే, సరిగా నాయుడుగారి చెవిలోనే దూరుతున్నాయవి! నాయుడుగారు ప్రపంచంతో చేయీ చేయీ కలిపిపోయే మనిషి. ప్రపంచానికి అడ్డుతిరగడు. ఎవరెయినా ఆడోస్తే సహించలేడు. అందరూ అంతే ఎవరో కొందరు తప్ప. ఇక ఊరకుంటే తనకున్న పరువూ ప్రతిష్ఠ కాస్తా కొట్టుకుపోతాయేమో అనిందా ప్రవాహంలో అని ఆయన భయం. వెతికి వెతికి చాలా తెలివైనవాళ్ళి, గొప్పవాళ్ళి, తన పిల్లలకు తగినవాళ్ళ్ని, అనుకుంటున్న యువక చక్రవర్తులను ఎంచిఎంచి, తన కున్న స్థిరచరాస్తుల తెగనమ్మగా వచ్చిన ధనంతో కొని పారేశాడు! ఆ యువక రత్నాలకూడా తమకు తగిన విలువ దొరికిందిగదా అన్న ఆశతో ఉబ్బితబ్బిబ్బై ఆ

లంచావతారులను చేపట్టారు. ఆ దెబ్బతో నాయుడుగారింట్లో సిరీ, సంపదకూడా ఖాళీ అయినాయి. అయినా నాయుడుగారి ఆనందానికి మేర లేదు. తను ప్రపంచాన్ని సంస్కరించాడు. ఇంట్లో దమ్మిడీ లేదు. కరువు రోజురోజుకూ పెరుగుతోంది. అమెరికా ఐశ్వర్యంలాగ, ధరలు పదిరెట్లు అయాయి. కాని నాయుడుగారి జీవితం మామూలే. కష్టం మామూలే. ఆ అని అనడానికి వీలే దసలికి. కాని తనకళ్ళముందు, ఉద్యోగంలో చేరినవాళ్ళు, తనవద్ద పని నేర్చుకున్న వాళ్ళు పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగస్థులయి పోతున్నారు. వాళ్ళలో ఉన్న విశేషం, తనలో లేని శక్తి ఏమిటి చెప్మా అనుకున్నాడు నాయుడుగారు.

ఈ విషయంగురించి పరిశోధనలు చేయటం మొదలుపెట్టారు. దాని అంతూ కనిపెట్టారు. అన్నిటికీ మూలం ఏమిటో గ్రహించాడు. తన ఈ ఆఖరి దశలోనయినా నాలుగురాళ్ళు సంపాయించకపోతే తన పిల్లలగతి యేంకాను! తన వృద్ధాప్యంలో, యింత గింజాకు చే లోకం, ఒక కొని యిస్తుందా తను చేతులు జోడించి దీనంగా ప్రార్థిస్తుంటే? అయినా ప్రపంచానికి అనుగుణంగానే నడుచుకోవాలి మరి. ఈ విషమయిన ఆలోచనలు ఆయన మెదడులో ప్రవేశించి వృద్ధిపొందిన కొద్దీ, ఇంట్లో ఆర్థిక ప్రతిష్టంభన రెట్టింపు అయింది. జీవితం సుఖంగా, హాయిగా, సాగాలంటే ఎలాగో అలాగ డబ్బు గడించి తీరాలి అనే ఉద్దేశ్యంలోకి వచ్చేశారు నాయుడుగారు. అది మానవ ప్రవృత్తిలోని విచిత్రం. ఒకసారి తనకు కావలసిన విషయం మనస్సులో స్థిరపడిందా, దాన్ని లాగో ఒకలాగ, హిమాలయ ప్రమాణమయిన ఆటంకాలొచ్చినా సాధిస్తుంది. ఆ మనోగమన ప్రవృత్తే కావాలి! రావాలి! దాన్నే నాయుడుగారు సాధించగల్గారు. అలా ఊరికే అనుకున్నంత మాత్రంలోనే ఆ సాఫల్యం రాదు. చుట్టూ ఆవరించిన పరిస్థితులు కూడా సమకూరాలి.

మగపిల్లల చదువు, యింట్లో తిండి, యింటద్దె, అందరికీ బట్టలు, మనస్సుకు వినోదం, ప్రశాంత వాతావరణం అన్నిటిలోనూ ఈ జీవితంలో! అన్నీ చిక్కులే?

నాయుడుగారి జీవితం యీ చిక్కులమయం అయింది. ఆయన సంసారంలో ఉన్న వ్యక్తుల జీవితాలన్నీ మెలిపెట్టుకుపోయి, చిక్కుపడిన దారపుండలా తయారయాయి. ఒక్క ముడిలో యిమిడింది చిక్కంతా. అదే డబ్బు! అది సంపాదించి తీరుతాననుకున్నాడు, తనలో తను. ఇదివరలోనే యీ అభిప్రాయాన్ని తనకు కలగజేయనందుకు ఆ భగవంతుణ్ణి పూర్తిగా చివాట్లు పెట్టారు. భగవంతుడే కావాలని కలగక పోయినా, తానంతట తనకు కలిగినందుకు, లోలోన తన్నుతను అభినందించుకొని, అప్పుడప్పుడు రొమ్ము విరిచి తన లోలోపలి అంతరాత్మ గొంతునులిమి చంపి పారేశాడు నాయుడుగారు!

డబ్బు రాబట్టడం ఆరంభించాడు. డబ్బుకూడా అలాగే రావడం మొదలెట్టింది. డబ్బు వచ్చిన కొద్దీ నాయుడుగారికి ధనతృష్ణ అధికమించింది. ఏ పనయినా ప్రతిఫలం ముట్టకుండా ఎందుకు చెయ్యాలి అనే ఉద్దేశంలోకి వచ్చేశాడు. పెద్దయినా, చిన్నయినా, ఎవరయినా, ఏ పనయినా, తన విధయినా, ఏ మయినా సరే, డబ్బు లేందే నాయుడుగారి వద్ద పనిజరగడం కల్ల అనే ఖ్యాతి గడించాడు ముండావాడు!

కష్టజీవులకది కష్టంగా ఉన్నా, దొంగ వ్యాపారులు, దోపిడీ వర్తకులు, మొదలైన పరాన్నజీవులకుమాత్రం కన్నతండ్రిలా కనుపించే వాడు! నాయుడుగారికి కావలసింది అదే. అది నిర్విఘ్నంగా సాగిపోతూంది. నాయుడుగారికి ఎక్కడ జూచినా తనలాంటివాళ్ళ సంఖ్య హెచ్చుగా కనిపించేది. ఈ డబ్బున్న ఘరానా మనుష్యుల జీవితాలు తరచిచూస్తే, తనకు జేసేది ఏమీ కాదు అని సమ్మతించుకునేవాడాయన!

అదంతా రొక్కంకొని, తనలాంటి విధయాలు బయటపెట్టకూడదు. ఆ వేళ ఆపలబజారు కోమటిని గురించి, తనపూజమూని. తన నీతే, అంతపని చేయించాడు గదా. తను కక్కుర్తిపడి తప్పించుకో లేదేను. తను యిన్నాళ్ళు కాని పుణ్యపోకుండా పని జేసే సానుభూతి జూపిన అపాయి ఎవరూ లేదు. ఈ రోజున నాలుగు రాళ్ళు సంపాయించి, ఘరానాగా తిరగానే అంతా గౌరవమే!

ఎవరయినా నాయుడుగారిదగ్గర నీతి నియమాల గురించి ఇప్పుడు మాట్లాడితే పెదవులు విరిచి చల్లగా సమాధానం చెప్పేవాడు. "చూడండీ, నీతి, నియమం ఉండటం మంచిదే. మనజీవితంలో అటువంటి పవిత్ర ధర్మాలు లేక ఉండవలసిన అవశ్యకత ఎంతయినా ఉంది. ఎలాంటి నియమాలయినా ఎల్లలుండటం అవసరం. మన ప్రపంచమంతా పుచ్చిపోయింది. పాడయిపోయింది. నీతి నియమాలు పాటించేవాళ్ళు చాలా అరుదయిపోయారు. అలాంటి సమయంలో ఒకడూ, యిద్దరూ మడికట్టుక్కూర్చుని, నీతి నియమాల్ని, ఉద్ధరిస్తామంటే లాభం లేదు. సరిగదా ఆమాయలోపడి మునిగి చక్కాపోతరు. అంచేత బుద్ధిమంతుడయినవాడెప్పుడూ, ఒకచేత్తో ఆ మాయను ఆసరాగా తీసుకుని, రెండోచేత్తో దాన్ని చెండాడాలి. అంతేగాని మాయమాయ అని అఘోరిస్తే లాభం ఏమిటి?" అంటాడు ధీమాగా.

ఏది ఎలాగున్నా యిప్పుడుమాత్రం నాయుడు గారికి కొంచెం గౌరవం మర్యాద కలిగాయి. వూళ్లో పెద్దలూ, మోతుబరులూ, నమస్కారాలు చేస్తున్నారు. నాయుడుగారు చాలా సంతోషంగా, ఆనందంగా కాలం గడుపుతున్నారు. దానధర్మాలు చేస్తున్నారు. పెద్దవాళ్లు చిన్నవాళ్లు ఇప్పుడు దానకర్ణుడు అన్నంతవరకు కూడా పొగిడేస్తున్నారు నాయుడుగారిని.

2

సరిగా యీ రోజులలోనే నేను నాయుడు గారి దాతృత్వం, కీర్తి విని, ప్రక్కనున్నా యింతవరకు కనిపెట్టలేక పోయినందుకు విచారించాను. నా కష్టసుఖాలు, బాధలు, ఆయనకు బాగా తెలుసు. ఆయన ఆఫీసులో ఏదో గుమాస్తాపని ఖాళీగావుందని తెలిసి వేయించమని అడిగితే—పొరుగువాణ్ణి నన్నా చూడకుండా నిక్కచ్చిగా అడిగాడే లంచం! ఆఖరుకి ఆఫీసరుని బ్రతిమిలాడినా లాభంలేదనీ, ఈయనవల్లనే అవుతుందనీ బంట్రోతు కూడా స్పష్టంగా చెప్పేశాడు పావులా పుచ్చుకున్న తరువాత. ఆయన కాళ్లావేళ్లాపడి బ్రతిమిలాడి నెలనెలా పదిచొప్పున యిచ్చుకుంటానని ఆ నౌఖరీలో చేరాను.

ఆయనమాత్రం నాదగ్గర డబ్బుపుచ్చుకోడం చేతో, మరెందుచేతో గాని. నాయందమిత వాత్సల్యం ప్రకటించేవాడు. తీరిక సమయాలలో గుమాస్తాయొక్క గురుతర బాధ్యతలు, కష్టసుఖాలు, అనేక సమస్యల గూర్చి సమగ్రంగా ఉపన్యాసాలు దంచేసేవాడు.

ఇంకా సంతోషంగా ఉన్నప్పుడు "చూడరా అబ్బాయీ! నీదగ్గరనో పదిరూపాయలు పుచ్చుకుంటున్నానని బాధపడకు. అది గుమాస్తా ఉద్యోగ ధర్మం. పైపెచ్చు మననియమం. అసలీ గుమాస్తాగాడి కింతతక్కువ జీతమియ్యడం ఎందుచేతో తెలుసా. అంచేతే, అంతే, అలా ఉండకపోతే యీ గుమాస్తాగిరీ వదిలేసి, సంసారం సాగరంలో తోసేసి సన్యాసం పుచ్చుకోడం మేలు. తెలిసిందా. ఈ కిటుకు లన్నీ తెలుసుకుని నీ ఉద్యోగం సక్రమంగా నిర్వర్తించావా అందరికీ మంచివాడివే. నీ ఆఫీసరుకూడా ఆనందిస్తాడు. లేకపోతే చాలావిచారించవలసిన పరిస్థితులో పడి దక్కపోతావు. అనగాహానకేసుకో నాయనా!" అంటాడు.

అప్పటికీ నేను చేతులు తోడించి తాళం వేస్తూండడం మొదలుపెట్టాను. అందుకే గాబోలు నాయుడుగారు నేనంటే పడిచచ్చిపోయేవాడు. నేనంటే ఆయనకు ఎక్కడలేని తెలివితేటలా ఉండి పనేవి. మన బ్రహ్మాండ నాయకులకు సయితం లేని వక్తృత్వపటిమ దక్కచ్చేది. ఆయన యెప్పుడయినా ఆహ్లాదంగా ఉన్నప్పుడు నేకనపడితే చాలు. కూర్చొమని కప్పు కాఫీయిచ్చి మొదలెడతాడు.

"ఇలా చూడరా అబ్బాయీ (చెపుతూనే ఉంటాను లెండి) బ్రిటిషువాళ్ళు మనదేశం దోచుకుందుకు వచ్చారు. వాళ్ళకు బలంవుంది. దేశం దేశాన్నే దోచేరు మన నోళ్ళు నొక్కి. అదే న్యాయం అయింది. వాళ్ళని తరిమేశాం ఏదో బ్రహ్మాండమయిన ఉద్యమాలు నడిపి. ఆ ఉద్యమాలలో చచ్చినవాళ్ళూ, త్యాగంచేసినవాళ్ళూ ఎవరు? నువ్వూ నేనే. అయినా యిప్పుడు నీకూ నాకూ ఏముంది? యిదివరకేముందో అదే నీకూ నాకూ. ఓకానీ ఎక్కువివ్వాలంటే యెక్కడలేని అనేక సమస్యలు, విదేశాంగ వ్యవహారాలు అడ్డంవస్తాయి. కాని యీ పరిశ్రమాధికారులు, భూస్వాములు, గుత్తవర్తకులు పెట్టుబడిదారులూ ఎలా డబ్బు చేసుకుంటున్నారో! ఇళ్ళమీదయిళ్ళు, కారుమీదకారు, నోటుమీద నోటు విలాసాలు, సరదాలు, పెళ్ళిళ్ళు, బిస్తలు అన్నీని. ఇవన్నీ చట్టసమ్మతాలే? న్యాయమైనవే? ధర్మసంబంధాలే? నువ్వూ నేనూ అవడానికి వీల్లేదు. నువ్వు "ఆ" అన్నావంటే చట్టవిరుద్ధం. నువ్వూ, నీ ఉద్యోగం, నీ బ్రతుకు కూలిపోతాయి. బూడిదమసి అవుతాయి. అంచేత నీచాతనయినంతవరకు నువ్వూ నోరుమూసుకుంటూండు. ఇది పరమరహస్యం సుమా! మనయిద్దరి మధ్య అంతరంగిక సంభాషణమాత్రమే. ఎటొచ్చీ వాళ్ళకు నీకూ తేడా ఏమిటంటే చట్టం వాళ్లని రక్షిస్తోంది నన్ను భక్షిస్తోంది అంతే."

"ఈ పరిస్థితు లున్నంతవరకూ నువ్వూ నేనూ మడికట్టుకు కూర్చుంటే నశించిపోతాము. అయినా గాని మనము చేసేది ఒలెక్క పైవాటితో పోలిస్తే. ఈ సొంతవ్యాపారాలు, పరిశ్రమలు, డబ్బుచేసుకోడాలు, ఉన్నంతవరకు, నన్ను నువ్వు, నిన్ను మరోడూ, మరొకణ్ణి యింకోడూ కొల్లగొట్టుకోడం ఎలా పోతుంది. ఏరూపంలోనైనా ఒకణ్ణి మరొకడు పీడించుకు తినడాన్ని ఈ సంఘం సమర్థిస్తూ, చట్టాలు రక్షిస్తూ ఉంటే యీ దగాలుపోవు. మడిగట్టుకు మూర్ఖులా నువ్వూ నేనూ కూర్చోడం చట్టవిరుద్ధం అది నేరమే!" అని ముగించేవాడు ఉపన్యాసం.

ఆయన చిరునవ్వూ అప్పటి ప్రవర్తనా చూసినన్నా తాను మెచ్చుకుంటూ ఉంటాడని తేలికగా అర్థమవుతుంది. నాకు మాత్రం అది వింటూన్నప్పుడు అంతా సమంజసంగానే కన్పించేది.

స్వార్థంకోసం ఒకడిని మరోడు దోపిడిచేసుకోడాన్ని అంతంచేసి, కష్టపడేవాళ్లి శ్రమకు తగిన

ప్రతిఫలం, విశ్రాంతి, వాళ్ళ సౌఖ్యాలకు అవకాశాలూ, సౌకర్యాలయినా అంతకన్న యింకేం కావాలి మరి.

నాయుడుగారి ఉద్బోధ నా మెదడులో పూర్తిగా పట్టిపోయింది. నా ఆస్తికబుద్ధి నన్ను పూర్తిగా క్రుంగదీసింది. నాయుడుగారి పాదచ్ఛాయలలో నేనూ నడవడం ప్రారంభించాను. అనుకోని ఆ దినచర్య నాకు సాధ్యమయింది.

అదే నాయుడుగారికి కరతలామలక మయింది!

పేదవాళ్ళు చెమటోడ్చి సంపాయించినది, ఏడుస్తూ యిచ్చినా, ధనవంతులు తమ మోసం సొమ్ము ఏడవనూ యిచ్చినా, సమాన ఔదార్యంతో పుచ్చుకోవడంలో ఉన్న ఘనత ఆయనకు పూర్తిగా దక్కింది.

ఈనుంచి గుణాలు అలవడిన వెనుక నాయుడుగారు బుజ్జిగుమస్తా అంటే పెదగుమస్తా అయినారు. ఇప్పుడు యీయన ప్రతిభ మహోజ్జ్వలమానంగా వెలుగుతోంది. నాయుడుగారి పేరు చెప్పితే అధికారులు సహా వణుకుతారు.

అయినా చట్ట విరుద్ధంగా ఎంతకాలము మనగలం. నాయుడుగారు లంచం పుచ్చుకుంటూండగా చేరతుకొభల వరిమువారు పట్టుకున్నారుట. "అరెరె" అన్నారందరూ. "ఇంత ధర్మాత్ముడు యీయనకీ గతేమిటి పాపం!" అన్నారు కొందరు. "మంచి పని యిందన్నారు" చిన్న గుమాస్తాలు.

నేను మాత్రం నా జాగ్రత్త నేను పడ్డాను. అందరికతి అలాగే ఉంటుందేమిటి? నావిధి నేను మామూలుగానే నిర్వర్తిస్తున్నా కాస్త మెలకువతో ఉంటున్నాను. నాయుడుగారిని కచ్చేరీనుండి తాత్కాలికంగా తప్పించారు. చాలా ముందు వాడినయినా, నాకన్న పాతుకుపోయిన పాతగుమాస్తాలున్నా నాయుడుగారి ఖాళీలో నన్నే వడేశారు.

గురూపదేశం చాలా బాగా పనిజేసింది మరి!

అధికారులు నన్నే ఎందుకు పెద్ద గుమస్తాగా వేశారో ఎవరికీ అర్థం అవలేదు, నాకూ ఆ అధికారులకూ తప్ప.

ఇరుగుపొరుగు వారంతా నా పూర్వజన్మ సుకృతం అన్నారు. నేను మాత్రం కాదనడమెందుకు? ఆఫీసు వాళ్ళంతా నా అదృష్టమన్నారు. అదీ కాదన లేకపోయాను. అధికార్లు అతి చురుకైన వాడన్నారు. 'మహాప్రభో!' 'మహాప్రసాదం' అన్నాను నేను.

ఈ సుభాషితాలతోపాటు నాయుడుగారి ధర్మంగురించీ తెలివితక్కువగురించీ కూడా వేయినోళ్ళ ప్రశంసించారు. అంతా చాలా సానుభూతి వెల్లడి చేశారు. ఆయన చేసినదంతా న్యాయమేనట! కర్మమాత్రం వక్రంగా తిరిగిందట. కర్మ వక్రించి తిరిగినా అదృష్టం బాగుందట! అందుకే ఆవూళ్ళో ఉన్న మోతుబరిషావుకారు తాను జామీనుండి ఆయన్ని విడుదల చేయించాడుట. నాయుడుగారు మాత్రం ఆ తర్వాత నాకు కనిపించలేదు.

కేసు లావాదేవీలు, పోలీసుల బేరాలు, ప్లీడర్ల సొంత ఫీజుల వ్యవహారాల్లో ఆయన మునిగిపోయారు.

ఆయన యిదివరలో చేసి వదలిన పనిలో నేను నిమగ్నుడనయ్యాను. ఒకరిని గురించి ఇంకొకరు ఆలోచించడానికయినా తీరిక కనుపించడం లేదు. అయినా గాని ఆయన్ని గురించిన వార్తలుమాత్రం పుష్కలంగా వస్తున్నాయి. రోజు రోజుకీ సంపాదించినది కాస్తా కక్కుతున్నాడుట!

ఎంత దారుణ కోపమున్నా యీ ప్రజలు "పాపం" అనే సానుభూతి పదం ఎందుకు ఉపయోగిస్తారో! వాళ్ళ అంతరార్థ్యం లోతు కనుక్కోడం కూడా కష్టమే.

"కోర్టు కెళ్ళినవాడు, కాటికి వెళ్ళినవాడు సమానం!" అని తెలుగుసామెత. దీన్లో ఎంత సత్యం లేకపోతే ఇది చిరంజీవియై ప్రజల నాలుకలపై నిలుస్తుంది!

బ్రిటిషువాళ్ళు మనకు జేసిన మహోపకారాల్లో కల్లా ఉత్కృష్టకర్మ యీ న్యాయస్థానాల ఏర్పాటు! అటువంటి మేలు మన తెలుగువాళ్ళ వల్ల కాదుతో పోల్చారు. అందుకే తెలుగువాళ్ళకు చాలారోజులకి గాని ఆంధ్రరాష్ట్రం యివ్వలేదు!

అసలు 'ఉన్నమాటంటే ఉలుకెక్కువట!' యిదీ తెలుగుసామెతే. ఇలా నిక్కచ్చిగా మాట్లాడ గలిగిన జాతిగనకే అందరికీ కంటకమయింది. 'నిజమాడితే నిష్ఠూరం' అందుచే కష్టాలువస్తాయి.

ఏమయితేనేం తెలుగువాళ్ళమాట మట్టుకి, నాయుడుగారిని కాటికెక్కించింది.

నేనున్న ప్రస్తుత పరిస్థితుల ప్రభావంవల్ల కాబోలు, నాయుడుగారు తిరిగి రాకుండా ఉంటే చాలుననిపిస్తూ వచ్చింది. ఆయన నిజంగా కాటికెక్కినా సంతోషించేవాడినే నేను. దేవుడికి వేలకువేలు నమస్కారాలు పెట్టాను. "ఆయన్ని జైలులోకి పంపునాయనా. అంతకీ ఆయనయందు నీకు ప్రేమా, దయా, పుట్టకపోతే నీ స్వర్గంలో కూర్చోబెట్టుకుని సర్వసుఖాలూ అనుభవింపజెయ్యి. అంతేగాని నామీదకు దండెత్తకుండా చూడు." అని.

శనివారంనాడు ఉపవాసాలుగూడా మొదలు పెట్టాను. అన్నం మెతుకు కలలోకూడా ముట్టనని ప్రమాణం చేసుకున్నాను. మహా తింటే

మినపరొట్టె ఫలహారం మాత్రమే. మధ్య మధ్య ఏకాదశి ఉపవాసాలు, పూజలు యింటిదగ్గర భక్తులందరినీ పోగుచేసి భజనలు కూడా చేయించడం మొదలు పెట్టాను. కనిపించిన దేవుడి గుడికల్లా నమస్కారం పెట్టాను. కనిపించని దేవుణ్ణి భక్తితో కొల్వడం ఆరంభించాను. ఆఖరికి ఆ కేసులో నాయుడు గారికి జీవితాంతం జైలు వేయించేందుకు గాను ఆ భగవంతుడికి నా తలమీద వెంట్రుకలు, గడ్డము మీదుగట్టి మొక్కుకున్నాను.

నాయుడు గారి కేసునుగురించి చాలా ఆతృతతో తెలుసుకుంటున్నాను. ఈ మధ్య ఆయన కేసు గురించి వింటూంటే నాకు చాలా విచారం, కోపం, పొంగుకువచ్చాయి. "ఇంత భక్తితో కొలుస్తున్నా, భగవంతుడికి దయలేదా!" అనుకున్నాను. దేవుడు నమ్మిన వాళ్ళను మోసం చెయ్యడుట. ఏదో వేషం వేసుకునయినా సరే వచ్చి భక్తులని రక్షించి తీరతాడని శ్రుతిస్మృతులు ఘోషిస్తున్నాయి. "అయినా నేడో రేపో తేలుతుంది దేవుడి సంగతి!" అనుకునే వాడిని.

ఒక్కొక్కసారి నాయుడుగారి ప్లీడరుగారి సంగతి వింటూంటే, అసలు దేవుడనేవాడు ఉన్నాడా అనే సందేహానికి కూడా తావొచ్చింది. నాయుడు గారి ప్లీడరు అఖండ ప్రతిభావంతుడట! చాలా గట్టివాడట. ఎదుట వారిని తినేస్తున్నాడుటంతే! అతడు అడ్డు ప్రశ్నలో అఖండుడట. ప్రతికక్షులు ఆయన యక్ష ప్రశ్నలకి జవాబు లీయలేక పరుగు లంకించుకున్నారట! యివీ వార్తలు!

దేవుడి మీద కోపం ముంచుకు వచ్చింది. "అయినా నేడో రేపో తేలుతుంది దేవుడి సంగతి అప్పుడు చెప్తాను. ప్రపంచం అంతా చాటేస్తాను. తర్వాత చూసుకుంటా" ననుకునేవాడిని నేను. అలాగే తేలింది. దేవుడున్నాడా లేడా? అనే ప్రశ్నకు నిలువు జవాబు.

నాయుడు గారికి ఆరునెలల కఠిన కారాగార వాసం విధించారు.

"రక్షించావు దేవుడా!" అని వేయినమస్కారాలు చేశాను. చేసిన పూజలు పెట్టిన నమస్కారాలు ఊరికే పోతాయా!

ఇంక దేవుడి మొక్కు మంచిది చూసి తీర్చాలి. వెంటనే బయలుదేరి వెడదామనుకున్నా. కాని చాలా రాత్రి కావడంవల్ల మానేశాను. మరునాడుదయాన్నే బయలుదేరి పురోహితుడి యింటికి వెళ్ళాను. ఎందుకో అడవిలాంటి నా గడ్డాన్ని వదిలిపెట్టడానికి తయారవడం కష్టంగానే ఉంది.

అయినా యిది భగవంతుడితో వ్యవహారం. ఆయన ముందా మనదాటులు. విచారంతో గడ్డాన్ని, ప్రేమతో హిమాచలంలాంటి నా బుర్ర తీసుకున్నాను. ఆ విచారంలో నా కళ్ళలోనుండి ఒకటి రెండు అశ్రుకణాలు దొరలాయేమో నాకు తెలీకుండా. ఇలా నాలో నేను బాధపడుతూంటే, శాస్త్రుల్లుగారు తమ బాతాఖానీ మొదలుపెట్టారు.

"చూశారా" అన్నాడాయన నన్ను చూడగానే.

"ఆ! ఏమిటీ" అంటూ ఉలిక్కి పడి ముందు వెనకా చూశాను.

"ఏమీ లేదులెండి" అన్నాడు తాపీగా. ఆసమాధానం చూచేసరికి నాకళ్ళు మండింది.

"ఏమీ లేకపోతే ఏం చూడమన్నారయ్యా!" అన్నా విసుగ్గా.

"అబ్బే! ఏమీ లేదు. ఆ ముసలిముండా వాడు చాలా మంచివాడు."

"ఆ ముండావాడెవరో కాస్త సెలవిద్దురూ బాబూ."

"ఆ నాయుడు గారండీ! చాలా సన్మార్గుడు. తమకు యీ ఉద్యోగం ఆయనే వేయించారుటగా! ధర్మాత్ముడు."

"అదే తమబోటి పెద్దలు చెప్పుకుంటున్నారీ ఊరిలో" అన్నా కోపం పట్టలేక.

"మంచివాడికే కష్టాలన్నీను" అని పెదవి విరిచి, బల్లి అరిచినట్లు చప్పుడు చేసి "ఇంకేమిటిలెండి లాభం! ఉద్యోగమూ పోతుంది. శిక్షను అనుభవించాలి" అన్నాడు తన సానుభూతి యావత్తూ మాటలద్వారానే గాకుండా ముఖంద్వారా కూడా ప్రకటిస్తూ.

"అవునంటే మరి!"

"అయినా పెద్ద కోర్టు కెడతాడుటలెండి."

"అయితే యింకా నాశనమవుతాడట!" అన్నా నా ఆనందం కప్పిపుచ్చడానికి ప్రయత్నం చేస్తూనే.

"ఏమో మరి"

"పెద్దకోర్టు కెళ్ళడం అనవసరం. ఏదో ఓచిల్లిగవ్వ యింట మిగిలితే అది ఖర్చు చేసుకోవడం ఒక్కటే జరుగుతుంది."

"నేనూ అదే చెప్తానండి. నాదగ్గరకి వస్తే."

"చాలాసేపయింది వెళ్ళొస్తా" నంటూ ఓ నమస్కారం ఆయన మొహాన్ని కొట్టేసి బయలుదేరాను యింటివైపు.

పాపం శేషెంగారు వచ్చానో ఎంచేత వెళ్ళి పోతున్నానో అర్థం అవక గాబోలు శాస్త్రిలుగారు అలాగే నిలబడిపోయారు నిశ్చేష్టంగా. "ఇదే దేవుడి పరీక్ష" అనుకుంటూ యిల్లు చేరాను, మిగిలిన ఆఫీసు పని ముగించడానికి.

3

నాయుడుగారి సంగతేమీ తెలీడంలేదు. ఆఖరుకు ఆయన కుటుంబం కూడా మావూరు వదిలి ఆయన భావమరిది గారింటికి పోయిందట. ఆయనను గూర్చి నేను చాలా వాకబు చేశాను. కనిపించిన ప్రతివ్యక్తిని ప్రశ్నించాను. ఒక్క సెలవుతీసుకుని స్వయంగా వెళ్ళడం తప్పించి మిగతాపని అంతా చేశాను. తెలిసి యేడిస్తేగా. విసుగెత్తి పోతేపోనీ అని ఊరుకున్నాను. ఆఖరుకి పోష్టలు శాఖవారికికూడా ఆయన చిరునామా తెలీదుట! జైలుకుపోయి ఉంటాడనుకున్నాను.

ఈ మధ్య నాకు యీ ఉద్యోగం ఖాయం చేసి వల్లు ఆర్డర్లుకూడా ఇచ్చేశారు. నా అదృష్టానికి ఎంతో సంతోషించాను. ఆఖరుకి సత్యనారాయణ వ్రతం కూడా చేయించాను. ఇక కాస్త నుంచి ముహూర్తం చూసి యీ జుత్తు మొక్కుబడికూడా తీర్చేస్తే బాగుండు ననుకున్నా. మనం అనుకున్నంతా జరిగింది.

ఆ నాయుడు పత్తాలేదు. పాపం జైలుకుపోయి ఉంటాడు!

కాస్త వేగంగా యీ వైభవంకూడా తీర్చేస్తే యిక ముప్పుండదని, ఆ శాస్త్రిలగారిచే తిరుపతిలో మొక్కుబడి తీర్చుకోడానికి ముహూర్తం ఏర్పాటు చేయించాను. ఏదో వేగంగా అవుతుందని నేను ఆలోచిస్తుంటే వాడి సొమ్ముపోయినట్లు శాస్త్రిగారు రోజూ లాలస్యంగా యెంచాడా మంచిరోజు. కొందరు మటాలనీ, పక్కాలని వీళ్ళేగాను సంతోషంతోడ్తీ. పోనీ దేవుణ్ణిమాని పోతారని!

మా బావగారినిచూచి చాలాకాలం అయింది. వెనక ఉద్యోగాలు! ఎంతెంతదూరాలు పోతున్నారు ప్రజలు. అంతదూరం అయినా ఆయన రోజూగయినా కపపడివచ్చి నా మొక్కుబడి మహోత్సవం చూసి పోతానని ఉత్తరంముక్క రాశాడు. ఆయన్ని చూసి కూడా చాలాకాలం అయింది. ఆయన రూపురేఖలే మరచిపోయాను పూర్తిగా.

ఈ శుభవార్త చెప్పడానికి నా భార్యని పిలిచాను. ఆవిడ హంసయానంతో వచ్చేరాడంతోనే యీ వార్త చెప్పాను. ఎంతో ఆప్యాయంగా "మీ అన్నను చాలాచాలా చూడాలనివుంది." అన్నాను.

"బాగా నేనుంది మీరు చూడలేదాయేమిటి నా పెళ్లికి" అంది. కాస్త సిగ్గు అభినయిస్తూ.

"ఎంతకాలమయిందో ఆయన్ను చూచి? పని తొందరల్లో వస్తాడో రాడో!"

"మొన్న మా పుట్టింటికి వెళ్ళినప్పుడు చూశాను నేను. వాడూ యిలాగే ఏదో మొక్కుబడి గడ్డం పెంచి ఆనవాలు పట్టడానికికూడా వీల్లేకుండా మారి పోయాడు. ఎంతపని తొందరలో ఉన్నా నన్నయినా చూడడానికి రాకపోతాడా?"

"అయితే ఆయనకుకూడా ఏదో మొక్కుబడి ఉన్నదన్నమాట మనలాగే! ఎందుకో ఆ మొక్కుబడి?"

"ఏమో ఎవడికి తెలుసు మీ మొక్కుబడులు మీరూను!"

"వెళ్ళు నీపని నువ్వు జాగుకో" అన్నాను ఆమె విసిరిన మాటలకు కాస్త కోపం తెచ్చుకుని. ఆమె విసురుగా లోపలకు వెళ్ళిపోయింది.

మరునాడు ముహూర్తం దగ్గర కొస్తున్నా మా బావగారు గానం కనపడంలేదు. నా కాయన మొక్కుబడి ఎందుకో తెలుసుకోవాలని తహతహ! ఆ గడ్డం కోసం నాగడం ఇంతగా ఓపికపట్టడం నాకే ఆశ్చర్యం వేసింది. గడ్డానికి గడ్డానికిమధ్య ఎంత సామరస్యం వుంది! రోడ్డు వైపుకన్ను చూస్తుండా చూస్తున్నాను. ఆగడంకోసం చాలా దూరం పెరుగుతోంది మనస్సు. ముహూర్తం ఘడియలు సమీపిస్తున్నాయి. అయినా జాడలేదు. "ఇంక లేవండిబాబూ!" అంటూ అరిచాడు పురోహితుడు ఏదో మునిగిపోయినట్లు. గడ్డం కోసం ఎదురుచూస్తున్నా ఘటం లేవక తప్పిందికాదు.

ఇలా లేచానోలేదో, దూరంలో గుఱ్ఱంబండి చప్పుడయింది. తొంగిచూద్దునుగదా బండిలోంచి కూడా ఓగడ్డం నావైపే తొంగిచూస్తోంది. సరీగా సమ్మయానికి ఆగింది. నాగడ్డం ఆనందంతో ఊగిపోయింది, ఆయన బండి దిగిదిగడంతోనే "వచ్చారా" అంటూ ఆనందాతిరేకంతో ఆలింగనం చేసుకున్నాను.

ఆప్యాయంగా గడ్డాలుకూడా కలిసిమెలిసి కొంచెం చిక్కుపడి చాపలా అల్లుకున్నాయి ఒక దానితో ఒకటి!

మావాళ్ళంతా ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నారు.

మా ఆవిడకూడా గబగబావచ్చి ప్రక్కన నిలబడింది.

మళ్ళీ "క్షేమంగా వచ్చారా!" అన్నా హర్ష పులకిత గాత్రుడనై.

"అవచ్చారండీ" అన్నాడాయన వర్షంచిలికినట్లు.

"అయితే బావగారూ!" అన్నాను. ఆయన మొక్కుబడిసంగతి అడుగుదామని.

"ఇంకా నన్ను గుర్తుపట్టలేదుటండీ" అని ఆయన—

"ఆయన మీ బావగారు కాదండీ" అని నా చెవిలో మా ఆవిడ, అనడం ఒకేసారిగా జరిగాయి.

ఆశ్చర్యంతో పరిశీలించి చూద్దును. యింకెవరు? మా గురువుగారు! నాయుడుగారే!

"మీరా!" అన్నాను దిగ్భ్రమ చెంది.

"నే నేనోయ్. కేసు గెల్పును దచ్చి చెడి" అన్నాడాయన ఆనందబాష్పాలు రాలుస్తూ.

నా ప్రాణంమాత్రం అలా మిగిలించే ఎగిరిపోయింది!

"నాపోష్టింగార్డర్లు కూడా ఇచ్చేశారు!" అన్నారాయన సంతోషంగా.

నాపరిస్థితి జ్ఞాపకంవచ్చి ఆయన్ని పీక పిసికేద్దామా అన్నంతకోపము, అసూయ పుట్టుకొచ్చాయి. ఆ ఉద్రేకంలో యేమీ మాట్లాడలేకపోయాను.

"ఇంత క్రొత్తవాడవుగదా! నీ కెలా యిచ్చారోయి నాఖాలీ ఉద్యోగం?"

"తమ చలవల్లనే. నేను మీ అడుగుజాడల్లో నడిచాను. అంతే!"

ఆయన కూడా లేత నవ్వులు పెదవుల్లోంచి వదులుతూ ఓ కాయితం ఇచ్చారు, నన్ను చూడమంటూ. ఆయనకు అధికారపదవి యిచ్చారు. నన్ను మాత్రం ఆ పెద్దమనస్తా పదవిలోంచి తీసెయ్యలేదు. అదే పది వేలనుకున్నారు.

"ఈ గడ్డం, యిదంతా యేమిటి" అన్నాడాయన.

"తిమర్గి యీ చిక్కునుండి తప్పించేందుకుగాను దేవుడికి మొక్కుబడి." అన్నాను.

"సెబాష్ ఇదంతా దేవుడిదయే సంకేతమేమిటి? నేనూ యీ కేసునుండి బయటపడెయ్యమని ఆదేవుడికి మొక్కుకున్నాను."

"అయితే యీ శుభముహూర్తాన్నే మనం యిద్దరం యీ మొక్కుబడులు తీర్చుకుందాం రండి" అన్నాను నవ్వుతూ.

"అలాగే పదవోయి" అన్నాడాయన.

"అయితే గురువుగారూ! కంపెనీ మిమ్మల్ని మరోకోర్టుకు లాక్కెళ్ళి మళ్ళీ మరోలా తీర్పు చెప్తారేమో!" అన్నా సందేహంతో.

"అదంతా ప్లీడర్లకే తెలుసునోయ్. మన తీర్పు కిక తిరుగులేదు తెలుసునా! యిదే దీనికి ఉన్నత న్యాయస్థానం!" అన్నాడాయన ధీమాగా.

జీవితమాధుర్యం

శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ

జీవితంలో ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ప్రతి మానవునకు మంచిరోజులు వస్తాయనీ అప్పుడే జాగ్రత్తగా ఆ మంచిరోజుల్ని సద్వినియోగం చేసుకున్నవాడే నేర్పరి అనీ అయితే ఆ మంచిరోజులకోసం నిరీక్షణ ఓర్పు చాలా అవసరం అనీ గోపాలానికి తెలియకపోలేదు. అయితే కాలగర్భంలో కొన్ని సంవత్సరాలు కలిసిపోయి యిప్పుడు చూచినా గొర్రెకు బెత్తెడు తోకే అన్నట్లు ఎదుగూ బొదుగూ లేని తన జీవితాన్ని తలచుకుంటూంటే మంచిరోజులు వస్తాయన్న నమ్మకం కాస్తా నశించింది గోపాలానికి. నశించిపోవడమే కాకుండా ఆ మంచిరోజులు అన్నపదం ఎవరినోటి వెంటవినా వినపడ్డప్పుడల్లా యెవరికి మంచిరోజులు అనే ప్రశ్న వెనువెంటనే వెలువడేది. కాని ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం తనలోపలే అణగిపోయేది.

సంవత్సరం పొడుగునా వాన అనక వరద అనక, ఎండనక కొండనక, పురుగనక పుట్ట అనక, రెక్కలు ముక్కలు చేసుకుని పొలం పండించిన వానికి యెంత నిరీక్షించినా మంచిరోజులు రావు. భూమిగల ఖామందుకే యెప్పుడూ మంచిరోజులే వస్తూంటాయి. పగలు పన్నెండుగంటలూ రక్తం ధారపోసి మిల్లులో పనిచేసే కార్మికునకు ఎంత నిరీక్షించినా యెంత ఓర్పు వహించినా మంచిరోజులు రావు. మిల్లు యజమానికి మూడువందల అరవై నాలుగురోజులూ మంచిరోజులే.

కష్టపడేవాడొకడు అనుభవించేది యింకొకడు అనే సిద్ధాంతం వేళ్ళుపాతుకు పోయిన మనదేశంలో అందరికీ మంచిరోజులు యెప్పుడూ రావు. కొందరికే వస్తూంటాయి. అందుచే గోపాలానికి ఆ మంచిరోజులు అన్నమాట వింటే హేళనగా ఉంటుంది.

సాహుకారు వెంకటసుబ్బయ్య యిచ్చిన ఆర్డరు ప్రకారం సరుకు కొనడానికి తెల్లవారుఝామునుండే బయలుదేరి నిమిత్తం సాహుకారిచ్చిన యెనిమిదివందల రూపాయలు జాగ్రత్తగా జాలెం సంచిలో భద్రపరచి నడుం చుట్టూ కట్టుకొని బయలుదేరి యింటికి వస్తున్న గోపాలానికి ప్రొద్దుటినుంచి తిండి లేనందున కళ్ళుతిరుగుతున్నాయి. తన తిండిమాట దేవుడెరుగు. చంటిపిల్లకి ప్రొద్దుటినుంచి పాలులేవు. పాలడబ్బా నిన్ననే అయిపోయింది. ఈ సాయంత్రం పాలడబ్బా కొనుక్కు వెళ్ళకపోతే యీ రాత్రి పిల్లని పట్టుకోగలరా? పాలడబ్బామాట తలపునకు వచ్చేసరికి గుండె గుభేలుమంది. ఏం పెట్టి కొంటాడు పాలడబ్బా. నెలాఖరు అయి ఒకటవ తేదీ వస్తేనే కాని సాహుకారు వెంకటసుబ్బయ్య జీతం యివ్వడు. ఇవ్వడు అంటే సాహుకారు దేమీ తప్పులేదు. ఎందుచేతనంటే గోపాలం సాహుకారు చుట్టూ పని యిప్పించమని తిరిగినప్పుడే సాహుకారు వెంకటసుబ్బయ్య కొన్ని షరతులు జాగ్రత్తగా చదివించి గోపాలంచేత సంతకం చేయించుకున్నాడు. అప్పటికి అంగీకరించి ప్రవేశించాడు గోపాలం.

నెలలో మధ్యగా యెప్పుడూ జీతం తాలూకు డబ్బులో కొంతకూడా అడగడానికి వీలులేదు. నెల పూర్తి అయ్యాక ఒకటవ తేదీని పూర్తిగా జీతం యిచ్చే షరతు మొదటిది.

ఇక రెండవది గుమాస్తా సంఘాలలో చేరడం గాని సమ్మెలలో పాల్గొనడంగాని యెంతమాత్రం కూడదు.

మూడవది. ఇష్టం లేకపోతే పనిమానివేయడం తప్ప జీతం పెంచమని యెప్పుడూ అడగకూడదు.

నాల్గవది. లేబరాఫీసు రూల్సు అంటూ ఆదివారాలు పనిమానడానికి వీలులేదు. ఎంత అత్యవసరమైన పని అయినా సాహుకారు పర్మిషను తీసికొనిదే మానడానికి వీలులేదు.

అయిదవది. పని యేమాత్రం తృప్తికరంగా లేకపోయినా గోపాలాన్ని పనిలోనుంచి తప్పించివెయ్యడానికి నోటీసులతో నిమిత్తం లేకుండా పూర్తిహక్కులు సాహుకారుకున్నాయి.

ఆరవది. నెలజీతం అరవై రూపాయలు అయినప్పటికీ సాహుకారు అంకెలు యెంత యెక్కువగా వేసి సంతకం పెట్టమన్నా గోపాలం సంతకం పెట్టి తీరాలి.

ఇన్ని షరతుల కంగీకరించి ఉద్యోగంలో ప్రవేశించిన గోపాలం యీ రోజు యింట్లో బియ్యం లేక పస్తుపడుకోవలసి వచ్చినా, చంటిపిల్లకు పాలడబ్బా లేకపోయినా సాహుకారుని యేమని అడుగుతాడు? కనీసం చెప్పడంకూడా తన అసమర్థతను సూచిస్తుందని చెప్పలేదు.

ఎన్ని షరతులు బిగించినా ఆ నాటి ఆదుర్దా తగ్గి గుమాస్తాపనికి ప్రవేశించాక యీ నాడు షావుకారు దయతలచలేదని అఘోరించి వాళ్ళదగ్గర వీళ్ళదగ్గర షావుకారు యిట్లా చేస్తున్నాడని చెప్పుకోవడం కూడా పొరబాటేనని గ్రహించిన గోపాలం యెవ్వరితోనూ యేమీ చెప్పకూడదనుకున్నాడు.

ఈ రోజు యెనిమిదివందల రూపాయలు నెలలో ఉన్నాయి. ఒక రూపాయి పెట్టి పాలడబ్బా కొని నాలుగురూపాయల బియ్యంకొని యింటికి పట్టుకువెడితే... ఈ అయిదురూపాయలకి యేం జమా ఖర్చు చెప్పాలి. ఒకటవ తేదీ యింకా పదిరోజులకి గాని రాదాయెను. పోనీ ఒకటవ తేదీ ముప్ఫయి రోజులు గడిస్తేనే గాని రాదుగదా. ఈ ముప్ఫయి రోజులయినా బురదపాము మందంగా నడుస్తాయి. కనిపెట్టుకుకూర్చున్నా ఆ ఒకటవ తేదీ వస్తుందన్న మాటేగాని త్రాచుపాములా జర్రున జారిపోయి ఊరుకుంటుంది. పదిహేను రోజులకోసారి ఒకటవ తేదీ వస్తూంటే బాగుండు ననిపించింది గోపాలానికి. ఏమయినాసరే బియ్యం పాలడబ్బా కొనుక్కు వెళ్ళడానికే నిశ్చయించుకున్నాడు. లేకపోతే యెట్లా? తానేదో ఉద్ధరిస్తాడని జీవితాంతం పోషిస్తాడని నమ్మి మెడలో పుస్తెకట్టించుకున్న భార్యకు బియ్యం తేలేక పోయానని ఏ ముఖంపెట్టుకు చెబుతాడు.

ఇంతకీ పెద్దవాళ్ళకి బుద్ధిలేదు. చిన్నతనంలో నే గుదిబండని మెడకు చేసి వాళ్ళబాధ్యత వాళ్ళు తీర్చుకుంటే సరేననుకున్నారుగాని తరువాత వచ్చే గోపాలం బాధలు కొంచెమేనా గమనించగలరా? అయితే ఒకటి. కాలమానపరిస్థితినిబట్టి ఇప్పుడెంతెచ్చినా చాలడంలేదుగాని గోపాలం చిన్నతనంలో వాళ్ళ నాన్న యెలిమెంటరీ స్కూలు మాస్టరీ చేసేటప్పుడు నెలకు పదుహేడున్నర జీతం యిచ్చేవారు. ఆ డబ్బుతో నలుగురు పిల్లలతో సంసారాన్ని యీదుతూ అప్పుడప్పుడు ఒక్కొక్క కాసు బంగారం (అప్పుడు కాసెంత? పదమూడున్నరేగా) కొని గోపాలం తల్లికి చెల్లెళ్ళకి మురుగులనీ మెళ్ళోకి యేవో అంజనేయ బిళ్ళలనీ చేయిస్తూఉండేవాడు. ఇప్పుడు గోపాలానికి షావుకారు నెలకు అరవైరూపాయలు యిస్తాడు. తాను భార్య యిద్దరు పిల్లలు బ్రతకడం కష్టం అయిపోతోంది. ఇరవయ్యో తారీఖు వచ్చి చెడి యీడ్చుకొస్తున్నాడు. అక్కడినుంచి నెలాఖరు వరకు రోజూ యేకాదశులు, శనివారాలు, కార్తీక పొద్దులు. ఎవరినీ చెయిచాచి అడగలేడు. గోపాలం చిన్నతనంలో "ఈ రోజుల్లో పెళ్ళాన్ని పోషించుకోలేనివాడెవడు?" అనేవారు. అప్పుడు జీవితం అంత తేలికగా ఉండేది. ఇప్పుడెంత బరువైందో గోపాలం లాంటివాళ్ళకే తెలుస్తోందిగాని తక్కినవాళ్ళ కేం తెలుస్తుంది.

తనూ తన భార్య ఏ పస్తులు పడుకునో జీవితాన్ని గడిపేద్దామనుకుంటే వీలులేకుండా ఇద్దరుపిల్లలు కూడాను. గోపాలం దరిద్రానికి సాయం భార్య కాపరానికి వచ్చి యిరవైయేళ్ళయితే యిప్పుడు పుట్టుకొస్తున్నారు పిల్లలు, ఏది తక్కువయినా పిల్లలు పేచీ పెడ్తారు కదా. వాళ్ళకేం కావాలి సంపాదనలోని బాధలు. పెద్దపిల్ల బ్బంద చూచినదల్లా కావాలని యేడుస్తుంది. ఇంక చంటిపిల్ల కథన్నీ తెలియవు. పాలు లేకపోతే యేడుస్తుంది. పస్తు పడుకునే తల్లిదగ్గర పాలెలా ఉంటాయి?...

పిల్లల భవిష్యత్తుకోసం బల్లలుగుద్ది ఉపన్యాసాలిచ్చే అగ్రనాయకులు చేసిందేమిటి? గట్టిగా అడిగితే తిండి పెట్టలేనప్పుడు యెందుకు కనాలి? సంతాన నిరోధానికి అనేక సాధనాలున్నాయిగా? అదరనలో పెట్టకూడదా అంటారేగాని జీవన పరిమాణం హెచ్చినందువల్ల తిండి పెట్టలేకపోతున్నాడనే ఆలోచనే రాదుగా. జీవన పరిమాణం హెచ్చడానికి కారణం ఏమిటీ అంటే స్వతంత్రం వచ్చింది గనుక దేశంలో అన్ని విషయాలు సక్రమపద్ధతిలో సర్దుకునే సరికి కొంతకాలం పడుతుంది. 'మేమూ మా శాయ శక్తులా తంటాలు పడుతున్నాము. పంచవర్ష ప్రణాళికలు అమలుపరుస్తున్నాం. ఒక్కొక్క రాష్ట్రానికి రెండు, మూడు విశ్వవిద్యాలయాలు స్థాపించి విద్యాభివృద్ధి చేస్తున్నాం' అంటారేగాని దిగమింగుడు దేవతలు అంతులేకుండా యెంత మింగేస్తున్నారో, ఎందరు పానకాలరాయుళ్ళు పానకంలాగ తాగేస్తున్నారో, ఎంత దుబారా ఖర్చుల క్రింద కళ్ళవిలా పాల క్రింద ఖర్చవుతోందో, ఎన్ని అనవసరమయిన టూర్ల బిల్లులు పాసవుతున్నాయో? తెలియదు గనుకనా? అందరికీ తెలుసు? అయితే...? క్వశ్చన్ మార్క్. అది సాల్వ్ కాని సమస్య. పైకి చెప్పుకోడానికి వీలులేని సహస్ర వస్త్రప్రణాళిక. తెలిసికూడా తెలియనట్లు నటించవలసిన రాజకీయ రహస్యం. బయటపెడితే మొదటికే మోసం వచ్చే చిదంబర రహస్యం...మనకెందుకు పోనివ్వండి.

అనేక ఆలోచనలు బుర్రలో పరుగెడుతున్నాయి గోపాలానికి. పాప బోసినోటితో నాన్న పాలడబ్బా తెస్తాడని ఎదురుచూస్తూ ఉంటుంది. వట్టిచేతుల్తో తాను వెడితే పాలడబ్బా కూడా కొనలేనివాడవు కన్నెందుకు కనాలి? నందనోద్యానవనం కావలసిన నా జీవితాన్ని మొలకెత్తేసరికే తుంచెయ్యదలుచుకున్నావా?

వాడు జన్మనిచ్చిందెందుకు! నాకా జన్మనిమ్మని నిన్నేం బ్రతిమాలలేదే!' అని అడుగుతుందేమో ?

ఉదయం బయలుదేరి యింట్లోంచి వచ్చేటప్పుడు పెద్ద పిల్ల బృంద "నాన్నగారూ! వాళ్ళ పాప ఎక్కి కూచుంటే ... ఊ... ఊగుతోంది...అలాంటి ఊగే ఉయ్యాల్ని నాకు పట్టుకు రారూ" అంది. కాళ్ళ కడంపడి, గోపాలం అల్లాగే లేమ్మా అన్నాడు అదెంత పని అన్నట్టు. ఆ స్వర్గాన్ని కొనడం గోపాలానికి సాధ్యమా? అప్పుడే కొనవని తెలితే తీసిపోనుగా. ఆశ పెట్టుకు రొదును మానదుగా పిల్ల. పిల్లని ఊరుకో పెట్టడానికి అల్లాగే అనడం తరువాత పిల్లని నిరాశలో ముంచెత్తి నీరసింపచెయ్యడం ఇదీ మనవాళ్ల భవిష్యత్తు.

ఎందుకింత నైరాశ్యం. జేబులో తొమ్మిది వందలున్నాయి. ఏమైనాసరే ఖర్చుపెట్టి కావలసినవన్నీ కొనుక్కు వెడతానని గబగబ నడుస్తున్నాడు.

"ఇతరుల సొమ్ము ఖర్చుపెట్టడానికి మనస్కర వోయి. నిన్ను నమ్మి వ్యాపారం చేసుకు రమ్మని సాహుకారు నీ చేతికి డబ్బు యిస్తే ఖర్చు పెడతావా? ఇదేనా న్యాయం? ఒకటవ తేదీ వచ్చేసరికి అరవై రూపాయలు చేతిలో పోస్తున్నాడే. అల్లాంటి సాహుకారుని అన్యాయం చేస్తావా?" అని అంతరాత్మ ఘోషించింది. ఆ సంచిలోంచి ఒక్క రూపాయికూడా తీయకూడదనుకున్నాడు.

అల్లాగే నీరసంగా కాళ్ళీడ్చుకొంటూ నడుస్తున్నాడు. ఎదురుగా ఫుట్‌పాత్ మీద ఒక పంజరంలో చిలకను పెట్టుకొని ఏవో కొన్ని మడతలతో ఉన్న కాగితాలు ఎదర పెట్టుకొని ఒక ఆసామీ" పక్షిపలుకుతుంది నీభవిష్యత్తు రా తమ్ముడూ" అంటున్నాడు.

గోపాలం యేమీ తోచక ఆపక్షి యేం చెబుతుందోనని యాంత్రికంగా నడిచి అక్కడికి వెళ్ళాడు. ఆ ఆసామీ అణా యిమ్మన్నాడు. జేబులో యెప్పటి నుంచో ఒక చిల్లి కాని ఒక నయాపైస స్నేహం చేస్తున్నాయి. పాత క్రొత్తల కలయికలో దానస్య స్వాగతం క్రొత్తల కలయిక కాలం అన్నట్టున్న ఆ చిల్లి కాని ఆ నయాపైసల స్నేహాన్ని అమాంతంగా విడదీసి చిల్లి కాని యిస్తానన్నాడు. పాపం యెందరి భవిష్యత్తైనా చెబుతాడు గాని తన భవిష్యత్తు తనకే తెలియని ఆ ఆసామీ ఆ చిల్లికానీకి కక్కుర్తిపడి తీసికొని చిలకని పంజరంలోంచి బయటికి తీశాడు.

"అమ్మయ్య! నా చిల్లి కానీ ధర్మమా అంటూ ఈ రెండు నిముషాలేనా స్వతంత్రం యిచ్చాడు పాపం ఆ చిలకకి అని సంతోషించాడు గోపాలం. కాని ఆ వెను వెంటనే ఎగరడానికి వీలులేకుండా చాటుగా రెక్కలు కత్తిరించి బహిరంగంగా స్వతంత్రంయిచ్చానని చూపించే ఆ ఆసామీ మోసం చూస్తే పాపం గోపాలానికి యేవేవో జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ఆ జ్ఞాపకం వచ్చినవన్నీ పైకి చూపించడానికి వీలులేని ఆణిముత్యాలు. చూపిస్తే యేదో వంక పెట్టి యేదూరాలు లెక్క పెట్టించే పరమసత్యాలు.

ఆ చిలుక కాగితాల మడతలలోని ఒక మడతను ముక్కుతో లాగింది. ఆ ఆసామీ మడతవిప్పి చదవడం మొదలుపెట్టారు.

"నీవు యిప్పుడు చాలా మంచిరోజులు. నీ ఆలోచనలు వ్యవహారంపై ఫలిస్తే మొగమాపుతాయి. నీ పవిత్రతే నిన్ను కాపాడుతుంది. కంగారుపడి బురదలో అడుగువెయ్యకు. వేగావా జీవితాంతం వదలకు" అని చదివాడు.

ఎక్కడలేని కోపంవచ్చింది గోపాలానికి. ఏమాటంటే కడుపు రగిలిపోతుందో అదే యిక్కడ కూడా ప్రత్యక్షమైంది. ఇప్పుడు చాలా మంచిరోజులట. అందుకే కొంపలో బియ్యంలేవు. అప్పిచ్చే దాతా లేడు. అరువిచ్చే సాహుకారూ లేడు. ఎవరికి మంచిరోజులు ... నాకు కాదు. మంచిరోజులు మా సాహుకారుకు వచ్చాయి. ముందెన్నో రాబోతున్నాయి. నెలరోజులక్రితం లెక్కలుమాయకోగా వ్యాపారంలో పన్నెండు వేలు లాభం వస్తే యీ నాలుగు రూపాయలుపెట్టి చొక్కా కుట్టించుకోమని యివ్వలేక పోయాడు. ఇక నాకు మంచిరోజులేవిటి?...

[illegible] వీడూను. ప్రతీ కాగితం మడతలోను యిల్లాగే రాసివుంటుంది. బహుశః వీటిదగ్గరకి వచ్చినవాడికల్లా మంచిరోజులు వస్తూనే ఉంటాయి. కాని వీడికిమాత్రం మంచిరోజులు రావుకాబోలు. వస్తే వీడికి ఫుట్‌పాత్ మీద నివసించే ఖర్మంయేవిటి? మంచిరోజులమాట యెట్లావున్నా పిల్లయేడిస్తే కనీసం కాసిన్ని బఠానీలేనా కొనిపెట్టకుండా చిల్లికానీకి మాత్రం ఖరాబుపట్టింది. బుర్రగోక్కుంటూ రెండు కాళ్ళకి బుద్ధిచెప్పి గోపాలం ఘటాన్ని యింటికి నడిపిస్తున్నాడు.

అదే ఫుట్‌పాత్ మీద పెద్దచెయ్యి బొమ్మఉన్న అట్టఒకటి పెట్టుకుని ఏవో పెద్ద పెద్ద గ్రంథాలు దగ్గర పెట్టుకుని కూర్చొన్నాడొక పెద్దమనిషి. పెద్దతలపాగ, కోటు, ఆ కోటుకి నాలుగు మెడల్సు. (బంగారానివో గిల్టువో చెప్పలేం అనుకోండి) వేషంమాత్రం హాంగు

గానే ఉంది. అగరువత్తుల సువాసనలు ఆఘ్రాణిస్తూ హస్త సాముద్రిక శాస్త్రంలో ఆరితేరిన పెంకిగాడిలా ఎర్రటి కుంకం బొట్టుతో ఆకర్షిస్తున్నాడు గోపాలం లాంటి అమాయకుల్ని.

పక్షిపలికే భవిష్యత్తు కోసం ఆశించిన గోపాలాన్ని చూశాడు. పడింది తినవలసిన పిట్ట, పట్టింది వాడి డబ్బులకు లాగు అనుకున్నాడు. ఒక చేతో కోడిపిట్టని దువ్వుతూ హస్తసాముద్రికం గలుతాం పారి అన్నాడు గోపాలాన్ని చూచి.

చిరాకు వచ్చింది గోపాలానికి "వీడూ మంచి రోజులనే చెబుతాడు. చెడ్డరోజులని చెబితే రాగి పైసా యివ్వడు దొర్వ్యడూను. ఇదోరకం బ్రతుకు తెరువు" అనుకుని సమాధానం చెప్పకుండా తలవం చుకు తొందరగా నడుస్తున్నాడు.

తనలో తనకే నవ్వొచ్చింది. "మంచి రోజులట మంచి రోజులు" అనుకున్నాడు మరోసారి. అంతలోనే ఎవరో వీపుమీద దరిచి ఏదో చెబుతున్నట్టయింది.

"అవును. నీకు మంచి రోజులు గనుక నే నీ సావుకారుకు పన్నెండు వేలు లాభం వచ్చింది. నీ సావుకారుకు లాభంరాక నష్టం వచ్చి ఉంటే వ్యాపారమే మాని వేసిఉండేవాడు. అప్పుడు నీ గతి యేమయ్యేది. నువ్వు పనికోసం ఎక్కని గుమ్మం దిగని గుమ్మం జ్ఞాపకముందా? ఆ అవమానం తప్పించాడు నీ సావుకారు. లాభం వచ్చింది గనుకనే మళ్లీ వ్యాపారం సాగించాడు. కనుకనే ఏ నెల ఆఖరైనా అణా ఎగగొట్టకుండా యిస్తున్నాడు. పన్నెండు వేలు లాభిస్తే చాలక్కడ సొమ్ము కట్టించలేదని బాధపడుతున్నావా? అలా ఎందుకు ఆశించాలి? అరవై రూపాయల జీతానికి చాకిరీచేస్తావని మరిగావు. నీ సావుకారుకు నష్టం వచ్చిఉంటే నీ జీతంలో ఒక్క రూపాయి తగ్గించుకుందుకు నువ్వు ఒప్పుకుంటావా? నీ యజమాని బాగుండాలని కోరుకో. పొదుగు పిండి పాలు త్రాగడానికే ప్రయత్నించు. పొదుగుకోసి పాలు త్రాగడానికి ప్రయత్నించకు. నీతోటి గుమాస్తా నీ సావుకారుకు దొంగతిరిగి యేం చెక్కేసుకున్నాడు. కోర్టులచుట్టు తిరుగుతున్నాడు. జీతరాళ్ళు యేదో ఉద్ధరిస్తుందని. బ్రతుకు తెరువుకు కావలసింది సామరస్యంగాని యాస్తులు, కోర్టులుగావు. మళ్ళీ ఎవరైనా గుమాస్తాగా పెట్టుకున్నారా? ఎందుకు పెట్టుకుంటాడు? వెర్రివాడా! న్యాయంగా నీకు రావలసినదానికే ప్రయత్నించు. అన్యాయంగా ఒక్క కాని కూడా హరించడానికి ప్రయత్నించకు. కష్టాలు వస్తాయి. నిగ్రహించుకోవాలి. అప్పుడే ఓర్పు చూపించాలి. కష్టాలుకూడా ఉన్నప్పుడే సుఖాలయొక్క విలువ తెలుస్తుంది. అప్పుడే నిజమైన జీవితమాధుర్యాన్ని అనుభవించగలుగుతావు."

వెనక్కు తిరిగి చూశాడు గోపాలం. ఎవ్వరూ లేరు. ఆలోచించాడు. తనహృదయమే తనకు చెప్పిందనుకున్నాడు. తనకు వినిపించిన మాటలన్నీ యదార్థమే ననుకున్నాడు. పొదుగుపిండి పాలుతాగాలి గాని కోసుకుతాగడం పొరబాటే ననుకున్నాడు. కష్టాలున్నప్పుడే సుఖాలయొక్క విలువ తెలుస్తుందను కున్నాడు. ఈ రెండు విషయాలు శిలాక్షరాల్లా హృదయంలో నాటుకుపోయాయి గోపాలానికి. మననం చేసుకుంటూ కాళ్ళీడ్చుకుంటూ ఘటాన్ని యింటికి చేరాడు.

తండ్రి రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ వీధిగుమ్మాన్ని పట్టుకు నిలుచున్న బృంద తండ్రిరాగానే కాళ్ళకు చుట్టుకొని "నాన్నగారూ! నాకు కుల్లం పత్తుస వచ్చాలా?" అంది. ఏం చెప్పాలో తెలియలేదు గోపాలానికి. కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి. కనిపెట్టింది భార్య సుగుణ. బృందని చంక నెత్తుకుంది.

"ఛీ! అల్లాంటి గుర్రం యేంబాగుంటుంది. దాని మీదనుంచి పడిపోతే దెబ్బ తగులుతుందమ్మా" అంది.

"ఎందుకు తగులుతుంది."

"ఆ గుర్రం పడగొట్టేస్తుంది."

"ఎందుకు పడగొడుతుంది? మరి వాళ్ళపాపని పడగొట్టదేం"

"దానికి కోపం వచ్చినప్పుడు పడగొడుతుంది."

"ఎప్పుడొస్తుంది కోపం?"

"ఎప్పుడో వచ్చేస్తుంది. ఇంకా కావలిస్తే నాన్న గారిని అడుగు." అంది భర్తని బాధాసముద్రంలోంచి కాస్త మేల్కొల్పాలని.

"ఏమండి నాన్నగారూ! గుర్రానికి కోపం వొచ్చి పడగొడుతుందా?" అంది బృంద, కూర్చున్న తండ్రి ఒళ్లో కెక్కి చొక్కా గుండీలు పట్టుతూ.

"అవునమ్మా" అన్నాడు గోపాలం. సుగుణ మాదిరిగా సర్ది చెప్పేవిధానం తనకు తోచలేదను కున్నాడు.

"అయితే నాన్నగారూ! పెదకల్లం మనకొద్దు" అంది బృంద బుంగమూతి పెట్టి తండ్రితో.

జాలేసింది గోపాలానికి. నీరూ వచ్చింది తన అసమర్థతకు.

పిల్లల కోర్కెలు తీర్చలేనివాళ్లు ఎందుకు కనాలి. కని వాళ్ళ ఆశల్ని పరిహాసంగా నాశనంచేసి వారి పురోభివృద్ధి కెలా అరికడుతున్నారో యీనాడు అర్థమైంది గోపాలానికి. తనకీ పాఠం నేర్పిన బృందను ఒక్క ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

మరి యీముద్దో అని రెండోబుగ్గ చూపించింది బృంద. కోపంతా మటుమాయమయి రెండో ముద్దు కూడా పెట్టుకున్నాడు.

కొంతకాలం జరిగిపోయింది.

"సుగుణా! కాసిన్ని మంచినీళ్ళు అందు కుంటావా?"

"కాసింత మజ్జిగ దాహం తాగరాదూ ఉప్పువేసి యిస్తాను."

"మరి నువ్వుకూడా తాగవు? ఇవ్వాళటికి ఇదింత చెంబో కాస్త ఆ మజ్జిగ తాగి పడుకోవలసిందే. క్రిందటి జన్మలో ఎవరినోటిముందు అన్నం లాగేశాం. ఈ జన్మలో తిండికి మొఖంవాచాము" అన్నాడు కన్నీళ్ళతో గోపాలం.

'అదేమిటండి ఇంతమాత్రానికి...మీరే కంట తడిపెడితే నేనేమిపోవాలి చెప్పండి...మనమాటకేం పాపం పాపకి ప్రొద్దుటినుంచీ పాలులేవు"

"అవును కనకంమాత్రం కన్నాము. గుక్కెడు పాలు పొయ్యలేకపోతున్నాం. మనలాంటి గర్భదరిద్రుల కడుపున యెందుకుపుట్టాలి మరి బృంద నేలా ఊరుకో బెట్టావు."

"నిన్న వండగా గిద్దెడుబియ్యం మిగిలాయి. అవి వండి దానిముందుకు పెట్టాను."

"మంచిపని చేశావు పాపకి పాలులేవు."

"పాపం ఆ యెదిరింటివాని లక్ష్మి గంటక్రితం వచ్చింది. ఏదోమాటల సందర్భంలో పాలడబ్బా అయిపోయింది. తేవాలి అనిచెబితే పాపం వాళ్ళ పాల డబ్బాలో పాలుకలిపి పట్టుకువచ్చి యిచ్చింది. యిప్పుడే"

"మరి పట్టించావా"

"ఏదీ? అదిదా నిద్రొంది. మీరూవచ్చారు. మీకు మజ్జిగయిచ్చి పాపకి పాలు పట్టిస్తాను. అని తొందర గా నే వంటయింట్లోకి వెళ్లిపోయింది.

'సుగుణా' అన్నాడు కన్నీళ్లతో గోపాలం.

'ఏమండీ' అని దగ్గరకు వచ్చింది. చూచింది.

"ఏమిటండీ అది చిన్నపిల్లాడిలా" అని కళ్లనీళ్లు తుడుచు కుంది.

"ఇంత అసమర్థుడైన భర్తను కట్టుకుని యేం సుఖ పడుతున్నావు సుగుణా"

"అబ్బ!......ఏంమాటలండీ అవి.

"పూటకైకూడా గతిలేని కాపరం ఎందుకొచ్చిన కాపరంరా అనుకుంటోందికదూ నీ మనస్సు సుగుణా."

ఆ మాట బాణంలా గుచ్చుకుంది సుగుణ హృదయానికి, తీక్షణంగా చూచింది భర్తవంక "నేను బ్రతికుండగా మీ కేం లేదా!" అంది బాధగా.

"లేదులే సుగుణా. వెళ్ళు మజ్జిగ పట్టుకురా. చెరో గుక్కెడు తాగుదాం."

"ఇంకెప్పుడు అలాంటి మాటలనవని ప్రమాణం చెయ్యండి."

"లేదులే సుగుణా. వెళ్ళు మజ్జిగ తీసుకురా."

కన్నీళ్ళతో నే వంటయింటి గుమ్మంలోనికి వెళ్ళింది. పిల్లి మూతి నాకుకుంటూ యెదురుగా వచ్చింది. సుగుణ చూచింది. గుండె గుభేలుమంది. మూత పడగొట్టి మజ్జిగ కాస్తా పిల్లి తాగేసింది. కళ్ళ నీళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. అక్కడే కూలబడింది. ప్రొద్దుటినుంచీ యిద్దరికీ తిండి లేదు. భర్త యింటికి వచ్చాక ఒకవేళ బియ్యం దొరక్కపోతే యిద్దరూ చెరో గుక్కెడు ఆ మజ్జిగ త్రాగి యీ పూట గడప వచ్చుననుకుని, మధ్యలో ఆకలిబాధ అణుచుకోలేక పోయినా, మజ్జిగ త్రాగకుండా అలాగే అట్టే పెట్టింది భర్తకు పట్టుకు వస్తానని చెప్పి లోపలికి వచ్చింది. ఏ ముఖం పెట్టుకు భర్త దగ్గరకు వెళుతుంది? ఏమని చెబుతుంది?

పాప పాలులేక తొట్టెలో ఏడుస్తోంది. ఎంత సేపటికీ మజ్జిగ తీసుకు రాకపోవడంచేత గోపాలం 'సుగుణా!' అన్నాడు. జవాబు రాలేదు. ఉదయం నుంచీ భోజనం లేకపోవడంచేత కళ్లు తిరిగి పడిపోయి ఉంటుందేమోనని కంగారుపడి వంటయింట్లోకి వచ్చాడు. సుగుణ ముఖం రెండు చేతులలో మూసుకుని ఏడుస్తోంది.

'ఏమిటి సుగుణా' అన్నాడు భయంగా.

'పిల్లి మజ్జిగ కాస్తా తాగేసింది' అంది యేడుస్తూ సుగుణ.

ఇంతమాత్రానికే యేడుస్తారా? పోనీలే పాప యేడుస్తోంది ఆపాలు కాసిన్ని పొయ్యరాదూ?" అన్నాడు.

లేచింది సుగుణ. పాలగ్లాసు తీసుకుంది. పట్టుకు వచ్చింది. పాపని లేవదీసి పాలుపొయ్యడం కోసం కాళ్లమీద పడుకోబెట్టుకుంటోంది. పాప చేతులు కాళ్లు కొట్టుకుని యేడవడంలో చెయ్యి తగిలి ఆ పాల గ్లాసు పడిపోయింది.

అయ్యోయ్యని అరిచింది సుగుణ. తల గోడకేసి కొట్టుకు యేడుస్తోంది పిల్లకి ఆ పాలుకూడా పట్టలేక పోయా నేనని.

గోపాలానికి నవ్వు ఏడుపు రెండూ కలిసి వచ్చాయి. కళ్ళవెంట కన్నీరు కారుస్తూ నవ్వుతున్నాడు.

ఏడుస్తూనే యెందుకు నవ్వుతున్నారంది సుగుణ.

"ఎందుకా? జీవిత మాధుర్యం అంటే మేమిటో యీనాడు తెలుసుకున్నాను నాకు జీవితపు లోతుల్లో ఉండే అందం కనిపిస్తోంది సుగుణా! ఎంత విచిత్రమైన సంఘటన. మనజీవితాంతంవరకు మరచిపోగలమా? కష్టాలున్నప్పుడే సుఖాలయొక్క నిజమైన విలువ తెలుస్తుంది సుగుణా. జీవితపు లోతుల్ని తరచి చూచిన వాడే నిజమైన జీవిత మాధుర్యాన్ని పొందగలుగు తాడు. సుగుణా! నిజమైన జీవిత మాధుర్యం అనే పదానికి సరియైన అర్థం ఈ మన విచిత్రసంఘటనే సుగుణా!" అన్నాడు.

సుగుణను యేం అనాలో తెలియక గుడ్లు వప్పగించి చూస్తోంది గోపాలంవంక.

కాళ్లమీదవున్న బోసినోటి పాప చైతన్య రహితయైవున్న సుగుణ కాళ్ల మీదనుంచి దొర్లిపోయి ఒలికిన పాలల్లో పడి రెండుచేతులతో తపతప కొడుతోంది. అవ్యక్తమైన ఆనందంలో బోసినోటితో కలకల నవ్వుతూ తల్లివంక చూస్తోంది.

ఆ చూపులతో తేరుకున్న సుగుణ ఒక్కసారి పాపను తీసికొని గుండెలకు హత్తుకుని చిరునవ్వు నవ్వింది.

గ్రంథవిమర్శనము

దేవీగానసుధ

[ద్వితీయ సంపుటి]

శ్రీ ఓగిరాల వీరరాఘవశర్మ. గోష్పదీక్షేత్రం. కొవ్వూరు. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. వెల: మూడు రూపాయలు.

ఓగిరాల వీరరాఘవశర్మగారు 1947 లో దేవీగానసుధ ప్రథమభాగం ప్రకటించారు. దానికి ఇది రెండవ భాగం. దీనిలో ఉన్నవి మొత్తం 86 కృతులు. వీటిలో కొన్ని సంస్కృతంలో రచించిన కృతులు. కృతులన్నిటిలోను చరమలక్ష్యమైన పరమారాధ్య దేవత గాయత్రీదేవి.

కేవలం గేయకవులుగాని, కేవలం సంగీతవేత్తలు గాని కృతులు రచించి కృతకృత్యులనిపించుకోలేరు. ఈ విషమయిన రచనకు, అటు సంగీతంలోను, ఇటు సాహిత్యంలోను సముచితమయిన శక్తిసామర్థ్యా లవసరం.

కనుకనే నేడాంధ్ర దేశంలో స్వతంత్రంగా కృతులు రచించగలిగిన వాగ్గేయకారుల సంఖ్య చాలా తక్కువ. సంగీత విద్వాంసులలో చాలా మంది త్యాగరాజాదుల కృతులకు గానకల్పనలోనే తమ కళాసామర్థ్యం వ్యక్తీకరిస్తూ అంతటితోనే సంతృప్తి పొందుతున్నారు.

ఈ రచయిత స్వతంత్రంగా కూడా వాగ్గేయ రచన కుపక్రమించారు. శ్రీ వీరరాఘవ శర్మగారి కృతులలో సహజము, శుచిఅయిన భక్తిభావం జాలువారుతున్నది. ఈ కృతులు క్రమక్రమంగా ప్రజాదరణ, విద్వాంసుల ఆదరణ పొందడానికి కృతులలో జాలువారే గానమాధుర్యమేగాక, భక్తిభావం కూడా కొంతవరకు కారణమే.

ఈ గ్రంథంలో రచయిత కేవలం కృతులే గాక, ప్రతికృతికీ, స్వరవివరణతో పాటు ఆయారాగాల లక్షణాదులు కూడా, సంగ్రహంగా పొందుపరిచారు. ఇవి సంగీత విద్యార్థులకే గాక, విద్వాంసులకు కూడా ఉపకరిస్తాయి. ఆదితాళంలో సారంగ రాగంలో రచించిన ఈ క్రింది కృతినిబట్టి వీరి రచనా పటిమ గుర్తించవచ్చును. "అమ్మ! ప్రోవ నీ కన్న వేరెవ్వరున్నారు ఆపన్నరక్షణ ఇలలో! కన్నతల్లి! ఆదిలక్ష్మి! కామేశ్వరి! తిన్నగా భావాబ్ధి దాటించి నన్ను తో కుప్పవిడిచి పాతకుల చెంతజేరి పొట్టకూటికై బొంకులాడగలనా! ఇట్లనిన విమ్మక రాఘవుని రక్షించిన్ను దీనరక్షణి గాదా"

శ్రీ శర్మగారు అత్యల్ప సంఖ్యాకులయిన నేటి ఆంధ్ర వాగ్గేయకారులలో పరిగణింప దగినవారు.

అన్ని విధాలా సాంప్రదాయికమయిన త్యాగరాజాదుల అడుగు జాడల్లో నడిచిపోతూ వీరు ఆంధ్రగాన సరస్వతికి కొన్ని నూతనాలంకృతు లర్పించారు.

'శాస్త్రి'.

భారత యువజనులారా!

అనువాదకులు: కే. శే. తత్త్వానందస్వామి. ప్రతులకు: శ్రీ రామకృష్ణమఠము మైలాపూరు మద్రాసు-4. వెల: రెండురూపాయలు.

శ్రీ వివేకానందస్వామి భారతదేశం నాలుగు చెరగులా పర్యటిస్తూ చేసిన ఆధ్యాత్మిక ప్రబోధ ప్రసంగాలు ఆ నాటికి నిద్రితమయి ఉన్న భారతజాతికి వినూత్న చైతన్యం కలిగించాయి. భారతజాతి స్వాతంత్ర్యకాంక్షకు, నవజాగృతికి శ్రీ వివేకానందుని ప్రసంగాలు మేల్కొలుపు లయినాయని అనడం అతిశయోక్తి కాజాలదు.

కే. శే. తత్త్వానందస్వామి ఆ ప్రసంగాలలోని 9 ప్రసంగాలు 'భారత యువజనులారా!' అన్న గ్రంథనామధేయంతో ఆంధ్రంలోనికి అనువదించారు.

'హైందవ జీవితము వేదాంతము' 'హిందూ మతమునందలి సామాన్య సూత్రములు' మొదలైన ఈ తొమ్మిది శీర్షికల్లోను వివేకానంద సందేశం చాలా వరకు సంగ్రహంగా గంభీరంగా ప్రతిఫలిస్తున్నది.

అనువాదకులు చేసిన ఆంధ్రానువాదం శుచి అయిన గ్రాంథిక శైలిలో సాగిపోతూ ఒక్కొక్క చోట అనర్గళమయిన వివేకానంద వాగ్ధోరణి స్ఫురింప జేస్తున్నది.

హైందవ సంస్కృతి అంతరార్థం అవగాహన చేసుకోవాలంటే వివేకానందుని రచనలు పరిశీలించడం ఆవశ్యకం. అందులోను ఈ గ్రంథం వివేకానంద సందేశానికి సారభూతమయినది. 'శాస్త్రి'

శివ తాండవము

అనువాదము : బులుసు సూర్యప్రకాశశాస్త్రి. సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి. వెల: ఒక రూపాయి.

శివతాండవాన్ని గురించి, కావ్యాలు, శిల్పాలు, చిత్తరువులు అనేకంగా బయలుదేరాయి. బయలుదేరుతున్నాయి. ప్రాచీనకాలంలో కూడా శివతాండవం వర్ణించే కొన్ని శిల్పా లావిర్భవించాయి.

శివతాండవానికీ, ఆర్ద్రోత్సవానికీ సంబంధించిన ఇతిహాసాలు, సంప్రదాయాలు చాలావరకు, శివపురాణంలో విద్యేశ్వర సంహితలోను, స్కాందపురాణంలో సూతసంహితలో ముక్తిఖండంలోను ఉన్నాయి.

శ్రీ సూర్యప్రకాశ శాస్త్రిగారు ఈ రెండు పురాణాలలోను శివతాండవానికీ ఆర్ద్రోత్సవానికీ సంబంధించిన మూల సంస్కృత భాగాలతో బాటు తేటతెనుగు వివరణలు కూడా చేసి ఈ గ్రంథంలో చేర్చారు. శివతాండవ రహస్యము సంప్రదాయాలు తెలిసికోదలచినవారి కీ చిన్నగ్రంథం అవశ్యపఠనీయం.

'శాస్త్రి'

అంతర్దర్శనము

శ్రీ ఉప్పాడ రామారావు. ప్రకాశకుడు: హనుమంతు మోహనరావు. తిలగాము. వయా సోంపేట. శ్రీకాకుళం జిల్లా. మూల్యము 2-50 నయాపైసలు.

'అంతర్దర్శనము' అనగానే ఇది ఏదైనా ఆధ్యాత్మిక గ్రంథమనే ఊహ కలగవచ్చును. కాని ఇది అలాంటిదేమీ కాదు. ఇది ఖండకావ్యాల సంపుటి. దీనిలో స్తుతి, క్రీడ, స్వర్గ శృంఖలములు మొదలయిన 27 ఖండకావ్యాలున్నాయి. గేయాలు మొదలయిన వేవీ లేవు. అన్నీ పద్యాలే. ఐతే ఈ ఖండకావ్య సంపుటి అంతా ఒక పరిమిత పంథాలో నడిచిపోతుంది.

ఈ సంపుటిలో క్రీడ, ఆంగ్లదేశము మొదలైన రెండు మూడు ఖండకావ్యాలలో తప్ప మిగిలిన అన్నిటిలోను ఏకోన్ముఖంగా మోహశృంగారాదుల వర్ణ ఒక్కటే పరమలక్ష్యంగా కనిపిస్తుంది.

'ప్రశాంతి' అనే శీర్షికలో ఒక యువతి సంతానార్థం అనేకమైన పాట్లుబడి ధూర్తవైద్యులు మొదలయిన వారి దుశ్చర్యలకు లోనై తనశీలం కోలుపోతుంది.

ఇలాగే 'ఆత్మగతి' అనే ఖండకృతిలో ఒక కవి కవయిత్రిని మోహ వ్యాపారానికి ప్రబోధిస్తాడు.

ఇలాగే ఈ కావ్యంలో చాలా ఖండకావ్యాలలో మోహ శృంగార సన్నివేశాలు వర్ణించడమే కవి లక్ష్యంగా కనబడుతున్నది. కొన్ని కొన్ని చోట్ల అసభ్యవర్ణనలు కూడా అతివేలంగా వెల్లువోయాయి. కేవలం ఇలాంటి అనుచిత సన్నివేశ వర్ణనమే ఈ కవి అసలు లక్ష్యమేమో!

అయితే ఈ కవి పద్యరచనలో శక్తిసంపన్నులు. తగినంత వ్యుత్పత్తి, సామర్థ్యము కలవారు. పద్యాలు నిరర్గళ ధారతో సాగిపోతాయి. ఖండకావ్య సంపుటమైనా ఈ గ్రంథం అంతా ఒక నవల చదివినట్లుగా చదువుకు పోవచ్చును.

చక్కని రచనాశక్తి కలిగిన ఈ కవిగారు వస్తువర్ణనలోను, మితిమీరిన కావ్యలక్ష్యం లోను ఔచిత్య దృష్టి లేకపోవడం శోచనీయం. అవతారిక లోని ఈ క్రిందిపద్యం వీరి రచనాశక్తికి చక్కని తార్కాణం:

"సన్నుత మూర్తికిన్ వరద
శాంతునకున్ రసభావభావనా
భ్యున్నత సత్కళానిధికి
బుణ్యున కాంధ్ర సుపర్వవాణి భా
స్వన్నుత వేదికిన్ గుణమహోదధికిన్
ఘన భోగ భాగ్య సం
పన్నునకున్ వదాన్యజన
మౌళికి నాశ్రిత పక్షపాతికిన్"

—శాస్త్రి.

Printed & Published For Nageswara Rao sEtates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad.